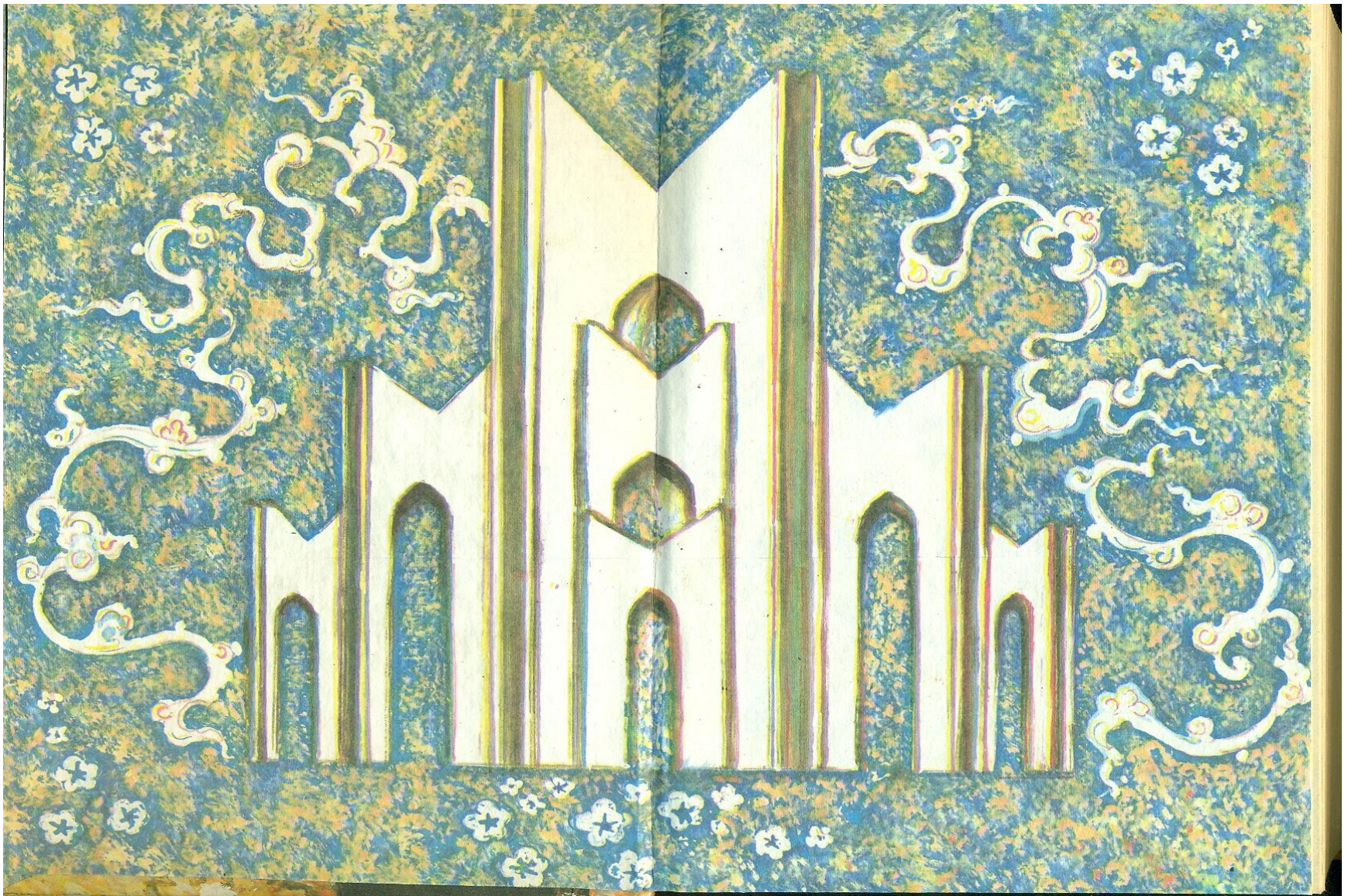

Мохаммадхусејн
Шехриџар

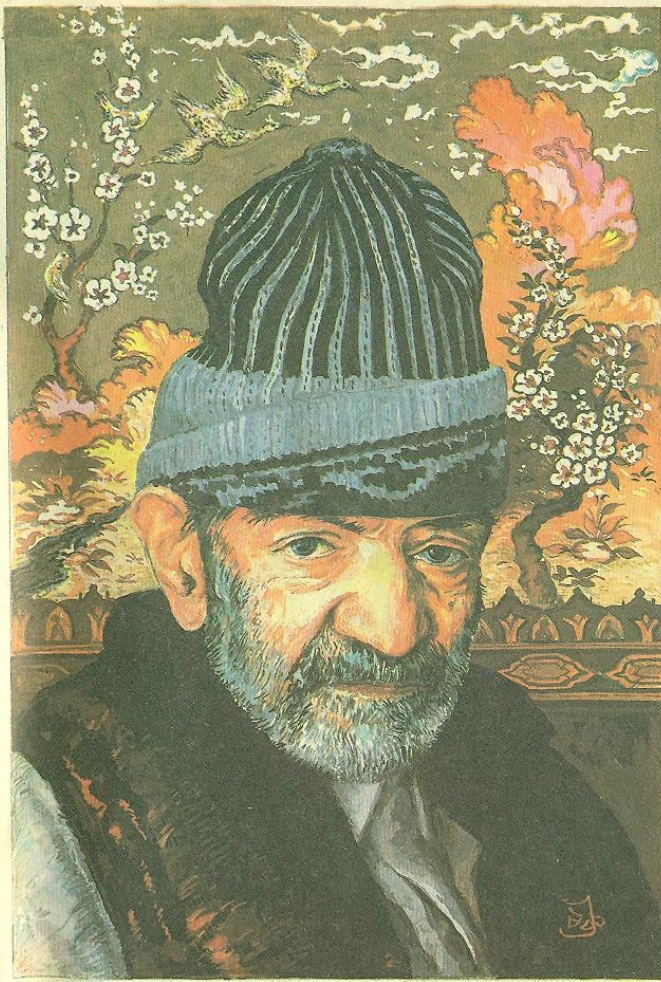
جاړان دنيا

ЈАЛАН
ДУНЈА

М. Шехриџар

Фәләк, мән Шәһријарам, бил,
Мәнәм һәм ешигин аллаһы,
Һәм Иран ше'ринин шаһы!

تاریخ
شاهریار

Мәһәммәдһүсејн
Шаһријар

تاریخ
شاهریار

АЗӘРБАЈҶАН ЕНСИКЛОПЕДИЈАСЫ
БАКЫ - 1993

ББК
Ш11

Тәртібчиләр:
филология елмләри намізәдләри
Бәкимә Биллури вә Назим Ризван

Өн сөзүн мүүллифи вә ихтисас редактору
Бәкимә Биллури
Редактору Азәр Бағыров
Рәссамы Фәхрәддин Әли

М.Шәһријар
Јалан дүңја. «Азәрбајчан Ен­сиклопедијасы» Нәшријат-
Полиграф­ија Бирлији, Ба­кы, 1993 . – 496 сәһ.

Бу китаб М.Шәһријарын индијәдәк Ба­кыда нәшр олунмуш өн ири­һәчмли әсәрләр то­п­лусудур. Охучулар бу­рада онун ана дилиндәки бир сыра шә­р­ләри, фарсча јаздығы бә’зи шә’р вә поемаларын јени тәр­чүмәләри илә илк дө­фә таныш ола­ча­глар. Китабда, һәм­чи­нин, о тајлы-бу тајлы гөләм до­ст­ла­ры­нын бәјүк шаирә ит­һаф ет­дик­ләри шә’р­ләрин бир гис­ми дә верилмишдир.

Ш 4703020200- 24
М- 65707- 93 24- 90

ISBN 5-896000-024-3

© «Азәрбајчан Ен­сиклопедијасы» Нәшријат –
Полиграф­ија Бирлији, Ба­кы, 1993 .

МƏHƏMMƏD HÜSEİN ŞƏHRİJAR

ранда XIX әсрин со­ну, XX әсрин әв­вәл­ләриндә баш верән мил­ли азад­лыг һәрәкәти әдәбијатын, ин­чә­сәнәтин гаршысында да јени вә­зи­фә­ләр гојду. Мәш­ру­ә ин­ги­ла­бы­нын әдәбијата кәтирдји мәз­мун јени­лик­ләри бир сыра мütәрәгги шаир­ләрин дә меј­да­на чык­ма­сына шә­раит вә им­кан ја­рат­ды. Мир­за­дә Еши­ги, Әбүл­гасым Лаһути, Фәр­ру­хи Јәзди, Ваиз Кеј­ва­ни, Мөчүз Шә­бү­стәри бу кими шаир­ләрдәндир.

20–30-чу илләрин по­е­зи­јасы өзүнүн мұбаризлији, хәл­ги­ли­ји, а­за­д­лыг-сәвәрлији илә диг­гәти чәлб е­ди­р­ди. Демократик шаир­ләрин гә­ләми зора­кы­лы­г­ла, өз­ба­шы­на­лы­г­ла мұбариздә бәр­ки­јир, гор­х­маз вә барыш­маз олу­р­ду. Да­хили ир­ти­ча вә им­пе­ри­а­лиз­м әлејһинә јазылмыш шә’р­ләр де­мо­к­ра­тик әдәбијатын, дөв­рүн на­и­ли­јәти кими гү­мәт­ля­ди­р.

Икинчи дү­ңја мұ­һа­ри­бәси дөв­рүн­дә, бү­түн Иран­да, е­лә­чә дә Чәнуби Азәрбај­чан­да де­мо­к­ра­тик әдәбијат јени мәр­һә­лә­јә гә­дәм гојду. Бу илләрдә по­е­зи­ја јенә а­па­ры­чы рол ој­на­јыр­ды. Дәр­ја кими чал­ха­ла­нан со­си­ал-си­јасы һә­јат фонунда әдәби мүн­ти­тин чан­ла­н­ма­сы ол­дуг­ча та­би­и кө­рүн­үр­дү. Мә­һз бу дөв­рдә әдәбијат­да ин­ги­ла­би мә­ф­ку­рә­нин да­һа чо­х һа­ким мөв­гә тут­ма­сы нә­зәри чәлб е­ди­р. Мұ­һа­ри­бәдән со­н­ра әдәби а­лә­м­дә бир сыра га­ба­г­чыл чәрә­јан­лар­ла јана­шы, ан­ти­ре­а­лист чәрә­јан­лар да меј­да­на чы­х­ды. Бу, һәр шә­ј­дән әв­вәл, халг һәрәкә­ты­нын мә­ғ­лу­би­јә­ти, ир­ти­чанын јени­дән кү­ч­лән­мәси илә ә­ла­гә­дар олу­б, бир сыра јазы­чы вә шаир­ләрин ја­ра­ды­чы­лы­ғына бәд­би­н­лик әһ­вал-ру­һи­јә­си­нин јол тап­ма­сы илә нә­ти­чә­лә­нди. О­нун баш­га сәб­би дә аб­ст­ра­к­си­ониз­мин, на­ту­ра­лиз­мин бә­ди­и тәр­чү­мә­ләр ва­си­тә­си­лә әдәбијата кениш нү­фүз ет­мәси иди. Бә’зи шаир­ләр ич­ти­май һә­јатын тә­ләб­лә­рин­дән, га­ба­г­чыл меј­ләр­дән, хал­гын дәр­д­лә­рин­дән кә­на­ра чә­ки­ли­р, бәд­би­н­ли­јә, ин­тим һис­сә­ләрә га­пы­ла­ра­г, сәт­һи һә­јат һа­дис­ә­лә­рин­дән, һа­ким сиф­фин зөв­гүнү ох­ша­јан мә­сә­лә­ләр­дән ја­зыр­ды­лар.

Әс­л сәнәтин, һә­гиги сәнәт­ка­рын јолу баш­га­дыр. һә­јатын дәр­ин га­т­ла­рына е­нән, ак­ту­ал ич­ти­май про­б­ле­мә­ләри, зид­ди­јәт­ләри әкс ет­ди­рән шаир­лә чә­ми­јәт арасында сых ә­ла­гә, ғы­рыл­маз бир­лик мөв­чуд­дур. Бу вә­һ­дәт ол­ма­дан нә бә­јүк сәнәт вар, нә дә сәнәт­кар.

Белә мурәк­кәб ич­ти­май шә­раит­дә хал­гын дәр­д­лә­рини, ет­ти­јач вә и­стәк­лә­рини бү­түн гәл­би илә, вар­лы­ғы илә дү­ян Шәһри­јар со­си­ал һә­јат­дан

узагда гала билмәзди. Шәһриярның бөҗүклүү дә бунда или. О, өз исте' дадыны халгын, Вәтәнин, үмүмән, бәшәријәтин хошбәхт кәләчәк ургунда мубаризәсинә һәср едәчәјини һәлә лап кәңч јашларындан гәт етмишди. Көркәмли сөз устасы бу сәнәт амалына өмрүнүн сонунадәк садиг галды.

Шәһриярның һәјәт вә јарадычылыг јолу зиддијәтли, ениш-јоҳушлу олса да, шаири заман-заман жүксәлтмишди. Шәхси һәјәтиндә, јарадычылығында бир сыра мәһрумијәтләре дучар олан, ештијач кирдабына дүшән Шәһрияр бәдбинлијә, үмидсизлијә гапылмамыш, јашадыгы чәмијјәтдә ичтимаи һәјәтин өзүндән доган зиддијәтләре, ичтимаи әдәләтсизлик вә бәрабәрсизлијә лагәд галмамышдыр. О, мәнз бу кешмәкешли јолда јазыб-јарадыр, социал нөгсанлары амансыз тәнгид ағәшинә тутур, дәрин ичтимаи мөзмүнлу шә'рләриндә синфи вә милли һагсызлыгы, әдәләтсизлиги охучу-сунун нәзәринә чатдырды. Шәһрияр јарадычылығында бу чәһәт мубари-зәјә чагырышдан башга бир шәј дејилди. Шаир јашадыгы дөврдән дага ироли кедәрәк, ичтимаи јарамазлыгларын көкләрини ахтарыб тапмаға чалышыр, онларын арадан галдырылмасы үчүн јоллар арајыб ахтарыды.

Дәрин хәлгилик Шәһрияр шә'ринин һәјәтилијини, гүдрәтини тәсдиг-ләмиш, она үмүмхалг мәнәббәти газандырмашдыр. Ичтимаи һагсызлыга, бәрабәрсизлијә гаршы чыхан бу поезија истисмары, зүлмү, сахтакарлығы, икүзлүлүү, јаланчылығы, ријакарлығы рәдд етмиш, әдәләтә вә үлвијә-тә сәс вермишди. Бу чәһәтләр бизә Шәһрияр поезијасыны гуманист иде-јалар чарчысы адландырмаға һагг верир.

Шәһрияр бөҗүк мутәфәккир, философ шаирди. Шаирин һәјәт фәл-сәфәси бәрабәрлик, әдәләт, сүлһ, әмин-аманлыг, инсанпәрварлик, мәнәви учалыг фәлсәфәсидир. Бу поетик фәлсәфәнин шүары беләдир: анчәг өзүн үчүн јоҳ, башгалары үчүн јаша, јарат! һәјәти фәрдијәтчилик дүјәуларын-дан тәмизлә, халга, зәһмәткешләре јахын ол! Чәмијјәт үчүн, онун тәрәг-хәси үчүн әлиндән кәләни әсиркәмә! Ирәлијә доғру инкишаф јолларыны ах-тарыб-ара, тап! Инсанлары, һәјәти дуј, инчә зөвглү вә зәриф дүшүнчәли ол! Дүшүн вә агылла јаша! һәр шәји көкүндән вуруб дағымта, јенини көһ-нәнин көзәл вә мөһкәм тәмәлләри үзәриндә гур! Халгымызын көзәл адәт вә ән-әнәләринә һөрмәт ет! Ата-бабаларымызын һәјәт тәчрүбәсини дәрин-дән өјрән, һәр јерлә истифадә ет! Бүтүн бунлар Шәһрияр поезијасындакы чагырышларын башлыча гајәсини тәшкил едир. Шаирин бу һәјәт фәлсә-фәси ичтимаи мөгсәдләре, тәрәггијә хидмәт едир. Бу, тәмизлик фәлсәфәси, кеңишини көзәл чәһәтләринә әсәсләнән, кәләчәјә чагыран зәка, камал фәлсәфәсидир.

Шәһрияр 1905 – 06-чы илдә Тәбриздә вокил аиләсиндә анадан олмушдыр. Шаирин ушагылыг илләри Мәшрүтә ингилабына тәсәдүф едир. Онун ата-сы аиләсини фүсуңкар һейдәрбаба дағынн әтәкләриндә јерләшән Хош-кинаб маһалына апарыр. Шәһриярның ушагылыгы биллур чешмәләр, зум-руд мөшәләр, тәрлашлар, турачлар мөскәни олан Гарачәмән, Хошкинаб маһалында кечмиш, бу илаһи көзәлликләр шаирин ушагылыг јаддашында әбәди һәкк олуб галмыш, унутулмаз ушагылыг хатирәләри сонралар «һей-дәрбабаја салам» поэмасына чеврилмишди.

Шәһрияр ушаг јашларындан шә'р, әдәбијјәтә һәвәс кәстәрмишди. Диванларына јазыгы мутәддимәләриндән көрүндүјү кими чаван јашларын-да Нәбәти, Шүкүһи вә Лә'линин әсәрләри илә таныш олмушдыр. Сонралар Хәзин вә Сабир поезијасына, «Молла Насрәддин» журналына мараг кәс-тәрмишди. Низами, Руми, Хәјјам, Гафиз, Сә'ди, Шәмс Тәбризи, Саиб Тәб-ризи поезијасы илә танышылыг Шәһриярның исте'дадынн инкишафинда бө-рүк рол ојнамышдыр. Шәһрияр илк тәһсилени атасындан вә бу мутәфәккир

шаирләрин китабларындан алмышдыр. Шаир өзү ону әһәт едән Азәрбај-чан мөдәни мүнитинин, ушагылыг чагынын зәңкин хатирәләринин, фүсуңкар Азәрбајчан табиятинин онун јарадычылығына күчлү тә'сирини гејд етмишди. Орта тәһсилени Тәбриздә «Фүјүзат» мәдрәсәсиндә алан Шәһрияр һичри 1303 [1924]-чү илдә Теһрана кедир вә ордада тибб институтуна дахил олур. Бурада беш иллик тәһсилдән сонра диплом алмадан институту тәрк етмәјә мөчбур олур. 1314 [1935]-чи иләдәк Хорасанда вә сонралар Теһра-ның кәнд тәсәррүфат банкында ишләјир. Шәһрияр һәлә институтда оху-дугу вахт Сүрәјја адлы бир гызы сеvir вә онупла аилә гурмаг истәјир. Шаи-рин јохсуллуғу үзүндән бу севки үғурсузлуғла нәтичәләнир. Шәһриярның бүтүн гәлби, варлығы илә севдији гыз башгасына эрә верилир. Шаирин илк ешги, тәмиз мәнәббәти ичтимаи бәрабәрсизлијин гурбаны олур. 1971-чи илдә Теһранда чыхан «Иттилаат» гәзетиндә Шәһриярның мусәһибәси бу һагда ләзими мә'лумат верир. Мүхбир јазыр: «Шәһриярның сүркүн олун-масы мөсәләси мараглыдыр. О, тибб институтунун тәләбәси олдуғу вахт бир гыза вурулур. Ешгин чошгун чағларында Шәһрияр адыны вә вәзифә-сини демәк истәмәдији күчлү бир шөхсә үз-үзә кәлдијини көрүр. О, кәңч тәлә-бәни тутдурараг зиндана салдыр. «Күнаһ»ындан бир шөртлә — Шәһри-ярның Теһрандан чыхыб кетмәсилә кечәчәјини билдирир. Беләликлә о, Ниша-пура сүркүн олунур. Ордада јашајан мөшһүр рәссам Камалүмүлүх јанына кедир, онун ишә гарышмасыны хаһиш едир. Камалүмүлүк шаирә дејир: «Кечәл чәрә билсәјди өз башына тыларды».

Шәһриярның бу үғурсузлуғу, накам мәнәббәти онун сонракы кешмәкеш-ли вә мәшәггәтли һәјәтиндә баш верән мәһрумијәтләрини башлангычы олур. Шәһрияр өмрү боју илк ешгинә садиг галыр. Бу әлмәз мәнәббәт узун илләр шаир илһамынын бәзәји, јарадычылығынын јол јолдашы олур. Шаи-рин бу мүнәсибәтлә јаздыгы гәзәлләри инчә, лирик руһа маликдир. О, ај-рылыгдан, онун эзәб вә ишкәнчәләриндән шикајәт етсә дә, бу әбәди ешгә, бу үлви мәнәббәтә ләјиг әсәрләр јарадыр. Шәһрияр севкилисини бүтүн көзәлликләрин зирвәсинә галдыр. Шаир һәјәти, варлығы, бүтүн саф арзулары, зәриф дүјәулары онунла бағлајыр. Гумрулар да, күллар дә, ај вә улдузлар да шаирә бу севкидән данышыр, онун вәсфиндә һөгмәләр де-јир, әфсанәләр сөвләјир.

Бөҗүк сәнәткар чәкдији мүнәсибәтләри ичтимаи мәһрумијәт кими мәнә-ландырыр, өз фәрди накамлығынын сәбәбини ичтимаи әдәләтсизликлә ба-ғлајыр. Шәһрияр илк ешгинин, накам мәнәббәтинин сорағы илә гочалыг иллә-ринә гәдәр аддымлајыр. Бу агыр нискили үрәјиндә дашыјан шаир узун мүддәт евләнир.

Шәһриярның бөҗүклүү ондајды ки, о, өз шөхси үғурсузлуғу илә ичтимаи мәһрумијәтләр арасында уғунлуғ ахтарыб тапмағы бачарды. Шаир атра-фында өзү кими минләрлә исте'дады, агыллы, зәкалы чаванлары көрүр, онларын мәшәггәтли һәјәтины дәриндән дүјүрдү. О, јашадыгы мүнәдә чаван нәслин дөүдмәз һәјәтины үрәк ағрысы илә сәјр едир, бу үмүмхалг фәчәсинин мүғәсирләрини ахтарыб тапыр, онлары аловлу, кәскин тәнгид һәдәфинә чевирди.

Шә'рә, сәнәтә үрәклә бағланан шаир кәңч јашларындан одлу илһамла, үрәк чырпынтылары илә јазыб-јарадырды. Шәһриярның 1929-чу илдә Теһранда һәшр едилән илк шә'р мөчмүәси халгын мәнәббәтинин газанды. Бу әсәр Ира-ның мөшһүр шаири Мәликүш-шүәра Баһарын да диггәтини чәлб етмиш-ди. Баһар кәңч шаири тәкчә Иранын дејил, бүтүн Шәрг дүнјасынын фәх-ри адландырырды. Ијирми үч јашлы Шәһриярда бу тәрифләр баш кичәл-ләнмәси, ловғалыг һиссләри доғурмады. О, өмрү боју сәнәтә, сәнәткарә

бөжүк тэлөбкарлыгга жанашмышдыр. Шаирин илк ше'рлериндө дө жүксөк бөдиин мээмун, идејалылыг, ајдын үслуб, рөван вө ахычы дил нөзөри чөлб едир.

Шөһријарын һөјаты, күзөраны мөшөгөтлн вө азаблы олмушдур. Ата-сы өлөндөн сонра шаир, анасыны, бачы вө гардашларыны, бачысы ушагларыны — он нөфөрлик аиләни доландырмаг үчүн һәр чүр азаб вө өзиј-јөтө дөзүр. Теһранда јашајаркөн Вөтөн һөсрәтини гөлбиндө дөрин бир јара кими кәздирән шаир, һөмишө Азәрбајчана гајытмаға чан атмыш, доғма јерләрин нискилини парлаг сөнөт инчиләринө чевирмишдир. Шөһријар 50 јашын-дан сонра бөјүк үрөк чырпынтысы илә Вөтөни агушуна атылыр. Ана јурдуу илләр бөју тәрк едиб кетдији, белө кеч гајытдығы үчүн ачы пешиманчылыг һисси дүјүр, өзүнү данлајыр. Бу илләр ајрылыгында һамылан чох шаир өзү итирмиши. О, көнчлијини, илк мөһөббәтини, ата-анасыны, доғма адамларыны итирмиш, артыг гочалыг илләринө гөдөм гојмушду. О, сәл бир «Му-мија»ја бәнзәјир ки, һәлә әсрләрин, илләрин јухусундан ајылмамыш, өзүнө кәлө билмәмишдир. Бу дөврүн ән мүйүм һадисәлериндән бири узун сүрән тәһһәлүгдан сонра Шөһријарын айлө гурмасы вө оғул-ушаг сәһиб олмасыдыр. Өвладлары Шөһрәзд, Мәрјәм, һәди шаирин севинчино чеврилир. Лакин тәбиәт, һөјат шаирө бу кечикмиш сәэдәти дө чох көрүр. Шөһријар көнч һөјат јолдашы Әзизәни гәфләтән итирир, үч ушагла јөнө тәһһә гәлпәр...

Мүасир Азәрбајчан вө фарс әдәбијатынын корифејлериндән бири кими танымыш вө севилмиш Мөһәмәдһүсејн Шөһријар һәм аналдил, һәм дө фарсдили классик поезијанын чанлы әнәнәләри зөмининдө жүксөлмишдир. Классика вө Шөһријар бәдиин әләгәләрини арашдыраркөн Низами, Хагани, һәфиз, Руми, Саиблә јанашы, Нәсими, Фүзули, Хөтаи, Вагиф, Сабир, Мөчүз әнәнәләринин дө шаирин гәләминин камилләшмәсиндө мәктәб ролуна малик олдуғуну ајдын һисс едирик.

Мүасир Иран поезијасыны әлван бир күлүстәна бәнзәтсөк, шүбһәсиз, Шөһријар јарадычылығыны, о күлүстанын шаһ күлү сәјмаг олар. Шөһријар бәдиин мәрәһиәсинин башлыча ме'јары халг һөјатыдыр. О, ше'ри халг һөјатынын ајрылмаз бир һиссәси һесаб едир, инсанан ше'рсиз јашамасыны тәсәввүрө белө кәтирө билмир. Шөһријар поезијасынын лирик-романтик гәһрәманы жүксөк әстетик идеалларла јашајан, инсан мөһәвијатынын үлвиј-јәти, инсан гәлбинин һаклығы, инсан идракынын учалығы јолунда дөнмәдән мұбаризә апаран фәал дүңја вөтәндашыдыр. Шөһријар јарадычылығынын поэтик «мәңи» бүтүн интим хүсәсијәтләрилә барабар, ејни заманда ич-тимаи һөјатын бүтүн зиддијәтләрини дөриндән дүјан, әдәләт, азадлыг вө хөјрәхаллыг арзулары илә чырпынан камил бир инсан, нөһәнк вө бүтөв бир шәхсијәтдир.

Хәлгилик Шөһријар поезијасынын әсасыны тәшкил едир. Вөтөнпәр-вәр шаир доғма јурдундан узагларда белө, һөмишө халгынын еһтијачларыны, дәрдини, итираб вө кәдәрини јахындан дүјүмш, онун гәми илә кәдәр-ләнмиш, севинчи илә шадланмышдыр.

Бу көркәмли сәнәткәри тәкчө вөтәни Азәрбајчанын вө бүтүн Иранын ичтимаи-сијаси, игтисади вөзијәти дүшүндүрмүр. Үмүмбәшәри проблемләр, дүңјанын тәлеји дө шаирин диггәт мәркәзиндәдир. Мөһз буна көрдир ки, һуманизм, бөјүнәмилләлик Шөһријар поезијасынын үфүгәләрини кенишләндирән јарадычылыг ганунауғундуғу кими мејдана чыхыр. Иккинчи дүңја му-һарибәсинин ән ағыр илләриндө јаздығы «Сталинград гәһрәманлар» пое-масыны буна мисал кестәрмәк олар. Шөһријары милли шаир кими гүјмөт-ләндирмәклә јанашы, онү мүасир фарс поезијасынын ифтихары һесаб едәнләр һеч дө јанылмырлар. Шөһријар поезијасынын һуманизми вө жүксөк бәдиин мөзијәтләри дүңја миғасында е'тираф едимәкдәдир.

Шөһријар поезијасында шаирин ата јурду Гарачәмән маһалы, Хош-кинаб кәнди, һөјдәрбаба дағы бәдиин сурәт сәвијәсиндө Вөтөни рәмизи кими тәсвир вө тәрәннүм едилмишдир. «Һөјдәрбабаја салам» поемасы тәк-чө Азәрбајчан ше'ринин дејил, бәлкә дө дүңја әдәбијаты хәзинәсинин һә-дир иччиләриндәдир. Иран әдәбијатшүнаслары һөмиш поеманы Шөһри-јарын вө сәлөчө дө Иран әдәбијатынын дөјәрли бир сәнәт мүмүнәси кими гүјмөтләндирирләр. Әсәр Иран, Азәрбајчан, Түркијә вө Ирагда дөфәләр-лө чап олунмуш, охучулар тәрәфиндән бөјүк рәғбәт вө мөһәббәтлә гаршы-ланмышдыр.

Бу лирик поема тәсвир етдији милли һөјат мәнзәрәләринин вүс'әт вө зән-киллијинө, тәбиәт дөһәләринин реаллығына вө доғмалығына, халг әдәт вө әнәнәләринин иччө бәдиин иһкасына, һәмчинин актуал вө глобал иде-јаларын тәрәннүмүнө көрә енциклопедик сәчијә дашыјан сәнәт абидәлә-риндәдир. Мөһшүр түрк алимләриндән Әһмәд Атәш «Һөјдәрбабаја салам»ын түркчө нәшринин мүғәддимәсиндө белө јазыр: «Иккинчи дүңја муһарибә-синдән сонра үмүмтүрк әләминдө белө бир әсәр јазылмамышдыр»¹.

Мүтәрәғги идејалар чарчысы олан Шөһријар поезијасы дөврүн ичтимаи, сијаси, фәләсәфи вө әдәби көрүшләринин ајнасыдыр. Шаир халг һөјатынын дөринликләринө еһмиш, дөврүн, заманын кәскин ичтимаи тәзадларыны, шә-рин, мүтәлијјәтин, әдәләтсизлијин, мөһәви мөһкүмијәтин фәһиләрини поезијанын рәван, ајдын вө тәсирли дили илә бүтүн дүңјаја чар чәкмиш-дир. О, өз бәдиин јарадычылығында халг һөјатынын ишығлы вө көлкәли чөһәтләрини бөјүк мөһәрәтлә гәләмә алыр. Шаир чөмијјәтин ичкишафына әһкәл олан мәнсәләри кәскин тәпгид етдији кими, габагчыл ич-тимаи гүввәләри, зөһмәткешләрин һөјат вө мәнишәтини, онларын еһтијач вө арзуларыны, халгын ингилаби вө мәдәни кечмишини дө бөјүк мөһәб-бәтлә тәсвир вө тәрәннүм едир.

Шөһријар классик ирс вө мүасир әдәби һөјатла бағлы олан бир сәнәт-кардыр. Классик-романтик поезијанын мүтәрәғги әнәнәләрилә бәдиин үнсид-јәт нө гәдәр мөһкәм олса да, Шөһријар һеч кәсин көлкәсиндө галмамыш, дөврүнүн новатор сәнәткәри кими чағдаш ше'рин ичкишафында мүстәсна рол ойнајан јени әдәби мәктәб јаратмышдыр.

Шөһријар тәкчө Азәрбајчан вө Иранын дејил, бүтүн Јахын Шәргин бөјүк шаири кими танымышдыр. Ше'р вө сәнәти үрәкдән сөвән, өз сәнәткар оғлунун гәдрини билән халг һәлә шаирин сағлыгында 16 ифәнди [7 март] «Шөһријар күнү» е'лан етмишдир. Тәнтәнә илә кечирилән бу ше'р-сәнәт бајрамында Тәбриз мәктәбләриндән биринө шаирин ады верилмишдир. О, еј-ни заманда Иран әдәбијатында тутдуғу мөвгәјинә көрә биринчи дәрәчәли Маариф Нишаны илә тәлтиф олунмушдур. Тәбриз Университетинин әдәбиј-јат факултәсинин бөјүк салону [«Талар»] Шөһријарын адыны дашыјыр. «Шөһријар күнү» мүнәсибәтилә шаирө көндөрилән тәбрик телеграмларында вө мәктүбләрдә Шөһријарын көркәмли сәнәткар олмасы, мөдәнијјәт вө әдә-бијјәтә бөјүк хидмәтләри гејд едилдири. Иранын о дөврдәки маариф на-зири доктор Мөһран «Шөһријар күнү» мүнәсибәтилә көндөрдји мәктүбун-да Азәрбајчанын һәлә гәдм заманлардан шаирләр мөканы, фәдакар гәһ-рәманлар, икидләр дијары олдуғуну бир даһа гејд едәрәк, Низаминин, Гәт-ран Тәбризинин, Саиб Тәбризинин вө Азәрбајчанын бағша шаир вө сәнәт-карларынын Иран әдәбијатында бөјүк хидмәтләриндән данышыр, мүасир

¹ «Һөјдәрбабаја салам», Анґара, 1964.

дөврдә дә Азербайчаны «Иранын әдәб вә һүнәр мәктаби, мүасир фарс поезиясынын илһам мәнбәји» адландырылды.¹

Шәһриарын җарадычылығынын дәриндән өҗрәнилмәси мүасир Азербайчан вә фарс әдәбијатынын бир чох актуал проблемләринин ишыглан-дырылмасында бөјүк әһәмијәтә маликдир. Шәһриаршүнаслыг шаирин өз җарадычылығы илә жанашы инкишаф етмишдир. Иранда, **кечмиш ССРИ-дә** Түркијәдә, әрәб әләминдә вә дүнјанын бир чох өлкәләриндә Шәһриар җарадычылығына, хусусилә «Һејдәрбабаја салам» поемасына мараг вә мәнәббәт күндән-күнә артмышдыр. Мәликүш-шүәра Баһар, Пежман Бәхтијари, Сәид Нәфиси, Һәмид Мәһәмәдзадә, Гуламһүсејн Бегдели, Мәммәд Ариф Дадашзадә, Мирзә Ибраһимов, Мәс'уд Әлиоғлу, Әбдүләли Дәстгејб, Әбдүләли Каранк, Нүсрәтулла Фәтһи Атәшбак, Мейди Рөвшәнзәмир, Јәһја Шејда, Исмајыл Тачбәхш, Јавуз Акпынар, Јусиф Кәдикли, Әбдүлләтиф Бәндәроғлу, бу сәтирләрин мүәллифинин² вә башгаларынын мәғалә вә јазыларыны буна мисал кәстәрмәк олар.

Шәһриарын Теһранда фарс дилиндә нәшр олуан дәрдишллик диваны, Тәбриздә шаирин икчиллик күллијаты (фарс дилиндә), Бақыда, Тәбриздә мүхтәлиф илләрдә нәшр едилән азербайчанча шәр мәчмуәләри, хусусилә 1367-чи [миләди 1989] илдә Теһранда профессор Һәмид Мәһәмәдзадәнин тәшәббүсү, редактә вә изаһлары илә чап едилән «Мәһәмәд һүсејн Шәһриар (түрки диваны күллијаты)» китабы Азербайчан әдәбијаты вә әдәбијатшүнаслығынын наилијәти кими гијмәтләндирилмәлидир.

Әсринин Нәфиси адландырылан Шәһриар өз поезиясы илә үрәкләри фәтһ етмиш, кениш халг күтләләринин мәнәббәтини газанмышдыр.

Онун уstadлығы поезиясынын идеја зәңкинлијиндә, бәди сафлығында вә сәмијәтијәтиндәдир. Шәһриар гәләминин мө'чүзәләри раңкарәнк вә чохчәһәтлидир. О, габагчыл ичтимаи-сијаси идејалары тәрәннүм етмәклә жанашы, Шәрг дүнјасынын, «гызыл һәкимијәти»нин төрәтдији мүсәбәтләри дә бәди сөзүн ајнасында бүтүн дүнјаја кәстәрмишдир. О, ән'әнәви газал шаириндән реализмин зирвәсинә јүксәлән бир сәнәткар кими узун вә чәтин җарадычылыг ролу кечмишдир.

Шәһриар җарадычылығынын илк дөврләриндә фарс шәриндә романтизм бир сыра кәзәл нумунәләрини јаратмышдыр. Лакин романтизм онун поезиясында реализмә кечид мәрһәләсидир. һәјатын реалистәсинә дәрин ин'икасы онун сон дөвр җарадычылығында бир ганунауғунлуг кими мејдана чыхыр.

Шәһриарын поезиясы идеја вә сәнәткарлыг бахымындан јүксәлән хәтт үзәриндә инкишаф едир. Шәһриар вәтәндаш бир шаир, фәдакар, дәнмәз бир ашигдир. О, лазым билдији, кәрәкли сандыгы мәсәләләрдән јазыр, ичтимаи бәрәбәрсиликдән, әдаләтсизликдән сөз ачыр. Кәзәллији бөјүк мәнәрәтлә тәрәннүм едән Шәһриар ичтимаи јарамазлыглары да чәсарәтлә пәсләјир. Шаир классик шәр формаларындан кениш истифадә етсә дә, өзүнү һағлы олараг «јени шәрин дә гафиләсаларларындан» бири сајыр. Шаирин сәрбәст шәр формасында јаздыгы әсәрләри дә кәзәл сәнәт нумунәләри кими гијмәтлидир. «Ејвај, анам», «Мумијаланмыш адам», «Ејштејнә

¹Шәһриар күнү», Теһран, һ. (шәмси) 1337. сәһ. 2 (фарс дилиндә).

²«Мәһәмәдһүсејн Шәһриар», Бақы, «Елм» нәшријаты, 1984 (монография).

пәјгам», «Рәссам» вә с. шәрләрини буна мисал кәстәрмәк олар. Шәһриар јенилији шәрлә идеја габагчылығы, мәзмун кәзәллији илә бағлајыр.

Кениш үрәкли, аличәнәб тәбиәтли шаир шәһрәтә, сәрвәтә сусамајан сәнәт фәдаисидир. Шәһриарын шәхсијәтиндән доған бу кәзәл хусусијәтләр шаирин фикир дүнјасына гол-һанад вермиш, поезиясыны шәһрәтләндирмишдир.

Шәһриарын җарадычылыг әләми, поетик дүнјасы бүсбүтүн мүасирдир, дөврүнүн, зәманәсинин бәди енциклопедијасыдыр. Мүгәддәс инсани дүгүләры, үлвијәти, әдаләти, азадлығы, мәнәббәти өз поезиясынын мәш'әлинә дөндәрән шаир сәнәтин зирвәләринә учалыр, охучусуну да бу мә'нәви јүксәклијә сәсләјир.

Азербайчан дили Шәһриарын ана дилидир, доғма дилидир. Шәһриар милли шаирдир. О, Азербайчанын кечмиши, бу күнү вә кәләчәји һағгын-да бөјүк етирасла јазыр, вәтәнинин ингилаби кечмиши илә, Азербайчан халгынын мәрдидији, чәсарәти, сафлығы илә фәхр едир. Шаир өз вәтәнини бөјүк алимләр, философлар, шаирләр дијары, мәдәни, габагчыл бир өлкә сајыр. Шәһриар Азербайчанын тәби кәзәлликләрини алван бағаларла тәсвир едир, онун зәңкин, ашылмаз уча дағларыны, сәрвәтли зүмрүд мөшәләрини, кур чалларыны, бәһрәли тарлаларыны уstad гәләми илә јадда галан лөһләрлә тәсвир вә тәрәннүм едир.

Шәһриар ана дилиндә шәрләр, поемалар јазмагла җарадычылығына даһа кениш гол-һанад вермиш, охучуларынын сајыны гат-гат артырмышдыр. Бу әсәрләр шаирин җарадычылығында хусуси әһәмијәтә маликдир. Онлар өз јенилији илә шаирин һәјатына вә поезиясына да бир чох јениликләр кәтирмишдир. Шәһриар доғма Азербайчан дилиндә анчаг «Һејдәрбабаја салам» поемасыны јазмыш олсајды белә, јенә милли бир шаир кими, әсл вәтәнпәрвар сәнәткар кими тарихләрдә јашајачагды. Лакин Шәһриар бунунла кифәјәтләнмәди. О, Азербайчан дилиндә бир чох дөјрли сәнәт нумунәләри дә јаратды. «Мәммәд Раһимә», «Сүләјман Рүстәмә», «Сәһәндим», «Ел бүлбүлү», «Јалан дүнја», «Алнынмын јазысы», «Гаранлыг кәчәләр», «Инс вә чин», «Азадыг гушу «Варлыг», «Бајатылар», «Ојуб олдуғ», «Гафгазлы гардашларыма», «Наз ејләмисән», «Бәһчәтабад хатирәләри» вә с. шәрләри буна парлаг сүбүтдур.

Шәһриар сәнәткар шаирдир. О, сечдији һәр бир мөвзуну уstadыгла, сәнәткарлыгла ишләмәји бачарыр. Шәһриар поезиясында үрәк сөзә һакимдир. Шаирин парлаг истәдады, одлу илһамы, көнүл сафлығы, сәмимилији, ачы һәјат тәчрүбәләри онун шәрләрини јүксәк сәнәткарлыг зирвәсинә галдырыр. Јени сөз тәркибләри, чинаслар, гоша вә дахили гафиләләр, рәдифләр, орижинал бәнзәтмәләр, тәшбәһ вә истиарәләр Шәһриар шәрләринин бәзәјидир. О, халга, шифаһи халг әдәбијатына јахындан бағлы олдуғундан фольклордан бол-бол бәһрәләнмишдир. Поезиясында халг адәт вә ән'әнәләрини тәсвиринә кениш јер верән шаир бир чох аталар сөзү, зәрби-мәсәл вә дејимләрдән кениш истифадә етмәклә шәрләринә мүстәсна чанлылыг, тәбилик кәтирмишдир.

Шәһриар бөјүк лирика уstadыдыр. Шаирин мәнәббәт шәрләри онун угурсуз севкисинин, тәмәннәсыз ешгинин јолунда чәкдији сонсуз изтираблары, кәдәрин, севинчин, үмидин, һәсрәтин ајнасыдыр. Бу шәрләрдә шаирин мәрһумијәтләри, накам мәнәббәти чилвәләнир. Бу әбди ешг шаирин раһатлығыны позса да, она одлу илһам, мә'нәви чила бәхш етмиш, ону һәјатә гирылмаз телләрлә бағламышдыр.

Сәмишлик, үрәк јангысы Шәһриар сәнәтинин бариз хусусијәтидир. Шаир һәр һансы бир дүгүнү әввәлчә өзү руһән јашадығындан охучусунун

да гәлбинә асанлыгла јол тапмағы бачары. Шәһријар сәнәтинин күчү дә бундадыр. Психоложи мәғамлары чанландыран тәзадлар Шәһријар ше'рини сәнәткарлыг зирвәсинә галдырыр. Шаирин чәмијјәтдә тутдуғу ичтимаи мөвгеји, онун мүнһигә олан тендепсијалы мүнәсибәти јаралычылығынын башлыча вә мүнһүм шәртләриндәндир. Сәнәткар әсас мөвзулары, ән зәрури, вачиб мәсәләләри өн плана чәкәрәк гәләмә алмагла, халга јахын олдуғуну көс-тәрир.

Шәһријар Иран шаири, Шәрг шаири, һәтта дүнја шаири адландырылса да, о, Азәрбајчан шаиридир. Онун һәјатла поетик тәмасы милли мүнәјјәнликдә, милли колоритдә, милли зәмһндә өз орижиналлығыны даһа габарыг шәкилдә бұрузә верир. Милли мүнәјјәнлик, милли колорит бурада поетик компонент кими көрүнүр:

Тәбриздир, аләмә јайлымыш сәси,
Шәмсин ана јурду, Румун Кә'бәси.
Тәбриздир, тарихләр көрмүш ихтијар,
Онун дүнја бојда әзәмәти вар.
Тәбриз, ингиләблар очағы Тәбриз!
Асланлар, шаһиннәр ојлағы Тәбриз!

Шәһријар алим шаирдир. О, өзүнүн әдәби-елми мәғаләләриндә, көрүш-ләриндә, чыхыш вә сөһбәтләриндәки һәјат вә сәнәтә даир фикир вә мула-һизәләрини, дүшүнчәләрини ше'рләринин бејтләринә, мисраларына һәкк ет-дирмишдир.

Шәһријар поезијасы һәм фарс, һәм дә Азәрбајчан дилинин хөзәнсыз күлүстаныдыр. Онун сәнәт иччиләри һәр ики дилли әдәбијјат үчүн өлмәз абидәдир.

Һәкимә БИЛЛУРИ
филолокија елмләри һәмизәди,
әмәкдар иччәсәнәт хадими.

ЖАЛАН ДҮНҲА

Бу дунја фанидир, фани,
 Бу дунјада галан ханы?
 Давуд оғлу Сулейманы
 Гызыл тахтдан салан дунја.

Тикмәдашлы Хәстә Гасым.

Сәнин бәһрән јијән кимдир?
 Киминкисән, јијән кимдир?
 Сәнә доғру дејән кимдир?
 Јалан дунја, јалан дунја!

Сәни фәрзанәләр¹ атды,
 Гапыб, диванәләр тутду,
 Кими алды, кими сатды,
 Сатан дунја, алан дунја.

Аты эзәл даға салдыг,
 Јорулдугча далы галдыг,
 Аты сатдыг, улаг алдыг,
 Јәһәр олду палан дунја.

¹ Фәрзанә — алим, мүдрик, биличи

Чатыб, сәндән кечән кечди,
Эчәл чамын ичән кечди,
Олан-олду, кечән кечди,
Нә истирдин олан, дүнја.

Богулајдын, доған јердә,
Доғуб, хәлги боған јердә,
Огул нәшин оған јердә,
Ана зүлфүн јолан дүнја.

Газаныб, һеј таланыбсан,
Галаныб, һеј чаланыбсан,
Әзәлдән чалхаланыбсан,
Јенә дә чалхалан, дүнја.

Нәнә гарны илк бешикүн,
Гәбристанлыг сон дешикүн,
Нә ичәрин, нә ешикүн
Гаранлыг бир далан, дүнја.

Сәни бајгушлар алгышлар,
Дәли виранәни хошлар,
Долан әглә сәни бошлар,
Ичи бошла долан дүнја.

Сәнә Гарунлар алданды,
Гызылдан тәлли галланды,
Батыб зүлматә гујланды,
Олуб тәлли галан дүнја.

Очаг икән сәнәнмишсән,
Чанаг икән чәнәнмишсән,
Нә пис гары нәнәјмишсән,
Нағыл, јалан-палан дүнја.

Бири ајна, бири пасдыр,
Бири ајдын, бири касдыр,

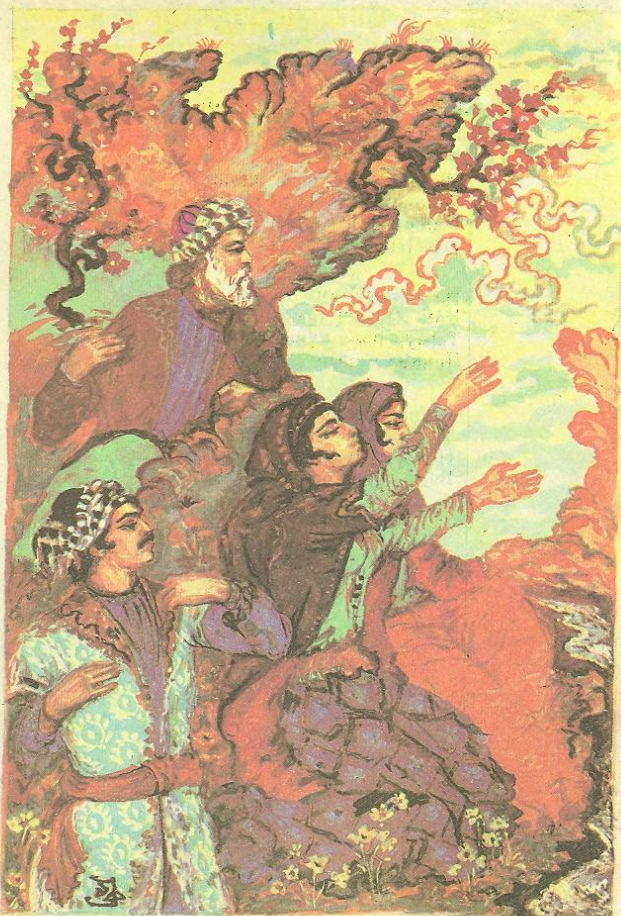

Кечә тојдур, сәһәр јасдыр,
Күл ачдыгда солан дүнја.

Икидләрин башын јијән,
Гочалар бозбашын јијән,
Гәбирләрин дашын јијән,
Өзү јенә галан дүнја.

Нә гандын, ким күл әкәндир?
Ким гылынч тәк ган төкәндир?
Тејмур һәлә күрәкәндир,
Чинкиз чанын алан дүнја.

Јаман гургу, јығылајдын,
Туфанларда богулајдын,
Нолајды бир дағылајдын,
Бизи дәрдә салан дүнја.

ТҮРКҮН ДИЛИ

Түркүн дили тәк севкили, истәкли дил олмаз,
Өзкә дилә гатсан, бу әсил дил әсил олмаз.
Өз ше'рини фарса, әрәбә гатмаса шаир,
Ше'ри ешидәнләр, охујанлар кәсид¹ олмаз.
Пишмиш кими, ше'рин дә кәрәк дад-дузу олсун,
Кәнд әһли билирләр ки, дошабсыз хәшил олмаз.
Сөзләр дә чаваһир кимиди, әсли бәдәлдән
Тәшхис верән олса, бу гәдәр зир-зибил олмаз.
Шаир ола билмәзсән анан доғмаса шаир,
Миссән, а балам, һәр сары көјнәк гызыл олмаз.
Өтмәз, охумаз бүлбүлү салсан гәфәс ичрә,
Дағ-дашда доғулмуш дәли чејран һәмил² олмаз.
Инсан оду тутсун бу зәлил халгын әлиндән,
Аллаһы севәрсән, белә инсан зәлил олмаз.
Һәрчәнд Сәрабын сүдү чох, јағ-балы чохду
Баш әршә дә чатдырса, Сәраб Әрдәбил олмаз.
Милләт гәми олса, бу чочуглар чөпә дөнмәз,
Әрбабларымыздан да гарынлар тәбил олмаз.
Мәндән дә нә залым чыхар, оғлум, нә гисасчы,

¹ Кәсид — јоргун

² Һәмил, һәмәл — гузу

Бир дэфэ буну ган ки, ипэкдэн гэзил олмаз.
Дүз вахта долар тахта-табаг эдвиге илэ,
Онда ки, нэнэм санчыланар, зэнчэфил олмаз.
Фарс шаири чох сөздэрини биздэн апармыш,
Сабир кими бир сүфрели шаир пэхил олмаз.
Түркүн мәсэли, фольклору дүнјада тэкди,
Хан јорғаны кэнд ичрэ мәсэлдир митил олмаз.
Азэр-гошуну гејсэри-Руми эсир етмиш,
Кэсра сөзүдү, бир белэ тарих нағыл олмаз.
Бу Шәһријарын тәб'и кими чиммәли чешмә
Көвсәр³ ола билсә, демирәм, Сәлсәбил⁴ олмаз.

20

¹ Эфсанәје кәрә чәннәтдә бир булаг.
² Эфсанәје кәрә чәннәт сују.

ДӘРЈА ЕЛӘДИМ

Түркү бир чешмә исә, мән ону дәрја еләдим,
Бир сојуг мәрәкәни мәншәри-күбра¹ еләдим.
Бир ишылтыјды Сүһа улдузу тәк көрсәнмәз,
Көз јашымла мән ону әгди² Сүрәјја еләдим.
Үмидим вар ки, бу дәрја һәлә оғјанус³ ола,
Она замин бу зәминә ки, мүһәјја еләдим.
Үрфанын олмаса, ше'рү-әдәб ибға⁴ олмаз,
Мән дә үрфана чатыб, ше'рими ибға еләдим.
Әбәдијјәтлә јанашсан доғулар һафизә тај,
Белә бир шаһчыраг мән сизә еһда⁵ еләдим.
Түркүнүн дә чанын алмышды һәјасыз тағут,⁶
Мән һәјат алдым она, һагг үчүн еһја еләдим.
(Фејзи руһулгүдс олду мәдәдим һафиз тәк),
Мән дә һафиз кими е'чәзи-Мәсиһа еяәдим.
Инди көјләрдә көзәл сәфлә, сәфа илә кәзир,
Мәнчәлабларда⁷ үзән өрдәји дурна еләдим.
Нә тәк Иранда мәнним гүлгүлә салмыш гәләмим,

21

¹ Мәншәри-күбра — бөјүк мәншәр, бөјүк гијамәт.
² Әгд — бојунбағы.
³ Оғјанус — океан.
⁴ Ибға — әбәдијјәт.
⁵ Еһда — һәдијја.
⁶ Тағут — истибад.
⁷ Мәнчәлаб — көлмәчә.

Бах ки, Түркијјәдә, Гафгазда нә говга еләдим.
Бах ки, һәјдәрбаба әфсанә тәк олмуш бир гаф.
Мән кичик бир дағы сәр мәнзили үнға еләдим.
Бурда Рөвшәнзәмирин дә һүнәрин јад еләдим,
Мән онун да гәләмин тутије-гуја¹ еләдим.
Бах ки, Теһранда нә Фәрзанәләр олду Валәһ,
Көр ки, Тәбриздә нә шаирләри Шејда еләдим.
Һәм Сәһәндијјә Сәһәндин дағын етди башуча,
Һәм мән өз гардашымын һаггыны ифа еләдим.
Гәмә-гәддарәләр ағзында дил олмушду сөјүш,
Мән севинч етдим ону, хәнчәри хурма еләдим.
Ачы дилләрдә ширин түркү олурду һәнзәл²,
Мән ширин дилләрә гатдым, ону һәлва еләдим.
Һәр нә галмышды кечәндләрдән она бал пәтәји,
Әридиб мумлу балын шәһди-мүсәффа³ еләдим.
Түркү-валлаһ, аналар охшары лајлај дилидир,
Дәрди мән бу дәва илә мүдава⁴ еләдим.
Шәһријар, һејф савыгдыр⁵ бу дәјирман, һәлә дә,
Дартмаға бир дәни јох, мән дә мүдара еләдим.

22

¹ Тутије-гуја — данышан тутугушу.
² Һәнзәл — ачы гарпыз.
³ Шәһди-мүсәффа — мумсуз бал.
⁴ Мүдава — мүәличә.
⁵ Савыгдыр — сују соврулуб.

ӘЗИЗӘ¹

Нә зәриф бир кәлин, Әзизә сәни
Мәнә лајиг тарым јаратмышды.

Бир зәриф руһа бир зәриф чисми
Издивач һөрмәтилә гатмышды.

Ешгинин бүлбүлү сәни тутмуш,
Һәр нә дүнјада күл вар, атмышды.

Санки дустагикән мән азаддым,
Елә ешгин мәни јаһалтмышды.

Севкилим санки һәмнәфәс олалы,
Гәфәсимдән мәни чыхартмышды.

Чәннәт етмиш мәним чәһәннәми,
Јандырыб-јахмасын азалтмышды.

Гара күн гарғасы гонанда, мәним
Ағ күнүм варса да, гаралтмышды.

¹ Шаирин дүнјадан вахтсыз көчмүш һәјат јолдашы.

23

Адыбатмыш өчөл кэлэндэ бизэ,
Мән ајым чыхды, күн дә батмышды.

Саралыб күн, шөфэгдә ган чанағын
Горхудан титрәдиб чалатмышды.

Гара бајгуш чаланда ағ гушуму,
Зә'фәрантәк мәни саралтмышды.

Кор гәза өз јолун кедән вәхтдә
Чарәмин јолларын даралтмышды.

Нә гәдәр овдум, ачмадын көзүвү,
Көз сүкути-әбәдлә јатмышды.

О ала көз ојанмады ки, мәним
Бәхtimi мин кәрәт ојатмышды.

Даһа киприкләрин олуб нештәр,
Јарамын көзмәсин гопартмышды.

Сән нә јахшы ешитмәдин, балалар
«Ана вај» наләсин учалтмышды.

Сәни вердим Беһишти-Зәһрајә,
Мәнә мөвла элин узатмышды.

Үрәји доғранан анан мәләди,
Дүнја зәһрин она јалатмышды.

Сән баһар етдијин чәмәндә, хәзан
Һәр нә күл-гөнчә вар, созалтмышды.

Нә јаман јердә көчдү карванымыз,
Нә јејин јүк-јапын да чатмышды.

Гырха сән јетмәдин, чаван кетдин,
Мән кедәјдим ки, једдим алтмышды.¹

Гоча вахтымда бу гара бәхтим
Мәни гултәк бәлајә сатмышды.

¹Једдим алтмышды — јә'ни 67 јашым вар.

ЭЗИЗЭЧАН

Дәрдин олмуш мәнә бир сәммили¹ хәнчәр жарасы,
Фикрә кетдикчә, жарам күнбәкүн артыг ешилир.
Көз јашым ганла гарышмыш, үрәјим көјнәмәдә,
Бир билејдин ичәримдә нә чибанлар дешилир.

26

¹ Сәммили — зәһәрли.

БАЈАТЫЛАР

Хәзан кәлди, күл апарды,
Бир шејда бүлбүл апарды,
Јанмышдым мән, күл олмушдум,
Јел дә кәлди күл апарды.

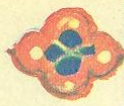
Үздүм әл бир назлы јардан,
Бир күл үзлү күлүзардан,
Ејлә бир парлаг чәвахир,
Бир дә доғмаз рузикардан.

Јар һәр јерә мәннән кетди,
Әчәл кәлчәк оннан кетди,
Дајан, кәлим јола салым,
Хош күнүм дә сәннән кетди.

Елим кетди, өлүм галды,
Аловландым, күлүм галды,
Учурду бүлбүлүм бағдан,
Дејәјди бир күлүм галды.

Әзизим, дојмадым сәнән,
Нә тез мәнән дојуб кетдин?

27

Әчәл кәлчәк, бу гүрбәтдә,
Мәни жалгыз гојуб кетдин!

Тој, яс ол, кәлин кетди,
Гол, шил ол, әлин кетди.
Вур баша, јазыг бағбан,
Бағ солуб, күлүн кетди.

Јары каш көрмиједим,
Күнү хош көрмиједим.
Өлејдим јардан габаг,
Јерин бош көрмиједим.

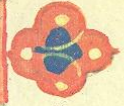
Шаһ әлинин ал гушуду,
Һакимләрин тај-тушуду.
Ше'р-сәнәт тојларында
Тој бәјинин сағдушуду.

Үрәјимин һәмдәмијдин,
Һәр сирримин мәһрәмијдин.
Өзүн јара алмамышкән
Һәр јаранын мәһрәмијдин.

Сәнлә кетди хош һәјатым,
Алтмыш иллик хатиратым.
Санки ағзымда дад өлдү
Зәһримиш гәндим-набатым.

Бахдым гәләм гашына,
Јаздым гәбир дашына:
Сәндән сонра күл олсун
Бу дүнјанын башына.

Нә дејим һараја кәл,
Һардасам, ораја кәл.
Бағланан бағыранда
Сән дә бир һараја кәл.

Нәварын кисин тутдуг,
Игбалын¹ сәсин тутдуг,
Нәварда тој тутмамыш
Игбалын јасын тутдуг.

Јүкүмү чатым мән дә,
Гој кедим итим мән дә.
Игбал тәк атам өлүб,
Галмышам јетим мән дә.

Үзүјүм гашсыз галды,
Чәмәним гушсуш галды.
Ај аман, Игбал кетди,
Ешг тачы башсыз галды.

Күл будағы долмјады,
Долурду да солмјады.
Ја бәнадәм өлмјәјди,
Ја тәкиндән олмјады.

Чаванкән галанмышам,
Гочајкән чаланмышам.
Әлин тут јыхыланын
Варлыјдым, таланмышам.

Ејлә сәс, ејлә мүнәчат,
Ејлә тәсхири-сәмават,
Ејлә тофигилә дөвран
Бир дә һејһат, бир дә һејһат!

¹Чәнуби Азербәјчанын мәшһур ханәндәси
Әбүлһәсән хан Игбал.

БЭЛАЛЫ БАШ

30

Яр күнүмү көј эскијә тутду ки, дур, мәни боша,
Чүтчү көрүбсән өкүзә, өкүзү гојуб, бизову гоша?
Сән әллини кечиб јашын, мән бир отуз јашында гыз,
Сөјлө көрүм отуз јашын, нә нисбәти әлли јаша?
Сән јерә гојдун башувы, мән башыма нә даш салым?
Бәлкә мән артыг јашадым, нејнәмәли? Дедим: јаша!
Бир дә бәлалы баш нечүн јанына сүпүркә бағласын?
Бөркү баша гојан кәрәк, бөркүнә дә бир јараша.
Бир дә кәбин кәсилмәмиш, сән мәнә бир сөз демәдин,
Јохса чәһазымда¹ кәрәк, кәләјди бир һогга-маша?

Дедим: гәза кәлиб тапыб, бир иш иди олуб кечиб,
Гурбанам ол ала көзә, нејранам ол гәләм гаша.
Мән ки, өзүмдә бир күнаһ көрмәјирәм, чарә нәдир?
Пис бәшәрин гајдасыдыр, јахшыны тапса долаша.
Достла мүрүввәт етмәли, дүшмән илә кечинмәли,
Гајда будур, нејф дејил бәшәр јолун азыб, чаша?
Мән дә сәнин дајоғлувам, сән дә мәним бибим гызы,
Көнүл бахырса күнәшә, көз дә кәрәкдир гамаша.
Инди бизим марал кими, үч баламыз варды, кәрәк
Ата-ана савашса да, бунлара хатир барыша.

¹ Чәһазымда — ченизимдә.

Һәр кишијә әјалы да, өз чаны тәк һөрүкләниб,
Һәдјә дә олмаз ејләсин, арвады гардаш-гардаша.
Бу дүнја бир јол кимидир, биз ахирәт мүсафири,
Кәчавәдә һамаш кәрәк өз һамашијлән јанаша.
Ахирәти оланларын дүнјасы гәмсиз олмајыб,
Сел дә кәләр ахар кечәр, амма кәрәк ашыб-даша.
Мәсәлди: «Јер ки, бәрк олур, өкүз өкүздән инчијир»,
Неј дартылыр илин гыра, јолдашилән бир саваша.
Бизим дә рузикарымыз јаманды, биздә ејб јох,
Бәлкә вәзифәдир бәшәр гоншуларилән гонуша.
Һәгги-Һәјат јох даһа, бизләрә чох бөјүк башы
Зинданымызда һаггымыз, бир бача тапсаг, тамаша.

Амма онун шимадәти; аллаһа хош кәлмәјибән—
Кетди, мәним һәјатымы вурду даша, чыхды баша!

ЈАР ГАСИДИ

Сән жарымын гасидисән,
Әйләш, сәнә чај демишәм¹.
Хәјалыны көндәрибди,
Бәс ки, мән аһ-вај демишәм.
Ах! Кечәләр јатмамышам,
Мән сәнә лај-лај демишәм.
Сән јаталы, мән көзүмә
Улдузлары сај демишәм.
Һәр кәс сәнә улдуз дејә,
Өзүм сәнә ај демишәм.
Сәндән сонра һәјатә мән,
Шириндисә, зај демишәм.
Һәр көзәлдән бир күл алыб,
Сән көзәлә пај демишәм.
Сәнин күн тәк батмағыви
Ај батана тај демишәм.
Инди јаја гыш дејирәм,
Сабиг гыша јај демишәм.
Каһ тојуву јадә салыб,

¹ Иранда, Чәнуби Азәрбајчанда сәслә-
јәрсән, чајханадан гонаға чај кәтирәр-
ләр.

Мән дәли нај-нај демишәм.
Сонра јенә јасә батыб,
Ағлары һај-һај демишәм.
Әтәк долу дәрја кими,
Көз јашыма чај демишәм.
Өмүр сүрән мән гарә күн
Ах демишәм, вај демишәм.

АЛНЫМЫН ЖАЗЫСЫ

Ажыланда да индилэр јухудан
 Нуш азыб, тез кәләммирәм өзүмә.
 Билмирәм һардајам, бура һарадыр,
 Ев-ешик јад кәлир һәлә көзүмә.
 Елә бил галмышам кечәнләрдә,
 Дејирәм бәс, јенә һәмән адамам.
 Јенә сабиг кими идарәм вар,
 Тәләсик истирәм дурам, бахырам
 Бел-бухун, гол-гычым даһа галхмыр,
 Даһа гүдрәт јохум, дурум ајаға.

Гочалыг һеч һәлә јадымда дејил,
 Дејирәм бәс јенә нахошламышам.
 Истирәм сәсләјим јенә ханымы
 Ки, даван вар кәтир, јенә нахошам.
 Амма ев санки бир гәбристандыр,
 Ноп тутуб гызларын чыган-выганы,
 Нә күсүбләр ки, һеч данышмырлар,
 Неч ханымдан да сәс-сәда јохдур,
 Елә бил, бир дә силкәлирлә мәни,
 Нушум азымыш јолун тапыб гајыдыр,
 Өзүмү ахтарыб, јенә тапырам,
 Охунур анчаг алнымын јазысы.

Бурда бирдән чөкүр гаранлыглар,
 Санки дам-даш учур мәним башыма.
 Галмышам дам-диварлар алтында,
 Бир гаранлыг гәбирдәјәм ки, даһа
 Неч тәрәфдән ишиглығым јохдур.

Ичәрим санки өз сәсијлә дејир:
 Сән өлүкән, гәбирдә хортдамысан.
 Нә ханым? Арвадын он илди өлүб.
 Арвадын өлдү, гызларын көчдү,
 Гочалыг кәлди, гәл'әни алды,
 Сәни кор гуш кими басыб гәфәсә,
 Нә гојубсан әми, нә ахтарысан?!

Бир кәсин галмајыб, һамы кетди,
 Гоча да сән кими гәриб олмаз.
 Гочалар ичрә дә јетим сәнсэн,
 Сән имишсән өлән, ханым дирилиб.

Јарамын көзмәси гопуб ачышыр,
 Нәр задын зидди дә өзүјлә кәлир.
 Гәрә күн, ағ күнү салыр јадыма
 Синәмин сазлары сызылдырлар.

Дибдә, гәлбимдә зар-зар ағлајараг,
 Фарси бир гит'ә вар, дүшүр јадыма.
 Азәре Бегдели беләм јазмыш,
 О јазыг да мәним һалымда имиш:
 «Пирәмо, адәте тефлан дарәм,
 Ба мән ин шухијә тә'б әрзани.
 Вәхти өз хәнде мәрә голризи,
 Вәхти әз керјә голаб әфшани.
 Әкәрәм хәнде, нә өз бихерәди,
 Вәкәрәм керјә, нә әз надани.

Әввәләм хәнде зе бидәрди буд,
Вахәрәм керје зе бидәрмани¹

Тәрчүмәси:

Гочајам, ушағлыг адәтим галыр,
Мәнимлә дүнјанын зәрафати вар.
Бә'зән бу көзләрим күләб чиләјәр,
Бә'зән күлүшләрим чичәк јағдырар.
Чәһлдән олмамыш күлүшләрим, кәр,
Наданлыг дејилдир-инди көз јашым.
О заман күлүшүм дәрдисликдәнди,
Инди дәрмансызлыг өмүр јолдашым.

1. Тәрчүмә Н. Биллуригиндир.

ХАН НӘНӘ¹

Хан нәнә һајанда галдын,
Белә башува доланым.
Нечә мән сәни итирдим!
Да сәнин тајын тапылмаз.

Сән өлән күн әммә кәлди,
Мәни көтдү ајры кәндә.
Мән ушағ, нә анлајајдым?
Башымы гатыб ушағлар,
Нечә күн мән орда галдым.

Гајыдыб кәләндә бахдым,
Јеривү јығышдырыблар.
Нә өзүн вар, нә јерин вар.

«Һаны хан нәнәм?» сорушдум,
Дедиләр ки: хан нәнәни
Апарыблар Кәрбәләјә,
Ки, шәфасын ордан алсын.
Сәфәри узун сәфәрди,
Бир-ики ил чәкәр кәлинчә.

¹Шаирин бөјүк нәнәси Бәјим ханымә хитабла јазылмышдыр.

Нечә ағларам јаныхлы,
Нечә күн елә чығырдым
Ки, сәсим, синәм тутулду.

О, мән олмасам јанында,
Өзү һеч јерә кедәнмәз.
Бу сәфәр нолубду, мәнсиз,
Өзү тәк гојуб кедибди?

Һамыдан ачыг едәркән,
Һамыја ачыглы бахдым.
Сонра башладым ки: мән дә
Кедирәм онун далынча.

Дедиләр: сәнинки тездир,
Имамын мөзары үстә —
Ушағы апармаг олмаз.
Сән оху Гур'аны тез чых,
Сән ону чыхынча бәлкә,
Кәлә хан нәнә сәфәрдән.

Тәләсик, рәванламагда
Охујуб, Гур'аны чыхдым
Ки, јазым сәнә: кәл инди,
Даһа чыхмышам Гур'аны.
Мәнә совгат ал кәләндә.
Амма һәр қағыз јазанда
Ағамын көзү доларды.
Сән дә ки, кәлиб чыхмадын.
Нечә ил бу интизарла
Күнү, һәфтәни сајардым,
Та јаваш-јаваш көз ачдым,
Анладым ки, сән өлүбсән.

Билә, билмәјә һәнүз да
Үрәјимдә бир итик вар.

Көзүм ахтарар һәмишә
Нә јаманды бу итикләр.

Хан нәнәчаным, нолејди
Сәни бир дә мән тапајдым.
О ајағлар үстә бир дә
Дөшәниб бир ағлајајдым.
Голу һәлгә салмыш ип тәк
О ајағы бағлајајдым,
Ки, даһа кедәнмәјәјдин.

Кечәләр јатанда, сән дә
Мәни гојнува алардын.
Нечә бағрыва басардын,
Голун үстә каһ салардын.

Ачы дунјаны атаркән,
Икимиз ширин јатардын.
Јухуда лүлеји атаркән,
Сәни мән бәләшдирәрдим.

Кечәли су гыздырардын,
Өзүвү тәмизлијәрдин.
Кенә дә мәни өпәрдин,
Һеч мәнә ачыхланмаздын.

Савашан мәни ким олсун,
Сән мәнә һавар дурардын.
Мәни сән, анам дејәндә,
Гапыб арадан чыхардын.

Елә истилик, о истәк
Даһа кимсәдә олармы?
Үрәјим дејир ки, јох, јох!
О дәрин сәфалы истәк,
Мәним о әзизлијим тәк,
Сәнинлә кедиб, түкәнди.

Хан нэнэ, өзүн дејирдин
Ки, сэнэ беһиштдә аллаһ
Верәчәк нә истәјирсән.
Бу сөзүн јадында галсын,
Мәнә говлуну верибсән.

Елә бир күнүм олурса,
Билисән нә истәрәм мән?
Сөзүмә дүрүст гулаг вер:
«Сән илә ушаглыг әһдин».

Хан нәнэ аман, нолејди
Бир ушаглыгы тапајдым,
Бир дә мән сәнә чатајдым,
Сәнинлә гучаглашајдым,
Сәнинлә бир аглашајдым.

Јенидән ушаг олуркән,
Гучағында бир јатајдым.
Елә бир беһишт олурса,
Даһа мән өз аллаһымдан
Башга бир шеј истәмәздим.

САЗЛЫ ШАИРИМИЗ ХАЗИНИН РУҲУНА ТӘГДИМ

Сызылдар синәмин сазы, Дәрәмәд ејләрәм Шури,
Чобаным сәндә Сүлмәклә сызылдат тари-тәңбури.
Һүсејни какүлүн Үзары кетди, нәзми нәср олмуш,
Чағыр Шәһназыны, мәнзүм едәк бу ше'ри-мәнсури.
Шикәстә гәдди-Азәрбајчан Дилкәшлә гылсын Раств,
Әрағи Рақдән ендир, Фүрузда бағла Маһури.
Чал ол Чаркаһ илә Забул, Мүхалиф варса, Мәғлуб ет,
Һәсар ичрә дарыхдым, гој дара чәксинлә Мәнсури.
Сазында симләрин ол тари-зүлфүн тәк олуб начур,
Дарах мизрабә чур ет, бәлкә чур етсин бу начури.
Сызылдат Дәшти, Сарәнки Түрк-Әфшар кими нејдә,
Бәјати-күрди чал, сон Исфәһан көк ејлә сәнтури.
Рәһаб илә Нәвадән пәнчә гој Рас пәнчкаһ үстә,
Мүрәккәбхан едир мәншәр, гој Исрафил чала сури.
Гарабағым чыхыб әлдән, Секаһым гој Јетим олсун,
Икидләр јурдуса, бир күн учалсун тәбл-шејпури.
Һумајун дәсткаһ олсан, сазында Шәһријар, јад ет
Ки, милләт шаири Хазин бизә јазмыш бу дәстури.

НЕЧЭ КЕЧДИ

Бир ушаглыгда хош олдум, о да јер-көј гачараг,
Гуш кими дағлар учуб, јел кими бағлар кечди.

Сонра, бирдән гатар алтында галыб, үстүмдән
Дејә билмәм нә гәдәр сел кими дағлар кечди.

Үрәјимдән хәбәр алсан, нечә кечди өмрүм,
Көз јашымла јазачаг: дүн-күнүм ағлар кечди.

42

СӘН'ӘТИ МӘМЛӘКӘТ

Кечән кечә бир күрәјим говушду,
Әчәл мәнә јахынлашыб, јовушду.
Сонра јенә салды, кечди, совушду,
Бу ит чаным гурду јенә гачыртды,
Гурд да анчаг күрәјими бир чыртды.

Һеј ујудум, һеј ајылдым, та ојандым,
Илан кими бир гыврылыб, дајандым.
Фикрә кедиб, јенә од тутуб јандым,
Бу сүр-сүмүк евчик ки, гурду јыхмаз.
Канкан дејәр: «ип гырылмаз, чан чыхмаз».

Дүшмән бизә дишләрини гычырдыр,
Көрпә кими белимизи гачырдыр.
Хәмир кими ајахлајыб, ачырдыр,
Бәлә бөјүрт јапыр бизи тәндирә,
Өтүр, амма инанмырам сындыра.

Дини-дәни алыб биздән түнләди,
Дәдәләри хоруз кими дәнләди.
Ушаг да ки, билмәз вәтән, дин нәди!
Ушаглары һамбал едиб, ишләдир,
Чини габы сындырыбан, пишләдир¹.

43

¹ Пишләтмәк — көкләмәк.

Мүлкү кәрәк әрбаб верә кәтдијә,
Кәтдијә дә шәһәрдә иш бәтдијә.
Кәтдә гары-гоча башын битдијә,
Кәтдә даһа бир һаһпалыг сүрән јох,
Итләрдә дә бир чәмбәлиб һүрән јох.

Инди кәрәк Амрикадан дән кәлә,
Чәрәк кедә, Франсадан пән кәлә.
Дән-дүшүмүз Сued¹, Норвеждән кәлә,
Кәлмәсә, бир күн ачымыздан өләк,
Гапыш-гапыш бир чәрәји мин бөләк.

Миннәт гојур өлкә олуб сән'әти,
Сәктәди², силди³, сәрәтан⁴ совгәти.
Әтләр олмуш ат әти, ја ит әти,
Донмуш әтин ијси башы чатладыр,
Гарнымызы говуг кими партладыр.

Һеј бурс⁶ ачыр, һеј семинар, сәндика,⁷
Монтажын да адын гојуб фабрика.
Дәмир-дүмүр, марк Инкилис-Амрика,
Көз бахдыгча һеј машындыр, һеј гараж,
Амма дибдә чибим долу, гарным ач.

44

¹ Сued — Исвеч.

² Сәктә — ифлич.

³ Сил — вәрәм.

⁴ Сәрәтан — хәрчәнк.

⁵ Бурс — биржа.

⁶ Сәндика — синдикат.

ИМАН ИЛӘ КЕТДИ

Јыгды хејру-бәрәкәт сүфрәсин, еһсан илә кетди,
Әһн-аһманлыг да јүкүн бағлады, иман илә кетди.
Бәј-хан олмәзса, дејәрдик олачаг кәндимиз абад,
О хәрәб кәт дә вә лакин елә бәј-хан илә кетди.
Сило¹ даир оалы, һәр нә дәјирман јығышылды,
Аһма халис-тәмиз унлар да дәјирман илә кетди.
Мүстәбид султаны салдыг ки, ола хәлгимиз азад,
Сонра бахдыг ки, азадлыг да о султан илә кетди.
Бир «бәли гурбан!» олуб инди бизә мин бәли гурбан,
Аһма хәл'әт верән ол бир «бәли гурбан!» илә кетди.
Дүз мүсәлманә дејәрдик: гулағы түккүдү бәдбәхт,
Инди бах, көр ки, о дүзлүк дә мүсәлман илә кетди.
Вермә Сабир деди, о долма-фисинчаны ахунда,
Ағзымыздан да дад ол долма-фисинчан илә кетди.
Деди инсанымыз азды, һамы инсан кәрәк олсун,
Аһма инсанлығымыз да, о аз инсан илә кетди.
Бу гәдәр дәфтәру-әснадлә бир һәггә чатан јох,
Һәгг верәндәр пители Мирзә гәләмдан илә кетди.
Бизә бир дин гала билмишди мирас, бир дә бу Иран,
Дин кедәндә деди: «тәк кетмәрәм!», Иран илә кетди.
Истәдик ганла јуваг өлкәмизин ләкәсин, аһма,
Өлкәмиз халис өзү ләкә олуб ган илә кетди.

45

¹ Електрик енержиси илә ишләјән дәјирман.

Жорғаны оғру гапанда, деди Молла Нәсрәддин:
Нейләсин, чыплағыды, оғру да жорған илә кетди.
Һава инсаны боғур, баш-баша «газ карбоник» олмуш,
Жел дә әсмир, елә бил жел дә Сүлејман илә кетди.
Су Кәрәчдән «кәлир», елә кәли бу паслы дәмирдә,
Кәрәсән «Шаһ сују» тәк чешмә нә үнван илә кетди?
Түрки олмуш гадаған, диванымыздан да хәбәр јох,
Шәһријарын дили дә вај дејә, диван илә кетди.

ЧАН АЛЫР ИНДИ

Шејтан түкәдиб иманызы, чан алыр инди,
Аллаһдан алан чанызы шејтан алыр инди.
Гур'анызы султанилә алмышды әлиздән,
Султаны да јапсын, әлә Гур'ан алыр инди.
Султанын әлијлә алыб анчаг, нә ки варын,
Бирдән «нә ки варын» дејә, султан алыр инди.
Бах, өз баласындан ки, доғуб ганла бечәртмиш,
Чәнмүш нечә мин нештәрилән ган алыр инди.
Најмыд сол әлијлә нә зијан вурса да, сабиг,
Чәнмүш сағ әлијлә она таван алыр инди.
Сојғунчу гачыб, нохта галыб мөһтәр әлиндә,
Диванә тутуб мөһтәри, диван алыр инди.
Бир иддә мүчаһидди бу мејданда, мүсәлләм,
Бир иддә дә шејтанды ки, мејдан алыр инди.
Бир иддә савак¹ намилә, инсанлары гырды,
Бир иддә дә инсан савак үнван алыр инди.
Иман алараг, үнваны шејтан иди, лакин,
Чан алмада үнван, мүсәлман алыр инди.
Сабиг чәтин алмышса да иманлары әлдән,
Әфсун охујуб, чанлары асан алыр инди.
Бу тајда Сәһәнд өлдү, демәк Раһим о тајда,
Дәлләли-әчәл пулланыб, инсан алыр инди.
Гој Шәһријарын мөтләи тәкрар олур, олсун:
Шејтан түкәдиб иманызы, чан алыр инди.

¹ Шаһ режими дөврүндә кизли хәфијә идарәси.

АЗАДЛЫГ ГУШУ «ВАРЛЫГ»

48

Һәрчәнд гутулмаг һәлә јох дарлығымыздан,
 Амма бир азадлыг доғулуб варлығымыздан.
 «Варлыг» нә бизим тәкчә азадлыг гушумыздур,
 Бир мүждә дә вермиш бизә һәмкарлығымыздан.
 Бәһ-бәһ нә ширин дилли бу чәннәт гушу тути,
 Гәндин алыб илһам илә диндарлығымыздан.
 Дил ачмада, карлыг да кедәр, корлуғумуз да,
 Чүн лаллығымыз доғмуш иди карлығымыздан.
 Дүшмән бизи әлбир көрә тәслим олу начар,
 Тәслим олуруг дүшмәнә начарлығымыздан.
 Һәр ингилабын вур-јыхы сон бәнналыг истәр,
 Дәстур кәрәк алмаг даһа ме'марлығымыздан.
 Һушјар оласыз, дүшмәни мәғлүб едәчәксиз,
 Дүшмәнләримиз горхури һушјарлығымыздан.
 Бирлик јарадын, сөз бир олар биз кишиләрдә,
 Јохлыгларымыз битдирәчәк варлығымыздан.

РҮТӘБ ВЕРИБ, ТӘЗӘК АЛДЫГ

49

Зәманә бах ки, нә пис нәсли јахшы нәслә гатыр,
 Нә чәкдириб улаға маджаны доғду гатыр.
 Сидик атан ит атылмыш бизим атын белинә,
 Суја јатан ат олуб бәхтимиз, су көрдү јатыр.
 Дөнүб чөрәкчихана, олду бир гатырчихана,
 Хәмир тағарда нә чиндир-гајыш! Шатыр нә шатыр!
 Дејәндә бу нә чөрәкдир? Шатыр сөјүш дә верир,
 Сөјүш верир ки, дәхи галмасын халанда хатыр.
 Бу олду биздә тәмәддүн¹, мәсәлди: «дүз јердә,
 Бизим уләг кедә билмир, шохумда шыллаг атыр».
 Рүтәб² сатыб алырыг биз дә ешшәјин тәзәјин,
 Алан көрүн нә алыр, бир бахын сатан нә сатыр?
 Бу тир-тикан да батыр ох кими мәним көзүмә,
 Даһа һәјат көзүмдә күнәш дә олса, батыр.
 Нә јахшы ки, јени карван ачанда јүкләрини,
 Бизимки јүкләрини бағлајыб, чатыјла чатыр.

¹ Тәмәддүн — мәдәнијјәт.

² Рүтәб — хурма.

ОЈУН ОЛДУГ

Итимиз гурд олалы, биз дэ гајытдыг гојун олдуг,
Ит илэ гол-бојун олдуг.
Ит элиндэн гајыдыб, гурда да бир зад бојун олдуг,
Ит илэ гол-бојун олдуг.
Гурдумуз дишлэрини һеј гара дашларда ититди,
Гојунун да иши битди.
Сон сохулду сүрүјэ, бир сүрүнү сөкдү, дағытды,
Әкилиб, ит кедиб итди.
Биз дэ бахдыг, ит илэ гурд арасында ојун олдуг,
Ит илэ гол-бојун олдуг.

50

ИНС ВЭ ЧИН¹

Бар илаһа, сән бизэ вер бу шәјатиндән ничат,
Инсанын нәслин кәсиб, вер инсэ бу чиндән ничат.
Биздән анчаг бир галырса, шәјтан артыб мин доғуб,
Һансы рәјада көрүм мән, бир тапа миндән ничат.
Беш мин илдир бу сәлатинә кирифтар олмушуг,
Дин дэ кәлди, тапмадыг биз бу сәлатиндән ничат.
Бир јаланчы дин дэ олмуш шәјтанын бир мөһрәси,
Доғру бир дин вер бизэ, вер бу јалан диндән ничат.
Һәр дуа шәјтан едир, дүнја она амин дејир,
Гој дуа галсын, бизэ сән вер бу аминдән ничат.
Әрсини тәндирләрин көвдушларында² ојнајыр,
Кимди бу көвдушлара версин бу әрсиндән ничат.
Ја кәрәм гыл, кинли шәјтанын элиндән ал бизи,
Ја ки, шәјтанын өзүн вер бирчә бу киндән ничат.
Өлдүрүр хәлги, сора хәтмин тутуб, јасин охур,
Бар илаһа, хәлгә вер бу һогга јасиндән ничат.
Динә гаршы Бабәки-Әфшини бир дүккан едиб,
Бар илаһа, динә бу Бабәкдән, Әфшиндән ничат.
Вејсү-Рамин тәк, бизи рүсваји хасу-ам³ едиб,

51

¹ Инс вэ чин — инсан вэ чин.

² Көвдуш — пети биширилән сахсы таб.

³ Хасу-ам — фәрдләр вэ чәмијјәт ичәрисиндә

Вејс дә олсаг, бизә јарәб, бу Рамайидән ничат.
Шурәвидән дә ничат умдуг ки, бир хејр олмады,
Олмаса чај сандыгында, гој кәлә Чиндән ничат.
Мән тојуг тәк өз һинимдә душтағам илләр боју,
Бир хоруз јолла, тапам мән бәлкә бу һиндән ничат.
Шәһријарын да, әзизим, бир тутарлы аһы вар,
Дүшмәни Әһримән олсун, тапмаз аһындан ничат.

ҺАРА ГАЧСЫН ИНСАН

Чана кәлмишик биз бу чанан әлиндән,
Ки, нә инс аман тапды, нә чан әлиндән.
Мүсәлманә бах, динү иман ган ағлајыр,
Бу динсиз, имансыз мүсәлман әлиндән.
Бу шејтанды, биз адәми көјдә товлар,
Гача билмәз адәм бу шејтан әлиндән.
Алар әввәл иманы, сондан да чаны,
Нә иман галар дибдә, нә чан әлиндән.
Гарышга қими, див нижады¹ ғымылдыјыр
Ки, хатәм² чыхыбдыр Сүлејман әлиндән.
Бадимчан чохи базиларда күчүкләр,
Да төрпәшмәк олмаз бадимчан әлиндән.
Хоруз тәк бизи дәнләјиб, гуртарыбдыр,
Чинә галмајыб, бу чинәкдан әлиндән.
Пәнаһ олса биз хәлгә кафәр, гој олсун,
Јыхынты дүшәк күфрә, иман әлиндән.
Кедиб чөлдәки һејвана јалварардыг
Ки, кәлсин бизи алсын инсан әлиндән.
Елә туршадыб Иранын ајранын ки,
Көзәлләр көзү јашды Иран әлиндән.
Салыбдыр әлә, санқи Муса әсасын,
Гачыр әждаһалар бу сә'бан³ әлиндән.

¹ Нижад — нәсил, сој, нәсәб.

² Хатәм — үзүк.

³ Сә'бан — илан.

Нә султанлар олмуш әлиндә ојунчаг,
Нә кәлсин ојунчаглы султан әлиндән.
Беш-үч баш билән дә галырса, ушаг төк
Гачыб кизләнибләр бу шејтан әлиндән.
Евим-зинданым, мә'мурум өз ичимдә,
Нара гачсын инсан бу зиндан әлиндән?
Биз инсан олаг, ја ки, һејван, аман јох,
Нә инсан гутармыш, нә һејван әлиндән.
Нә дивләр ки, гејтанла зәнчирләнибләр,
Гәнәфләр гырылмыш бу гејтан әлиндән.
Салыб хәлги дәрман адылән нә дәрдә
Ки, дәрд аглајыр, бејлә дәрман әлиндән.
Верәрдик гәдим дивана әрзә, инди
Кимә әрзә верәк бу диван әлиндән?
Нә туфана раст кәлмишик биз, мәкәр Нүһ
Кәлә гуртара хәлги туфан әлиндән.

ГАРАНЛЫГ КЕЧӘЛӘР

Аман аллаһ, јенә шејтан кәлиб, иман апара,
Горујун, гојмајын иманызы шејтан апара.
Мәним инсанлығымын көһнә һасары јавадыр
Ки, күнүз гули-бијабан кәлир, инсан апара.
Хәрмәни саггыза вердик, нә јаман чәрчиди бу,
Һеј кәлир көндә бизә дәрд верә, дәрман апара.
Чәрәк алмыш әлине, ач нечә тагәт кәтисин?
Демәли, јаз кечәси гыз кәлиб, оғлан апара.
Ганлы дырнахлар илән инкилис әл гатды бизә,
Бахысан рус да Араздан кечир, Иран апара.
Арадан бир дә бизи бөлсәләр әрбабларымыз,
Горхурам гојмајалар Тәбризи Теһран апара.
Гара туфан ки, дәхи хәлглә шүхлүг еләмәз,
Сел кәрәк ел дағыда, ев јыха, ејван апара.
Бу гаранлыг кечәләрдә гапымыз пис дөјүлүр,
Нә билим, бәлкә әчәлдир, дајаныб чан апара.
Анама сөјләјин, оғлун јыхылыб сәнкәрдә,
(Телләрин бас јарама, гојма мәни ган апара)¹.
Сәлгәли оғру тапылмышса бу башсыз јердә
Шәһријардан да кәрәк бир долу диван апара.

¹ Бу мисра С. Ә. Ширванинин бир гәзәлиндәндир
(бах: С. Ә. Ширвани, Әсәрләри, ч. 1, Баки, 1967, сәһ. 210).

ГАЧАХ НЭБИ

Дур гэфэс гапысын бир ачах, Нэби,
Гошулаг гушлара бир ухах, Нэби!

Газамат истиди, јата билмисэн,
Аналар бешијин сата билмисэн,
Өз ата јурдуну ата билмисэн,
Гејрэтүн гурбаны, ај гочах Нэби!

Онбеш ил кавурун зүлмүнә дөздүн,
Һәр нөгшә чәкдисә, нөгшәсин поздун,
Шимди ки, обадан, елдән әл үздүн,
Гәм јүкүн чатмышам, дур көчах, Нэби!

Дөрдбир дөврәмизи салдатлар алды,
Галалар учалды, гаранлыг салды,
Зинданын ишыгсыз, күнәшсиз галды,
Һүммәтүн учадыр, дам алчах, Нэби!

Бир кәсин галмајыб јару јолдашдан,
Галса да, фајшадыр, дојмаз ојнашдан,
Кечәли ашмалы бу дағдан, дашдан,
Зинданы газмышам, дур гачах, Нэби!

Дедин бәс вәтән дә сабиг вәтәндир,
Көрдүн ки, достун јох, һәпси дүшмәндир,
Вәтәндән галан бир гуру көвшәндир,
Ондан да әл чәкиб ваз кечах, Нэби!

Чөлләрдә чәкмишдим вәтән зилләтин,
Кәрәкмиш өзүн дә чәким гүрбәтин,
Гырардым вәтәнин ипин, үлфәтин,
Чикәрдән ајрылмыр бир пичах, Нэби!

Вәтәндән дојмушам, мәни гынама,
Дур кедәк, бу халгы артыг сынама,
Дур көрүм, бу ағач бәнзир анама,
Телиндән гој гырым бир сачах, Нэби!

Һаралы олмалы, билә билмәдик,
Ганларын ләкәсин силә билмәдик,
Бир дә биз бу јана кәлә билмәдик,
Аразын сујундан бир ичах, Нэби!
Гејрәтүн гурбаны, ај гочах Нэби!

ПӘРВАНӘ ВӘ ШӘМ

Бәрг олмады, гызым кечә жандырды лаләни,
Пәрванәнин о дәм дә бахырдым әдасына.
Көрдүм тәвафе-Кә'бәдә жандыгча жалварыр,
Сөјлүр: «Дөзүм нә гәдр бу ешгин чәфасына?
Ја бу ничаб шишәни галдыр ки, саврулум,
Ја сөндүрүб бу фитнәни, батма әзасына».
Бахдым ки, шәм сөјләди: «Еј ешгә мүддәи,
Ашиг һачаң олуб јетә өз мүддәасына?
Бир јари-мәһлигады бизи бөјлә јандыран,
Сөбр ејлә, јандыран да чатар өз чәзасына».
Амма бу ешг атәши әршиди, чандадыр,
Гој жандырыб худини¹ јетирсин худасына.

¹ Худини — өзүнүңкүнү.

ӘСЛИ — КӘРӘМ ШЕ'РИНӘ БИР ҲАШИЈӘ

*«Кәрәм дејәр: Мән бир сәфил сәјјадам,
Һәр марала тор атарам, мар кәли.
Јар багынын бүлбүлләри охујур,
Бизим јурда, сөјрә дә бах, сар кәли»*

«Әсли — Кәрәм» дастанындан.

Евдә бир ил аһ чәкәрәм, хәбәр јох,
Евдән чыхам мән о јана, јар кәли.
Тәј-тушларым чөлә чыха, күн чыхар,
Мән чыханда јағыш кетсә, гар кәли.
Јазыг гузум! Ачлыға дөз, дарыхма,
Бу күн-сабах баһар кәләр, бар кәли.

Бизә кәлә, кәлмәјә бир кал ијдә,
Гоншумуза һејва кәләр, нар кәли.
Хан евинә шир кәлә, гујруг булар,
Бизим евә кор ит кәлә, һар кәли.
Бәхтимә арвад нә чыха, билмирәм,
Бәллиди ки, сарсаға сосар кәли.

Бир үч әтәк әндазадыр әјнимә,
Салисбуры кен кәлмәсә, дар кәли.
Дөвләтлијә јас да кәлә ојнајар,
Биз қасыба тој кәлә, ахсар кәли.

Гәм жүкүндөн кәтхуданын хиссәси
Хәрдәл олу, бизимки халвар кәли.

Кәнддә бизи дөјүллә бир һавар јох,
Биз бир кәлмә һаг данышаг, чар кәли.
Даргашајыртлар бизә сәркар чыхар,
Дар дибиндән гуртула, сәрдар кәли.
Бундан белә өзкә көрәм, өзкәдән —
Миннәт чәкир, гејрәтимә ар кәли.

Ишчи тојуг кәсәндә мән баханмам,
Билмәм нечә үрәјиндән вар кәли?
Гәмдән мәним бир ејнәк вар көзүмдә,
Ишыг-ајдын күн көзүмә тар кәли.
Ешгим дүшүб јадыма, көзләр дашар,
Баһарда сел атланы, чајлар кәли.
Чох шаирин тәб'и донар буз кими,
Шәһријарын ше'ри дә гајнар кәли.

ШАИР МӘҲӘММӘД ФҮЗУЛИ

Түрки, фарси, әрәбидә нә фәзаил варымыш
Ки, Фүзули кими бир шаири-фазил доғулур.
Шәһри сәдр илә сәһаиф јазылыр синәсинә,
Лејләтүлгәдрә чатыр, мүшифи назил доғулур.
Сәфәвинин гылычы бу гәләмә бахды, деди:
Кәл әфазил јарадаг, јохса әразил доғулур.
Үч лисанда ачылыр мәктәби-Гур'ан гапысы,
Бу мәкәтибдә әразилдән әфазил доғулур.
Тушеји һәччү-зијарәт долур әхлаги-рәсул,
Назилә јол узуну назлы мәназил доғулур.
Шәһријар бу кәмијә әјләшәли Нух кими,
Көр нә туфан гопарыр, бах нә зәлазил доғулур.
Фәрдинин¹ хидмәти иззәтлә гәбул олмалыдыр,
Мәнзилә иззәт үчүн, хадими-мәнзил доғулур.

¹ Сәһаиф — сәһифәләр.

² Шәһријар бурада өзүнү елә бир фәрд адландырыр
ки, Фүзули иззәтинә хадим ола билсин.

ЗАМАН СӘСИ

Сүбһ олду, һәр тәрәфдән учалды эзан сәси,
 Куја кәлир мәлайкәләрдән Гур'ан сәси.
 Бир сәс тапаммырам она бәнзәр, гојун дејим,
 Бәнзәр она әкәр ешидилсәјди чан сәси.
 Санки ушаглығым кими нәннимдә јатмышам,
 Лајлај дејир мәнә анамын меһрибан сәси.
 Санки сәфәрдәјәм, ојадырлар ки, дур чатах,
 Зәнки-шүтүр чалыр, кечәрәк карван сәси.
 Санки чобан јајыб гузуну дағда неј чалыр,
 Рә'ја доғур гузу гулағымда чобан сәси.
 Чисмим гочалса да, һәлә ешгим гочалмајыб,
 Чинкилдәјир һәлә гулағымда чаван сәси.
 Санки заман күләшди, мәни күпсәди јерә,
 Ше'рим, јазым олуб јыхылан пәһләван сәси.
 Ахыр заманды, бир гулаг ас, әрши титрәдир,
 Милләтләрин һарај мәдәди, әламан сәси.
 Инсан хәзаныдыр, төкүлүр чан хәзәл кими,
 Сазтәк хәзәл јағанда, сызылдар хәзан сәси.
 Гырх илди дустағам, гала билмәз о јағлы сәс,
 Јағсызса да, гәбул елә мәнән јаван сәси.
 Мән дә сәсим учалса, кәрәкдир, јаман дејәм,
 Милләт ачыхлыдыр, учалыбдыр јаман сәси.
 Долдур нәварә¹ гој гала, бир күн бу көрпәләр,

¹ Новар — лент

Алғышласынла зөвг илә биздән галан сәси.
 Миғнатис² олса сәсдә чәкәр, ингилабда бах,
 Азадлығ алды Сәрдарымын гәһрәман сәси.
 Инсан гочалмыш олса, гулаглар ағырлашар,
 Санки јазығ гулагда курулдар заман сәси.
 Бах бу дәрин сүкүтә сәһәр, һансы бир нәвар,
 Зәбт ејләјә биләр белә бир чавидан сәси?
 Санчыр мәни бу фышга чаланлар да Шәһријар,
 Мән нејләјим ки, фышгаја бәнзәр илан сәси.

² Миғнатис — магнит.

АЗӘРБАҢЧАН КӨЗӘЛИНӘ

(Наз еләмисән)

6

Чохлар инчикди ки, сән онлара наз еләмисән,
Мән дә инчик ки, мәним назымы аз еләмисән.

Етмисән назы бу виранә көнүлдә султан,
Евин абад ола, дәрвишә нијаз еләмисән.

Һәр бахышда чалыбан киприји мизраб кими,
Бир гулаг вер, бу сыныг көнлү нә саз еләмисән.

Башдан ач јајлыгы, әфшан елә сүсән-сүнбүл,
Сән бизим бајрамымызсан, гышы јаз еләмисән.

Сән күн ол, гој гәмимиз дағда гар олсун, әрисин,
Мәним анчаг ишими сузу күдаз еләмисән.

Мән бу мә'нада гәзәл јазмаға һалым јох иди,
Сән чочугтәк гочаны фырфырабаз еләмисән.

Какили башда вуруб, еләмисән тач кими,
О гызыл сачдан она күллү готаз еләмисән.

Синә бир' дәшти-Муғандыр, гузу јан-јанә јатыб,
Мәним ағлар көзүмү орда Араз еләмисән.

Бу көзәллик ки, чаһанда сәнә вермиш таңры,
Һәр гәдәр наз еләсән, ејлә ки, аз еләмисән.

Мәни бу суз илә атдын, араландын, билирәм,
Араны бир пара намәрд илә саз еләмисән.

Дәстәмаз ејләдијин чешмә Мәсиһа ганыдыр,
Билмирәм һансы кәлисада нәмаз еләмисән.

Мән Әширан охусам, пәнчә Әраг үстә кәзәр,
Көзәлим, түрк олалы, тәрки-һичаз еләмисән.

Тәзә шаир, бу дәниз һәр нә бахырсан дибә јох,
Чох узатсан боғазы, өрдәји газ еләмисән.

Бәс ки, зүлфү-хәтү-халын гопалағын көтдүн,
Зүлфәлинин башыны аз гала даз еләмисән.

Кәл! Мәним истәдијим Кә'бә јыхылмаз, учалар,
Башда да кәч кедәсән, дибдә тәраз еләмисән.

Хәтү-халындан алыб мәшгими Гур'ан јазарам,
Бу һәгигәтлә мәни әһли-мәчаз еләмисән.

Шәһријар дарда галыб, дағда даша далдаланыб,
Өзүн инсаф елә, Мәһмуди Ајаз еләмисән.

65

ТӘРСА БАЛАСЫ

Кетмә, тәрса баласы, мән дә сәнә сәјә кәлим,
Дамәниндән јапышым, мән дә кәлисајә кәлим.

Ја сән исламы гәбул ејлә, мәним динимә кәл,
Ја ки, тәлим елә, мән мәзһәби-Исајә кәлим.

Изи вер, тој кечәси мән дә сәнә дајә кәлим,
Әл гатанда сәнә мәшшатә тәмашајә кәлим.

Сән бу мәһтаб кечәси сејрә чыхан бир сәрв ол,
Изи вер, мән дә далынча сүрүнүб сәјә кәлим.

Мәнә дә бахдын о шәһла көзүлә, мән гаракүн
Чүр'әтим олмады бир кәлмә тәмәннајә кәлим.

Мән чәһәннәмдә дә баш јасдыға гојсам сән илә,
Һеч ајылмам ки, дуруб чәннәти-мә'вајә кәлим.

Нәнә гарнында да сәнлә әкиз олсајдым әкәр,
Истәмәздим доғулуб бир дә бу дүнјајә кәлим.

Сән јатыб чәннәти рә'јадә көрәндә кечәләр,
Мән дә чәннәтдә гуш оллам ки, о рә'јајә кәлим.

Гытлыг илләр јағышытәк гурујуб көз јашымыз,
Куји-ешгиндә кәрәк бир дә мүсәллајә кәлим.

Сән дә сәһрајә мараллар кими бир чых, нолу ки,
Мән дә бир сејдә чыханлар кими сәһрајә кәлим.

Аллаһындан сән әкәр горхмајыб олсан тәрса,
Горхурам мән дә дөнүб дини-Мәсиһајә кәлим.

Шејх Сән'ан кими доғуз отарыб илләрчә,
Сәни бир көрмәк үчүн Мә'бади-тәрсајә кәлим.

Јох, сәнәм, анламадым, анламадым, һаша мән
Бурахым мәсчидими, сәнлә кәлисајә кәлим?

Кәл чыхаг тури-тәчәллајә, сән ол чилвеји-тур,
Мән дә Муса кими, ол тури-тәчәллајә кәлим.

Ширдир Шәһријарын ше'ри, әлиндә шәмшир,
Ким дејәр мән белә бир шир илә дә'вајә кәлим?

БЕҢЧӨТАБАД ХАТИРЭЛЭРИ

Улдуз сајараг көзләмишәм һәр кечә жары,
Кеч кәлмәдәдир јар, јенә олмуш кечә жары.
Көзләр асылы, јох нә гаралты, нә дә бир сәс,
Батмыш гулағым көр нә дөшүрмәкдәди дары.
Бир гуш ајығам сөјләјәрәк кәһдан инилдәр,
Кәһдан ону да, јел дејә лајлај, һуш апары.
Јатмыш һамы, бир аллаһ ојағды, даһа бир мән,
Мәндән ашағы кимсә јох, ондан да јухары.
Горхум буду, јар кәлмәјә, бирдән јарыла сүбһ,
Бағрым јарылыр, сүбһүм, ачылма, сәни тары!
Дан улдузу истәр чыха, көз јалвары чыхма!
О чыхмаса да, улдузумун јохду чыхары.
Кәлмәз, танырам бахтымы, инди ағарар сүбһ,
Гаш бејлә ағардыгча, даһа баш да ағары.
Ешгин ки, гәрарында вәфа олмајачагмыш,
Билмәм ки, тәбиәт нијә гојмуш бу гәрары?
Санки хорузун сон баны хәнчәрди сохулду,
Синәмдә үрәк варса, кәсиб гырды дамары.
Ришхәндлә гырчанды сәһәр, сөјләди дурма,
Чан горхусу вар ешгин, удуздун бу гумары.
Олдум гәрәкүн, ајрылалы о сары телдән,
Бунча гара күнләрди едән рәнкими сары.
Әзбәс мәни јарпаг кими һичранла саралдыб,
Бахсан үзүнә, санки гызылкүлдү, гызары.

Көз јашлары һәр јердән ахарса, мәни тушлар,
Дәрјаја бахар, бәллиди, чајларын ахары.
Меһраби-шәфәгдә өзүмү сәчдәдә көрдүм,
Ган ичрә гәмиг јох, үзүм олсун сәнә сары.
Ешги вар иди Шәһријарын күллү, чичәкли,
Әфсус ки, гәза вурду, хәзан олду баһары.

ТҮРК ӨВЛАДЫ, ГЕЈРӘТ ВАХТЫДЫР!

Ајырыб шејтан әлифбасы сизи аллаһдан,
Өз әлифбамызы јазсаз, тапасыз Гур'аны.
Дүнја беш күндү, чәһәннәм дә олурса, олсун,
Кәл чаһад илә тапах чәннәти-чавиданы.

Һәј верин аллаһа, шејтаны гојун тәк галсун,
Товланыб, товламағын да бала, әндазәси вар.
Аллаһын шәһри Нәбидир, гапысы шаһи вәли,
Дешик ахтарма, бу шәһрин белә дәрвазәси вар.

Түркләрин гејрәти Түркијјәдә, Гафгазда кәрәк,
Ғәјнасын инди ки, исламда чаһад мејданыдыр.
Кәрбәлә фачиәси тәчдид олур Иранда,
Гејрәтин ғәјнаса, бил ки, бу Һүсејнин ганыдыр.

Күфр көрдүз нечә чий-чий једи ислам чикәрин,
Сиз дә күфрүн чикәрин инди кәбаб етмәлисиз.
Шејтан алды сизи, чәнк илә чаваб етди бизә,
Сиз дә шејтаны чаһад илә чаваб етмәлисиз.

Акифин¹ ше'рин оху, көр нәләр етмиш бизә күфр,
Һәр гәдәм бир гују газмыш, нә дә салмыш дәринә.

¹ Түрк шаири Мехмет Акиф.

Биз дә ислама ғәјтдыгда кәлин әлбир олаг,
Түркләрин һәр ики дүнјасы ғәјтсын јеринә.

Говзајын нә'реји-тәкбирлә мүсәлманлығызы,
Фарс тәк сабит един ислама Сәлманлығызы.
Фарси түркә, әрәбә фаиг едән Сәлмандыр,
Көстәрин сиз дә бу әлгејсә Сүлејманлығызы.
Һәр ким аллаһына баш әјмәди, һејван галачағ,
Көстәрин сиз дә бу һејванлара инсанлығызы¹.

¹ Бу ше'ри Шәһријар 1987-чи илдә Тәбриз университетиндә «Азәрбајҗан түрк дили вә әдәбијаты» семинарында охујаркән, ше'рин јаранмасы һагғында ашағыдакы мәлуматы вермишир: «Бақыда Һәкимә ханым адында бир шаирә вар ки, мәним һәјатымдан өз докторлуғ әсәри үчүн мөвзу сечмишир. Бир нүсхә о китабдан ки, рус әлифбасындадыр, мәнә көндәрмишир. Мән көрдүклә ки, бу јазыны охуја билмирәм, чох мүтәәсир олдум вә баша дүшдүм ки, әлифбамызы ајырмагла бизим һагғымызда вә бөјүк хәјанәтә јол вермишләр. Нечә бизи бир-бириндән ајырыб, тикә-тикә едилбәр, онда бу ше'ри јаздым».

АЛЛАЪ БОЈАҒЫ

72

Ислам ојатды хэлги, башын говзајан гачыр,
Шејтан бачармады ки, јатанлар ојанмасын.
Халгын көзүн ојарды шаһын миргезэблери,
Гој бир ојулсун өз көзү, та көз ојанмасын.
Һәр рәнки ат, фәгәт бојан аллаһ бојағына,
Һәр алдадан бојағлара гәлбин бојанмасын.
Тәблиғ о пәјәдә кәрәк олсун ки, мүддән
Бир нүгтәсиндә зә'финә бармаг гојанмасын.
Әлфазы мөһкәм етмәли, мәнаны чох ләтиф,
Сөзләр кәрәк соғандыса, дырнаг сојанмасын.
Амма кечә намаз да ғылырсан, јавашча ғыл,
Гој зәһмәтинлә һушланан олса, ојанмасын.
Ағзында дадлы сөзләриви сән дә, Шәһријар,
Ејлә пишир ки, хәлг дадындан дојанмасын.

ҺӘКИМӘЧАН¹

73

Сән Вәтәндән сары гәлбин дөјүнүрсә, маралым,
Вәтәнин дә маралындан сары гәлби дөјүнүр.
Вәтәни бағрыва бассан, сөвүнәрсән јенә сән,
Ки, Вәтән дә баласын бағрына басса, сөвүнүр.
Мәним ешгим учалыб, гүрбәт олуб дүнја мәнә,
Дост дујанмыр дөјүнүр, дүшмән ојанмыр, өјүнүр.

¹ Шә'р һәкимә Биллурјә јазылмышдыр.

СӘҺӘНДИМ

Шаһ дағым, чал папағым, ел дајағым, шанлы Сәһәндим!
 Башы туфанлы Сәһәндим,
 Башда һејдәрбабатәк гарла, ғыровла гарышыбсан,
 Сон ипәк телли булудларла үфүгдә сарышыбсан,
 Савашыркән барышыбсан.

74

Көјдән илһам алалы, сирри сәмавата дејәрсән,
 Һәлә ағ күркү бүрүн, јазда јашыл дон да кејәрсән,
 Горадан һалва јејәрсән.

Дөшләриндә соналар синәситәк шух мәмәләрдә
 Нә ширин чешмәләрин вар.

О јашыл телләри јел һөрмәдә ајналы сәһәрдә,
 Ишвәли ешмәләрин вар.

Гој јағыш јағса да јағсын, сел олуб ахса да ахсын,
 Јанларында дәрәләр вар.

Гој гәләмгашларын учсун фәрәләрлә, һамы бахсын,
 Башларында һөрәләр вар, сылдырымлар, сәрәләр вар.

О әтәкләрдә нә ғызлар јанағы лаләләрин вар,
 Гузулар отлајарағ, нејдә нә хош наләләрин вар.

Ај кими һаләләрин вар.

Күл-чичәкдән бәзәнәндә, нә кәлинләр кими назын,

Јел әсәндә о суларда нә дәрин разү нијазын,
 Ојнајар күллү готазын.

Титрәјәр саз телитәк шахәләрин чајда, чәмәндә,
 Јел о телләрдә кәзәндә, нә Короғлу чалы сазын.
 Өрдәјин хәлвәт едиб, кәлдә пәриләрлә чимәндә,
 Гол-һанаддан она ағ һолә¹ ачар гәмзәли газын,
 Ғыш кедир, гој кәлә јазын.

Һәлә новрузкүлү вар, гарчичәјин вар, кәләчәкләр,
 Јел-јағышта јујунаркән дә күнәшлә күләчәкләр,
 Үзләрин тез силәчәкләр.

Ғышда кәһлик һәвәсилә чөлә гачдыгда чаванлар,
 Гарда гагғылдајарағ назлы гәләмгашларын олсун!
 Јаз о дөшләрдә наһар мәнәсин ачдыгда чобанлар,
 Боллу сүдлү сүрүләр, дадлы говутмачларын олсун!

Ад алыб сәндән о шаир ки, сән ондан ад алыбсан,
 Она һәр дад верәсән, јүз о мүғабил дад алыбсан,
 Танрыдан һәр зад алыбсан.

Адаш олдугда сән онла, даһа артыг учалырсан,
 О чәләләтлә Дәмавәнд дағындан бач алырсан,
 Шир әлиндән тач алырсан!

75

О да ше'рин, әдәбин Шаһ дағыдыр, шанлы Сәһәнди,
 О да сәнтәк атар улдузлара ше'р илә кәмәнди,
 О да Симургдан алмагдады фәнди.

Ше'р јазанда гәләминдән бахасан нур сәпәләнди,
 Санки улдузлар әләнди.

Сөз дејәндә көрәсән гатды күлү, пүстәни, гәнди,
 Јашасын шаир әфәнди!

О нә шаир ки, дағын вәсфинә мисдаг² ону көрдүм,
 Мән сәнинтәк учалыг мәшгинә мәшшағ ону көрдүм,
 Ешгә, ешг әһлине мүштағ ону көрдүм.

¹ Һолә — әл-үз дәмалы.

² Мисдаг — лајиг, ујғун.

О нә шаир ки, хәјал мәркәбинә¹ шов шығыянда,
О нәһәнк ат ајағын тозлу булудларда гојанда,
Лүләнмәкдәди јер-көј нечә тумар сарыјанда,
Көрәчәксән о заманда,
Нә заман варса, мәкан варса, кәсиб бичди бир анда,
Кечәчәкләр, кәләчәкләр, нә бу јанда, нә о јанда,
Нә билим галды һајанда?

Бах нә һөрмәт вар онун өз демиши, түк папағында,
Шәһријарын тачы әјиш башы дурмуш габағында,
Башына соврулан инчи чарыг олмуш ајағында,
Вәһјидир ше'ри, мәләкләрди пычылдыр гулағында,
Ајәләрди додағында.

О да дағлар кими шә'ниндә нә јазсан јарашандыр,
О да залым гопаран гарла, күләклә дурушандыр,
Гудуза, залыма гаршы синә кәрмиш, вурушандыр,
Гудузуң күркүнә залым бирәләртәк дарашандыр,
Амма вәчһиндә² фағыр халгы әјилмиш сорушандыр,
Гара милләтдә һүнәр булса, һүнәрлә арашандыр,
Гараларла гарышандыр, сарышандыр.

Кечә һагғын көзүдүр, тур төрәтмиш очағында,
Әријиб јағтәк үрәкләрди јанырлар чырағында,
Меј, мәһәббәтдән ичиб, лалә битибдир јанағында,
О бир оғлан ки, пәриләр су ичәрләр чанағында,
Инчи гајнар булағында.

Тәб'и бир сөјкүлү бүлбүл ки, охур күл будағында,
Сары сүнбүл гучағында.

Сулар әфсанәди сөјләр онун әфсунлу бағында,
Сәһәрин чәнли чағында.

Шаирин зөвгү нә әфсунлу, нә әфсанәли бағлар,
Ај нә бағлар ки, «Әлиф-лејл»³ дә әфсанәдә бағлар.

¹ Мәркәб — миник, ат.

² Вәчһиндә — әвәзиндә.

³ «Әлиф-лејл» — «Мин бир кечә».

Од јағыб дағлары дағлар,
Күл күләрсә, булаг ағлар.

Шаирин аләми өлмәз, она аләмдә завал јох,
Арзулар офда нә хатырлаја имканды, маһал јох,
Бағи-чәннәт кими орда, бу һарамдыр, бу һалал, јох,
О мәһәббәтдә мәләл јох,
Орда һалдыр, даһа гал јох.¹

Кечәләр орда күмүшдәнди, ғызылданды күнүзләр,
Нә зүмүррүд кими дағларды, нә мәрмәр кими дүзләр,
Нә сары телли инәкләр, нә ала көзлү өкүзләр,
Ај нечә ај кими үзләр!

Күл ағачлары нә тавус кими чәтрин ачыб әлван,
Һиллә карваныды² чөлләр, бәзәнәр сүрсә бу карван,
Дәвә карваныды дағлар, јүкү атласды бу һејван,
Сабирин шәһринә доғру гатары чәкмәдә сәрван,
О хәјалымдакы Ширван!

Орада гар да јағар, амма ки, күлләр сола билмәз,
Бу тәбиәт о төрәвәтдә, маһалдыр, ола билмәз,
Өмр пејманәси орда дола билмәз,
О үфүгләрдә бахарсан нә дәннәзләр, нә боғазлар,
Нә пәриләр кими гу гушлары учмагда, нә газлар,
Кәлдә чиммәкдә нә ғызлар.

Балыг улдуз кими көлләрдә, дәннәзләрдә парылдар,
Абшар³ мирварысын сел кими төкдүкдә харылдар,
Јел кушулдар, су шарылдар.

Гәсрләр варды ғызылдан, галалар варды әгигдән,
Рәфајел таблосутәк сәһнәләри әһди-әтигдән,
Дојмасан көһнә рәфигдән.

¹ «Гал, гал» — суфи истилаһларыдыр.

² Һиллә карваны — ипәк карваны.

³ Абшар — шәһәр.

Чәннәтин бағларытәк бағларынын һуру, гүсури¹,
Дүзүлүб гүрфәдә, ејванда чәваһир кими һури,
Әлдә һуриләринин чами-билури,
Түнкүнүн күл кими сәһбаји-тәһури².

Нә марағлар ки, ајыг көзләре рәјады дејәрсән,
Нә шәфәгләр ки, дәрин бахмада дәрјады дејәрсән,
Ујдуран чәннәти-мәвады дејәрсән.

Зөһрәнин гәсри брилјан, һасары инчиди, јагут,
Гәсри-чадуду, мүнәндисләри һарут илә Марут.³
Орда Мани⁴ дајаныб, галмыш о сурәтләре мәбһут.
Гапы гуллуғчусу һарут.

Ордадыр шәру музик мәнбәји, сәрчешмәди гајнар,
Нә пәриләр кими фәвварәдән әфшан олуб ојнар,
Шаир анчаг ону анлар.
Долу мәһтаб кими истәхрди⁵ фәвварәләрилә,
Мәләкә орда чимир ај кими мәһпарәләрилә,
Күллү күшварәләрилә.⁶

Шәру мусиги шабаш олмада, әфшанды, пәришан,
Санки ағ шаһыды олмагда кәлин башына әфшан,
Нә кәлииләр ки, нә әнник үзә сүртүллә, нә киршан,
Јаха нә түлкү, нә довшан.

Ағ пәриләр сары көјнәкли булудлардан енирләр,
Сүд көлүндә мәләкә илә чимиркән севинирләр.
Севинирләр, өјүнүрләр.

¹ Гүсур — гәсрләр.
² Сәһбаји-тәһур — һалал ички, пак шәраб.
³ Һарут, Марут — гәдим әфсанәјә көрә Бабил гујусунда башы ашағы асылмыш ики мәләјин ады.
⁴ Мани — мәшһур рәссам.
⁵ Истәхр — кәд.
⁶ Күшварә — сырға.

Говзананда һәрә әлдә долу бир чам апарырлар,
Санки чәнкиләре, шаирләре илһам апарырлар,
Дәрја гызларына пейғам апарырлар.
Дәнизин өртүјү мави, үфүгүн сәғфи сәмави,
Ајнады һәр нә бахырсан, јер олуб көјлә мусави,
Гәрг онун шәринә рави.

Гүрфәләр ај булуд алтында олантәк көрүнүрләр,
Көз ачыб јумма чырағлар кими, јандыгда сөнүлләр.
Сәһнәләр чәрхи-фәләктәк бурулуб, кәһ да чөнүрләр,
Көлкәликләр сүрүнүрләр.

Зөһрә ејванда илаһә кәјиминдә көрүнәркән,
Бахасан, һафиз илә орда чәләләтләк көрәрсән,
Нә севәрсән!

Кәһ көрән һафиз-Шираз илә ејванда дурублар,
Кәһ көрән ортада шәтрәнч¹ гуаркән отурублар.
Кәһ көрән саз илә, аваз илә әјләнчә гурублар,
Санки сағәр дә вурублар.

Хачә² әлһан охујанда һамы ишдән дајанырлар,
О нәваләрлә пәриләр кәһ ујуб, кәһ ојанырлар,
Лаләләр шәләси әлван шишә рәнки бојанырлар,
Нә хумар көзлә јанырлар.

Ганад истәр бу фәза, гој гала тәрланлы Сәһәндим,
Ешит өз гиссәми, дәстанымы, дәстанлы Сәһәндим:
Сәни һәјдәрбаба ол нәрәләр илә чағыранда,
О сәфил, дарда галан, түлкү гован шир бағыранда,
Шәјтанын шыллага галхан гатыры нохта гыранда,
«Дәдә Горғуд» сәсин алдым, дедим архамды, инандым,
Арха дурдугда Сәһәндим, Савалантәк һаваландым,
Селә гаршы гаваландым.

Чошгунун да ганы чошду, мәнә бир һајлы сәс олду,
Һәр сәсиз бир нәфәс олду.

¹ Шәтрәнч — шаһмат.
² Хачә — Хачә һафиз Ширази.

Бақы дағлары да һај верди сәсә, гыһна учалды,
О тајын нә'рәләри санки бу тајдан да бач алды,
Гурд ачалдыгда гочалды.
Раһимин нә'рәси говзанды, дејән топлар атылды,
Сел кәлиб нәһрә гатылды.
Рүстәмин топлары сәсләнди, дејән бомлар ачылды,
Бизә күл-гонча сачылды.

— Горхма, кәлдим,— дејә, сәсләрдә мәнә чан деди гардаш,
Мәнә «чан-чан» дејәрәк, дүшмәнә «ган-ган» деди гардаш.
Шәһријар сөјләмәдән каһ мәнә султан деди, гардаш,
Мән дә, чаным, чығырыб: чан сәнә гурбан деди, гардаш.
Јаша оған! Сизә дағдан дәли чејран деди, гардаш,
Ел сизә гаплан деди, гардаш,

Дағ сизә аслан деди, гардаш.

80

Дағлы һејдәрбабанын архасы һәр јердә дағ олду,
Даға дағлар дајағ олду.
Аразым ајна чыраг гојмада ајдын шәфәг олду,
О тајын нәғмәси говзанды, үрәкләр гулаг олду,
Јенә гардаш дејәрәк, гачмада башлар ајағ олду,
Гачдыг, үзләшдик Аразда, јенә көзләр булаг олду,
Јенә гәмләр галаг олду.
Јенә гардашсајағы сөзләримиз бирсајағ олду,
Вәсл ијин алмада, әл чатмады ешгим дамаг олду,
Һәләлик гәм сараларкән гаралар дөндү ағ олду,
Аразын суд көлу дашды, гајалыглар да бағ олду,
Сары сүнбүлләрә зүлф ичрә ораглар дараг олду.
Јончалыглар јенә билдирчинә јәј-јәз јатаг олду.
Көздә јашлар чыраг олду,

Лалә битди, јанаг олду,
Гөнчә күлдү, будаг олду,
Нә сол олду, нә сағ олду,
Һамысы бирсајағ олду.

Елими, архамы көрдүкдә залым овчу гысылды,
Сел кими зүлмү басылды, зинә арх олду, кәсилди.

Күл көзүндән јашы силди.
Тор гуран овчу атын говмада сынды, кери галды,
Өзү кетди, тору галды.

Амма һејдәрбаба да билди ки, бизтәк һамы дағлар,
Бағланыб гол-гола зәнчирә булудлар, одур ағлар,
Нә билим, бәлкә тәбиәт өзү намәрдә күн ағлар,
Әјри јоллары ачаркән, дүз олан голлары бағлар,
Саф олан синәни дағлар.

Дағларын һәр нә гочу, тәрланы, чејраны, маралы,
Һамы дүшкүн, һамы јоргун, синәләр дағлы, јаралы,
Күл ачан јердә саралы.

Амма зәнн етмә ки, дағлар јенә галхан олачагдыр,
Мәһшәр олмагдады бунлар, даһа вулкан олачагдыр,
Зүлм дүнјасы јанаркән дә тилит ган олачагдыр,
Вај... нә туфан олачагдыр!

Дедин: Азәр елинин бир јаралы нискилијәм мән,
Нискил олсам да, күлүм, бир әбәди севкилијәм мән,
Јад мәни атса да, өз күлшәнимин бүлбүлүјәм мән,
Елимин фарсыча да дәрдини сөјләр дилијәм мән,
Һәггә доғру нә гаранлыг исә, ел мәш'әлијәм мән,
Әбәдијјәт күлүјәм мән!

Нискил о чәрчијә галсын ки, чәвахир нәди, ганмыр,
Мәдәнијјәт дәбин ејләр бәдәвијјәт, бир усанмыр,
Күн кедир, аз гала батсын, кечәсиндән бир ојанмыр,
Бир өз әһвалына јанмыр.

Атар инсанлыгы, амма јалан әнсабы¹ атаммаз,
Фитнә говзанмаса бир күн, кечә асудә јатаммаз,
Башы башлара гатаммаз.

Амма мөндән сары сән архајын ол, шанлы Сәһәндим,

¹ Әнсаб — гоһум-әграба

Дәли чејранлы Сәһәндим.
Мән даһа әрши-әлә көлкәситәк башда тачым вар,
Әлдә Муса кими Фир'она гәним бир ағачым вар,
Һәрәчим¹ јох, фәрәчим² вар.
Мән Әли оғлујам, азадәләрин мәрди, мурады,
О гаранлыглара мәш'әл, о ишыглыглара һади³,
Һәггә, имана мүнәди.⁴
Башда сынмаз сипәрим, әлдә күтәлмәз гылычым вар!

¹ Һәрәч — горху, тәзјиг
² Фәрәч — севинч, тәсәлли, угур.
³ Һади — јол көстәрән.
⁴ Мүнәди — сәсләјән, чағыран.

АМАН, АЈРЫЛЫГ!

Бизи јандырыр јаман ајрылыг,
Бу дарыхдыран думан ајрылыг.
Көзә соврулан саман ајрылыг,
Аман, ајрылыг, аман, ајрылыг!

Бир көзүн ачар, бир көзүн јумар,
Аразы сәрин көрдүкдә умар,
Хәзәри дәрин көрдүкдә чумар,
Гәм дәрјасына чуман ајрылыг,
Аман, ајрылыг, аман, ајрылыг!

Аразым вурсун баш дашдан-даша,
Көз јашы кәрәк башлардан аша,
Нечә јад олсун гардаш гардаша?
Нә дин ганыр, нә иман ајрылыг,
Аман, ајрылыг, аман, ајрылыг!

Дедим: ајрылыг, гыснама мәни,
Сән танымасан досту, душмәни,
Јүз мин кәррәт дә сынајам сәни,
Һаман ајрылыг, һаман ајрылыг,
Аман, ајрылыг, аман, ајрылыг!

Көјләрин Күнүн, Ајын кизләдир,

Улдуз ахтарыр, сајын кизләдир,
Охуну атыр, јајын кизләдир,
Гәддими едән каман ајрылыг,
Аман, ајрылыг, аман, ајрылыг!

Сән унутсан да, Сүлејман, мәни,
Унутмајачаг Шәһријар сәни,
Јаз кәләр булбүл гапсар чәмәни,
Индилик севсин заман ајрылыг,
Аман, ајрылыг, аман, ајрылыг!

Ајрылыг кәлә, бир кәрәм ғыла,
Бир нечә күн дә биздән ајрыла,
Гәм дә бир бизтәк сарала, сола,
Һаны бир белә күман, ајрылыг,
Аман, ајрылыг, аман, ајрылыг!

Амансыз көзүн јуман ајрылыг,
Чан чызлыгындан уман ајрылыг,
Ганла јазылмыш роман ајрылыг,
Аман, ајрылыг, аман, ајрылыг!
Аман, ајрылыг, аман, ајрылыг!

ИКИ ГАРДАШ АРАСЫНДА

Һөкмдүр һакимә та һөкм едә фәрраш арасында,
Бөләләр јағ-балы фәррашилә ағбаш арасында.

Аш ичәндә үләма аз галыр удсун гашығын да,
Нејләсин, шәкк еләјиб гашыг илә аш арасында.

Тапса милләт јаван аш, өзләри бозбашы јесинләр,
Јенә бир нисбәт олар ашилә бозбаш арасында.

Көз јашымсан, ај Араз, гојма көзүм бахса да көрсүн,
Нә јаман пәрдә чәкибсән ики гардаш арасында!

Демә дағ-дашды, Сүлејман, сәни мәнән ајыран шеј,
Бир чибандыр ки, чыхыбдыр көзилән гаш арасында.

Ағ көјәрчин, нә рәвадыр ки, ишыглыг гушу сәнтәк,
Јата бајгуш јувасында, гала хәффаш арасында.

Көр нечә гызлары, өврәтләри саиллыг едирләр,
Милләтин намусудур, фырланыр өвбаш арасында.

Халгы дартыбла дәјирман дашытәк дағлары илә,
Бизи дартанда галајды әли бир даш арасында.

Шәһријарын јазан әш'ары узагдан танырам мән,
Бир ујушмаг дәхи вар нәгш илә нәггаш арасында.

КӨЗҮМ АЈДЫН

86

Көзүм ајдын, көрүрөм севкили гардашларымы,
Басмышам бағрыма өз доғма гарындашларымы.
Ачмышам голлары хэлгимлә үзүк хэлгәси тәк,
Салмышам хэлгәжә гижәтти үзүк гашларымы.
Фәләјин чәрхини сындырмышам әввәл дашда,
Әтәјимдә һәлә дә сахламышам дашларымы.
Ачмышам гәрнимизин бағлы галан јолларыны,
Тапмышам јүз сәнә гүрбәтдәки јолдашларымы.
Бу Сүләјманды јанымда, көрәсән мән инаным?
Каһ ачыб, каһ гыјрам көзләрим, гашларымы.
Јығшын шәнлик едәк, гәрнимизин бајрамыдыр,
Сил көзүмдән бу јүз илдән бәри көз јашларымы.
Јүз јашым олса да, олсун, јох үзүмдә гырышым,
Чаванам, ким нә билир, кизләдирәм јашларымы.
Гочу гурбанларымы кәсди вәтән ојнашымыз,
Ганымы хејрат едәркән једи бозбашларымы.
Ана ојнашыны гејрәт көзү көрсә кор олур,
Мән нә көзлә көрә билләм вәтән ојнашларымы.
Кедәлим Гафгаз ушагларыны тәчлил едәлим,
Шәһријарым, дара саггалларымы, сашларымы.

ДӨЈҮНМӘ ВӘ СӨЈҮНМӘ

Бир гәрни дә гардашдан узаглашмаг олурмуш?
Гардаш дејә бир өмр сораглашмаг олурмуш?
Бирдән дә бу гардашла гучаглашмаг олурмуш?
Бунлар елә ки, әрз еләдим кәлди вә олду!
Мән һәр нә маһал фәрз еләдим, кәлди вә олду!

87

Биз ајрылалы гәрнди гардашларымыздан,
Лешләр кими ајры дүшәли башларымыздан,
Үзмүш әли гафгазлы гарындашларымыздан,
Көр мән нә һал оллам белә дастаны көрәндә!
Бирдән дә Әлијев¹ кими асланы көрәндә!

Гардаш, көзүм ахтармада гој бир сәни тапсын,
Ешгим тилисим дағлары Фәрһад кими чапсын,
Дүшмән вар исә, дөшләрини тәндирә јапсын,
Һәсрәт галалы биз сизә бир гәрни јарымдыр,
Ағлар көзүмүн шаһиди ше'рим, сатарымдыр.

Оғраш гашалан һәлмә көзү гашдан ајырмыш,
Чәллад тијәсилә бәдәни башдан ајырмыш,
Чандан чижәри, гардашы гардашдан ајырмыш,
Бир милләтә дунја боју бир фачиә доғмуш,
Биз елләрин ол гәһрәмән еһсасыны боғмуш.

¹ Әлијев — Профессор Рүстәм Әлијев

Јатсын јава көзләр, һәләлик бәхти ојатдым,
Ел архама чатдыгда бу күн арзума чатдым,
Гардаш, сәни тапдыгда гәми, гүссәни атдым,

Санки Бақыны, Кәңчәни вердин мәнә, гардаш,
Тапдым елими, архамы, гурбан сәнә, гардаш.

Сән тәһвил алырсан мәни, гардаш да санырсан,
Минләр јад ичиндә мәни көрчәк дә танырсан,
Гәлбимдә, дилимдә нә сөзүм варса ганырсан,
Рүстәм, Бақыдан сөјлә мәнә, чан сәнә гурбан,
Тәбриз сәнә лајиг нәди, Теһран сәнә гурбан.

Гардаш, јенә сәнсэн ки, далымда дајаныбсан,
Гардаш јата билмәз, ујубкән ојаныбсан,
Мән һәр ода јанмышсам, она сән дә јаныбсан,
Јад гардаш оламмаз бизә, гардаш да јад олмаз,
Гәлбим сән илә шад олу, сәнсиз дә шад олмаз.

Сизләрчә бөјүк ингилабыз халгы ајылтды,
Чапгын мал олан, мал-давар олсун да гајытды,
Амма бизим инсанларымыз кетди ки, кетди,
Гафгаз гајыдыб дәнмәди өз кәч мәдарындан,
Гисмәт һалә јох Шәһријара Бәхтијарындан.

Гардаш, сәнә гурбан, бу саламы көтүрәрсән,
Ол гәһрәмән елләрдә кәзәркән јетирәрсән,
Ордан да кәләндә бизә шадлыг кәтирәрсән,
Дејнән Дүмүрүл бүрчүнү дүшман јыха билмәз,
Гардаш нә гәдәр јадлаша, јаддан чыха билмәз.

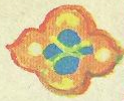
Саргынды о сүсәнләрә, сүнбүлләрә көнлүм,
Бүлбүл кими гандыр о гызылкүлләрә көнлүм,
Ваһидләрә, Габилләрә, Бүлбүлләрә көнлүм,
Шаир олалы борчлудур Сабирләрә руһум,
Бургунду Сүлејман кими Саһирләрә руһум.

Раһимли, Сүлејманлы көрүм Бәхтијар олсун,
Күлкүн бачым Азәр гадыны бәргәрар олсун,
Осман, Нәби, Күрчајлы, Рәсул, Тудә вар олсун,
Фүрсәтдә Сәһәнд илә сизә күл сәпәрик биз,
Һәр көз сизи көрмүшсә, о көздән өпәрик биз.

Ешгинлә көнүл көз јола дикмиш јары көзләр,
Көнлүм јар итирмишсә, арар, ахтары көзләр,
Дил сәбр еләјиб динмәсә дә, јалвары көзләр,
Ашиг көзүдур, чешмеји-Зәмзәм дә дејирләр,
Һичран одудур, нари-чәһәннәм дә дејирләр.

Бир күн олу ки, фатиһә биз сағ-сола веррик,
Дунја һамы бир милләт олуб, гол-гола веррик,
Дүшмән дә мәһәббәт тапа, бизләр јола веррик,
Гардаш, үзүнә һәсрәт олуб чәкмәм о күн аһ,
Халгы ода јандырмаға гојма, улу Аллах!

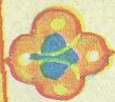
СҮЛЕЈМАН РУСТӘМӘ

Демәдин сөзүмә нијә ағладың?
Сөз ки, сән сөjlәдин мәнә саз олду.
О сөзә аглајан тәк мән дејиләм,
Сиз чалан сазлара аләм баз олду.

Бир кечә дарады аһым гәфәси,
Аһ чәкиб, Араза салдым нәфәси,
О тајдан сәсләдин, алдым о сәси,
Онда гыш чеврилиб мәнә јаз олду.

Хызрла истәдим ашналыг салым,
Гисмәтим јар олса, әбәди галым.
Јә'ни ки, о һүснүн мөта'ын алым,
Чан нәгдин санадым көрдүм аз олду.

90

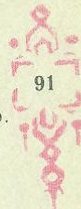

ШӘҺРИЈАРЫН МӘҺӘММӘД РАҺИМӘ ЧАВАБЫ

Икидләр јурду Гафгазым, сәнә мәнән салам олсун,
Сәнин ешгиндән Иранда, һәлә сәбри талан вардыр.
Анам Тәбриз мәнә кәһварәдә сөjlәрди: јаврум, бил!
Сәнин галмыш о тајда, халлы-телли бир халан вардыр.
Бу дүнјада огул, ешг әһлинә күфр әһли дүшмандыр,
Бир аллаһ чан верәрсә, мин дә биздән чан алан вардыр.
Ону биздән ајырды рузикарын сазу-насазы,
Онунчүн сызларам, һәр јердә көрсәм саз чалан вардыр.
Араз дүшман әлиндә бир гылыч тәк ортаны кәсди,
Онун өвлады варса, бил, сәни јадә салан вардыр.

Мәни башдан чыхармагчүн јарамазлар да сөjlәрди:
Сөзә чох е'тибар етмә ки, дүз вардыр, јалан вардыр.
Бој атдым, ахтарыб тапдым, нә һасил, кетмәјә көрдүм
Арамызда јолу бағлы, гаранлыг бир далан вардыр.
Бизи күфр әһли истәрсә, јүкүн чатмаг үчүн истәр,
Бизә бунлардан артыг галса, бир јыртыг палан вардыр.
О күн ки, Раһимин мәктубу кәлди чатды, бахдым ки,
Анам ганијлә гәлби чырпынанлардан галан вардыр.
Даһа һејдәрбабанын нә'рәсин гајтармадан көрдүм,
О тајда синәләрдә санки минләр Савалан вардыр.
Үрәк ганијлә мән дә јаздым, ај назлы анам Гафгаз,
Сәнин дә Шәһријарын тәк бу тајда бир балам вардыр.

91

ГАФГАЗЛЫ ГАРДАШЛАР ИЛЭ КӨРҮШ

92

Еј сәфасын унутмајан Гафгаз,
Кәлмишәм зөвг алам марагындан.
Гејрәти чошгун олмајан нә биләр,
Ки нәләр чәкмишәм фәрагындан.

Гој кәлим бир гучаглашаг, өпүшәк,
Бир чәкәк рузикар әлиндән дад.
Танрынын шүкр едәк чәлалына ки,
Бу гәдәрликчә олмушуг азад.

Охуруг биз сизин тәранәләри,
Јадикар өмүрләрдән, илләрдән.
Бакынын сөз-соју, һекајәләри
Дүшмәз илләр дурунча дилләрдән.

Сазымын гәмли симләриндә мәним
Бакынын башга бир тәранәси вар.
Синәмин дар хәрабәсиндә дәрин,
Бу чәваһирләрин хәзинәси вар.

Мән сизин шанлы гәһрәманларызы
Сөзләримдә һәмишә јад едәрәм.
Зүлмә гаршы гылынч сөзүм кәскин,

Гәһрәманлар кими чәһад едәрәм.

Сән кими гардаш өз гарындашыны
Атмајыб, өзкә кимсә тутмајачаг.
Гоча Тәбриз дә јүз мин ил кечсә,
Бакы гардашларын унутмајачаг.

Күн о күндүр ки, һәг јолун дүзләр,
Онда биз дә дүзү дүзә гошарыг.
Ајыраммаз о күн бизи шәмшир,
Әбәди вәсл үчүн гучаглашарыг.

Раһимин, Рүстәмин әлин сыхмаг
Мәнә дүнја бојунча иззәти вар.
Гочалыгда бу иззәти тапмаг
Бир чаванлыг гәдәрчә ләззәти вар.

Дилимиз, ганымыз бир олдугда
Гырмаг олмаз бу әһди-пейманы.
Хәлг илә әһди мөһкәм етдикдә
Бошлаја билмәрик бу иманы.

Кәлмишик доғма јурдуза — Бакыја,
Гој бу тарихдә ифтихар олсун.
Шәһријардан да бу үфүгләрдә
Бу сыныг нәғмә јадикар олсун.

93

ТҮРКИЈӘҖ ХӘЈАЛИ СӘФӘР

Кәлмишәм назлы һилал өлкәсинә,
Фикрәтин¹ инчә хәјал өлкәсинә.
Акифин² маршы јашардыб көзүмү,
Бахырам Јәһја Камал³ өлкәсинә.

Әвәт, ислам очағы Түркијәдир,
Бир мүсәлласы Ајасофјадыр⁴.
Бурда Руми⁵ кими арифләр вар,
Суфиләр абидәси Конијадыр.

Көрүнүр, пәрдәсин ачдыгда хәјал,
Башда Фикрәтлә дуруб Јәһја Камал.
Сон әдибләр сәфидир, бах нә чәмал,
Шәһријардан нә ағыр истигбал.

¹ Түрк шаири Тофиг Фикрәт (1867—1915).

² Түрк шаири Меймет Акиф (1873—1936).
Түркијәнин милли һимни — «Истиглал мар-
шы»ның (1921) мұәллифидир.

³ Түрк шаири Јәһја Камал (1884—1958).

⁴ Ајасофја — Истамбулда мөһтәшәм ме-
марлыг абидәси. 1453-чү илдән мәсчид или.
1935-чи илдән мұәјјидир.

⁵ Шәргин бәјүк классик шаири Чәләләд-
дин Руми (1207—1273).

Бир һилал пардајараг олду күнәш,
Бир сачаглы күнәш, еһлам¹ адлы.
Гол-ғанад ачды кениш бир фәләкә,
Импературије-ислам адлы.

Гавзаныр, һејф гара бир туфан,
О күнәш чулғаланыр — ах, нә мәләл.
Нә күнәш, санки мәһаг етди гәмәр²,
Сон чыхаркән, јенә бир инчә һилал.

Дәнизи галдырыб, алмыш белинә,
Санки симүрг хәјалым учалыр.
Лакин олдугда даһа мәсти-чәмал,
Титрәјир һимни, әкидикдә³ чалыр.

Бахышым гол-ғанад ачдыгда учур,
Көз дејир гој һәлә бахдыгча бахым.
Бу үфүгләрдә севиңчәк гарышыб,
Шәфәгин архына ахдыгча ахым.

Дејирәм Акиф илә каһ чумалым
Үфүгүн чилвеји-мавијјәтинә.
Каһ Камалдан гол алыб, јүксәләлим,
Бахалым Фикрәтин үлвијјәтинә.

Тумар ачдыгча хәјал филмләри,
Чанланыр бурда ағыр бир тарих.
Тозлу, ганлы, боғунуг туфанлар
Санки көзләр думан ичрә Мәррих⁴

Һәр јерин торпағы бир шеј бәсләр,
Бура да, доғрусу гејрәт каныр.
Бурда дашдан чох икидләр сүмүјү,
Чешмәдән боллу шәһидләр ганыдыр.

¹ Еһлам — хәјал, арзу.

² Мәһаг етди гәмәр — ај батды.

³ Әкидикдә — гәтијјәтлә, тәкидлә.

⁴ Марс планети.

Көрүрәм Фатехи¹ етмәкдә һүчүм,
Охунуб фатеһеҗе-дөвләти-Рум.
Шанлы дағлар, учалығлар көрүрәм,
Јенә бир чох дәрәләр, чох учурум.

Көрүрәм бир әбәди иззәтү-шан,
Кәләчәк фәхри олан бир кечәчәк.
Јох, бу милләт, бу һәгигәт өлмәз,
Чатачағ Хызрына, чамын ичәчәк.

Јенә ислам әләмин галдырачағ,
Императури олан Османлы.
Ики һеҗкәл јапачағ, әл верәрәк
Бири түрк оғлу, бири иранлы.

Бура Жон Түркиәнини² пајтахты,
Ататүрк интихабы Анкарадыр.
Сабиг Истамбул иди, чох да көзәл,
Амма сәрһәд бура нисбәт арадыр.

Дүзүлүб санки бу балконларда
Јенә шаһлар тачы, бәјләр фәсидир.
Гулаг ассан бу үфүгләрдә һәнүз,
Пашалар нә'рәси, әскәр сәсидир.

О көзәлләр көзәли Истамбул
О дәннизләр гызы, дәрја кәлини.
Сан ки дәрја чичәји нилуфәр,
Гол ачыб, саһилә атмыш әлини.

Бурда сон бир мәдәнијјәт жараныб,
Нә биналар јапылыб, әлләр вар!
Нә чәләләт, нә сәләбәт әләми,
Ататүркләр кими һеҗкәлләр вар.

¹ Түрк султаны Мәһәммәд (Мәһмет) II Фатех (1429/32—1481).

² Жон түрк — Кәнч түркләр.

Шәрги, гәрби мәдәнијјәт гошулуб,
Бу әсил нәсли бу торпагда доғур.
Мә'рифәтдән гол алыб иззәтү-нәфс,
Чәһли, фәгри доғулан јердә боғур.

Гүрбәт еһсас еләмәм мән бурда,
Санки өз доғма дијарымды мәним.
Нәрәдә варды гарындашларымыз,
Ана јурдумду, һасарымды мәним.

Мән дә Азәр баласы, түрк оғлу,
Гонағам доғма гарындашларыма.
Демишәм ајры дүшән лешләрим,
Кедәлим, вәсл едәлим башларыма.

Дили, дини, ганы бир гардашыдых,
Сөзү биздәнсә, нә ағлар тарих.
Ишдә мәһкум едәрәк башчылары,
Гара милләтләри дағлар тарих.

Биз дә сиз тәк динә лагејд олалы,
Кетди јерләр, бизә көјләр галды.
Шағгәләндик һәрә бир тајда дүшүб,
Бир кәсик баш кими сөјләр галды.

Кәл сыхағ бир кәрә гардашығ әлин,
Лә'н едәк нахәләф әслафымыза¹
Буну Надир² дә о вахт дүјмушду,
Гој мәһәббәт гала әхлафымыза³

Бу севинч һычгырығы бир ләмһә⁴,
Унудағ ганлы, һәзин ләмһәләри.

¹ Әслафымыза — сәләфләримизә

² Иран шаһы Надир шаһ (1688—1747).
Әфшар тајфасындандыр. Мәркәзләшдирмә си-
јәсәти јеритмишдир.

³ Әхлафымыза — хәләфләримизә

⁴ Ләмһә — ан.

Чыхарыг тарихимиздән, чыхараг,
Ган гаралдан о гара сәһфәләри.

Ататүрк һејкәлинә көз тикәрәк,
Бирдән алгышлајырам Жон түркү.
Көз өнүндә нә тәнәсиб билмәм,
Бир дә тәсвир едәрим Жан Даркы¹.

Обалар шаиријәм, дәрдимизи
Дујурам, чох да дәрин дүјғуду бу.
Баш тута, тутмаја, өз дүјғумла
Дујурам, чох да ширин ујғуду бу.

Көрүм, ај назлы һилалым, санчаг²
Парласын кет-кедә бу сөнмәз очаг.
Демирәм биз гул едәк дүнјаны,
Дүнја анчаг бизи инсан саначаг.

98

¹ Франсанын милли гәһрәманы Жанна
Д'Арка (тәғр. 1412—1431) ишарәдир.
² Санчаг — бајраг.

ЧАН РҮСТӘМ¹

Бир хәбәр чатды мәнә, Нуһи Нәби гарғышы тәк,
Ичәримдә биләсән гопду нә туфан, Рүстәм.
Јанды бир ләһзәдә хәрмән кими арзум, үмидим,
Чаным о јанғыда јандыгча дедим: «чан Рүстәм»!
Бәллидир, Рүстәм олан ағламаз, амма охлар
Сәнә дәјдикчә үрәкләрдән ахар ган, Рүстәм.

«Һәфтхан»лардан ашырсан, алысан див галасын,
Гәрнимиз гәһрәманы, Рүстәми-дәстан Рүстәм.
Нә гәдәр варса бу дүнјада Азәрбајчан ели,
Шанлы Рүстәмләр үчүндүр шәрәфү-шан, Рүстәм.
Тилсим чај дәрәләрдә нә гочаг салмыш идин
Бир үмид көрпүсү ки, јол сала карван Рүстәм.
Див јатаркән ики гардаш гонушурдуг кечәләр,
О гонуш ел гәмнини дәрдинә дәрман Рүстәм.
Дивләр амма ајылыб, дүјдулар әһвалымызы,
Һәләлик галды үмид көрпүсү виран, Рүстәм...
Галмышам мән дә бу тајда голу бағлы, асылы,
Сәф чәкиб гаршыда гәм, санки верир сан, Рүстәм.
Гардашын гардаш илә бир көрүшү, бир гонушу
Гадаған олмада, бах зүлмә нә түғјан, Рүстәм.
Јетишиб вә'дәси һаггын, әмин ол, дәм дәмидир,

¹ Шә'р профессор Рүстәм Әлијевә һәср едилмишидр.

99

Ачыла һагг гапысы, мат гала шейтан, Рүстәм.
«Нәби» тәк биздә гылыч Рүстәми чоһлар вар имиш,
Сән гәләм Рүстәмисән, чан сәнә гурбан, Рүстәм.
Шәһријар арзу көз олду ки, Сәһәнд илә кәлә
Бәхтијар мәчлисинә, башда Сүләјман Рүстәм.

О ТАЈДАН КӘЛӘНӘ

Вәтәндән ајры дүшән евладым, гајыт вәтәнә,
Гајыт ки, көз жола тикмиш анан гајытды сәнә.

Анан сәни итириб, ахтарыб јенә тапды,
Дејир бала, сајыг ол, тапдығын итирмә јенә.

Чәваһири итәнин дәрдини кимә дејәсэн,
Јенә тапылса, дејин бәс чәваһири итәнә.

Хәзанда ол гара јел бүлбүлә деди гој кет,
Күл илә галды көрүш, өлмәсәк көј от битәнә.

Көј от битиб, күл ачыб, јаз кәлиб, охур газалаг,
Гышы чыхардыб ушаглар, гачылла чај-чәмәнә.

Сәнин танышларынын чоһлары габагда кедиб,
Далы галан елә бир тәкчә мүнһәсирди мәнә.

Сәнә таныш галан олса мәним кими гочалар,
Олар да сән кедән илләрдә көрпә бир этәнә.

Күл әкмәдә, гоча бағбан, бүкүлсә бел, нә гәмин,
Далынча рәһмәт охурлар бу күлләри әкәнә.

Мәним дә гәдрими бил, күл башын тикан сахлар,
Чанын да, та диридир, ештијачы вар бәдәнә.

Адын нә гојса гојуб, шејтан әслидир бу кәдә,
Садизми вар, нә сәнә рәһми вар онун, нә мәнә.

Әчиннәтәк тәмиз инсанлары кәсиб бичди,
Бизим чәзирәмизи гојду хали әз сәкәнә.

О аллаһын даныб, өз нәфсинә тәрәһһүмү јох,
Десән дә бу нәди, оғлум, дејәр: әми, сәнә нә?

О тајлы, сизсиз олан јердә Шәһријар гәзәли
Охунса да, елә бил мүшкү јоллусан Хүтәнә.

102

ГАРДАШЫМ СҮЛЕЈМАН РУСТӘМӘ

Күн чыртлады, көз гамашды,
Араз мәнлә хосанлашды,
Ешгим ајағалын гашды,
Сәсин кәлсин, Сүлејманым!
Сәнә гурбан мәним чаным!

Мән өлмүшәм, ағлајан јох,
Көзләrimi бағлајан јох,
Бир од јахыб дағлајан јох,
Сојуг бизи кирдибди,
Шахта бизи гурудубду.

Нефтимизи басдырырлар,
Милләтә ган гусдурурлар,
Бир иддәјә гысдырырлар¹,
Галан галыр ачба-сусуз,
Чаван исә ачды, сусуз.

Гырх илди ки, душтағам мән,
Гаралар ичрә ағам мән,
Дејирсән бәс ки, сағам мән?

¹ Гысдырырлар — пул басырлар, рүшвәт верирләр.

103

Бағырмагдан иш гуртулуб,
Боғаз-бағырсаг ыртылыб.

Биз милләтин вар һарасы?
Һардан сагалсын һарасы?
Өз шеjtаны, өз барасы¹,
Она деjир: Гач чалары!
Буна деjир: Вур шикары!

Бир эл силаһ, бир эл жалын,
Бири түнүк, бири галын,
Деjир ки, һаггызы алын!
Амма һансы көмәк илә?
Jемәк олур демәк илә?

Милләт жыхан — өз галасы,
Сәрбаз кимди? — Өз баласы.
Өз ганыдыр, өз чоласы,
Нечә деjим, чал чатласын,
Говуг кими вур партласын!

Бөjүкбашларды тәгсиркар,
Кичикбашда нә тәгсир вар?
Jенә артеш² дура һавар,
Милләтин дә иши ишдир,
Jохса дава мәркимүшдүр.

Милләтә вармы фәjdасы?
Һәр габ сыныр — өз бадjасы.
Бу шеjtанын өз гәjdасы,
«Дәдәм мәнә кор деjибди,
Һәр кәләни вур деjибди».

Горхум будур оjун ола,
Милләт jенә гоjун ола,

¹ Барасы — сәһви.

² Артеш — орду

Кимдир бизә боjун ола?
Ки, гурду биз гова биләк,
Гурдун шәррин сова биләк.

Амма бизим мүчаһидләр,
Һәр бири мин чана дөjәр,
Топа, танка бахар мөjәр?
Ган-ган деjир һаjхырмасы,
Ачыглы бир шир баласы.

Көмәкләшән кедир маһа,
Бизә көмәк жохдур даһа,
Бизимки галмыш аллаһа.
Шеjтан гулуjмуш шаһымыз,
Бизим дә вар аллаһымыз.

Биз бир дәрjа ган вермишик,
Зинданларда чан вермишик,
Гырх нәсил гурбан вермишик,
Шәриәтитәк¹ инсанлар,
Тәхти² кими пәһләванлар.

Биз е'тисаб³ етдик тамам,
Әли jалын етдик гијам.
Гоjун, кәлир наjиб-имам!
Чәһад деса, дартыларыг,
Гырылсаг да, гуртуларыг.

Башлара соврулур саман,
Көзләри долдурур думан,
Ja Әли! Ja Саһиб-заман!
Дада чатын ки, дардаjыг,
Гышды, күләкди, гардаjыг.

¹ Доктор Әли Шәриәти.

² Күләш үзрә дунjа пәһләваны Гуламрза Тәхти.

³ Е'тисаб — тә'гил.

Сәсин мәнә нәфәс олду,
Гәбир мәнә гәфәс олду,
Бир балача һәвәс олду,
Дедим јенә дурум јазым,
Јенә дә бир гәбир газым.

Һәрдән белә сәсин кәлсин,
Көзүмүзүн јашын силсин,
Мәним дә бир үзүм күлсүн,
Һачан сәни көрә билләм?
Гол бојнува һәрә билләм?

Гардашларын көзүндән өп,
Бәхтијарын үзүндән өп,
Сәмәдин дә сөзүндән өп,
Мән дә тәкәм, сизә гурбан,
Тәк чаным һаммуза гурбан!

106

МӘҺӘММӘД РАҺИМӘ ЧАВАБ

Ағ көјәрчин, ағ ганадын ачарсан,
Дам-дивардан бир говзаныб учарсан,
Улдузланыб, Бакы дејә, гачарсан,
Өпүшләри Раһим бәјә сәпәрсән,
Гардашымын бал додағын өпәрсән.

Дејнә: Гардаш, мәктуб кәлди јетишди,
Севинчимиз галхыб гәмлә атышды.
Атышдыгча јараларым битишди,
Гара бәхтин јенә үзү ағ олсун,
Јар да биздән јад ејләјиб, сағ олсун!

Һеч кимсәјә белә совгат кәлмәјиб,
Һеч бир үзә белә бир күл күлмәјиб,
Көз јашымы анам белә силмәјиб,
Белә мејвә көрмәз бизим ганалар,¹
Гочалмасын бизи доған аналар!

Бакыдан чох совгат кәлиб Тәбризә,
Сабыг заман биз чох кәләрдик сизә,
Сиз дә нолајды бир кәләјдиз бизә,
Ајрылығын дашын бирдән атајдыг,

¹ Ганалар — мејнәләрин сөјкәндији торпаг галағлары.

107

Чаны-чана, малы-мала гатајдыг.

Уча дағлар бир-бирләрин көрәрләр,
Көрүшләрин бахышла көндөрәрләр,
Сабаһ илә пәјам¹ алыб верәрләр,
Шаир олур бир-бирини көрмәсин?!
Саз, сөз илә пәјам алыб вермәсин?!

Гурбан кәсим мән о ширин дилләрә,
Узаг дүшдүм, һәсрәт галдыг елләрә,
Сәһәр-ахшам јалварырам јелләрә,
Гардашыма мәнән салам јетирсин,
Ондан да бир хәбәр-әтәр кәтирсин.

О тајдадыр Шәки, Ширван, Гарабағ,
Бу тајда да Мешкин, Әһәр, Гарадағ,
Бир-бирләрин Араздан алмыш сорағ,
Араз бизи ајырмадан дағлајыб,
Сон өзү дә кечә-күндүз ағлајыб.

Көшки-балабанлар Араза бахар,
Аразын сују көзләрән ахар,
Ел нискили пис јандырап, пис јахар.
Ган вар икән гардаш дејиб гајнардыг,
«Јолдаш, мәни гурд апарды»² ојнардыг.

Араз дејәр улдуз кими ахарам,
Көзалтыјла саға-сола бахарам,
Гәһәрләниб илдырымтәк чахарам,
Кәсмәлијәм ики гардаш арасын,
Ағладырам, бағламадан јарасын.

Нејчүн биздән рәсми дә'вәт етмисиз?
Гоншулугда артыг кәлиб кетмисиз?
Јадымызтәк дадымыза јетмисиз?

¹ Пәјам — пејғәм
² Ојун адыдыр.

Сизин әлиз биздән артыг ачыгдыр,
Мәним ағзым ачылмагдан учугдур.

Инди бизим дөвләтләр дә јанлашыр,
Кетбәкет дә чәтинләр асанлашыр,
Сүлһүн јели әсмәјә сәһманлашыр,
Биз дә хоруз вәзифәсин банлајағ,
Сон көрүшмәк сәһмини сәһманлајағ.

Савалана саламыны јетирдим,
Ондан сәнә илһам алыб кәтирдим,
Бир нечәсин јолда салыб итирдим,
Ағыр һүммәт, ган гијмәти, сәдагәт,
Галсын һәлә, јохдур дилимдә тагәт.

Уфүгләрә рә'ја рәнкин јахырам,
Тимсаливи¹ дағлар үстә тахырам,
Ејналыдан, Әрк үстүндән бахырам,
Сән дә һүнәр атын миниб чапарсан,
Думанлы дағларда мәни тапарсан.

Гарда чатдын көј чешмәнин башына,
Булаг оту вәсмә чәкмиш гашына,
Әјлән јерә, бир дирсәклән дашына,
Думан кечсин, көз јашыны сонда көр,
Гардашынын сәфасыны онда көр.

Чох «Бакыдан фанар кәлир»² охурдуг,
Сон одума јанар кәлир, охурдуг,
Көр башыма нәләр кәлир, охурдуг,
Инди дудум онда кәлирмиш фанар,
Сон кәләчәјмиш одума бир јанар.

Ешиг әһлисән, јахшы мәни ганарсан,
Чох кипләмә, од тутуб одланарсан,

¹ Тимсал — шәкил
² Гәдим маһны адыдыр.

Көзләр жағыш жағдырмаса, жанарсан,
Мәним гајуар чешмә кими көзүм вар,
Одур мәндә һәр чүр ода дөзүм вар.

Бөjlә ки, сән алгышлајырсан мәни,
Кедәнләрә нискил едим гој сәни,
Дур еј күлүн хәзан олан хирмәни,
Көр бизим дә дәрдимизи ганан вар,
Бизләрә дә бир үрәкдән жанан вар.

Јахынларым гојду мәни ғырахда,
Јананларым галды мәндән узагда,
Ел јајлагда, өзүм дүшдүм ғышлагда,
Итирдиләр хидмәтимин әмәјин,
Гәдрин билин ел-арханын көмәјин.

Тәмәддүнүн көзү көрүм кор олсун,
Ағзындакы ширин шәрбәт шор олсун,
Бал да јесә зәһәр олсун, чор олсун,
Ағзымызын дадын гапыб апарды,
Үрәкләри чәкиб көкдән гопарды.

Каһ әрәби, каһ әчәми кишләсин,
Һеј бу ону, һеј о буну дишләсин,
Әрбабларын карханасы ишләсин,
Инди дәхи милләтләр дә ајылыб,
Ағызларын дишләри дә сајылыб.

Биз милләтләр чох гангаллар бичмишик,
Ачы-ачы ичкиләри ичмишик,
Амма дәхи бүркүләри кечмишик,
Инди нисбәт үфүг ачыг, ишыгдыр,
Мәнимсә дә гиблә сәмтим ачыгдыр.

Кетбәкет дә артыг дүнја ајылыр,
Кизлин галмыр, сәс-сәдалар јајылыр,
Сајылмајан кимсәләр дә сајылыр,
Мәни, сәни аз-чох тәһвил алан вар,

Сәнин кими мәни јада салан вар.

Тәмәддүнүн ганунлары гохујуб,
Дәхи һамы онун әлин охујуб,
Сәрһәдләри торатантәк тохујуб,
Салыб халгы кор гуш кими гәфәсә,
Синәләрдә јер галмајыб нәфәсә.

Бир тәгсимат бундан артыг оланмаз,
Атом әсри ихтилафлар галанмаз,
Бир ганун олмаса дүнја доланмаз,
Инди дүнја јүз дә десән сағ-солду,
Мушәк¹ үчүн ики саатлыг јолду.

Инсанларыг, инсанлығы хошлајын,
Бир милләтик, бирләшмәјә башлајын,
Бу хан-ханлыг һөкүмәтин бошлајын,
Бу күн бәшәр кәрәк олсун бир милләт,
Бир милләтә олармы јүз һөкүмәт?!

Бизләр ки, лап бир дил, бир ган гардашыг,
Гардаш галсын, инсанларыг, јолдашыг,
Ајаглара пис сарышыб сармашыг,
Паспорт илә, дејир, кетсән сөзүм јох,
Паспорт дејәр адым вардыр, өзүм јох.

Һардан кәлим, рәсмиликдә дә'вәт јох,
Олса да, мән гочалмышам, гүввәт јох,
Ушаглыјам, ајрылмаға гүдрәт јох,
Индиликдә оллуғ үрәк гонағы,
Үрәк олсун гонағынын јатағы.

Бах Хәзәрә, һәнуз гәми дәрин көр,
Ғыш чыхмајыб, рузикары сәрин көр,
Илк баһарын анчаг сөзүн ширин көр,

¹ Мушәк — ракет.

Үмид плов пишсә, көзәл бир шејдир,
Үмид ки вар, демәк, јемәкдән јејдир.

Бир вахт олур бу сөзләр дә совуши,
Бәшәр һамы гардаш кими говуши,
Онда биз дә галхызарыг човуши,
Зијарәтә кәлик сизин елләрә,
Индиликдә гој јалвараг јелләрә.

Ҳејдәрбаба үз Бакыја чөндәрир,
Ҳеј күл дәрир, бағлыр сизә көндәрир,
Сөзләрини һеј әндәрир, дөндәрир,
Сәнлә, Сүлејман Рүстәми јад едир,
Бу шивәјлә Шәһријары шад едир.

ЕЛ БҮЛБҮЛҮ

(Шәһријарын чавабы)¹

Ел бүлбүлү сән мәним өз баламсан,
Јаман күндә һасарымсан, галамсан,
Бир аллаһа сән дә мән тәк гуламсан,
Ондан сонра һеч бир кәсдән азын јох,
Наз баласан, бир кәсә дә назын јох.

Көнд ушағы чумалашдыг, чохудуг,
Тәндир ашын ичмиш идик, тохудуг,
Сөзләриwү кәлмә-кәлмә охудуг,
Гәм сазынын јенә симин бағладыг,
Бир охудуг, бир чалдыг, бир ағладыг.

Нискилли сөзләрин мәни отдады,
Ағрын алым, мәним бағрым чатдады,
Арзум бу дағ-дашы гатыб гатдады,
Кәлдим сәнин башын гојум диз үстә,
Наз баламы өпдүм, гојдум көз үстә.

Кедәнләрдән дедик, јандыг, јахылдыг,
Дедик нечә дурмушудуг, јыхылдыг.

¹ Чаваб мәрһум шаир Әбүлфәзл Һүсејнијәдир.

Сыхынтылар чәкдик, яман сыхылдыг,
Дедик амма ханлар гәми жекәјди,
Сәндән сары үрәкләр бир тикәјди.

Нәнәгыз әмгызы деди: чан бала,
Анан сәни көрмәди һејван бала,
Һәсрәт галды сәнә Әмирхан,¹ бала,
Демә сәнин башағлығун унутдуг,
Әмирхана биз тазәдән јас тутдуг.

Һеч дарыхма, сән мәнзилә чатыбсан,
Машын алып, ат-гатыры сатыбсан,
Гаргылары, гәр-гәмиши атыбсан,
Бүлбүл олуб, гонубсан күлләр үстә,
Күлләр кими дајан сүнбүлләр үстә.

Сиз гәдимдән адлы-санлы ханларсыз,
Һәр бири мин чана дәјән чанларсыз,
Һәјат сиррин сиз охујуб, анларсыз,
Билирсиз ки, дүнја гәза-гәдәрди,
Гәза-гәдәр гәмин јемәк һәдәрди.

Дүнја бу шаһды, бу кәда ганмајыб,
Индијәдәк бир кәсә алданмајыб,
Һеч бир чыраг сүбһә гәдәр јанмајыб,
Баш алтымыз каһ алчағды, каһ уча,
Өлүм бахмыр чаванды бу, ја гоча.

Сәнин атан бир шух, зәриф кишијди,
Хәлги ајыг салмаг онун ишијди,
Шухлуглары ағызлар кишмишијди,
Һамы ону һәсрәтилән јад едир,
Әзизләјиб, рәһмәтинән јад едир.

Мәлик Нијаз ханзадалар башыјды,

¹ Әбүлфәзл Һүсејнинин атасыдыр.

Ат белиндә үзүкләрин гашыјды,
Әфсанә тәк пәриләр ојнашыјды,
Гәм күнү дә бир кәнди мат едибди,
Гејрәтә бах, баш көгүрүб кедибди.

Камил өзүнсән ки, кәмал әһлисән,
Ше'рин нишан верир ки, һал әһлисән,
Инчә, зәриф, зөвгү хәјал әһлисән,
Күндән-күнә һүнәрдә чаглашарсан,
Бир күн олар Сабирлә баглашарсан.

Јаман күнләр кечиб-кедиб итәнди,
Бир јахшылыг мурадына јетәнди,
О тај-бу тај фәрги јохду Вәтәнди,
Орда бурдан јүз ил сәнәт габағды,
Кәнд көрдүјүн һәмән тахта-табағды.

Орда бизим гызыл Кә'бә Бакыды,
Шанлы бакычылар хаки-пакиди,
Инчәсәнәтләрин абу-хакиди,
Орда һүнәр мә'дәнләр тәк газылыб,
«Мәшәди Ибад», «Аршын малчи» јазылыб.

Чаһыллығда тора дүшән чох олар,
Гыш јахынлар, тор атаңлар јох олар,
Мәзлумларын аһы бир күн ох олар,
Зүлмүн дәјәр үрәјинин башына,
Овчу гојар баш јәһәрин гашына.

Јазыг чаван, шејтаны көрчәк чашар,
Јолдан чыхыб булудлу дағлар ашар,
Һаггы тапан Хызр олу, минләр јашар,
Нә јахшыды, аллаһ сөзүн инанмаг,
Бәләләрә сәбр ејләјиб, дајанмаг.

Икид гүрбәт чәкмәмишкән ајылмаз,
Шөһрәти дүнјаны тутуб јайылмаз,
Әнишдә, јохушда әскик сајылмаз,

Икид бир вахт гансызлара ган верэр,
Бир вахт өзү гансызлыгдан чан верэр.

Мән дә илләр узаг дүшдүм елимдән,
Ата өлдү, фәлэк вурду белимдән.
Инди дүшмәз ата ады дилимдән,
Бәли, оғул, бизләр һамы һәмдәрдик,
Күлләр әкдик, амма тиканлар дәрдик.

Бир кәсә нә ата галар, нә әми,
Бичилмәжә әкилибди бу зәми.
Сәнин кими оғлу варды, нә гәми,
Әмирханын сөнмәз даһа очағы,
Мәктәб имиш сәнә ана гучағы.

Бу дүнјада биздән галан бир сәсди,
Бу карваның зәнки галырса, бәсди.
Унутса һәр кәс атасын накәсди,
Унутма сән, өз атавы јад елә,
Еһсан илә онун руһун шад елә.

Шанлы Рүстәм ше'ри кәлиб чатыбды,
Ишки кими әһвалымы гатыбды.
Санма тә'бим бәхтим кими јатыбды,
Истәмирәм көзләри јашландырым,
Көзмәләнән јараны ашландырым.

Јазыб, өлсәм нә хәлги зар истәрәм,
Нә гәбрим үстә күлүзар истәрәм,
Араз гырағында мөзар истәрәм,
Ачыг гојун көзүм о јары көрсүн,
О сазлы, сөзлү Шәһријары көрсүн.

Дејнә: шаир, сән көрпүнү кечмисән,
Әбәдијјәт гаралтысын сечмисән,
Хызра чатыб, аби-һәјат ичмисән.
Сәнин тәб'ин Хызр ахтаран чешмәди,

116

Дәрја кими мөвчү¹ ешмә-ешмәди.

Сән өлүмүн јазысыны позубсан,
Үстүндә бир әбәдијјәт јазыбсан.
Мәзарывы үрәкләрдә газыбсан,
Сән кимиңә бирчә даһа өлмәк јох,
Адамлары бадам кими бөлмәк јох.

Истәдијин үрәк көзү мәнәди,
Архајын ол, мән дә көзүм сәнәди.
Фарслар дејир: «чүјәндә јабәндә»ди²,
Бир күн олар бу дағлары чапарлар,
Истәклиләр бир-бирини тапарлар.

Онда сән дә аты миниб чапарсан,
Өз һагуви гурд ағзындан гапарсан,
Итмишләри ахтарарсан, тапарсан.
Алнымыза јазыблар ахыр вәсли,
Гајыдалым, тапалым ахыр әсли.

117

¹ Мөвч — далга.

² Ахтаран тапар.

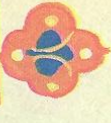

САБИРИН ХОРУЗУ

Сүһи хәжалилә хорузландыкән,
 Мән дә һопоп тәк бир ағыз банладым.
 Галмады салим мәнә дә гол-ганад,
 Банламағын мән дә дадын анладым.
 Чүчәләрим кәлмәдиләр бағрыма,
 Ағрыны алдым јаныма, јанладым.
 Бах нечә һејван еләјирләр мәни,
 Мән нечә бу һејваны инсанладым?
 Агил олуб, әгл мәни данлады,
 Ашиг олуб мән дә ону данладым.

«Әл атыб аллаһ әтәјин тут» деди,
 Көр нечә мүшкүлләри асанладым.
 Теһраны, дәччал мәнә Тәбризләди,
 Мән дә кәлиб, Тәбризи Теһранладым!
 Гап-гара зүлмәт кечәни сызлајыб,
 Сүһиә гәдәр сурсаты сәнманладым.
 Хәлги ојатдым бу сыныг гәлблә —
 Аллаһа шејтанлары шејтанладым.
 Күфр мүсәлманлары кафирләди,
 Мән дә дедим: күфрү мүсәлманладым!

Шүкр ола мән истәмишәм зүлмдән —
 Бир пара залимләри пешманладым.
 Бах ки, хоруз тәк, ачыланда сәһәр,
 Мән дә ачыг сәслә гочаг банладым.

ДУҢЈА НӘ ЈАЛАН ТАПМАЧАДЫР

Ил кечди, баһар олду, хәбәр јох күлүмүздән,
 Күл ачмады, говзанмады сәс бүлбүлүмүздән.
 Бајрам күнүмүз јаслы көрүшләрлә кечәркән,
 Шадлыг нә умаг биз ајымыздан, илимиздән.
 Тәгвим ала билмәм әлә, көрдүн мәнә тәгвим.
 Көз дағды ки, Тәгвими¹ дә кетди әлимиздән.
 Биз бағчамызы белләјә биллик? Даһа һејһат!
 Најмыд әчәлин белдары вурмуш белимиздән.
 Тәгвими оларданды ки, јаддан чыха билмәз,
 Јаддан нечә чыхсын, ады дүшмүр дилимиздән.
 Ел ичрә башы бир јерә каһдан о јығарды,
 О кетди, јығынчаг да јығышды елимиздән.
 Јолдаш сәпәләнди, елә бил сам јели әсди,
 Сәрсамды галан бизләрә, бу сам јелимиздән.
 Дүвја нә јаман тапмачадыр баш чыхаран јох,
 Биз баш тапаг анчаг, бу гобул-мәнгәлимиздән.²
 Тәгвими кими дүз киши? һејһат тапылмаз,
 Бир шәм³ди, көчдү о бизим мәһфилимиздән.
 Үч назлы бала һәмсәрилә галдыла башсыз,
 Јансах да, од әл чәкмәјәчәкдир күлүмүздән.

¹ Һәсән Тәгвими. Јол идарәсинин али рүтбәли үзвләриндән бири вә Шәһријарын јахын досту иди.
² Гобул-мәнгәл — Карванчыларын өзләри илә көтүрдүкләри јол мангалы.

Бир Кафијэ² ондан бачары јадикар олсун,
Баш јолмада бир телди галан какилимиздэн.
Ел бир дэ десин: «Сел Сараны гапды гачыртды»,
Аглашды булудлар да бу дашгын селимиздэн.
Бир мээрээдир² Шәһријарын өмрү, нэ һасил,
Сел гојмуру бир чөп дэ гала һасилимиздэн.

120

² Кафијэ. Јол идарәси ишчиләриндән бири.
² Мээрээ — тарла, әкин јери.

АЛЛАҢ ВӘДӘСИ

Гој бу ингилаб сел кими ахсын,
Көј курулдасын, илдырым шахсын,
Мүстәзә¹фин¹гој, һәггә чатаркән,
Ислам бајрагын дағлара тахсын.
Мәзлумун аһы гој алов чәкиб —
Зүлмү ришәдән јандырыб-јахсын.
Аллаһ сүфрәси ачыг олармы?
Бир иддә јесин, бир иддә бахсын?!

121

¹ Мүстәзә¹фин — јохсуллар.

ЧАПАЛАҢЫР ҮРӘК СИНӘМДӘ

122

Айнаја баханда көрдүм сәггәлимә дән дүшүбдү.
 Мән ки чох гочалмамышам, билмирәм нәдән дүшүбдү.
 Нүнәр олса, руһ чавандыр, һәлә-һәлә дүшкүн олмаз,
 Онда ки, көрдүн дүшүбсән, бу нәфир¹ бәдән дүшүбдү.
 Ораја ки сән кедирсән, гујулар ачыбды ағзын,
 Шејтанын тору јамандыр, һәр кәлиб-кәдән дүшүбдү.
 Нә гәдәр башын сәламәт, әл-ајағ да башсыз олмаз,
 Ајаға дәмир дүшәндә, башыва чодән² дүшүбдү.
 Гујудан ки хәлгә газдын, чыха билмәзсән сәламәт,
 Адам инчидән бәләјә, адам инчидән дүшүбдү.
 Чапалыр үрәк синәмдә, башы кәсилмиш тојуг тәк,
 Пилләни чыханда көрдүм синә нәфәдән дүшүбдү.
 Сәрчәдән, сичандан артыг тору биз гуранда дүшмәз,
 Амма шир торун гуранда фил, ја кәркәдан дүшүбдү.
 Шәһријар, әдәндән ајры мирвари јетим галанда,
 Јәмәни-чәнубидән дә бахасан Әдән дүшүбдү.

¹ Нәфир — зәиф

² Чодән — чугун

МӘЧНУН

«Мәчнун илә мән мәктәби ешг ичрә охурдуг,
 Мән мүсәфи хәтм етдим, о вәл лејлдә галды».²
 Бир күн дә ешитдим ки, дүшүб чөлләрә Мәчнун,
 Вәл лејл олуб вирди, чаванкән дә гочалды.
 Бир күн дә хәбәр кәлди ки, вәл лејлиси илә
 Чан верди, чаһан ичрә јаман вәлвәлә салды.

123

¹ Бу бејт гәдим вә мәшһурдур. Мән сонракы бејтлә-
 ри тәкмил үчүн әлавә етмишәм. *Шәһријар.*

МӘЛУЛ ЖАЗЫГ НЕЛЛЭСИН?

Итирмишәм кәләфчәнин башыны,
 Тапаммырам үзүжүмүн гашыны.
 Машын бизи тәбиәтдән аҗырыб,
 Мүрдәширә верим белә машыны.
 Нахошлуг да гочалыгла әлбирдир,
 Гоҗмаз гоча доландыра башыны.
 Ағыз-бурун зинә верир чешмә тәк,
 Силәнмирәм көзләримин јашыны.
 Дүз гамәти чәкән нәггаш, дүнјанын
 Көз үстүндә әјри чәкмиш гашыны.
 Јорулмушам, бу дүнјадан дојмушам,
 Бир атајдым бу күллүјүн дашыны.
 Бир көз дамы гәбирдә версә, касыб
 Чул-палазын јығышдырыб дашыны.
 Ујмуш милләт һәпәрутдан¹ ајылыб,
 Јығышдырыб чәрсини, хаш-хашыны.
 Чаһад кәлиб, мә'лул² јазыг нелләсин?
 Намәрд мәкәр тәк гојар јолдашыны?
 Ашурадыр, гоча мә'лул баш јаран,
 Ган көрәндә гејрәт башы гашыны.
 Ганла шәһадәт көлләрин суварыр, .

¹ Һәпәрут — хулја, гәфләт.
² Мә'лул — әлил.

Алмыш әлә топларын абпашыны.
 Әртеши бист милјони¹ тәнзим олур,
 Шаһ Исмајыл јығыр Гызылбашыны.
 Чәбһә далында бачы шејһа чәкир,
 Шәһид верир чәбһәдә гардашыны
 Шејтан да јығымыш башына һәр нә вар,
 Сәддамлар тәк әчамер-обашины²
 Американын газанлары диб гапыб,
 Гыжгырдачаг бозбашыны, ашыны.
 Мин ил сәбрин туфаны вар далында,
 Нуһ ки, даһа кизләдәнмәз јашыны.
 Фәчр ачылыб, бүлбүл доғур чалылар,
 Гуруб боғур бајгушла хәффашыны.³
 Најиб имам кәлиб, кечиб ихтилаф,
 Ислам тапыр итмиш гарандашыны.
 Тәфригини чәм, едир әснафымыз,
 Бөркчү басыр бағрына кәффашыны⁴.
 Вәһдәтимиз бир газанда гајнадыр,
 Нохудуну, ләпәсини, машыны.
 Сәнәт јетир худкәфалыг мәрзинә⁵,
 Устакар етмиш ештијач нашыны.
 Шәһријарын Мәгсудијә зинданын
 Отуз бир јаз, охумушам кашыны⁶.

¹ Әртеши бист милјони — ијирми милјон-
 луг орду.

² Әчамер обаш — гулдур.

³ Хәффаш — кечә гушу.

⁴ Кәффаш — башмагчы.

⁵ Худкәфалыг мәрзинә — өзүнү идарәетмә
 һәддинә.

⁶ Кашы — ләһвә.

БАЧЫМ ОГЛУ БЕҢРУЗУН БАЈАТЫЛАРЫ

126

Әчәл кәсди јаныву,
Ахыр алды чаныву.
Гырхывы тутан кечә
Охудум е'ланыву.

Башува доланмадым,
Башымы јоланмадым.
Ханбамын гәм күнүндә
Шәрик дә оланмадым.

Бу хәбәр хоша кәлмәз,
Бу јатан нуша кәлмәз,
Зәһмәти баша кәлсә,
Нискили баша кәлмәз.

Көз ачды бир заманда,
Ки һамы әләманда.
Нә чәкди гурд әлиндән
Бу гаранлыг думанда.

Ешидиб биләнмәдим,
Јасыва кәләнмәдим.

Сәнлә мән, јазыг балам
Бир дејиб күләнмәдим.

О ширин дил ашмасы,
Дад-дузлу данышмасы,
Нә гошајмыш гушумун
Гонмасыјла ушмасы.

Сел кәләр, дивар јыха,
Гәм кәләр, үрәк сыха.
Ев јыхан чаван дағы
Олур ки, јаддан чыха?

Јас кәрәк гәрә кејә,
Јаслылар хынов јејә,
Бачылар башын јола
Гардаш вај дејә-дејә.

Јас кәли, гәм једирди,
Саз кәли, сөз дедирди.
Габагча биз кедејдик
Нијә Беһруз кедирди?

Јаз кәләр әбир версин,
Гыш кәләр гәбир версин.
Чавана гәбир верән
Гочаја сәбир версин.

Гуртарыб мәһәррәмин,
Гујлады ахыр гәмин.
Гојду биз галанлара
Дүнјанын чәһәннәмин.

Бикәсә кәс верән јох,
Сәсинә сәс верән јох.
Фәрманлар һамы «атәш»,
Бир «атәш бәс» верән јох.

Үрәк ки, хош олмасын,
Дүнјада каш олмасын.

Аначан, оғул јери
Бошдуса, бош олмасын.

Сәадәт, Сәидләрә,
Лә'нәт дә Језидләрә.
Бәһруз да шәһид олду
Гошулду шәһидләрә.

Позулар бу низамлар,
Кәләчәкләр имамлар.
Шәһидләр дурачаглар
Алынар интигамлар.

ДОКТОР ЧАВИД ДӘ КЕТДИ

Дунја әвәз-дәјишди
Ғејва верән нар алы.
Амма мәним гәлбимдә
Кениш јерин даралы.
Доктор Чавид дә кетди,
Јаралыјам, јаралы.
Гоча әчәл малыдыр,
Көһнәни симсар алы.
Сары чәјирткә кәлсә,
Сел габағын сар алы.
Амма әчәл габағын,
Нә бел, нә белдар алы.
Јај чан ала билмәсә,
Ғыш кәли чар-чар алы.
Јохдан ки, бир зад чыхмаз,
Бәһишти дә вар алы.
Сән вары исар елә,¹
Дарлығы исар алы.
Шәһид ол јар јолунда,
Шәһид олан јар алы.
Аллаһ јолундан чыхан,

¹ Исар елә — бағышла.

Нуру сатар, нар алы.
Иман олса, алаһын,
Дилиндән илгар алы.
Мән нә орда, нә бурда,
Һеч билмирәм һаралы.
Бүлбүл чәһ-чәһ аланда,
Гарға да гар-гар алы.
Гара бәхт даға чыхса.
Дағын башын гар алы.

130

КӨРӘЧ ХАТИРӘСИ

Сән Әли¹, Һахшы будагда отураг еҗләмисән,
Шәһри, дунҗаны Әли тәк се тәлаг² еҗләмисән.
Үрәҗиндә әкилиб Һахшы тәвәккүл тохуму,
Һахшы битдикчә дә, сән Һахшы алаг еҗләмисән.
Әл-голун вар ки, тәк әлли, будағын бөҗрүндә
Бу саҗаг бир аваданлыг әл-аҗаг еҗләмисән.
Геҗрәтин дағ кимиди, дағ-даға әлбәт даҗанар,
Сән дә дағлар кими, дағлары даҗаг еҗләмисән.
Ачылыб бурда үфүг, дағды, ағачды, бағды,
Даға дирсәкләниб, о мәнзәри баг еҗләмисән.
Бир гүрур вар бу фағыр хәлгдә, бир истигна³,
Санки Фир'онларын гәсерини лаг еҗләмисән.
Бу гала-галлы шәһәрдән чәкилибсән гыраға,
Назлы Мәсүмәни көзләрдән ираг еҗләмисән.
Бу сәфалы комадан кәндимизин иҗси кәлир,
Мәни дә бу гоча вахтымда дамаг еҗләмисән.
Көчдүрүбсән елә бил Теһрана Һеҗдәрбабаны,
Нәнәгыз әмгызынын сән үзүн ағ еҗләмисән.
Нәнәгыз әмгызынын бурда чәмалы көрүнүр,
Лаләдән гызлара Һандыгча Һанаг еҗләмисән.

131

¹ Шаирин Көрәчдә Һашаҗан гоһуму.
² Се тәлаг — үч тәлаг.
³ Истигна — әәкинлик, гәнилик.

Кечөләр сүбһә кими бурда чыраглар сөнмүр,
Ајы, улдузлары жүз шанлы чыраг ејләмисән.
Зөвгдән билмир адам бурда јата, орда јата,
Ај-күнөшләр отурағында јатаг ејләмисән.
Бурда бир чешмә дә тап, гој баха Һејдәрбабаја,
Билмирәм һансы көзү дашлы булаг ејләмисән?
Чохлу кәнд евләри бахсан гара палчыгды, суваг,
Бурда сән кәнд евини, бир ағ отаг ејләмисән.
Чәмилә әмгызынын ијнәси сапланды, дедим,
Кәнди дә Теһрана јыргыгча, јамаг ејләмисән.
Сәидин әксини көрдүм, нә көзәл оғланды,
Көрүм иншаллаһ ону, барлы будаг ејләмисән.
Мирәбүлфәзл мәни бир дә кәтирмәз бураја,
Көрди ки, сән мәни артыгча гонаг ејләмисән.
Шәһријар, сәндә чаванлыг тәзәдән пөһрә верир,
Јохса Һејдәрбабаны бурда сораг ејләмисән.

ДАН УЛДУЗУ ДА БАТДЫ

Нәнәгыз әмгызынын вај хәбәри чатды мәнә,
Кәт көзүмдә елә бил титрәди, дам-даш ушды.
О бизим карвана дан улдузу һөкмүндә имиш,
О да батды ки, дајанма, даһа карван көшдү.
О кезәллик ки, көрүрдүк һамы Һејдәрбабада,
Бу кезәлләрлә өлүб, көз јашы көздән дүшдү.
Санки бир көрпүнүн үстүндә дурубсан, бахысан,
Үз гојуб ахирәтә сел кими елләр кешди.
Нәнәгыз әмгызынын көзләри Һејдәрбабада,
Гочалыб, өлмәсинә бир әбәди гаргышды.
Шәһријарын да, о мәнзүмәдә кәскин гәләми
Күлә јај-јаз, тикаһа санкы күләкди, гышды.

КӨННӨ ДОСТУМ МӘҤМӨДЛИ МӘҤЗУНУН ХАТИРЭСИНӘ

134

Мәһзун да о назлы кишиләрдән бирисијди,
Зөвгүндә гәзәл, санки гәзалын сүрүсүјди.
Мән јағ дәриси тәк ону әввәл долу көрдүм,
Сонда јағы сүзмүшдү, галан бир дәрисијди.
Мәһзун бир овуч торпағыды дост ајағында,
Фәрг еләмијиб, бу өлүсү, о дирисијди.
Шаир дедијин дәрјада мирваријә бәнзәр,
Мирвари чоху ризәди, Мәһзун ирисијди.

ФӘХРИЈҖӨ ӨЛҮМҮ¹

135

Сәидин вај сәси кәлди, очаг сөндү, чыраг өлдү,
Бизим Фәхријҗәмиз өлсә, чәмәнләр солду, бағ өлдү.
Сәид әләнчәләр гурмуш, бу шәһрә дил-дамаг вермиш,
Сәид өлсә дејин, әләнчә көчдү, дил-дамаг өлдү.
Сәидин хәтминә кетмәк, бу асанлыгла ки, олмаз,
Дизимдә гүввәтим гуртарды, әл јатды, ајаг өлдү.
О бир оғлан иди, јас мәчлисинә варид олсајды,
Көрәрдин тој тутулду, күлләр ачды, гаш-габаг өлдү.
Бизи бир өмр күлдүрдү, дөнүб ахырда ағлатды,
Дејин көзләр сулансын, бағымыз јанды, булаг өлдү.
Көзүм галмышды јолларда ки, бир кәлсин, үзүм күлсүн,
Гара бәхтим китаб аччаг, гара көрсәнди, ағ өлдү.
Сәидин гүссәси јаддан чыхартды һәр нә матәм вар,
Бу дәрду дағ кәлчәк, һәр нә варса дәрду дағ өлдү.
Бу ил биз интизардејдик ки, Тәбризә гонаг кәлсин,
Хәбәр кәлди ли, гызларун гара кејсин, гонаг өлдү.
Һүнәрмәнд өлмәмиш бир бах, һүнәр бағында туфандыр,
Ағачлар сынды, јарпаглар саралды, гол-будаг өлдү.
Нә тәк Тәбризин, Азәрбајчанын фәхри Фәхријҗә,

¹ Сәидаға Фәхријҗә шаирин досту, Азәрбајчанын сөз сәнәти нүмајәндәсидир. Јуморист сәнәткар олмушду.

Кеџиб елден узаг дүшдү, эзилерден ираг өлдү.
Кәлән олсајды Теһрандан, кәләрди сәс-сораг ондан,
Даһа бундан сора умма ки, сәс батды, сораг өлдү.
Бизи башсыз гојуб кетдин, дејирләр јару-јолдашлар,
Нижә бу бивәфа чыхды? Нижә бизден габаг өлдү?
Сәнә өлмәк јарашмыр, хәлги ағлатма, дирил, гој кәл,
Көрәк бирдән јенә күлмәк дирилди, агламаг өлдү.
Мән өлмүшдүм нечә илләр боју, сән сағ идин амма,
Өзүм дә галмышам һејран, өлән дирчәлди, сағ өлдү.
Ләтаиф¹ сөјләмәк фәннинден инди бир нүбүг² итди,
Маһафил³ кәрм⁴ гылмаг сән'әтинден бир очаг өлдү.
О чүр кәскин мәһарәт бир дә доғмаз, бир дә доғрулмаз,
Гәмә-гәддарә гәтләнди, гылыч сынды бычаг өлдү.
Тәбиәт көчдү сәнлә Шәһријарын дағлы тәб'индән,
Думан говзанды, чәнкәл итди, дәрја батды, дағ өлдү.

¹ Ләтаиф — ләгифәләр
² Нүбүг, нәбиғә — дүһна.
³ Маһафил — мәчлисләр
⁴ Кәрм — исти

ЈАТА БИЛМӘЈИРӘМ

Бу кечә мән ки, јата билмәјирәм,
Башы-башлара гата билмәјирәм.
Јухусузлуг мәни гатлашдырды,
Мән бу намәрдә бата билмәјирәм.
Оғру галдырды газан-габламаны,
Ким әл атсын һачата, билмәјирәм.
Оғрунун ким јетишиб, омбасына
Зыхлаја бир зопа та, билмәјирәм.
Ајлыг алдыг, кира вердик кетди,
Нә јејәк, еј вај, ата, билмәјирәм.
Дәдәмиз јох, кимә чәкмәк бараты,
Кими салмаг барата билмәјирәм.
Чибдә галмышса да бир беш манатым,
Нә алым беш маната, билмәјирәм.
Дәли шејтан да дејир јорғаны сат,
Гышды, јорғаны сата билмәјирәм.
Гар дејир, кәл, кишисән, памбыг атаг,
Киши, мән памбыг ата билмәјирәм.
Һеј кәлиб мәнән алырлар шәтәли,¹
Ким салыб мазы мата² билмәјирәм.
Зиндәканлыг гората³ бир шеј олуб,

¹ Шәтәл — гумарда удандан алыннан пул.
² Мазы, мат — ојун ады; шар, чола.
³ Гората — дәмир гырынтылары; кәрәкисиз, дәјәрсиз бир шеј.

Нәҗә лазым гората, билмәҗирәм.
 Бир сүмүкдүр ки, боғазларда галыб,
 Ким ата, ја ки ута, билмәҗирәм.
 Гар-јағышда бу нә гондум-көчдүм,
 Ниҗә дүшдүк бу ота, билмәҗирәм.
 Бу китаблар азы бир ат жүкүдүр,
 Буну ким чатсын ата, билмәҗирәм.
 Һеҗ соҗугдан гуруҗуб бәҗ дурурам,
 Кимди җенкә-мушата, билмәҗирәм.
 Кечәмиз сүбһ олачаг, ја һәлә вар?
 Бахырам һеҗ саата, билмәҗирәм.
 Гуш учар, амма нә дәрман еләмәк,
 Даш дәҗән гол-ганата, билмәҗирәм.
 Архадашлар, мәнә бир әл җетирин,
 Лүкүм ағырды, чата билмәҗирәм.
 Тәб'и ше'рим даҗаныб сончуг атыр,
 Мән дә ки, сончуг ата билмәҗирәм.

ШУХЛУГ¹

Хошдур мәнә Кәрәчдә Бинәкдариҗан бағы,
 Бу мөһтәрәм киши бағын етмиш чәнән² бағы.
 Мән бу бағы көрәндә, көзүмдән дүшүр Ерәм³
 Мәхсусән өз евим ки, олур лап «туманбағы».

¹ Зарафат.
² Чәнән — чәннәт
³ Ерәм, Ирәм — беһишт.

ШАТЫР ОҒЛАН

Шатыр оғлан, көрүм аллаһ сәнә версин бәрәкәт,
 Гој унун јахшы әләнсин, хәмирин әлләнсин.
 Чох бишир, јахшы бишир, көјдә фырылдат чөрәји,
 Минбәр¹ үстә чөрәјин гој галаныб тәлләнсин.
 Тәндирүн Тур тәкин, әршдән алсын ишығы,
 Әрсинүн бејрәги-ислам кими милләнсин.
 Касыбын гисмәти јох јағлы плов дишләмәјә,
 Бу јаван сәнкәји бир гој саһалыб селләнсин.
 Гејрәтин гурбаныјам, мүштәрини тез јола сал,
 Ел ичиндә јарамаз арвад-ушаг велләнсин.
 Ики ријаллығы сатсын хозејин бир түмәнә,
 Диши дүшмүш гочанын ағзы нәдир дилләнсин.
 Еј мәним ше'римә чох маил олан, вәрдәстә²
 Денә: шаир чөрәји гој гурусун, күлләнсин.
 Мән лығырса јејә билсәм дә, фүлус мүздүм олар,
 Бу сусуз бағча нә лазым бу гәдәр белләнсин.
 Сән чалыш јапдығын, һазырладығын дадлы чөрәк,
 Та ағызларда әриктәк әријиб һелләнсин.
 Теһранын гејрәти јох Шәһријары сахламаға,
 Гачмыш о Тәбризә, гој јахшы-јаман бәлләнсин.
 Бағчамыз фасид олуб, һәр күл әкәрсән битмәз,

¹ Минбәр — чөрәк жығылан јер.

² Вәрдәст — шатырын көмәкчиси.

Јери дашлығы, кәрәк торпағы гәлбирләнсин.
 Иддиасы чох олан бош тәбилә бәнзәјәчәк,
 Нејләмәк, зурначынын бурну кәрәк јелләнсин.
 Сә'динин бағи-Күлүстаны кәрәк һәшрә гәдәр.
 Алмасы селләниб, һәм хурмасы зәнбилләнсин.
 Лә'нәт ол бади-хәзанә ки, Низами бағынын
 Бир јава күлбәсәрин гојмады какүлләнсин.
 Арзу тарлаларында биз әкән тум-дәнәләр,
 Дејәсән сағәләниб, гој һәлә сүнбүлләнсин.
 Бу кичәлләнмәдән, еј чәрхи-ситәмпишә, јорул
 О һәјасыз күнә көзләр нә гәдәр зилләнсин?
 Гиссә чох, гафијә јох, ахтарырам, тапмајырам,
 Јеридир Шәһријарын тәб'и дә тәнбәлләнсин.

ГАРА БАСДЫ ЁКАЈӘСИ

Кечән кечә чинләр гошун чәкдиләр,
Мән јухуда, чынғырығым чыхмады.
Јорған үстән мәнә сырых чәкдиләр,
Сыртыг идим мән, сырығым чыхмады.
Бирдән дуруб чызлыгларын чыхартдым,
Кимди дејә, мән чызылығым чыхмады.

142

ГӘМЛӘ АТЫШ-БАРЫШ

Гәмә дедим: начанадәк бизи безикдирәчагсан,
Деди: бујур, буду кәлдим, дедим ки, ...чагсан.
Деди: палан кими галын тикдирмишәм сәнә бир чул,
Дедим ки, ешшәк өзүнсән, тикилсә сөкдүрәчагсан.
Деди: дүбәрдивә¹ дә гошмушам нула² хәбәрин јох.
Дедим: нуланы гошандан сора, нә әкдирәчагсан?
Деди ки: «чор» тапшырдым кәлә, дедим: нечә мисгал?
Деди: нечә нечә мисгал? Гапанда чәкдирәчагсан.
Дәвә кәлиб, чори чатмыш, гапында истири чөксүн,
Дедим ки, ол дәвәни өз гапында чөкдүрәчагсан.
Деди: ганын төкәрәм, һәр ким олду һизби-әдаләт,
Дедим ки, һизби-зәлаләт ганын да төкдүрәчагсан.
Деди: сәмавәрдә нефтимиз түкәнди, да сән дә,
Газ үстә «китри»дә чај дәмләјиб, бирикдирәчагсан,
Дедим: гајыш јахама тикмә, ал, гуртар бу чаны, кет,
Деди: һәлә нечә бајрам донун да тикдирәчагсан.
Абы маһутлары бәззәз кәсәндә, дәрзи бичәндә,
Көзәлчә тикдириб, ағ бухчаларда бүкдүрәчагсан.

143

¹ Дүбәрди — ев
² Нула — вәл.

Дарыхма, кәл барышаг, гышларын чыхыб-чыхарында
Мишода³ кәклији гарда говуб, һиникдирәчагсан.
Һәлә гочалмаммысан, гој сәнә әрус кәлә, дамад,
Фәриһләри⁴ һәлә кәклик сајағы сәкдирәчагсан.

³ Јер ады.

⁴ Фәриһләри — фәрәләри.

ГӘМ БАСДЫ ГӘЛЈАНЫМЫ

Гышын гәрә гејиди алыб мәним чанымы,
Хортдан дејиб гочалыг, кәсиб мәним јанымы.
Бу сигар да зәлитәк, дүшүб мәним чаныма,
Додаг-додаға гојуб, сорур мәним ганымы.
Сазаг сазын гурараг, гулагды санки, бурур —
Чәкибдир иллијими, гырыбды гејтанымы.
Јенә гышын гошуну пајыз маршын чалараг,
Кәрдимдә варса бичир ләләми, рејһанымы.
«Үшүдүм һа үшүдүм» — дејир мәним дәрди,
Күрсү товун итириб, ахтарыр дәрманымы.
Пајызламыш зәмијәм, вәрјан мәнә нә кәрәк,
Дөнәркә дөндәрәчәк дөндүкчә вәрјанымы.
Гој чалхасын бизи бу зәманә һеһрә кими,
Мәним сүдүм чүрүјүб, туршатсын ајранымы.
Дејәр дилим, гәләмим: ишдән салан мәни дә
Ишдән салыб, итириб пак адымы-санымы.
Һејдәрбаба јолутәк јол бағланыб үзүмә,
Овчу фәләк овлајыб сүрүлә чејранымы.
Назлы јарым кедәли сөнүб мәним чырағым¹,
Хан варса да, нә кары, евин ки јох ханымы.

¹ Шаирин арвады Әзизә ханымын өлмәсинә ишарәдир.

Мәрјәм көчүб кедибән, Шәһрзадым да кедир¹,
Фәләк әлимдән алыр дүррүмү, мәрчанымы.
Летимтәк үз-көзүмү нејбәт басыб, басачаг,
Јаман гарышдырачаг сәлгәми, сәһманымы.
Нә диз вар ки, сүрүнүм, нә үз вар ки, гајыдым,
Нә жүк галыб, нә јабы, сојубла карванымы.
Елдән мәни гочалыг азғын салыб, салачаг,
Итирди Тәбризими, удузду Теһранымы.
Бизим чајханамызда төкәндә чај гонаға,
Долдурду зәрдаб илә мәним дә финчанымы.
Гәлјанла, Шәһријарым, галдыр гәми, бахалым,
Мән дә хорулдадырам, гәм басды гәлјанымы.

¹ Шаирин гызларынын адыдыр.

БӘДӨЈ АТ

Бәдөј миниб, ај бәдөј бәсләјәнләр
Бәдөјдә нишанә нечә кәрәкди.
Фынхырыб, чынхырыб, чуб¹ шығыјанда,
Чејран төк тулланыб кечә кәрәкди.
Узаг гаралтысы гарышгадыса,
Јулаглар шахланыб сечә кәрәкди.
Дырнағы алтында даш-гум, дағ-дәрә,
Дүшүнүб јумушаг кечә кәрәкди.
Сәлигәли пәтәк сәлахлијандыр,
Мәним дә шан балым бечә кәрәкди.

¹ Чуб — арх.

АҒЫЗ ЖЕМИШИ

Бир күн ағыз галы бош,
 Бир күн долу дад олу.
 Күн вар ки, һеч зад олмаз,
 Күн вар ки, һәр зад олу.
 Бәхтин дура, бахарсан,
 Јадлар гоһум-гардашды.
 Амма бәхтин јатанда,
 Гоһум, гардаш јад олу.
 Чалыш адын кәләндә
 Рәһмәт охунсун сәнә.
 Дүнјада сәндән галан,
 Ахырда бир ад олу.
 Көрдүн ишин әјилди,
 Дурма, әкил, көздән ит.
 Достун көрәр, дарыхар,
 Дүшмән көрәр, шад олу.

ЈОЛ КӨСТӘРӘН, ЈОЛ КЕДӘН

(Сәндән мәнә јар олмаз),
 Јар белә әјјар олмаз.
 Һечдән мәнә кар олса,
 Сәндән мәнә кар олмаз.
 Бөјлә мәнә талајан,
 Јар галсын, әғјар олмаз.
 Кенишләнсә арамыз,
 Гәбир бизә дар олмаз.
 Үрәк ајдын галырса,
 Ајдын көзләр тар олмаз.
 Динсиз, имансыз елдә,
 Намус галмаз, ар олмаз.
 Чешмә чыхмаз, чај ахмаз,
 Јағыш јағмаз, гар олмаз.
 Сусуз, күнәшсиз бағда
 Һејва битмәз, нар олмаз.
 Намәрд әкән бағчада,
 Будаг олса, бар олмаз.
 Варым олса, кәл апар,
 Амма һечдән вар олмаз.
 Лал олмаса анлајан,
 Анламајан кар олмаз.
 Јол көстәрән олмаса,
 Јол кедән һушјар олмаз.

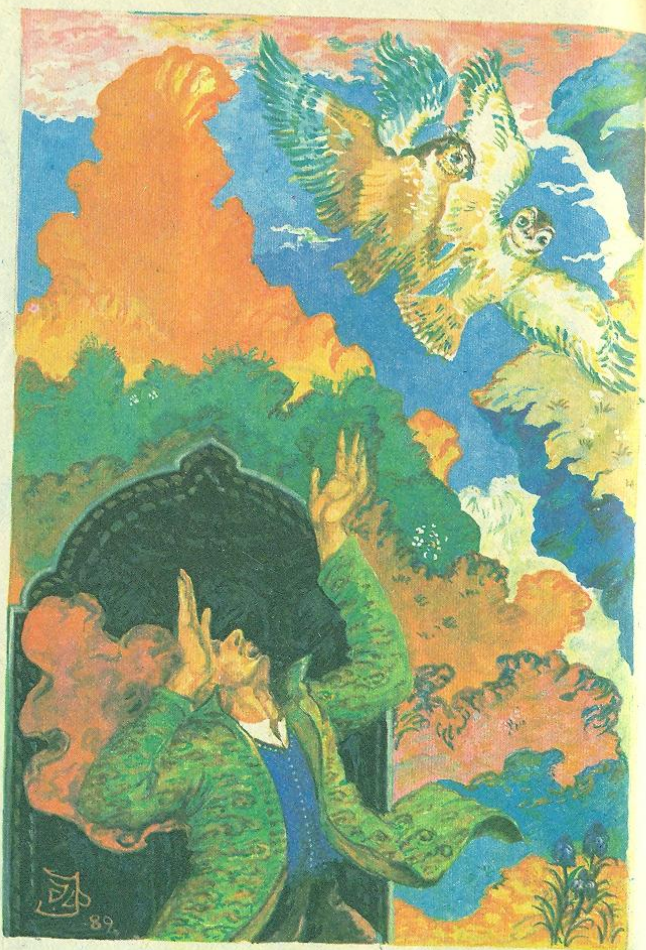
УШАГЛАР

Ушаглар дил ачанда,
Ағачлар күл ачанда
Көзүн бир ишыглансын,
Сазын бир ашыглансын.

Бир оғлан, бир гыз көрдүн,
Бир ај, бир улдуз көрдүн,
Ешгин бир јада кәлсин,
Ағзын бир дада кәлсин.

Дејирдим итән јахшы,
Чөвүз тәк битән јахшы.
Дүнјаны доланмышам,
Һәр јердән вәтән јахшы.

Dejdarbajja
Salam

БИРИНЧИ ҲИССӘ

Ҳејдәрбаба, илдырымлар шаханда,
Селләр, сулар шагылдајыб аханда,
Гызлар она сәф бағлајыб баханда,
Салам олсун шөвкәтүзә, ејүзә.
Мәним дә бир адым кәлсин дилүзә.

Ҳејдәрбаба, кәһликләрин учанда,
Кол дибиндән довшан галхыб гачанда,
Бахчаларын чичәкләниб ачанда,
Биздән дә бир мүмкүн олса јад елә,
Ачылмајан үрәкләри шад елә.

Бајрам јели чардахлары јыханда,
Новрузкүлү, гарчичәји чыханда,
Ағ булудлар көјнәкләрин сыханда,
Биздән дә бир јад еләјән сағ олсун,
Дәрдләримиз гој дикәлсин, дағ олсун.

Ҳејдәрбаба, күн далывы дағласын,
Үзүн күлсүн, булаглары ағласын,
Ушағлары бир дәстә күл бағласын,
Јел кәләндә, вер кәтирсин бу јана,
Бәлкә мәним јатмыш бәхтим ојана.

Һејдәрбаба, сәнин үзүн ағ олсун,
Дөрд бир янын булаг олсун, бағ олсун,
Биздән сора сәнин башын сағ олсун,
Дүңја гәзов-гәдәр, өлүм-итимди,
Дүңја боју оғулсузду, јетимди.
Һејдәрбаба, јолум сәннән кәч олду,
Өмрүм кечди, кәләммәдим, кеч олду,
Неч билмәдим көзәлләрин неч олду,
Билмәз идим дөңкәләр вар, дөнүм вар,
Иткинлик вар, ајрылыг вар, өлүм вар.

Һејдәрбаба, икид әмәк итирмәз,
Өмүр кечәр, әфсус бәрә битирмәз¹,
Намәрд олан өмүр баша јетирмәз
Биз дә валлаһ, унутмарыг сизләри,
Көрәммәсәк, һалал един бизләри.

Һејдәрбаба, Мирәждәр² сәсләнәндә,
Кәнд ичинә сәсдән-күјдән дүшәндә,
Ашыг Рүстәм сазын дилләндирәндә,
Јадындады нә һөвләсәк гачардым?
Гушлар тәкин ганад чалыб учардым.

Шәнкүлава јурду, ашыг алмасы³
Каһ да кедиб орда гонаг галмасы,
Даш атмасы, алма-һејва салмасы
Галыб ширин јуху кими јадымда,
Әсәр гојуб руһумда, һәр задымда.

Һејдәрбаба, Гуру көлүн⁴ газлары,
Кәдикләрин сазах чалан сазлары,
Кәнд-көвшәнин пајызлары, јазлары,
Бир синема пәрдәсидир⁵ көзүмдә,
Тәк отуруб, сејр едирәм өзүм дә.

¹ Әфсус бәрә битирмәз — һејфсләнмәк фајда вермәз.

² О дөврдә танымыш човуш имиш.

³ Алма һөвү.

⁴ Тәбризин јахынлығында көлдүр.

⁵ Синема пәрдәси — кино экраны.

Һејдәрбаба, Гарачәмән чаддасы¹,
Човушларын кәләр сәси, сәдасы,
Кәрбәлаја кедәнләрин гадасы
Дүшсүн бу ач, јолсузларын кәзүнә,
Тәмәддүнүн ујдуг јалан сөзүнә.

Һејдәрбаба, шејтан бизи аздырыб,
Мәһәббәти үрәкләрдән газдырыб,
Гара күнүн сәрневиштин² јаздырыб,
Салыб халгы бир-биринин чанына,
Барышыгы бәләшдириб ганына.

Көз јашына бахан олса, ган ахмаз,
Инсан олан, хәнчәр белинә тахмаз,
Амма һејиф, кор тутдугун бурахмаз,
Бәһиштимиз чәһәннәм олмагдадыр,
Зиһәччәмиз мәһәррәм³ олмагдадыр.

Хәзан јели јарпаглары төкәндә,
Булуд дағдан јениб кәндә чөкәндә,
Шејхүлислам көзәл сәнин чәкәндә,
Нискилли сөз үрәкләрә дәјәрди,
Ағачлар да аллаһа баш әјәрди.

Дашлы булаг даш-гумунан долмасын,
Бахчалары саралмасын, солмасын,
Ордан кечән атлы сусуз олмасын
Дејнә, булаг, хејрин олсун, ахарсан,
Үфүгләрә хумар-хумар бахарсан.

Һејдәрбаба, дағын, дашын сәрәси,
Кәһлик охур, далысында фәрәси,
Гузуларын ағы, бозу, гәрәси,

¹ Чадда — јол.

² Сәрневишт — мүгәддәрәт, тәле.

³ Зиһәччә, мәһәррәм — әрәб тәгвиминдә ај адларыдыр.

Бир кедәјдим дағ-дәрәләр узуну,
Охујајдым: «Чобан, гајтар гузуну».

Һејдәрбаба, сулу јерин дүзүндә,
Булаг гајнар чај-чәмәнин көзүндә,
Булаготу үзәр сујун үзүндә,
Көзәл гушлар ордан кәлиб кечәрләр,
Хәлвәтләјиб булагдан су ичәрләр.

Бичин үстү сүнбүл бичән ораглар,
Елә бил ки, зүлфү дарар дараглар,
Шикарчылар билдирчини сораглар,
Бичинчиләр ајранларын ичәрләр,
Бир һушланыб, сондан дуруб бичәрләр.

Һејдәрбаба, кәндин күнү батанда,
Ушагларын шамын јејиб јатанда,
Ај булуддан чыхыб гаш-көз атанда
Биздән дә бир сән онлара гиссә де,
Гиссәмиздә чохла гәмү гүссә де.

Гары нәнә кечә нағыл дејәндә,
Күләк галхыб гап-бачаны дөјәндә,
Гурд кечинин шәнкүлүсүн јејәндә
Мән гајыдыб бир дә ушаг олајдым,
Бир күл ачыб ондан сора солајдым.

Өммәчанын бал бәлләсин јејәрдим,
Сондан дуруб үс донуму кејәрдим,
Бахчаларда тириккәни дејәрдим,
Ај өзүмү о әздирән күнләрим,
Ағач миниб, ат көздирән күнләрим.

Һәчи хала чајда палтар јујарды,
Мәммәдсадыг дамларыны суварды,
Һеч билмәздик дағды, дашды, диварды,
Һәр јан кәлди, шыллаг атыб ашардыг,
Аллаһ, нә хош, гәмсиз-гәмсиз јашардыг!

156

Шејхүлислам мүначаты дејәрди,
Мәшәд Рәһим ләббадәни кејәрди,
Мәшд Ачәли бозбашлары јејәрди,
Биз хош идик, хејрат олсун, тој олсун,
Фәрг ејләмәз, һәр нолачаг, тој олсун.

Мәлик Нијаз вәрәндилин¹ саларды,
Атын чапыб, гыјгачыдан чаларды,
Гырғы тәкин кәдик башын аларды,
Долајыја гызлар ачыб пәнчәрә,
Пәнчәрәләрдә нә көзәл мәнзәрә!

Һејдәрбаба, кәндин тојун тутанда,
Гыз-кәлинләр һәна, пилтә сатанда,
Бәј кәлинә дамнан алма атанда,
Мәним дә о гызларында көзүм вар,
Ашыгларын сазларында сөзүм вар.

Һејдәрбаба, булагларын јарпызы,
Бостанларын күлбәсәри, гарпызы,
Чәрчиләрин ағ набаты, саггызы,
Инди дә вар дамағымда, дад верәр,
Иткин кедән күнләримдән јад верәр.

Бајрам иди кечә гушу охурду,
Адахлы гыз бәј чорабын тохурду,
Һәр кәс шалын бир бачадан сохурду,
Ај нә көзәл гајдады шал салламаг,
Бәј шалына бајрамлығын бағламаг.

Шал истәдим мән дә евдә ағладым,
Бир шал алыб тез белимә бағладым,
Гуламкилә гачдым, шалы салладым,
Фатма хала мәнә чораб бағлады,
Хан нәнәми јада салыб ағлады.

¹ Вәрәндилин — түфәнк нөвү.

157

Ҳејдәрбаба, Мирзәмәдин бахчасы,
Бахчаларын туршаширин алчасы,
Кәлинләрин дүзмәләри, тахчасы
Һеј дүзүләр көзләримин рәфиндә,
Хејмә вурар хатирәләр сәфиндә.

Бајрам оллуб, гызыл палчыг әзәрләр,
Нахыш вуруб, отаглары бәзәрләр,
Тахчаларда дүзмәләри дүзәрләр,
Гыз-кәлинин фындыгчасы, һөнасы,
Һөвәсләнәр анасы, гајнанасы.

Бакычынын сөзү, сову, кағызы,
Инәкләрин буламасы, ағызы,
Чәршәнбәнин кирдәканы¹, мөвизи,
Гызлар дејәр: «Атыл-матыл, чәршәнбә,
Ајна тәкин бәхтим ачыл, чәршәнбә».

Јумуртаны көјчәк, күллү бојдардыг,
Чаггышдырыб сынанларын сојардыг,
Ојнамагдан бирчә мәкәр дојардыг?
Әли мәнә јашыл ашыг верәрди,
Ирза мәнә новрузкүлү дәрәрди.

Новрузәли хәрмәндә вәл сүрәрди,
Каһдан ениб күләшләрин күрәрди.
Дағдан да бир чобан ити һүрәрди,
Онда көрдүн улаг ајаг сахлады,
Даға бахыб гулагларын шахлады.

Ахшам башы нахырылан кәләндә,
Годуглары чәкиб вурардыг бәндә,
Нахыр кечиб кедиб јетәндә кәндә
Һејванлары чылпаг миниб говардыг.
Сөз чыхсајды, синә кәриб сөвәрдыг².

¹ Кирдәкан — гөз.

² Сөвмәк — сөјмәк.

Јаз кечәси чајда сулар шарылдар,
Даш гајалар селдә ашыб харылдар,
Гаравлыгда гурдун көзү парылдар,
Итләр көрдүн, гурду сечиб улашды,
Гурд да көрдүн, галхыб кәдикдән ашды.

Гыш кечәси төвләләрин отағы,
Кәтилләрин отурағы, јатағы,
Бухарыда јанар одун јанағы,
Шәбчәрәси¹, кирдәканы, ијдәси,
Кәнди басар күлүб-данышмаг сәси.

Шүча халоглунун Бакы совгәти,
Дамда гуран самавары, сөһбәти,
Јадымдады шәсли гәдди, гамәти,
Чүнәммәкин² тоју дөндү јас олду,
Нәнәгызын бәхт ајнасы кас олду.

Һејдәрбаба, Нәнәгызын көзләри,
Рәхшәндәнин ширин-ширин сөзләри,
Түрки дедим, охусунлар өзләри,
Билсинләр ки, адам кедәр ад галар,
Јахшы-писдән ағызда бир лад галар.

Јаз габағы күн күнеји дөвәндә,
Кәнд ушағы гар күлләсин сөвәндә,³
Күрәкчиләр дағда күрәк зүвәндә,⁴
Мәним руһум елә билин ордадыр,
Кәһлик кими батыб галыб, гардадыр.

Гары нәнә узаданда ишини,
Күн булулда әјирәрди тешини,
Гурд гочалыб чәкдирәндә дишини,

¹ Шәбчәрә — чәрәз

² Чүнәммәк — чаван өлән

³ Сөвәндә — сөвәндә

⁴ Күрәк зүвәндә — күрәкдә сүрүшәндә

Сүрү галхыб долајыдан ашарды,
Баджаларын сүдү ашыб-дашарды.

Хәччәсултан әммә дишин гысарды,
Молла Бағыр әмоғлу тез мысарды,
Тәндир јаныб, түстү еви басарды,
Чајданымыз әрсин үстә гајнарды,
Говургамыз сач ичиндә ојнарды.

Бостан позуб кәтирәрдик ашағы,
Долдурардыг евдә тахта-табағы,
Тәндирләрдә биширәрдик габағы,
Өзүн јејиб, тохумларын чыртдардыг,
Чох јемәкдән лап аз гала чатдардыг.

Вәрзәғандан¹ армудсатан кәләндә,
Ушагларын сәси дүшәрди кәндә,
Биз дә бу јандан ешидиб биләндә,
Шыллаг атыб бир гышгырыг салардыг,
Буғда вериб армудларын алардыг.

Мирзә Тағыјнан кечә кетдик чаја,
Мән бахырам селдә боғулмуш аја,
Бирдән ишыг дүшдү о тај бахчаја,
«Ејвај,— дедик,— гурдду». Гајытдыг, гачдыг,
Һеч билмәдик нә вахт күллүкдән ашдыг.

Һејдәрбаба, ағачларын учалды,
Амма һејиф чаванларын гочалды,
Тоғлуларын арыглајыб ачалды,
Көлкә дөндү, күн батды, гаш гәрәлди,
Гурдун көзү гаранлыгда бәрәлди.

Ешитмишәм јаныр аллаһ чырағы,
Даир олуб мәсчидүзүн булағы,

¹ Кәнд адыдыр.

Раһат олуб кәндиң еви, ушағы,
Мәнсур ханың әли-голу вар олсун,
Һарда галса, аллаһ она јар олсун.

Һејдәрбаба, Молла Ибраһим вар, ја јох?
Мәктәб ачар, охур ушаглар, ја јох?
Хырман үстү мәктәби бағлар, ја јох?
Мәндән ахунда јетирәрсән салам,
Әдәбли бир салами-малакәлам.

Хәччәсултан әммә кедиб Тәбризә,
Амма нә Тәбриз ки, кәләммир бизә,
Балам, дурун, гојаг кедәк еммизә,
Аға өлдү, тифағымыз дағылды,
Гојун олан јад кедибән сағылды.

Һејдәрбаба, дүнја јалан дүнјады,
Сүләјмандан, Нундан галан дүнјады,
Оғул доған, дөрдә салан дүнјады,
Һәр кимсәјә һәр нә вериб алыбды,
Әфлатундан бир гуру ад галыбды.

Һејдәрбаба, јару јолдаш дөндүләр,
Бир-бир мәни чөлдә гојуб чөндүләр,
Чешмәләрим, чырагларым сөндүләр,
Јаман јердә күн дөндү, ахшам олду,
Дүнја мәнә хәрәбәји-Шам олду.

Әмоғлујнан кедән кечә Гыпчага¹,
Ај ки чыхды, атлар кәлди ојнаға,
Дырмашырдыг, дағдан ашырдыг даға,
Мәш Мәмихан көј атыны ојнатды,
Түфәнкини ашырды шагғылдатды.

Һејдәрбаба, Гарә көлүн дәрәси,
Хошкинабын јолу, бәнди, бәрәси,

¹ Кәнд адыдыр.

Орда дүшөр чил кәһлијин фәрәси,
Ордан кечәр јурдумузун өзүнә,
Биз дә кечәк јурдумузун сөзүнә.

Хошкинабы јаман күнә ким салыб?
Сејидләрдән ким гырылыб, ким галыб?
А Миргафар дам-дашыны ким алыб?
Булаг кенә кәлиб көлү долдурур?
Ја гурујуб, бахчалары солдурур?

А Миргафар сејидләрүн тачыјды,
Шаһлар шикар етмәси гыгачыјды,
Мәрдә ширин, намәрдә чох ачыјды,
Мәзлумларын һаггы үстә әсәрди,
Залымлары гылынч тәкин кәсәрди.

Мирмуштафа дајы, учабој баба,
Һејкәлли, саггаллы, Толстој баба,
Ејләрди јас мәчлисини тој баба,
Хошкинабын абрусу, әрдәми,
Мәсчидләрин, мәчлисләрин көркәми.

Мәчдүссадат күләрди бағлар кими,
Курулдарды булудлу дағлар кими,
Сөз ағзында әрирди јағлар кими,
Алны ачыг, јахшы, дәрин ганарды,
Јашыл көзләр чыраг тәкин јанарды.

Мәним атам сүфрәли бир кишијди,
Ел әлиндән тутмаг онун ишијди,
Көзәлләрин ахыра галмышыјды,
Ондан сонра дәнәркәләр дөнүбләр,
Мәһәббәтин чырағлары сөнүбләр.

Мирсәләһин дәлисовлуғ етмәси,
Мирәзизин ширин шахсеј кетмәси,
Мирмәммәдин гурулмасы, битмәси

Инди десәк, әһвалатды, нағылды,
Кечди кетди, итди батды, дағылды.

Мирәбдүлүн ајнада гаш јахмасы,
Чөвчүләриндән¹ гашынын ахмасы,
Бојланмасы, дам-дивардан бахмасы,
Шаһ Аббасын дурбини, јадәш бәхејр,²
Хошкинабын хош күнү, јадәш бәхејр.

Ситарәммә нәзикләри јапарды,
Миргадир дә һәрдәм бирин гапарды,
Гапыб, јејиб, дајча тәкин чапарды,
Күлмәлијди онун нәзик гаппасы,
Әммәмин дә әрсининин шаппасы.

Һејдәрбаба, А Мирһејдәр нејнәјир?
Јәгин кенә самавары гејнәјир.
Дај гочалыб, алт әнкијнән чејнәјир,
Гулаг батыб, көзү кириб гашына,
Јазыг әммә, һава кәлиб башына.

Ханым әммә Мирәбдүлүн сөзүнү
Ешидәндә әјәр ағыз, көзүнү,
Мәлкамыда³ верәр онун өзүнү,
Даваларын шухлуғылан гаталлар,
Әти јејиб, башы атыб јаталлар.

Физзә ханым Хошкинабын күлүјдү,
А Мирјәһја әмгызынын гулујду,
Рүхсарә артист иди, севкилијди,
Сејидһусејн Мирсәләһи јамсылар,
А Мирчәфәр гејрәтлидир, ган салар.

¹ Чөвчү — додағларын учу.

² Јадәш бәхејр — хејрә чалансын.

³ Мәлкамыд — Мәләккүлмөвт — Әзрәјыл.

Сәһәр тездән нахырчылар кәләрди,
 Гојун-гузу дам-бачада мөләрди,
 Әммәчаным көрпәләрин бәләрди,
 Тәндирләрин говзанарды түстүси,
 Чөрәкләрин көзәл ији, истиси.

Көјәрчинләр дәстә галхыб учаллар,
 Күн сачанда гызыл пәрдә ачаллар,
 Гызыл пәрдә ачыб, жығыб гачаллар,
 Күн учалыб, артар дағын чөлалы,
 Тәбиәтин чаванланар чәмалы.

Һејдәрбаба, гарлы дағлар ашанда,
 Кечә карван јолун азыб, чашанда,
 Мән һардасам, Теһранда, ја Кашанда,
 Узағлардан көзүм сечәр онлары,
 Хәјал кәлиб, ашыб кечәр онлары.

Бир чыхајдым Дамгајанын дашына,
 Бир бахајдым кечмишинә, јашына,
 Бир көрәјдим нәләр кәлмиш башына,
 Мән дә онун гарларыјлан ағлардым,
 Гыш дондуран үрәкләри дағлардым.

Һејдәрбаба, күл гөнчәси хәнданды,
 Амма һејиф, үрәк гәзасы¹ ганды,
 Зиндәканлыг бир гаранлыг зинданды,
 Бу зинданын дәрбәчәсин ачан јох,
 Бу дарлыгдан бир гуртуллуб гачан јох.

Һејдәрбаба, көјләр бүтүн думанды,
 Күнләримиз бир-бириндән јаманды,
 Бир-бириздән ајрылмајын, аманды,
 Јахшылығы әлимиздән алыблар,
 Јахшы бизи јаман күнә салыблар!

¹ Гәза — гита.

Бир сорушун бу гарғынмыш фәләкдән,
 Нә истәјир бу гурдуғу кәләкдән?
 Дејнә, кечирт улдузлары әләкдән,
 Гој төкүлсүн, бу јер үзу дағылсын,
 Бу шејтанлыг гургуеу бир жығылсын!

Бир учајдым бу чырпынан јелинән,
 Бағлашајдым дағдан ашан селинән,
 Ағлашајдым узаг дүшән елинән,
 Бир көрәјдим ајрылығы ким салды?
 Өлкәмиздә ким гырылды, ким галды?

Мән сәнинтәк даға салдым нәфәси,
 Сән дә гејтәр, көјләрә сал бу сәси,
 Бајгушун да дар олмасын гәфәси,
 Бурда бир шир дарда галыб бағырыр,
 Мүрүввәтсиз инсанлары чағырыр.

Һејдәрбаба, гејрәт ганын гајнаркән,
 Гарагушлар сәндән гопуб галхаркән,
 О сылдырым дашлар илә ојнаркән,
 Говзан, мәним һиммәtimi орда көр,
 Ордан әјил, гамәtimi дарда көр.

Һејдәрбаба, кечә дурна кечәндә,
 Короғлунун көзу гара сечәндә,
 Гыратыны миниб, кәсиб-бичәндә,
 Мән дә бурдан тез мәтләбә чатмарам,
 Ејваз кәлиб чатмајынча јатмарам.

Һејдәрбаба, мәрд оғулар доғкинан,
 Намәрдләрин бурунларын овкинан,
 Кәдикләрдә гурдлары тут боғкинан,
 Гој гузулар ајын-шајын отласын,
 Гојунларын гујруғларын гатласын.

Һејдәрбаба, сәнин көнлүн шад олсун,
Дунја варкән ағзын долу дад олсун,
Сәндән кечән јахын олсун, јад олсун,
Дејнә мәним шаир оғлум Шәһријар,
Бир өмүрдүр гәм үстүнә гәм галар.

ИКИНЧИ ҺИССӘ

Һејдәрбаба, кәлдим сәни јохлајам,
Бир дә јатам, гучағында јухлујам,
Өмрү говам, бәлкә бурда һахлыјам,
Ушаглыға дејәм: бизә кәлсән бир,
Ајдын күнләр, ағлар үзә күлсән бир!

Һејдәрбаба, чәкдин мәни кәтирдин,
Јурдумуза, јувамыза јетирдин,
Јусифиви ушаг икән итирдин,
Гоча Јә'губ, итмишсәм дә тапыбсан,
Говалајыб гурд ағзындан гапыбсан.

Кедәнләрин јери бурда көрүнүр,
Ханым нәнәм ағ кәфәнин бүрүнүр,
Далымчадыр, һара кедим сүрүнүр:
— Бала, кәлдин? Нијә белә кеч кәлдин?
Сәбрим сәннән күләшди, сән күч кәлдин.

Мән көрдүјүм карван чатыб, көчүбдү,
Ајрылығын шәрбәтини ичибди,
Өмрүмүзүн көчү бурдан кечибди,
Кечиб кедиб кедәр-кәлмәз јоллара,
Тозу гонуб бу дашлара, коллара.

Бурда ширин хатирәләр јатыблар,
Дашларыјлан башы баша чатыблар,

166

Ашналығын дашын биздән атыблар,
Мән баханда говзаныллар, бахыллар,
Бир дә јатыб јандырыллар, јахыллар.

Гәбиләмиз бурда гуруб очағы,
Инди олмуш гурд-гушларын јатағы,
Күн батанда сөнәр бүтүн чырағы,
Вә бәлдәтин дејсә ләһа әнисү
Илләл јәафирә вә илләл-исү!

Заман кечир, үфүгләрдә тоз галыр,
Карван кими узагларда тоз салыр,
Думан кәлир, үрәкләри чулғајыр,
Үрәк дејир: заман, кечмә, амандыр!
Кечәнләрдә көзүм вар, бир дајан, дур!

Рузикарын дәјирманы фырланыр,
Мәхлуг онун дишләринә толланыр,
Бах ки, јенә бәшәр нечә алланыр,
Һәмишәлик шадлыг умур өзүнә,
Гәбри көрүр, тоз гондурмур өзүнә.

Көһнәләрин сүр-сүмүјү дартыдыб,
Гуртуланын чул-чухасы јыртылыб,
Молла Ибраһим лап әријиб, гуртулуб,
Шејхүлислам сәһман галыб, гыбрахды,
Новрузәли гачаг кечиб, гочахды.

Аһылларын јетмиш кәфән чүрүдүб,
Аһыллары дунја гәми киридиб,
Гыз-кәлинләр әт-чанларын әридиб,
Рәхшәндәнин, нәвә тутур әлини,
Нәнәгызын күрәкәни, кәлини.

Гәрчүмәси: Бу шәһәрдә мәнә чејранлардан вә дәвә-
ләрдән башга бир мунис јохдур.

167

Чох шүкрү вар, јенә кәлдүх көрүшдүх,
Итәнләрдән, битәнләрдән сорушдүх,
Күсмүшдүх да, аллаһ тојса, барышдүх,
Бир дә көрүш гисмәт ола, олмаја,
Өмүрләрдә фүрсәт ола, олмаја.

Бурда хәјал мејданлары кенишди,
Дағлар, дашлар бүтүн мәнлә танышды,
Көрчәк мәни һејдәрбаба данышды:
— Бу нә сәсди, сән аләмә салыбсан,
Кәл бир көрәк өзүн һарда галыбсан?

Кәчавәјлә бу чајдан чох кечмишик,
Бу чешмәләрдән нә сулар ичмишик,
Бу јончалығларда кәсиб бичмишик,
Чәпишләри ғыдыхлајан күнләрим,
Чәпиш кими ојнахлајан күнләрим.

Бу хырманда «араданхыр»¹ ојнардыг,
Чомалашыб гарышгатәк гајнардыг,
Јаваш-јаваш бахчалара ағнардыг,
Ағачлардан чилинчағач кәсәрдик,
Горугчунун горхусундан әсәрдик.

Бу төвләдә сары инәк доғарды,
Ханым нәнәм инәкләри сағарды,
Ана ијси дам-дивардан јағарды,
Мән бузову гучағлардым гашмасын,
Дејәрди: — Бах, бајда долсун, дашмасын.

Бу дамларда чохла чызыг атмышам,
Ушағларын ашығларын удмушам,
Гургушунлу сагга алыб сатмышам,
Ушаг нечә һеч задынан шад олар,
Инди бизим гәми тутмур дүнјалар.

¹ Ојун адыдыр.

Мәктәб галыр, ушағлар дәрс алырлар,
Һеј јазырлар, һеј позурлар, јалырлар,
Молла Ибраһим өзү, еви галырлар,
Амма бизим јолдашлардан галан јоҳ,
Бунлардан бир бизи јада салан јоҳ.

Бир вахтында бу мәктәб пәрқар иди,
Бир Мүсејјиб, бир Мәмдәсән вар иди,
Бири хәлфә, бири вәрзишкар¹ иди,
Ахунд бизлә ојнамаға кедәрди,
Өзү бизә ојнамағ өјрәдәрди.

Дедим, балам, о Мәмдәсән нолубду?
Мә'лум олду тифил чаван өлүбду,
Нә вар, нә вар, бурнундан ган кәлибди,
Бир јел әсир, бахырсан Мәмдәсән јоҳ,
Бу кәнддә бир бурун ганы кәсән јоҳ.

Дедим, дејин Мүсејјибә нә кәлди?
Гулам, көрдүм, ағлар көз илә кәлди,
Деди: о да баһалыг дүшдү, өлдү,
Дедим, јазыг бизлә һасыл бөләнләр,
Битмәјәндә ачларындан өләнләр.

Бу мәктәбдә ше'рин шәһдин дадышам,
Ахундун ағзындан гапыб удмушам,
Кәһдан да бир ахунду алдатмышам,
— Башым ағрыр, — дејиб, гачыб кетмишәм,
Бахчаларда кедиб көздән итмишәм.

Азад оlanda мәктәбдән чыхардыг,
Һүчүм чәкиб бир-бирини сыхардыг,
Јолда һәр нә кәлди, вуруб јыхардыг,
Ушаг демә, ипин ғырмыш дана де,
Бир дана да демә, әлли дана де.

¹ Вәрзишкар — илманчы.

Мәликияз иткин кедиб јох олуб,
Эмираслан сәктә илә јыхылыб,
Һәрә гачыб бир дәрәдә сыхылыб,
Чөрәк гәми чыхыб халгын ајына,
Һәр кәс галыб өз чанынын һајына.

Кәндли јазыг чыраг тапмыр јандыра,
Көрүм сизин бәргиз¹ галсын андыра,
Ким бу сөзү әрбаблара гандыра:
Нәдир ахыр бу милләтин күнаһы?
Тутсун сизи, көрүм, мәзлумлар аһы!

Һәр нә алып баһа верир² гијмәти,
Учуз фәгәт әкинчинин зәһмәти.
Битәндән артыг бичәнин үчрәти,²
Кәнд ушағы кедир јолда ишләјә,
Орда бәлкә гәнди тапа, дишләјә.

Кәндли кәлин кими дүнјаны бәзәр,
Өз өврәти јамаг-јамаға дүзәр,
Ијнә бәзәр халгы, өзү лүт кәзәр,
Инди дә вар чаршаблары албагды³,
Ушагларын гыч-пачасы чылпагды.

Бу бахчада аш тәрәси дәрәрдик,
Һеј су ачыб кәрдигә көз дикәрдик,
Чыхмаг һәмин дәриб аша төкәрдик,
Фынгылышлар⁴ гашыглардан асланы,
Јағлы десәм, гуру агзын исланы.

Бу дөшләрдә гузулары јажардыг,
Ахмасынлар улдуз тәкин, сајардыг,
Гушгованы чәкиб даша дајардыг,

¹ Бәрг — електрик ишығы.

² Учрәт — муз.

³ Албаг, әблаг — икирәнкли.

⁴ Фынгылыш — јемәли битки, көјәрти.

Гушгован да елә бил ки, габанды,
Гурд узагдан дејәр бәс ки, чобанды.

Ханым нәнәм нахош олан ил иди,
Гыш вар икән күләк иди, јел иди,
Гыш да чыхды, јағыш иди, сел иди,
Јүк-јапыны һеј чатырдыг ки, кедах,
Сел чымхырыб, мәчбур идик гејидах.

Нејсан дүшдү, биз дә дүшдүк јағыша,
Ким бачарар селләр илә боғуша?
Һеј дејирдик, бәлкә јағыш јығыша,
Балакиши фәјтончумуз кәлмишди,
Имамијјә гәһвәсиндә¹ галмышды.

Бу зәмидә кедиб, көздән итәрдик,
Тонгал гуруб, сүтүлләри үтәрдик,
Дејиб, күлмәк мурадына јетәрдик,
Ел дә күлсүн, мурадына јетишсин,
Үрәкләрин јаралары битишсин.

Хәлвәрчиләр бурда хәлвәр дашырды,
Бу күлүкдән улаглар дырмашырды,
Селләр кими не'мәт ашыб-дашырды,
Һәр иш дејәјдин һәр кимә көрәрди,
Чан дәрманы истәсәјдин верәрди.

Инди бәшәр ач гурд тәкин удухуб,
Чәмбәләнти көз гычырдыб дурухуб,
Бахырлар ки, көрсүнләр ким сыныхыб,
Төкүлсүнләр онун ләшин јыртсынлар,
Һәрә бир диш әнсәсиндән гыртсынлар.

¹ Имамијјә гәһвәси — Имамијјә чајханасы.

Ҳејдәрбаба, сәндә дәфинәләр вар,
Дағлар вәдиәси¹ хәзинәләр вар,
Амма сәнә бәнзәр дә синәләр вар,
Бу синәләр дағлар илә данышыр,
Дағлар кими көјләр илә гонушур.

Көр хардан мән сәнә салдым нәфәси,
Дедим гајтар сал аләмә бу сәси,
Сән дә јахшы симург етдин мәкәси,²
Санки ганад вердин желә, нәсимә,
Һәр тәрәфдән сәс вердиләр сәсимә.

Ҳејдәрбаба, сәни вәтән билмишдим,
Вәтән дејиб, баш көтүрүб кәлмишдим,
Сәни көрүб көз јашымы силмишдим,
Һалбуки, лап гәмли гүрбәт сәндәјмиш,
Гара зиндан, ачы шәрбәт сәндәјмиш.

Ким галды ки, бизә буғун бурмады,
Алтдан-алтдан бизә кәләк гурмады,
Бир мәрд оғул бизә һавар дурмады,
Шејтанлары гуаглајыб кәздиз сиз,
Инсанлары ајаглајыб, әздиз сиз.

Дивар учалды, күн бизә дүшмәди,
Зиндан гаралды, көз-көзү сешмәди,
Күндүз көзү мәним лампам кешмәди,
Сел дә басды, еммиз долуб көл олду,
Чох јазығын еви чөнүб чөл олду.

Әввәл башы мөндән истигбал етдиз,
Сондан чөнүб ишимдә ихлал етдиз,
Өз зәннизчә устады иғфал етдиз,

¹ Вәдиә — әманәт
² Мәкәс — милчәк

Ејби јохдур, кечәр кедәр өмүрдүр,
Гыш да чыхар, үзүгара көмүрдүр.

Мәнним јолум мәнәббәт чаддәсијди,
Сон сөзләрим һаггын ирадәсијди,
Мәнәббәтин рисаләт вәдәсијди,
Јохса мөндә бир кәс илә гәрәз јох,
Сијасәт адлы мөндә бир мәрәз јох.

Һагг нә дејир? Күфрә гаршы кетмәјиз,
Нурдан чыхыб, зүлмәт ичрә итмәјиз,
Фырылдаға фырфыратәк битмәјиз,
Көрдүз дә ки, олмады күфрүн диби,
Пул да версә, алмаға тикмиш чиб.

Шејтан бизим гибләмизи чөндәриб,
Аллаһ дејән јолдан бизи дөндәриб,
Иланлы чешмәјә бизи көндәриб,
Миннәт гојур ки, архыңыз нәһр олуб,
Биз көрүрүк сулар бизә зәһр олуб.

Ҳејдәрбаба, килејликдән нә чыхар?
Зүлмүн евин сәбрү тәһәммүл јыхар,
Дәрвиш олан сәбрин элин бәрк сыхар,
Кәл гајыдаг, чыхаг аға дүзүнә,
Кечәк јенә мәнәббәтин сөзүнә.

Дејнә ушаг бир-бирилә саз олсун,
Бәлкә бу гыш бир дә чөнүб јаз олсун,
Чај, чәмәнләр өрдәк олсун, газ олсун,
Биз дә бахыб фәрәһләниб бир учаг,
Сыныг-салхаг ганадлары бир ачаг.

Бу бахчадан алчалары дәрәрдик,
Гыш адына чыхыб дамда сәрәрдик,
Ҳеј, дә чыхыб јаландан чөндәрәрдик,
Гыш зумарын јајда јејиб дојардыг,

Бир күлли дә миннәт халга гоҗардыг.

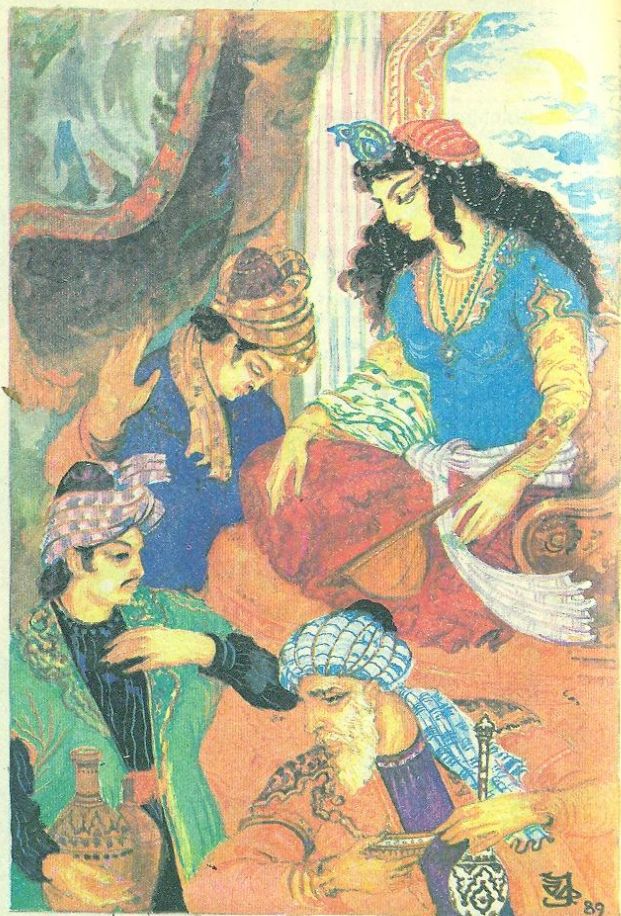
Евләр галыр, ев саһиби јох өзү,
Очагларын анчаг ишылдыр көзү,
Кедәнләрин аз-чоһ галыбдыр сөзү,
Биздән дә бир сөз галачаг, ај аман!
Кимләр биздән сөз салачаг, ај аман!

Биздән сонра күрсүләрин товунда,
Қәндин нағылларында, сөз-совунда,
Ғар нәнәнин чаһмағында, говунда,
Ғәјдәрбаба өзүн гатар сөзләрә,
Ички кими хумар верәр көзләрә.

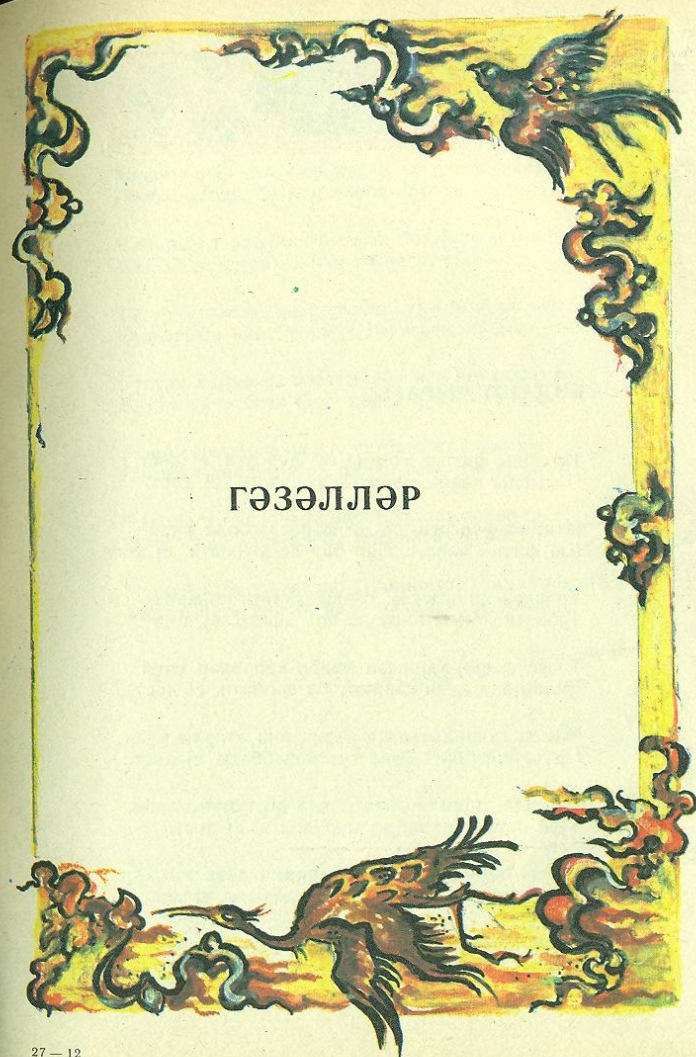
Ашыг дејәр: Бир назлы јар вар имиш,
Ешгиндән одланыб јанар вар имиш,
Бир сазлы, сөзлү Шәһријар вар имиш,
Одлар сөнүб, онун оду сөнмәјиб,
Фәләк чөнүб, онун чархы чөнмәјиб.

Ғәјдәрбаба, алчагларын көшк олсун,
Биздән сора галанлара ешг олсун,
Кечмишләрин кәләңләрә мәшг олсун,
Евладымыз мәһәбини данмасын,
Ғәр ичибош сөзләрә алданмасын!

ГЭЗЭЛЛЭР

НИДАЖӘТ ЧЫРАҒЫ

178

Жатыбды фитнә, итирмә бу фүрсәти, еј дост,
Чатыбды нөвбә, едәк үнсү үлфәти, еј дост.

Итирмә фүрсәти, олсан фәрсәт әһли әкәр
Ки, фитнә мәһв еләјәр бир дә фүрсәти, еј дост.

Үрәкдән инди күлә, сәрвә, лаләјә јанырам,
Тәбиәтин бағы көрмүш чох афәти, еј дост.

Тәәссүф ејләмәјирсән мәкәр кедәнләр үчүн,
Биләк биз инди гәнимәт бу сөһбәти, еј дост.

Чаһан тиканлығынын варса бир әтирли күлү,
Одур мәһәббәт! Әзиз тут мәһәббәти, еј дост.

Дејәндә дүшмән әкәр бағла достунун әлини,
Ујуб бна кәл итирмә мүрүввәти, еј дост.

Фәләк һәмишә биријчин едирми дөвр мәкәр,
Дәјирманында онун варды нөвбәти, еј дост.

Верир гәзанын әли бизләрә күлү, тиканы,
Көрәк нәдир гәдәрин инди гисмәти, еј дост.

Хәзаны сејр елә, бир көр о хатираты ачан,
Әчәб ачыбды бу күн лөвһи-ибрәти, еј дост.

Чаһанын ишләрини билмәк истәјирсән әкәр,
Дал инди сејрә хәзани-тәбиәти, еј дост.

Тутубду гәлби, көзү гәфләт ујғусу нечә көр,
Ојағларын көзү көрмүр һәгигәти, еј дост.

Гүсуру вармыды бәхтин, јох исә һиммәтимиз,
Көмәк едәр бизә бәхт көрсә һиммәти, еј дост.

Мәним дедикләримә һүсн-рәғбәтин олмуш,
Һәмишә динләмисән, динлә сөһбәти, еј дост.

Чаһана хејри олар сөһбәт ејләсә гочалар,
Ешит сәнә дедијим бу нәсиһәти, еј дост.

Дүшүб габагда кедир Шәһријар, әлиндә чырағ,
Јарыр һидајәтинин нуру зүлмәти, еј дост.

179

ТУФАН ШАМЫ

Узун илләрди көнүд шам кими одларда январь,
Ешги пәрванәдән өйрәнмиш о әйләнчә саныр.

Һаны нур чешмәси, еј зүлмәтә дөнмүш кечәләр!
Чаным атәшләр ичиндә нечә көр гарсаланыр.

Дикмишәм көз үзүнә, санма тәәччүблү буну,
Көнлүм ујмур ики дүнјаја, о мүжканы аныр.

Һеч заман сөнмәјәчәк атәшимиз чох итидир,
Күчлү туфан кими көз јашларымыз далгаланыр!

Сәпим әтрафына көз јашларымы, севкили јар!
Көр көнүл ганы илә көздә нечә дүрр јараныр!

Зүлфүнү бир јана чәксәм, көрүнәр ај тәк үзүн,
Бу һүнәр бади-сәбадәнди бу елдә доланыр.

Гәлбимин Јусифи ки, олмуш әсири гәминин,
Вермәрәм мән ики дүнјаја буну, јар инаныр.

Шәһријар, көһнә һәрифдир бу фәләк, мән ушағам,
Көнлүмү шаһмат едиб көр нечә әйләнчә саныр.

ГӘДИМ ӘҢДИ-ПЕЈМАН

Һаны ол әһди-гәдим, һардадыр ол јари-нәдим?
Дөндү көнлүм гана, дүшдүкчә јада әһди-гәдим.

Һаны гәлби чана пејвәнд еләјән түррә, даһа
Гојмајыр охшамаға гәлбимизи инчә нәсим.

Бир ачыг әл кими көнлүмдә сәхавәт вар икән,
Ону даркөз кими, јарәб, нә рәва тәнк еләјим.

Јада дүшдүкчә ушағлыг, атамын гајғысы, аһ!
Төкүлүр көз јашы синәмдә олур дүррү-јетим.

О кечән хатирәләр галды вәтән тәк чох узаг,
Онлары үфгә едир шами-гәрибан тәрсим.

Јарәб! Аһу кими чананлары ја сүлһә кәтир,
Ја, кәл арифләрә вермә бу гәдәр зөвги-сәлим.

Симү-зәр олду мәһәк көвһәри мәрд инсан үчүн,
Көрүм олсун үзүнүз гарә сизин, зәр илә сим.

Дәрд дејилми ки, ола чаггала бир арслан әсир,
Ја ки, мөһтач ола бир алчаға бир шәхси-кәрим.

Бүлбүлүн гарға нә лајигдир ола һәмнәфәси,
Руһә наһһлин олан сөһбәти бир дәрди-әлим.

Бојнуму әјмәрәм һеч варлыларын не'мәтинә,
Һиммәтим чоҳду гәнаәтлә бу дүнјада мәним.

Танры! Көз дикмишәм аләмдә сәнин лүтфүнә мән,
Һәр бәла кәлсә мәнә, гәлбими етдим тәслим.

Еј никарым, нә гүсур варса сәбәбкары бизик,
Јаман иш көрмәјә гојмаз о худавәнди-һәким.

Шәһријар, достун олуб гәм нә замандан бәридир,
Хош олур гәлбә, әкәр сөһбәт едә јари-гәдим.

182

ТӘДРИЧӘН ИНТИҺАР

Бу кәнчлијимдән утандым ки, камиранлыг јох,
Бу рузикар нәјә лазым ки, зиндәканлыг јох.

Бу үч күн өмрүм едиб чанымы мәним бизар,
Шүкүрләр олсун, өмүрләрдә чавиданлыг јох.

Көз ачдым ағладым һәр ан булуд кими, нә едим,
Гаралмыш үфгимиз, һејһат, шадиманлыг јох.

Кәдәрлә бәлкә едим интиһар тәдричән,
Бу интиһар узун олду һејиф, бир анлыг јох.

Гызармыш үз-көзүмүз силләмизлә лалә кими,
Бу бәзми-мејдә оланларда әргәванлыг јох.

Кејибдир ит дәриси пасибан олан гурдлар,
А хачә, анд ичирәм чанына, чобанлыг јох.

Сусубду тәб'и јенә Шәһријарын әфсус ки,
Хәзан вуруб күлүнү, аһ, нәғмәханлыг јох!

183

ВӘЪШИ ШИКАР

Гојма көзүмдә кәл, көзәлим, интизарымы,
Ничринлә гырма хатири-нашади-зарымы.

Салмышды зүлфүнү јадә өз пәрдәсиндә саз,
Һүзнилә шәрһ едирди гара рузикарымы.

Етдим шикајәт өз дәли көнлүмдән, еј сәнәм,
Мән саза сөјләдим кечә бу аһу-зарымы.

Шәм'им гуртарды, сөндү сәмаларда улдузум,
Әфсус ки, көрмәдим јенә дилбәр никарымы.

Јүз лалә үзлү Реј көзәлиндән ачыб сөзү,
Сандын һәва-һәвәс долуму лаләзарымы?

Санма ки, тәб'им ејләјә аһулары шикар,
Ширләрлә биркә санмышам һәр ан шикарымы.

Зинданы пәјимал едә билмәз бу зәрбәләр,
Дәјдикчә зәрбә, артырырам игтидарымы.

Сәнсиз әкәр бир ан јашасам, ар олар мәнә,
Өлсәм дә јандырыб-јахар арын мөзарымы.

Шаирләр ичрә мән гәзәлин Шәһријарыјам,
Етдикчә севки тачы марал көзлү јарымы.

КӘЧ БӘХТ

Нәзәрим онда ки ол түрреји-тәррарә дүшәр,
Бу мәнәббатзәдә көнлүн күзәри дарә дүшәр.

Күзәрин дүшдү, күлүм, инди дә базарә тәрәф,
Горхурам рази-ниһаным да бу базарә дүшәр.

О гара зүлфүнү гојма тута ај тәк үзүнү,
Әф'и тәк көлкә салар ај үзүнә гарә дүшәр.

Тар-зүлфүнлә о мәнраб гашыны көрсә әкәр,
Һәвәси сөјлә кимин килсәјә, зүннарә дүшәр?

Ким сәри-зүлфүнә ујмушса, билир һалымызы,
Дәрдлинин дәрдини чәкмәк јенә гәмхарә дүшәр.

Шәм'ә пәрванәннин, әлбәттә, олур сөһбәти хош,
Дәрд олар онда ки, јар сөһбәти әғјарә дүшәр.

Кујинә дүшсә күзарым, көзәлим, инчимә кәл,
Күлүн һәр јердә, билирсән, әтәји харә дүшәр.

Сагинин нәркисинин мәсти олуб мәчлисимиз,
Шәһријар, бурда утанмаг јазыг һушјарә дүшәр.

ДӘЛИ ПӘРИ

186

О көјәрчин ки, вәфа дамына дүшмүр сәфәри,
Итди көздән нә жазыг, бир дә көрүнмүр о пәри.

Јенә рә'јада пәри зүфүнү көрмәкди пешәм,
Андырыр көркәмим инди јенә диванәләри.

Бәлкә бир дә јетишәм хаки-сәри-кујинә мән,
Бир нәсими-сәһәрәм, ешгин олуб дәрбәдәри.

Гуш кими көндүм әсир олду гәфәсдә нечә көр,
Јахды күл фәсли бу һәсрәт, нә едим, балү-пәри.

Јад едиб күл үзүнү, шәбнәми ахды көзүмүн,
Чәмәнә ахды јашым ислада күл бәрки-тәри.

Аһу көзлү көзәлим ачды јенә телләрини,
Сачларындан јерә салды гана дөнмүш чижәри.

Бир хәбәр тутмадым өмрүм нә заман кечди мәним,
Аһ! Өмүр кетсә даһа кәлмәз онун бир хәбәри.

Мәни биһуш еләди дүн бу көнүл наләләри,
Бүлбүлүн наләси илә дуја билдим сәһәри.

Һаләјәм ај кими дөврәндә сәнин, ај көзәлим!
Көрмүрәм әмни-аман мән јенә дөври-гәмәри.

Әјилән тәкчә мәнәм санма фәрағында сәнин,
Әјилир дағ белә, һичриндә өпүр санки јери.

Хејр ола јади о тифлин ки, јени дәрсә кедир,
Кечиб елми-әдәб илә нечә саһибнәзәри.

Мәндән алдынса мәнәббәт илә севда дәрси,
Олдун уstad көнүл гырмаға сән, назлы пәри.

Бәсләдим көз јашы көзләрдә мән өвлад јеринә,
Ахды көз јашлары, јахды мәни һәсрәт кәдәри.

Һәмдәм етдим өзүмә инди дә тәнһалығы мән,
Тәк галанда дедим инсанын олур чох һүнәри.

Сәрви-азад кими көјләрә јүксәлди башым,
Олду барсызлығын, әлбәт, мәнә бир чох сәмәри.

Шәһријар! Атды сәни, кетди о назәндә пәри,
Ким атар ешгә дүшән сән кими диванәләри?!

187

ГЭЗАЛ ВЭ ГЭЗЭЛ

Бу кечэ бадэ илэ дэфи-мэлал еjlэмншэм,
Өмрүмүн бир кечэснндэ белэ нал еjlэмншэм.

Бнз нара, тар нара, жарэб, кечэ меjханэ нара?
Унудуб дэрди бу эjжамда мэчал еjlэмншэм.

Сагннн гэмзэси ох, меj чамы олмуш снпэрнм,
Фэлэjнн чөврү илэ чэнкү-чндал еjlэмншэм.

Меj дэмнр тэк елэjнб чанымы, гэмлэ вурушум,
Гэм демэ, дүшмэними Рүстэми-Зал еjlэмншэм.

Ачы эjжамы шнрнн етмэjэ сэрхош доланыб,
Көнлүмү нндн эснрн-хэтү-хал еjlэмншэм.

Көрмүшэм мэн үзүнүн жарысыны, тэк гашыны,
Аj үзүндэ нечэ көр сеjрн-ннлал еjlэмншэм.

Кетмнш ннчран оручу көрчэк ннлал гашларыны,
Байрам олмуш бу көрүш, эзми-вүсал еjlэмншэм.

Көрмүшэм үздэ о зэррнн телн пэрванэ кнми,
Janмышам одлара тэркн-пэрү-бал еjlэмншэм.

Ешг дэрси мэнэ өjрэтсэ дэ ннчран гэмннн,
Ешгэ дүшмэклэ белэ кэсбн-кэмал еjlэмншэм.

Јатмаjыб сүбнэ кнми мэн кечэ, күн үзлү жарын
Сннэсн күзкүм олуб, сеjрн-чэмал еjlэмншэм.

Сагнннн зүлфүнэ ешг багламаса өмрү экэр,
Мэн белэ дэрк елэjнб, бөjлэ хэjал еjlэмншэм.

Шәһријари-гәзәл етмиш мәни чәјран, көзәлим,
Көр гәзәл илә нечә сејди-гәзәл ејләмишәм.

ЕШГИН МЕШӘСИ

Елә әсири-гәми-мөһнәти-мәләл олдум,
Хәјал тәркин едиб, чанлы бир хәјал олдум.

Чәкил ки, ләшкәри-һичран мәнә едәндә һүчүм,
Узатмадын әлини, јердә најимал олдум.

Сәнин мешәндә мәни ешг бәбри мәһв етди,
Ушаг кими мән әсири-о хәттү-хал олдум.

Вүсәл гәсринә шөвг илә ејләдим пәрваз,
Ганадларым сыныб, инди шикәстәһал олдум.

Мән ешгин орманына кәлдим, әлдә охла каман,
О шир бахышларынын сәјдинә гәзал олдум.

Рәғибин әлләри дәјди сәнин ипәк телинә,
Чәмијјәт ичрә билирсән нә һалбаһал олдум?!

Сәнә шикајәт үчүн мин сөзүм вар иди, фәгәт,
Дилим тутулду көрәндә о һүснү, лал олдум.

Ај үзлүм, ајрылыгындан сәнин бир ил кечмир,
Гочалтды һичр мәни һәсрәти-вүсәл олдум.

Һаваји-зүлфүн әјиб гәддим, әритди тәни,
О гашларын кими, ај дилбәрим, һиләл олдум.

Кәлирми хәтиринә Шәһријар, дедим. Сүсду.
Суалым илә мән өз өмрүмә зәвал олдум.

НАФИЗ ЭБЭДИДИР

Нә гэдэр мејкәдәдән јердә нишан олмалыдыр,
Гашынын тағы мәнә гиблеји-чан олмалыдыр.

Гәдәһин наләсини дәрк еләмәз сәрхош олан,
Арифә дәрдлиләрин дәрди әјан олмалыдыр.

Долмамыш торпаг һәлә көзләримин касәсинә,
Бир көзәл көрмәјә һәр ан никәран олмалыдыр.

Нә гэдәр галса чаһан, галса мәһәббәтдән әсәр,
Һафизин ше'ри дә дилләрдә бәјан олмалыдыр.

Ким хәрабата кедиб ичмәсә дирлик сүјуну,
Олса чәннәт күлү бағында, хәзан олмалыдыр.

Һафизин ше'ри күнәш чешмәсидир, јохду сону,
Әбәди фејз илә бу чешмә рәван олмалыдыр.

Динләдим пири-хәрабатымызын сөзләрини,
Рухум һәр ан белә сөһбәтлә чаван олмалыдыр.

Нә гэдәр ки фәләјин көјдә јанан улдузу вар,
Парлајыб ај кечәләр, нуру әјан олмалыдыр.

Зүлфүнүн хатирәсилә елә бағланды көнүл,
Нә гэдәр сағды чаным, мишкфәшан олмалыдыр.

Кирди зүлмәтләрә чан вердисә Искәндәр әкәр,
Башга инсанлар үчүн дөврү-заман олмалыдыр.

Шәһријар, мејкәдәдә ач әлини, гәлбин еви
Әбәди мәһрәми-әсрари-чаһан оамалыдыр.

ИНСАН ОЛ

Унутма әһдимизи, кәл вәфалы чанан ол,
Кечим олуб-кечәни, сән дә кәл пешиман ол.

Кедән һәјатыны гајтар дүбарә ашигинә,
Зәиф вүчудума гүввәт кәтир, мәнә чан ол.

Чаванлығын нијә галсын көнүлдә хатирәси,
Гочалмышам, дејирәм, кет нәсиби-нисјан ол.

Һәбибим, ол бу ағыр јарәмә мәним мәлһәм,
Кәл, еј тәбиб, ағыр дәрдә јахшы дәрман ол.

Шәкәрли сүфрәнә олдум сәнин гонаг, көзәлим,
Чијәр ганы ичәнә инди сән дә мейман ол.

Севинч һавасы чалырдын һәмишә нәш'ә илә,
Фәганә кәл даһа, еј неј, гәмимлә налан ол.

Кәфән ниґабыны чәкдим үзә, ај үзлүм, кәл,
Кәдәр булудлары өртүб, булудда пүнһан ол.

Бүтүн гәзәлләрим һәср олдү һүсни-дилбәринә,
Гәзалым, инди мәнә сән дә кәл гәзәлхан ол.

194

Мәләк дә гибтә едир инсан олмаға, мәләјим,
Ујуб мәһәббәтә дүш ешгә, сән дә инсан ол.

Вүсал мүждәсини вермиш ашигин әбәди,
Дејән ким олдү чәкил кет, әсири-һичран ол.

Кәзиб долансам әкәр јүз будаг мәнә сәс вер,
Гыран заман гәфәси вч көја, пүрәфшан ол.

Кәл ешг рәмзини бу Шәһријардан өјрән,
Күлүм, бу бұлбүлү сев, бу чәмәндә дастан ол.

195

196

ЈАНЫГЛЫ САЗ

Әлә ал, шөвг илә чал гәлби јахан саз бу кечә,
Көз јашым ахсын, олум саз илә дәмсаз бу кечә.

Гәлбимин дәрдини сазын сәнин изһар еләјир,
Санма ки, вардыр әлиндән килејим аз бу кечә.

Гәфәсиндә синәмнн гуш кими наланды көнүл,
Бүлбүлү-сазыны көрдүкдә һәмаваз бу кечә.

Сазын һәр пәрдәси мин раз еләјибдир пүнһан,
Горхурам галмаја һеч пәрдәдә бир раз бу кечә.

Јанды, еј шух, сәнин шәм үзүнүн атәшинә,
Олду пәрванә көнүл, ејләди пәрваз бу кечә.

Назәнин, күлшәнинә кәлдим едим разу нијаз,
Мәни мәфтун еләди, севдичијим, наз бу кечә.

Шөвги-вәсли-чәмәниндә сәнин, еј мајеји-наз,
Тәбимин бүлбүлүдүр гафијәпәрдаз бу кечә.

Төкдү улдуз кими көз јашлары, кәлди гапына,
Шәһријар вәслин үчүн, дилбәри-тәнназ, бу кечә.

197

СӘҺӘР ПИЈАЛӘСИ

Салды дирлик сујуна, Хызр сәфа верди мәнә,
Мән фәнадан лүт идим, көр нә бәга верди мәнә.

Су иди атәш әзәл, зәнн еләјирдим јанырам,
Чырпды торпаглара о, бади-фәна верди мәнә.

Әбәди һүснү-чамала мәни ајинә едиб,
Пасы ајинәдән алмагла чила верди мәнә.

Көзүмү бағлады ки, көрмәјим ејб илә хәта,
Көнлүмү күзкү едиб, гејби-нүма верди мәнә.

Кәлди ешг сытмасы, јандырды һәсәд атәши гәлб,
Севкинин назына әһсән ки, шәфа верди мәнә.

Фәләјин чөврү илә мән јолуму сапмадым һеч,
Та ки һәгг мәсләки-әрбабү-вәфа верди мәнә.

Бир сәһәр ај көзәлим, әлдә күнәш тәк гәдәһи,
Кәлди тәгдим еләди, зөвгү-сәфа верди мәнә.

Вәсл үчүн верди гәрар бадә сонунда мәнә јар,
Сағәрин хәтти о дәм сирри-гәза верди мәнә.

Җарымы көрмәҗим олду мәнә ме'рач кечәси,
Учмаға гуш ганады бали-һума верди мәнә.

Неҗими, сазымы, бу гүдси-нәвамы бир ешит,
Көр ки, ешгин нә гәдәр шури-нәва верди мәнә.

Шәһриҗар, мән јенә һиммәт әлими үзмәдим һеч,
Шүкр едиб, сөҗләмәрәм јар чәфа верди мәнә.

198

ТАЧБӘХШИН КАМАНЫ

Ешитмишәм ки, верирсән һәр ешг шаһына тач,
О тачи-ешгинә, достум, мән олмушам мөһтач.

Сәнин адынды әкәр Тачбәхш, мән дә бу күн,
Сөз һөкмдарыҗам, олмуш күнәш мәнимчин тач.

Каманы көклә, кәдәр ләшкәри һүчум еләҗир,
Хәҗалы, гәсди будур өмрүмү едә тарач.

Дүшүбсән ешгә әкәр, тут мәһәббәтин јолуну,
Гумарда олсун һәрифин сәнин кәрәк Леҗлач.

Сәнин сазынла дүҗуб көнлүм әрш зөвгүнү бил,
Көрүшләрин елә хошдур, кәрәк деҗил ме'рач,

Кәлир зиҗәфәтинә тутиләр шәкәрчин һамы,
Һеҗифди гәндимизи мйлчәк еҗләсин тарач.

Ше'р дилимлә мәним мәдһ олан тапылмаҗыб һеч,
Верибди сазына тәб'им фәгәт һәмишә хәрач.

Каманынын тели иманымы апарды мәним,
Едибди дин евими сәнәтин сәнин һәррач.

199

Саныр сәни һамы бир тачидари-һүсни-һүнәр,
Рәвады тахтын ола бир күмүш синә, нәдир ач¹?

Көзәл дежиб бу сөзү хачә, мејдән ајрылсам,
Кәләндә лалә заманы един мәнә бир әлач.

Камала чатды сәнин сәнәтинлә мусигимиз,
Нечә ки ше'рә вериб Шәһријар тәб'и-рәвач.

200

¹Ач — бурада фил сүмүју.

КЕЧӨ ХУМАРЫ

Јухума дүн кечә бир лалә үзар кәлмиш иди,
Кәнч икән севдијим о инчә никар кәлмиш иди.

Еј көнүл күлшәни, туфанлы заманын кечмиш,
Јасәмәнли чәмәнә тазә баһар кәлмиш иди.

Меһ әсиб рәгсә кәтирмишди чәмән сусәнини,
Күл күлүр, бүлбүл о күн күлшәнә јар кәлмиш иди.

Ешидирдим фәләјин мән әбәди нәғмәсини,
Меһри-чөһрәмдә мәним хәндә нисар кәлмиш иди.

Фәрһадын тишәси әфсанә дежиб Шириндән,
Хосровун гаршысына орда шикар кәлмиш иди.

Сәрви-назым мәнә бир ан да јахын дүшмәди һеч,
Гол-будаг атмыш иди, үстүнә бар кәлмиш иди.

Истәдим бир дә тутум мән, әтәјиндән јапышым,
Јолум үстә мәним о севкили јар кәлмиш иди.

Чох чағырдым мән узагдан, сәмәри олмады һеч,
Гачды аһу кими јар, јер она дар кәлмиш иди.

201

Көз ачыб көрдүм о кәнчлик сәһәриндән јох әсәр,
Гочалыг күндүзү ахшам кими тар кәлмиш иди.

Мәстилијин шадлығы чөһрәмдә көрүнмүрдү даһа,
Агры сармыш башымы, дәрдли хумар кәлмиш иди.

Мән өлүб кетмиш идим, кечмиш әзиз хатирәләр,
Рух олуб гәбримин үстә јенә зар кәлмиш иди.

Аһ! Әфсункар өмүр һәсрәтә бәнзәр кимидир,
Кимсә билмәз ки, нечүн аләмә хар кәлмиш иди.

Шәһријар јазды бу шух, инчә, пәришан гәзәли,
Чүнки јар зүлфү төк аләм она тар кәлмиш иди.

ТАРЫМ МӘНИМ.

Сызлајыр әһвалыма сүбһә гәдәр тарым мәним,
Тәкчә тарымдыр гара күнләрдә дилдарым мәним.

Чох вәфалы достларым вардыр, јаман күн кәлчәјин,
Тардан өзкә галмајыр јари-вәфадарым мәним.

Јер тутуб гәмханәдә гылдым фәрамуш аләми,
Мән тарын гәмхары олдум, тар гәмхарым мәним.

Көзләримә һәр тәбәссүм санчылыр нештәр кими,
Кирпији хәнчәрди, аһ, ол бивәфа јарым мәним.

Асиман алды кәнарымдан ај үзлү јарымы,
Јаш төкәр улдуз кими бу чешми-хунбарым мәним.

Еј бу гәмли көнлүмүн табу-гәрары, сөјлә бир,
Әһди-пејманын нә олду, нолду илгарым мәним.

Шәһријарәм, кәрчи мән сөз мүлкүнүн султаныјам,
Көз јашымдан башга јохдур дүрри-шәһварым мәним.

ВӘТӘНӘ ГАЛЫДАРКӘН

204

Җенә ганадланырам мән вәтән навасы илә,
Нечә ганадланар һәр гуш баһар јувасы илә.

Вәтән сары јеријән гафилә дағы ојадыр,
О шад хәбәр кәтирән зәнкләрин сәдасы илә.

О доғма јурда јетишсәм, үрәк дә һисс едәчәк,
Ахы Хотән гоһујур јурдумун навасы илә.

Она шүкүр едирәм, јар илә дијарә јетиб,
Говушмушам јенә дә достларын вәфасы илә.

Вәсадәт истәјирәм гәһрә кетмиш ешгин үчүн,
Нечә ки төвбәни ринд сындырар ризасы илә.

Ачыбды бүлбүлә бәнзәр тәбим јенә дәһәнин,
Ки, гөңчәләр ачылар нәғмәмин нидасы илә.

Нә хошду нәғмәләрим бирләшә баһар јелинә,
Чәмәндә рәгс едә күлләр онун сәфасы илә.

Нәдәнди күл шахына гонмаға јох ихтијары
О бүлбүлүн ки, галыб һичранын чәфасы илә.

Фәгәт нә фајда ки, һәр јердә үзбәүз олурам
Бу һиләкәр фәләјин мән јенә чәзасы илә.

Көчүб кедән о эзиз достларын јери көрүнүр,
Сәдалары гарышыб чөлләрин нәвасы илә.

Кәтирди оғлуну Кән'анә налә илә Јә'губ,
Фәгәт мәзарда көрүшдү огул атасы илә.

Көзүмдә гәтрәләнән јаш дејил, үрәк ганыдыр,
Әгигә бәнзәјир о, рәнки, һәм бәһасы илә.

Бачыларым јығылыб дөврәмә бир һалә кими,
Нечә ки, һалә салар дөврә ај зијасы илә.

Инан ки, Шәһријарын гәлбдән гәми силинәр,
Фәгәт бу доғма, эзиз торпағын дәвасы илә.

205

ДӨҮШ

Нэдән бу һалымы, еј шух, зар едиб кетдин?
Бу интизары эчәб интизар едиб кетдин.

Тәбәссүм илә кәлиб, сонрадан ачыгландын,
Мәни бу дәрәдә нечин сән дүчар едиб кетдин?

Инан, јаман доланыр рузикары јахшыларын,
Бу рузикара мәни етибар едиб кетдин?

Вүсал фикри бир ан кечмәмишди гәлбимдән,
Мәни кәмәндә салыб, сән фәрар едиб кетдин.

Өмүр кедиб, көчүр артыг бу кариван, еј күл,
Бу јолда сән дә мәним тәк күзар едиб кетдин.

Аманды, зүлфүнә шанә тохунмасын бир дә,
Көнүл евин әбәди таримар едиб кетдин.

Никари тәрк еләмәк бизләрә дејил адәт,
Вәфасызым, нијә бәс тәрки-јар едиб кетдин?

Күлүм сәһәр шәфәги, мәнсә бир сәнән шәм'әм,
Бу сон нәфәсдә тәбәссүм нисар едиб кетдин.

Үмид тәкчә сән идин, аловлу ешгим сән,
Шәһидинәм, мәни шәм'и-мәзар едиб кетдин.

Вүсалә, һичрә өзүн һаким идин, еј дилбәр,
Мәнә һәмишә фәраг ихтијар едиб кетдин.

Мәним көзәл маралым, түлкүјә шикар олма,
Мәһәббәтинлә сән аслан шикар едиб кетдин.

Хараб көнлүм ишыгланды шәм'и-аризлә,
Мәни гәзәлдә, күлүм, Шәһријар едиб кетдин.

ЭБЭДИ ХЭЗАН

Күнөшим, ај үзлү жарым мәни дөрдө жар едибдир,
Нижә бәс гәмилә жарәб, мәни бөйлә зар едибдир?

Демә ашигин бәласы фәгәт ајрылыгды аңчаг,
Мәни вәслин интизары эчәб интизар едибдир.

Бу чаванлығын мејиндән белә сәрхош олмусан сән,
Көрә билмисән ки, һәсрәт мәни дә хумар едибдир.

Елә санма Хосровун вар јенә дә шикарә мејли,
Бу кәмәнди зүлфи-Ширин һәвәси шикар едибдир.

Ити кирпијин бир ијнә, сапы өз телиндән олсун,
Јаралы көнүл һәјатын сәнә е'тибар едибдир.

Елә бил шикастә сазам, ачы кечмишин хәјалы,
Мәни севкилим өзүндән сәнә јадикар едибдир.

Гәми-рузикара сөјлә, мәни өз һалымда гојсун,
Мәни бөйлә гәм әсири, гәми-рузикар едибдир.

Демә арзумун баһары әбәди хәзанә мәнқум,
Нә гәм ол хәзанә ки, јаз ону таримар едибдир?!

Үрәјим јанан очаг тәк јенә одлу сөзләр истәр,
Алышан, јанан бу гәлбим мәни Шәһријар едибдир.

208

НИЧРАН ЧӘКМИШӘМ

Наз илә чәкмә дамән, һичран чәкмишәм күлүм,
Рәгибләрин назыны јаман чәкмишәм күлүм.

Бәлкә Јусиф сајағы әзизләјә бу һәјат,
Бир өмүр онун кими зиндан чәкмишәм күлүм.

Көзләримә бир даһа рәва билмә көз јашын,
Бу көзләрдән бир өмүр үмман чәкмишәм күлүм.

Башыны чијнимә гој, синәм үстә әлини,
Һәсрәтиндә, гәминдә јүз чан чәкмишәм күлүм.

Даһа кечиб кечәнләр, сорушма һәјатымы,
Сәнсиз мән әл өмүрдән чоһдан чәкмишәм күлүм.

Сәнин ешгин, һәсрәтин һәлә бир јана дурсун,
Амансыз рузикардан аман чәкмишәм күлүм.

Хәјалымда о гәдәр сәнә пәј көндәрмишәм,
Бу бош галан сүфрәмә мейман чәкмишәм күлүм.

Тәкчә һичран гәмими мәним дәрдим, мөһнәтим,
Алчаглар миннәтини һәр ан чәкмишәм күлүм.

209

Еј диш чәкиб аҗрыдан сәһәрәчән јатмајан,
Даныш бу һекајәти, дәндан¹ чәкмишәм күлүм.

Көнлүмүн лөвһәсиндә сәндән өзкә һеч нә јох,
Бу нәгшо-никарымы² ондан чәкмишәм күлүм.

Кимсәјә баш әјмәмиш уча тәб'ин, Шәһријар
Гәнаәт јолларында карван чәкмишәм күлүм.

¹Дәндан — дин.
²Нәгшо-никарымы — бәриги-бәзәјими

АЧЫ НАЛӘЛӘР

Фәләк чәфа ғыларағ, әлдән алды јарымызы,
Бу одлу көз јашы да алмыш ихтијарымызы.

Гопа гијамәт әкәр, ихтијарым олса мәним,
Беһишти сиз көтүрүн, гајтарын никарымызы.

Белә данышмадығ еј күл, гәрарымызды мәкәр,
Әлә ғылынч аларағ, доғрадын гәрарымызы.

Нә етмәли, бир өмүр күндүзүм, кечәм гарадыр,
Гара телин кими ет гарә рузикарымызы.

Зәһәр дадыр бу өмүр, бирчә дилхошам буна ки,
Фәсанә тәк јашадар дәһр јадикарымызы.

Бу дәһр ичрә галар чавиданә нәғмәләрим,
Фәләк өзү јашадар өлмәјән шүарымызы.

Баһар чағы гара түрбәмдә лаләләр битәчәк,
Баһарда бадә тутан јад едәр баһарымызы.

Өмүр кәлиб баша чатды, галыр бу көзләмәләр,
Кедәрки олдуг әзизим, ал интизарымызы.

О ајлы сүд кечәни јадә сал, күлүм, мәһтаб
Сәпирди јолларына көз јашы нисарымызы.

Даһа кечиб, көчәчәк Шәһријари-ше'р, фәгәт
Заманә сахлајачаг ше'ри-шаһкаримизи.

КҮЛҮН АРХАСЫ, ҮЗҮ ОЛМАЗ

Һүснүнү тај тутмарам, бир даһа күлзарә мән.
Әтрини удмуш мейәм, дөнмүшәм әттарә мән.

Ешгимизин дастаны кәзмәдә дилдән-дилә,
Сусдура билмәм ели, галмышам аварә мән.

Исмәтин ајдан ары, көнлүмә шәфгәт сачар,
Вәслин илә дәрдимә, каш ки, ғылым чарә мән.

Арха нәдир, үз нәдир, һәр јаны күлдүр күлүн,
Галмады пүнһан сөзүм, сөјләдим ашкарә мән.

Башыма гар јағдырыб һәсрәтин еј назәнин,
Ејләмишәм сәбр илә гәлбими јүз парә мән.

Көр нечә ајдыр үзүн, нур умар ондан күнәш,
Чанымы гурбан дедим бејлә сеһиркарә мән.

Сөјләди сәбр ејләјим, галмамыш өмрүм даһа,
Көнчлијими ғыјмышам әһд илә илгара мән.

Еј гашы мейрабымыз, сәчдәјә кәлдик сәнә,
Олдум о вахтдан бәри бәхти, күнү гарә мән.

Күн кечир еј Шәһријар, бир белә гәфләт нәдир.
Галхды күнәш зирвәјә, гој јетишим јарә мән.

ДИВАН ВӘ ДИВАНӘ

214

Ja рәб, рәва дежилдир чанан дүшә ајагдан,
Дәрди чаныма дүшсүн, кетсин јолунда бу чан.

Бир өмр ағламышдым, танрым, рәвамы инди
Онсуз галым, бу јолда бир дә олум пешиман.

Зүлм ејләмишсә јарым, мән разыјам чәфајә,
Дөзмәм эзабына, кәл, ејлә о дәрдә дәрман.

Гичриндә гылмышамса мин бир фәған, рәвадыр
Лакин рәва дежилдир, бир дәфә гылсын әфған.

Әфсунлу көзләринә бир күн көзүм саташды,
Рүһүм, чаным алышды, од галхды варлығымдан.

Мән тәк уғурсуз ешгә салма о күл чамалы,
Мән тәк мәһәббәтиндә гој олмасын пәришан.

Әл үздүм арзулардан, һарданды мән дә о бәхт,
Бир күн бу көз јашым тәк даманә дүшә чанан.

Зилләтли шаир, өмрә мән бир күн ағладыммы?
Гылсын фәләк нә јердән, сәһмансыз өмрә сәһман.

Овчу хәјал атарса, бирдән аја кәмәндин,
Мәһтаб тора дүшәрсә, нурла долар бу зиндан.

Пешманчылығ едәр бил, диванә, Шәһријара,
О күл чәмалы валлаһ, дүшсә элинә диван¹

¹ Шаирин диваны нәзәрдә тутулур.

ЕШГИН ХУМАРЫ

216

Ики бөлмүш мәни ничран, ики дүнја кимијәм,
Жары кетмишсә жарымла, жары галмыш мөндә.

Чаваны ајчамал ешгилә гошулмушдур она,
Мәни бивәхт гочалтмыш гары галмыш мөндә.

Жашылы ејлә апармыш ки, өзүјлә о никар,
Нә бахым күзкүјә, анчаг сары галмыш мөндә.

Апарыб күл-чичәји, бахмалы бир мәнзәрә јох,
Уча ничран дағыјам ки, гары галмыш мөндә.

О зәриф чижинә гонмушду көјәрчин руһум,
Ничранын бајгушу галмыш, сары галмыш мөндә.

Апарыбдыр балыны, горхулу, пүнһан вүсалын,
Сызлашыр бош пәтәк ичрә ары галмыш мөндә.

Нәр нәјим вардыса әлдән кедиб, артыг нә дејим,
Нә шикајәт ки, бу реја вары галмыш мөндә.

Од-алов сачды мөһәббәт, јығышыб кетди о јар,
Бу јаныг чисмимә бахма, нары галмыш мөндә.

Апарыбдыр додағында о ширин шәргиләри,
Бу сыныг көнлүмә бәнзәр тары галмыш мөндә.

Бағыны дәрмиш, апармыш бу јазыг Шәһријарын,
Ачыдыр, јығмајыб, нәсрәт бары галмыш мөндә.

217

ГЫШ АҒАСЫ

Гыш әрбабын чијинә хәзли палто салыбдыр,
Гар алтында јохсулун лүт бәдени галыбдыр.

Бу дөвләтсарајларын јолун танымајан гыш,
Бизим матәмсәрадан бир күн узаг олмамыш.

Зүлүм сарајларына баш әјир гар, јағыш да,
Касыбын дәрсини сојур шахталы гыш да.

Јохсулун бу өлкәдә дәрди вар, дәрманы јох,
Мүрүввәтсиз тәбибин пулу вар, вичданы јох.

Ачы көз јашларында чан вер, азадә инсан,
Үрәксиздән, алчагдан аман истәмә, аман!

Кимә пәнаһ апардыг, ачылмады бу мүшкүл,
Әлләр, голлар бағлыса, мүшкүл ачылан дејил.

Ојун заманы јадлар таныш маска бүрүндү,
Ојун гуртаран кими, јад үзләр дә көрүндү.

Һәр атәш фәрманына чан тапшырды алајлар,
Виран галсын, дағылсын фәрман верән сарајлар.

218

Рузусуну бу халгын мөһтәкирләр мәнимсәр,
Бу әждәһа гарынлар ити бир кәсәр истәр.

Иززәтлә вермәјәндән зилләтлә алмаг кәрәк,
Ағылсызын, ганмазын јадына салмаг кәрәк.

Һәриф истәһза едиб Шәһријара сөјләди:
Јолчулары тутурлар, еһтијатлы ол, деди.

219

МЭН ОЛМАЗ

Рәғибим һүнәрими оғурласа, мән олмаз,
Бир күл битирмәк илә туланбар күлшән олмаз.

Гызыл зәми бичәсән күмүш орагла кәрәк,
Јохса бир нечә сүнбүл дөјүлсә, хәрмән олмаз.

Бир мәррәм чобаны вар Тури-тәчәланын да,
Ондан гејри бу дағын сиррини билән олмаз.

Күл башында једди нөв меј ичәндән соруш сән,
Һәр бир гырмызы шәраб икидләр сәрән олмаз.

Сәрт туфанлар тачыны тарач ејләсин кәрәк,
Јохса дағын синәси, јох јердән мә'дән олмаз.

Шүшәнин боғазына уста үфүрсүн кәрәк,
Һәр нашынын додағы шүшәүфүрән олмаз.

Һафиз атәшкаһында јанмағ мәним гисмәтим,
Ахы һәр јанан чырағ зүлмәтләр дәлән олмаз.

Бу даш үрәкли тәбиб мәндән дәрман әсиркәр,
Мәкәр гол сынан заман ағрыјан бәдән олмаз?

Сојуг күләкләр әсән бир јердә, бир мәкәнда,
Ики јүз шам алышдыр, јенә дә рөвшән олмаз.

Сәдәф хәзинәсиндән ајрылдынса, габыгсан,
Чаһаһир базарында сәнә көз дикән олмаз.

Кишилик хисләтини сән јерин бәтниндән ал,
Бу гоча Зал бир даһа бәһәр кәтирән олмаз.

Синәләрдә боғулан үмид фәган доғурар,
Һеч бир өлүм шивәни бу сајағ шивән олмаз.

Санма ки, күл гыранда сусдурдун бүлбүлләри,
Билмәдин дил тиканы олмајан сүсән олмаз.

Нечә мум тәк әријиб, јанмајым атәшдә мән,
Әзизләрим, ашигин гәлби дәмјрдән олмаз.

Тә'нәләрин охујла Јәғуб тикди јахасын,
Фәгәт бир көјнәк әтри һәмән пирәһән¹ олмаз.

Күлләр јағыр әтәкдән, гач чәмәндән јел кими,
Ган изи вар бу јердә, чәмән о чәмән олмаз.

Достлары чандан севән, һаны сәнтәк Шәһријар,
Дүшмәндән дост олмамыш, достдан да дүшмән олмаз.

¹ Пирәһән — көјнәк (Јусифин көјнәјинә ишарәдир).

БИР КЕЧӨ ГӘМӘРЛӘ

Көзүн кор олсун, еј көјләр, бу күн назлы Гәмәр бурда,
Кечә та сүһәдәк, бәһ-бәһ, хошавазлы Гәмәр бурда.

Дилимдән сөјләјин сиз тез фәләк гој архајын олсун,
Кәзиб ахтармасын наһәг, гонагдыр ај, гәмәр бурда.

О хош сәсли көзәл Гүмру, тәбиәт гүмрусу, бәли,
Түкәнмәз бир мәнәббәтлә ачыбдыр балу-пәр бурда.

Јаныр хәлвәтдә бир шәм тәк, үзүндән нур сачыр даим,
Одунда јанмаға һазыр дуруб пәрванәләр бурда.

Демә тәк мән бу мәчлисдә өзүмдән бихәбәр олдум,
Бүтүн ашигләр олмушлар өзүндән бихәбәр бурда.

Үзүн көрмәкчин евләрдән һүчум чәкмиш гонум-гоншү,
Дивар үстдән дуруб бир-бир салырлар һеј нәзәр бурда.

Ширин бадә, көзәл нәгмә, көнүлләр охшајан бир тар,
Аман, еј дад, хәбәрсизләр, нә јатмышсыз, хәбәр бурда.

Һәјат бир дәрди-сәрдирсә вә јахуд бир гара мәнбәс,
Бир анылыг да әкәр олса, кечир бидәрди-сәр бурда.

Гәмәр мәфтуни, еј Ирәч, сән еј накам бөјүк шаир,
Ајыл, дур кәл мәзарындан, марал көзлүн күләр бурда.

Онун ај чөһрәсин даим тутарды һалә тәк телләр,
О телләр бурдадыр, бурда тутулмушдур Гәмәр, бурда.

Сәһәр лазым дејил әсла, күнәш, дурма јатағындан!
Бу ахшам ки, Гәмәр бурда, Гәмәр бурда, Гәмәр бурда!

АРАЗЫН ГАЈЫГЛАРЫ

224

Нәғмәкар бүлбүл идим, дүшдүм узаг бағымдан,
Күлләримдән аралы гәлбимә ох вурду тикан.

Чох тәәссүф, тикана сәһв еләжиб күл демишәм,
Олмушам инди, нә етмәк, әмәлимдән пешиман.

Кәклији шаһин әкәр тутса, бу бир адәтдир,
Мәни гузгунлара јем етди бу накәс дөвран.

Күл көјәртмәз күнәшин нури шоранлыгларда,
Тәрбијәјлә нә чүрә әһл олчаг бир надан?

Ешгә һөрмәт еләјин, сәчдә един мејкәдәјә,
Кәлә билмәз бура мәһрәм кими һәр бир јаранан.

Бу сујунда Кәрәчин¹ зөвгү сәфа көрмәмишәм!
Кәш минәјдим гајыға өз Аразымда бир ан.

Достларын хатирәси чыхмајачаг гәлбимдән,
Унудармы чәмәни, бүлбүлү һәбс етсә заман?!

Шәһријара, демә сән гәмлә ки, гәмхар һаны?
Көз јашын тәк белә бир јар верибдир һичран.

¹ Кәрәч — Гераныны отуз километрлијиндәки шәһәр вә чајын ады.

ЕЈ ВӘФАСЫЗ

225

Еј вәфасыз, сәни мән та өзүмә јар еләдим,
Күл кими өмрүмү салдым ајаға, хар еләдим.

Әндү-пејман бизим, зөвгү сәфа өзкәләрин,
Инаныб андына, әввәл сәни диндар еләдим.

Кафир олсајды әкәр рәһмә кәләрди, көзәлим,
О гәдәр ки, сәнә мән дәрдим ишһар еләдим.

Гејр илә һәмдәм олуб гәмлә мәни јад еләдин,
Сәндән өтрү һамыны көнлүмә әгјар еләдим.

Гојмусан назбалыша башыны, һардан биләсән
Ки, даш үстүндә нә чүр чисмими бимар еләдим.

Ата дағијлә јанан көрпә кими дәрдиндән,
Әтәјиндә анамын одлу фәғанлар еләдим.

Сырғанын дүррүнә бәнзәр бу ахан көз јашымыз,
Бу сәбәбдән ону мән мин дәфә тәкрар еләдим.

Динләмәз бир дә фәләк кимсә шикајәт етсә,
Чүнки фәрјадым илә артыг ону кар еләдим.

Көз дикиб мән гапына һәр кечә та сүбһә кими,
Аләми өз башыма һәсрәт илә дар еләдим.

Шәһријара, мәни зүлм илә о памал етди,
Та өпүб јолларыны ешгимә сәрдар еләдим.

226

ИНДИ НИЈӘ?

Кәлмисән, чаным сәнә гурбан ола, инди нијә?
Дүшмүшәм әлдән даһа, еј бивәфа, инди нијә?

Нушдарусән, фәгәт Сәһраб өлүб, кеч кәлмисән!
Ејләмәз тә'сир она һеч бир дәва, инди нијә?

Мүмкүн олса, мәрһәмәт гыл, өмрүләрдә јох вәфа!
Бәхш едән мейманына зөвгү-сәфа, инди нијә?

Мән чаванкән зөвг алырдым, назәниним, зүлмдән,
Ејләјирсән сөјлә бәс чөврү-чәфа инди нијә?

Бир ширин сөһбәт үчүн әјдим өнүндә гәддим!
Зәһр тәк вердин чаваб Фәрһадына инди нијә?

Еј гара һичран, әлиндән бирчә дәм көз јуммадым!
Бәхtimi сән тутмусан бу лајлаја инди нијә?

Асиман гылды пәришан, һалымы зар ејләди!
Чулгајыбдыр өмрүмү мин бир бәла инди нијә?

Сән ки, күл һичриндә, тәб'им, лал кими хамуш идин,
Салмысан бүлбүл кими шури-нәва, инди нијә?

Сән Һәбибсиз¹ Шәһријарым, кетмәз идин һеч јана,
Сон сәфәрди, тәк чыхыбсан сон јола, инди нијә?

¹ Һәбиб Мејкәдә Шәһријарын интиһар етмиш мусигишүнас досту иди.

227

ГЭМ

Тэрк етмә гәмләри ки, о, гәлбә сәфа верир,
Зәнн етмә ки, бизә һамы гәмләр чәфа верир.

Көзјашлары мәләк кимидир гәлбдә әлләшиб,
Дәрдли көрәндә көз шүшәсиндән дәва верир.

Һәрчәнд сәбр чох ачыдыр, о тәбиб тәк
Өз дәрманилә хәстәјә бир күн шәфа верир.

Доғма ана ганындан алынмыш о сүд кими,
Гәмләр тифил үрәкләрә даим гида верир.

Вардыр чаһанда чохла күлүшләр ки, агу тәк
Күлдүкчә гәлбләрә сәси мин чүр бәла верир.

Гәм! Дост гәми! Фәраг гәми! Ајрылыг гәми!
Бөјлә гәми бу ашигә әнди-вәфа верир.

Көнлүм кәзир һәмишә белә гәмләр сорағында,
Фәрјады, дады, шөвги она мин нәва верир.

Гәм олмаса бу фәтһ мүјәссәр дејил бизә,
Гәм гәмли гәлбә, бил ки, гылынч тәк чила верир.

228

Чөлдүр о синә, олмаса гәмдән нишанәси!
Бош чөл нә вахт чәһанә әтирли сәба верир?!

Гәм Хызрдыр, үрәк дә һәјатын булағыдыр,
Чан мүлкинә һәмишә о нәшвү-нүма верир.

Еј көзјашы, үз ајнасынын сил губарыны!
Көнлүм чамы, тохунма, јаныглы сәда верир.

Гәмдән гәзаја сөз демә еј гәмли Шәһријар!
Гәмләр верән бәләләри санма гәза верир.

229

О ЛӘБДӘН

Мәнә чан бәхш едиб чанан, о ләбдән,
Олуб кәңлүм мәним хәндан, о ләбдән!

Дуруб һеј јоллар үстә инди һәр күн
Бир үмид көзләрем һәр ан, о ләбдән!

Едим өз чанымы гурбан вә лакин
Тапым бир бусәјә имкан, о ләбдән!

Тәрәһһүм ејлә, еј назәндә дилбәр!
Бу дәрдә ејлә бир дәрман, о ләбдән!

Солубдур нөвбахарым, лаләзарым,
Хәзан етмиш мәни һичран, о ләбдән!

Чанымдан илләр илә ајрылардым,
Чәтиндир ајрылыг бир ан, о ләбдән!

Сәнинлә бир кечә хош күн кечирдим,
Мән олдум бир өмүр һејран, о ләбдән!

Гәзәл һәр бир додагдан ләззәт ејләр,
Шириндир бизләрә балдан, о ләбдән!

О зүлфүн аләмә мүшк әтри пайлар,
Чичәкләр топлајар дөвран, о ләбдән!

АЗӘРБАЈЧАН

Кәңлүм гушу ганад чалмаз сәнсиз бир ан, Азәрбајчан,
Хош күнләрин кетмир мұдам хәјалымдан, Азәрбајчан.

Сәндән узаг дүшсәм дә мән, ешгин илә јашајырам,
Јараланмыш гәлбим кими, гәлби виран Азәрбајчан...

Бүтүн дүңја билир сәнин гүдрәтинлә, дөвләтинлә
Абад олуб, азад олуб мүлки-Иран, Азәрбајчан!

Бисүтуни-ингилаба Ширин-вәтән үчүн Фәрһад
Күлүнк вурмуш өз башына, заман-заман, Азәрбајчан!

Вәтән ешги мәктәбиндә чан вермәји өјрәнмишик,
Устадымыз дејиб һечдир вәтәнсиз чан, Азәрбајчан!

Гуртармагчүн залимләрин әлиндән Реј шүмшадыны,
Өз шүмшадын башдан-баша олуб ал ган, Азәрбајчан!

Јарәб, нәдир бир бу гәдәр үрәкләри ган етмәјин,
Голубағлы галачагдыр нә вахтачан Азәрбајчан?!

Икидләрин Иран үчүн шәһид олуб, әвәзиндә
Дәрд алмысан, гәм алмысан сән Ирандан, Азәрбајчан!

Өвладларын нэ вахтадэк тәрки-вәтән олачагдыр?
Әл-әлә вер, үсјан елә, ојан, ојан, Азәрбајчан!

Бәсдир фәраг одларындан күл әләнди башымыза,
Дур ајаға! Ја азад ол, ја тамам јан, Азәрбајчан!

Шәһријарын үрәји дә сәнинкитәк јаралыдыр,
Азадлыгдыр мәнә мәлһәм, сәнә дәрман, Азәрбајчан!

232

ӘЛИМ ӘТӘЛИНӘ

Нә вәслин мән көрәјдим каш ки, еј күл, нә һичранын,
Бу чаным јанды кәнч икән, олајдым каш гурбанын.

Деди: дөз. Мән дә ки, илләр боју дөздүм бу һичранә,
Даныш, чоһму дөзүм? Бәлкә унутдун әһди-пејманын?!

Сән олдун бир гызылкүл, мән дә бир чәһ-чәһ вуран бүлбүл,
Тиканлардан узаглаш сән, әлим тутсун о даманын.

Вүсәлә јох үмидим, ешгими алма әлимдән сән,
Сәнин дәрдинә адәткәрдәјәм, көндәрмә дәрманын.

Әчәллә чарпышыр јоргун үмидим хејли мүддәтдир,
Өлүм, ја ки галым, еј падишаһым, сөјлә фәрманын.

Фәрағында јанан көнлүмлә бир күн ејләдим сөһбәт,
Сорушдум: еј көнүл, сөјлә нолубдур, һарда султанын?

Кечә бир сајә тәк дүшдүм сәнин гәсрин әјағинә,
Дедим: ај сурәтин көррәм бу ејванда о чананын.

Көзүм тәк ганә дөнмүшдүр бојунбағындакы лә'лин,
Мәкәр мәзлумларын ганы тутур инди кирибанын?

233

Бу нискил көнлүм, еј чанан, гәмү-әндуһинә дөзмәз,
Јетәр, еј даш үрәклим, дәрди-әндуһи-фираванын.

Бүтүн дәрд әһлинә, сән, Шәһрияр, ше'ринлә чан вердин,
Вүсәл үммидинә бәнзәр сәннин бу ше'ри-диванын.

234

ИНТИЗАР

Бәхт улдузум, нә олду ки, ејвана кәлмәдин?
Еј мähвәшим, нәдән шәби-һичранә кәлмәдин?

Шәм'им јанырды та ки, күлә, күл чамалына,
Пәрванә тәк, көзәл, бу шәбистанә кәлмәдин?!

Мәһбусун идим, әјбәнизим, сөјлә бир нәдән,
Бир ан да олса, бу гара зинданә кәлмәдин?

Севда һәдиси тәк кечәмиз чатмады сона,
Гәм етди аләми мәнә виранә, кәлмәдин!

Гојма ки, гарәт ејләјә милчәк бу гәндими,
Тути гушум, нијә шәкәристанә кәлмәдин?

Ше'рим сәннин дилинлә хош овлар көнүлләри,
Әфсус, бүлбүлүм, бу күлүстанә кәлмәдин.

Бағрым ган олду, сүфрәнә дүздүм шәкәр сәннин,
Назлы гонаг, бу мәчлис-чананә кәлмәдин.

Дивани-Һафизим! Дәли-диванән олмушам,
Див илә, еј пәри, јенә диванә кәлмәдин...

235

Көрдүн ки, сәбр гајығымы гәрг едир әләм,
Тапшырмајынча тәхтәми туфанә, кәлмәдин.

Бичарә гәлбимин тојуну матәм ејләдин,
Дөндәрмәјинчә ејшими әһзанә, кәлмәдин.

Еј Шәһријар, тәб'и-баһарын хәзан олуб,
Нур сачмаға бу сүнбүлү-рејһанә кәлмәдин.

236

УНУДУЛМУШ САЗ

Бошалмыш бағлар олмуш лал, сүкунәтдән ојан бүлбүл,
Нәдир бунча сусуб дурмағ, бизи јалғыз гојан бүлбүл!

Кечә ајлы, сојуг рузкар, чөкүб бир кушәдә сәссиз,
Нә һәмдәм вар, нә һәмдәрдим, һаны арха, һајан, бүлбүл?

Нә вәслим вар, нә һичраным; баһар илә хәзаным јох,
Јарармы ешгә сәссизлик, әсил ешги дујан бүлбүл.

Сојуг гардан гачыб бағбан нечә көр евдә кизләнмиш,
Кәлән јохдур, келән јохдур, баға јохдур ујан, бүлбүл.

Кәсилмишдир даһа бағдан бағырты, күј-кәләк, тез кәл,
Учуб кетмиш гара гарга — сәни дүшмән сајан, бүлбүл.

Гәфәсдән јох даһа горхун, оху бүлбүл хош авазла,
Сән азадсан, бу азадлыг дүзүн, јурдун, гајан, бүлбүл.

Фәгәт, фитнә чәмәндә мәһв едиб сәрв илә күкнары,
Нә гәм, өтмүш бәла туфаны, афәт, горхма, чан бүлбүл.

Совулмуш арх, кәл еј бүлбүл, төкәк көздән јашы нејсан,
О нејсандан доған чешмә ола дирлик јајан, бүлбүл.

237

Мәним, јарәб, күләм кетмиш хәзанын бир гәзасыла,
Отур, бир јас тутаг гәлбән, күлү јашла јујан бүлбүл!

Гызылкүллә вәфа гыл сән, мән исә бир сары күллә,
Едим бәмдә һәзин налә, зил үстә сән дә јан, бүлбүл.

Дејим мән бир ағыз нәгмә, далымча бир ағыз сән де,
Сәбанын јадлашан сазы санаг олмуш әјан, бүлбүл.

Тапыбдыр дәрдә дәрманын һәрә, әфсус мәнәм ачиз,
Бу тәклик дәрди-бичарә, јарам вермәкдә ган, бүлбүл!

Сазымда галмамыш јанғы, сөзүмдә јох сеһир артыг,
Сәнин јанғынды ше'римдә фәгәт, олмуш бәјан, бүлбүл.

238

Унутма, о чәмөндән ки, сәни салмышдылар ажры,
Јашыл донлу нәсилдәнсән, мүгәддәсдир мајан, бүлбүл.

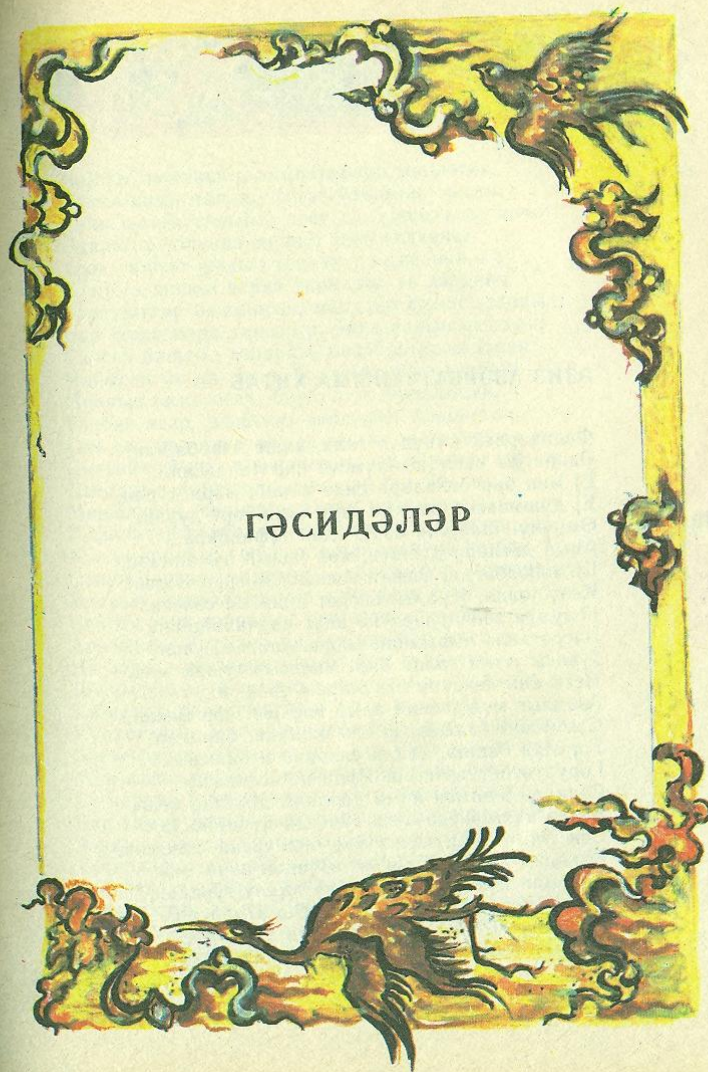
Нә дүнјадыр бу тәрс дүнја ки, гарға алидир онда?
Фәгәт бүлбүл дәјәрсиздир, көрүрсән мин зијан, бүлбүл.

Бары ашигләрә јан, чан бағышла нәгмән илә сән,
Шүкүр гыл нәгмәкарсан, јох сәсиндән һеч дојан, бүлбүл.

Варындырса нәфәс, шүкр ет, сәни көзләр чәмәнзар, бағ,
Баһар ешгијлә чых гәмдән, севинч илә дајан бүлбүл.

Һәдәр кетмиш исә кәнчлик, әзизим, гәлбини сыхма,
Һәјат јелдир, гәмә батма, ширин чана гыјан бүлбүл.

Дүјүн ачмаг үчүн јуммаз бир ан да Шәһријар ағзын,
Ачар мүшкүлләри аллаһ, шад ол, әлван бојан, бүлбүл.

ГӘСИДӘЛӘР

ӘЗИЗ АЗӘРБАҶЧАНЫМА ХИТАБ

Фәдакарлыг күнүдүр галх, анам АзәрбаҶчан!
 Әдәбијат бешији, өлүмсүз бир чаһансан.
 Еј мин бир бәлалара синә кәриб, мәрд дуран,
 Еј дүшмәнләр өнүндә гаја кими сәрт дуран.
 Өмрүнү, талејини бәхш едән туфанлара,
 Аһын дағлара дүшсүн, көз јашын думанлара.
 Еј мәнәббәт, еј үлфәт мәскәни мәғрур Вәтән!
 Көзү јолда, јаралы, һәсрәт анам да сәнсэн.
 Голумун зәнчирләри нә вахт парчаланаһаг,
 Һәсрәтинлә чырпынан көрпә ушағам, ушаг!
 Јувасы јетим галан бир ганадсыз гушам мән,
 Исти ана көксүнү арзуларам үрәкдән.
 Азадлыг мүждәсини алыр һәр јер, һәр мәкан,
 Сән башы бәлалысан елә башдан, бинадан.
 Горудун башла, чанла елләрин игбалыны,
 Горудун бир әр кими Иран истиглалыны.
 Сәнинлә дүшмән кими доланды достлар белә,
 Бәлкә дүшмән дә белә етмәзди дүшмәнилә.
 Сән гијмәтли, ләкәсиз саф биллурсан, инчисән,
 Өзкәдән јох еј Вәтән, өз-өзүндән инчи сән.
 Ајырмаг мүмкүн олар әлбәт гојуну гурддан,
 Гурд чобан кејиминдә, сән нечә ајырасан?
 Арпа вериб әлиндән хәрмәнини гапдылар,
 Ағанын төвләсиндән сәнә чөрәк јапдылар.

Һәјаты, кечмишијлә ојнајырлар милләтин,
 Сәнин кими икидлә фәгәт бачармаг чәтин.
 Сәни јахшы таныјыр дост да, дүшмән дә анчаг,
 Әдаләтин јолунда милләт јенә галхачаг.
 Үрәк ганилә јаздын тарихләрә дәрдини,
 Дүнјаја нишан вериб тарихләр дә дәрдини.
 Зәрдүштләр бешијисән, мәрддир сәнин өвладын,
 Һәр јердә мәрд таныыр, икид таныыр адын.
 Сәнсиз башсыз галарды, бикәс оларды Иран,
 Чанысан бу дијарын, белә чан сәнә гурбан!
 Иранын икид оғлу, бир хәләф өвладысан,
 Гәлбин азәр, јенилмәз шөһрәтин Азәристан.
 Сән елә бир оғулсан, ад-санын дастанлара
 Сығышмамыш, сығышмаз кәләчәк заманлара.
 Дағларын кәрдәнинә инчидән бојунбағы,
 Мешәләрин, чөлләрин әлван кәлин отағы.
 Гафиләләр вурулур сәнә Гафлан дағындан,
 Кәлән һәр бир гонағын олур һүснүнә һејран.
 Сәнин чарпаз јолларын — сонсуз бир карван јолу,
 Улдузлу сәмаларын уча кәһкәшан јолу.
 Сән бу әзиз торпағын үрәјисән, ағлысан,
 Аразынла, Күрүнлә бу дүнјаја бағлысан.
 Нә һәдисә јерләшир, нә бәјана гүдрәтин,
 Дөзүмлүдүр, мәтиндир, әјилмәздир милләтин.
 Тәбиәтин, торпағын нечә үрәк ачандыр,
 Күлүстанын, күлшәнин мин бир әтир сачандыр.
 Буруг-буруг јолларын һәр күн сәнә чан верир,
 Мин илләрдир бу јоллар үрәјинә ган верир.
 Бу чарпаз јолларында учалан карван сәси,
 Бир заман һарајыдыр, бир сонсуз чаһан сәси.
 Зәнкин гәлбин, үрәјин, зәнкин базарларын вар,
 Тачирләрин дүнјаја сәни гәни таныдар.
 Тәбиәтин нә көзәл, көјләрин нечә әнкин,
 Тарлаларын да зәнкин, мәдәнләрин дә зәнкин.
 Һарда белә гәлб ачан, көз охшајан күнәш вар,
 Һарда белә думдуру, улдузлудур сәмалар?
 Бир ојаг көзәтчидир шиш папағлы дағларын,
 Зүмрүд кејир һәмишә, зүмрүд көзлү бағларын.
 Чичәклидир, күллүдүр сајсыз, сонсуз јамачлар,

Чичәк кими сәпилиб мешәләрә турачлар.
 Чајлар әждаһа кими даға, даша сарылыр.
 Дағларын јарғанында дүшмән бағры јарылыр.
 Далгаланан зәмиләр бир дәрјадыр елә бил.
 Дүзләрин көзәллији бир рәјадыр елә бил.
 Һәр гајанын алтында ачығлы аслан јатыр,
 Сәнин ана көксүндә јенилмәз чаһан јатыр.
 Хәзинәдир, хәзинә сәнин гојнун, гучағын,
 Чаваһират јатағы сәнин һәр бир бучағын.
 Одун дүшмән јандыран, булағын үрәк ачан,
 Ше'рин дан улдузу тәк дүнјаја ишығ сачан.
 Гејрәт бешијимизсән һалал торпағылла сән,
 Тарихә јарашыгсан зәһмәт дајағылла сән.
 Мәғрурдур дағларын тәк икидләрин, әрләрин,
 Һәм гылынчы илдырым, һәм дә кәмалы дәрин.
 Сәнин гадынларынын әл чатмаздыр исмәти,
 Улдузлара бәнзәјир гызларын әзәмәти.
 Топ кими көрпәләрин гызылқул јанағлыдыр,
 Һалал сүд әмдијиндән шәкәр, бал додағлыдыр.
 Одлудур, аловлудур кишиләрин гејрәти,
 Дәјишмәздир, дөнмәздир онларын мәһәббәти.
 Оғулларын, әрләрин доста мәһрибандылар,
 Вурушларда әјилмәз, дөнмәз гәһрәмандылар.
 Кәндлиләрин орағы Рустәмин кәманыдыр,
 Өз әлинин зәһмәти бәхтинин һәјаныдыр.
 Фәһлә күнәш чыхмамыш белини ишә бағлар,
 Чошғун тәбиәтлидир, чошғун чај кими чағлар.
 Ишчиләр күнәш кими сәһәр галхачаг еркән,
 Күнәшдән тез ојаныр, галхырсан ана Вәтән!
 Ити нијзәјә бәнзәр алимләрин гәләми,
 Гылынчын өз әләми, гәләмин өз әләми.
 Талварда мејнәләрин дар ағачы ипи тәк,
 Чешмәләрин төкүлән ганлара бәнзәр керчәк.
 Күн чыхандан үрәк тәк чарпар мәним Вәтәним,
 Үрәји бир, сөзү бир, арзусу бир күлшәним.
 Сәнин гызыл торпағын, сәнин гызыл әлләрин,
 Ше'рдә, сәнәтдә дә танынмышдыр елләрин.
 Шумланмыш башдан-баша һәр бир гарыш торпағын,
 Үрәк ачар, көз охшар сәнин јашыл нөврағын.

Азәрбајчан икидләр, гәһрәманлар јетирир,
 Бу тәбиәт, бу торпаг мәрд инсанлар јетирир.
 Сарылыг, натаванлыг Рејин өз дастаныдыр,
 Сәләмәтлик, тәрәвәт Тәбриз әрмәғаныдыр.
 Бизим палыдларымыз кәмәнд атыр Пәрвинә,
 Ај да, улдуз да дүшәр палыдын кәмәндиңә.
 Назлы сәмәндә бәнзәр Сәһәнд ај доған заман,
 Үзәнкиси һилалдыр, јәһәрисә асиман.
 Сәпилмиш чөлләр боју гојун-гузу сүрүсү,
 Рәшадәтә сәсләјир узагда ат илхысы.
 Асланын бағрын јарар онун пәһләванлары,
 Зинәтдир бу дүнјаја икид, мәрд инсанлары.
 Гадынлары шәһсүвар, чәнкавәр, гәһрәмандыр,
 Дөјүшләрдә әр кими онлар дүшмән јыхандыр.
 Бу һәмән Тәбризди ки, дәниз тәк үрәји вар,
 Ону дүшмән өнүндә сәдд етмишдир рузикар.
 Бу һәмән Тәбризди ки, ингилаблар заманы
 Дүнјаја бәхш ејләмиш өлмәз, мәрд Сәттарханы.
 Бу һәмән Тәбризди ки, чаванларын ганындан
 Мин-мин лалә битирир бу дүнја көрмүш Муған.
 Бу һәмән Тәбризди ки, ичмиш үрәк ганыны,
 Тарихә бәхш ејләмиш икид Хијабанини.
 Иранын тарихини одур ганыјла јазан,
 Рәшадәти, мәрдлији вермиш дүнјаја нишан.
 Онун һәссас гәлби вар, о азадә бир мөкан,
 Онун саф бахышлары үрәјинә тәрчүман.
 Вәтән ешги јолунда имтаһан вермишдир о,
 Бу чаһанын өзүнә бир чаһан вермишдир о.
 «Вар олсун Азәрбајчан», дејир дәрдли Шәһријар,
 Вар олсун бу дүнјада нә гәдәр ки, дүнја вар!

БЭДБЭХТЛИК

244

Кедир бэдбэхтлийн ардынча бу аварэ иранлы,
Гара бэхтини истигбал едир бичарэ иранлы.
Күчэ, мејданчада фал ачдырыр бэдбэхт арвадлар,
Дуруб рэмм атдырыр рэммалэ, бэхти гарэ иранлы.
Кэда дивар күнчүндэ елэ чансыз дајанмышдыр,
Дејэрсэн ки, шэкил чэкмиш учуг диварэ иранлы.
Зүлүм гэсриндэ дустагэм, көзүм ган јаш төкэр даим,
Аман аллаһ, нечэ дөзсүн бу аһу-зарэ иранлы.
Шырым ачмышдыр алнында гоча вахта рија хэтти,
Нијэ мөһтач олуб ја рэб, нијэ идбарэ иранлы.
Дағылмышдыр көнүл мүлкү, гэмин султаны һөкм ејлэр,
Көзөл Јусифини чэкмиш јенэ базарэ, иранлы.
Сэн өз чийниндэ, өз азүгәни дүшмәнлэрэ чатдыр,
Утанма әһл-әјалындан, сатыл әғјарэ, иранлы.
Бизй гојмуш сијасәтлэр од илэ су арасында,
Нэ вахтандыр јад әлләрдэ чэкилмиш дарэ иранлы.
Елин амалыны әкс етмәлидир мөчлис-шура,
Чәһаләт Кә'бәси мөчлис, дөнүб зәвварэ иранлы.
Таланмыш мәркәз әмрилэ бизим учгар вилајәтлэр,
Бизэ јад олдуғунча, доғмадыр јадларэ иранлы.
Нәдир атомлар әсриндэ чәһаләт сәһринэ дүшмәк,
Итирмиш ағлыны валлаһ, ачыг-ашкарэ иранлы.
Үмидин бар верәр бәлкә, үмидсиз Шәһријар, олма,
Чыхар ағ күнләрэ бир күн, бу бэхти гарэ иранлы.

АТАМЫН МАТӘМИНДӘ

245

Јалғыз гојуб кедән бизи, еј бихәбәр ата!
Кетдин өзүн, мәни еләдин бипәдәр, ата!

Еј чан верән вәтәндә, өлән бир гәриб тәк,
Јандырды гәлбими бу әләм, бу кәдәр, ата!

Сандым әса олум сәнә, анчаг нә фәйдә,
Дүшдүм өзүм дә батлаға, билсән әкәр, ата!

Еј бизләри јетим гојуб, кимсәсиз гылан,
Хош кетдин, еј ата, сәфәрин бихәтәр, ата!

Кизли бахым чамалына гој бир дә сон кәрә,
Артыг бу сон сәфәрди, ағыр бир сәфәр, ата!

Сән торпаға апардын оғул һәсрәтин даһа,
Мән дә сәни јухумда көрәм, бил, мәкәр, ата!

Гәлбин ганыјла бәсләјән еј бағбан мәни,
Дүнјада көрмәјән әмәјиндән сәмәр, ата!

Оғлундан өгрү ејләмиш әғјар тә'нәләр,
Сарсытды бәлкә гәлбини бу тә'нәләр, ата!

Әфсус, гафил имишәм аләмдә көр нечә,
Һеч биләмәдим кәлибдир атамдан хәбәр, ата!

Сән рәһмдил, вәфалы, сән әһли-күзәшт идин,
Әфв ет мәни, бу олса мүжәссәр әкәр, ата!

Сәбрим мәтанәтим дағ ола, сындырар гәмин,
Бу ажрылыг дағын гырачагдыр кәмәр, ата!

Тәк мән дежил ки, әһли-һүнәр бипәдәр галыб,
Милләт галыб, бу јердә, инан, бипәдәр, ата!

Сөјлә, нечә дөнүм евә бир күн бу гәмлә мән,
Сәндән о евдә көрмәјим һеч бир әсәр, ата?

Мән галмышам, үмид галыб, бир дә дәрду гәм,
Онлар да олду пуч, гәминдә һәдәр, ата!

Кетдин өзүн, нә етмәли, туфани-рузикар,
Етди бу ханыманымы зирү-зәбәр, ата!

Сөндүн сәһәр күләндә, сән еј сүбһүн үлкәри,
Ачдын мәләк кими көјә сән балү-пәр, ата!

Өмрүндә шәм тәк јаныб, ахырда һәмнәфәс
Олду сәһәр сәнә, бу нәсими-сәһәр, ата!

Өлдүн өзүн, үрәкдә адын даима јашар,
Чәкдим гәминдә кәр биләсэн мән нәләр, ата!

ЕЈВАЈ, АНАМ!

1

Пилләләрин јанындан јенә аһәстә кечди,
Үрәји сәксәкәли, гулағы сәслә, кечди.

«Балам ојанмасын гој» — дејә чатылды гашы,
Хәјалында хәстәнин јенә сәбзәси, ашы.

Онун мәһзун бахышы долмуш булудлар кими,
Синәсиндә үрәји аловлар, одлар кими.

Хејр, алов дежилдир, мәним анамдыр, анам,
О ејвандә доланан, о алышан, о јанан!

Өлмүшсә дә, бу евә јенә кәлиб-кедир о,
Јенә ажрыла билмир, јенә хидмәт едир о.

О бизим өмрүмүзүн һәр анында јашајыр,
О јенә палтар јујур, јенә одун дашыјыр.

Өлмүндән сонра да өзү көрүр һәр иши,
Анам. Бичарә анам. Евимизин күнәши!

2

Пиллэлэрин янындан һәр сүһи аста кечәрди,
Ожанмајым јухудан.

Кәлди бу күн дә кечди о, пәришан-пәришан.

Јенә ачылды гапы, јенә бағланды гапы.
Башындакы истиот рәнкли көһнә чаршабы

Јенә көзүмә дәјди.
Әјилмиш гамәтијлә јенә гәддини әјди.

Мәним өз анамдыр о, јенә синәси дағлы.
Јенә башмағы көһнә, чораблары јамағлы.

Күчәләри гар тутуб, јоллары рузкар тутуб.
Онун ана гәлбини гәмләр, гајғылар тутуб.

Гардан олса бу сәһәр јеркөкү алмалыдыр.
Хәстә јатан оғлунун гејдинә галмалыдыр.

3

Ајрылыб күлфәтиндән, әриндән, шәһәриндән
Мәним далымча кәлди, о гопуб өз јериндән.

Кәлди мәним далымча, тәлејимин далынча,
Мәним үчүн дөјүшдү, чанында чан галынча.

Кәлди, дөрд өвладыны боја-боша јетирән,
Мәни кәлиб тапынча, көзүлә од көтүрән

Ата гүдрәтли амам, бачы шәфгәтли амам,
Киши гејрәтли амам!

Јарымчан бир чырағын ишығыны јандыран,
Көзләринин одуну төкүб нефт әвәзинә

Очағы одландыран

Мәним гәһрәман амам,
Мәним мөһрибан амам!

248

Кечмиши еһтирамлы, шәрафәтли, шөһрәтли,
Бизим ана Тәбризин өзү тәк әзәмәтли!

«Бағ-мешә» мәһләсиндә бир кишинин еви вар.
О, аллаһы таныјар. Аллаһ ону таныјар.

Ону һәр кәс саламлар. О, саламлар һәр кәси.
Евинин һәр кушәси — һагг, әдаләт мәркәзи.

Бәзән кизли көз јашы төкәр килдир-килдир о,
Мүвәккилин хәрчини өдәјән вәкилдир о.

Онун үчүн дүнјада гызыл нәди, зәр нәди?
Халғынын сәрвәтидир евинин һәр сәрвәти.

Бүтүн вары, дөвләти — јохсулларын, ачларын,
Нәвазишә, чөрәјә севинчә мөһтачларын!

Бурда гапылар ачыг, бурда сүфрәләр ачыг,
Кәл ајағы чарығлы, кеч јухары баша чых.

Күлдән ағыр сөз демәз, күлүшләрлә гаршылар,
Шүалара бәнзәјир алнындакы гырышлар.

Үрәјимдә гајнајан әбәди илһамдыр о,
Мәним өз атамдыр о! Мәним өз анамдыр о!

5

Мәним атам сүфрәли, дуз-чөрәкли кишијди,
Әр үрәкли кишијди.

249

Җалал кәлири варды. Һеҗһат, дәрди дә чоһ иди.
Өләнәдә бирчә иллик хәрчлиҗимиз јох иди.

О өләнәдә көзләрдән нә гәдәр јаш сүзүлдү.
Онун вары, дәвләти,
Мәһәббәти, һөрмәти
Сонсуз мирвариләр тәк кирпикләрә дүзүлдү.

Архасынча һәлә дә аһ чәкир ел синәси,
Бир рәһмәт гафиләси, мәһәббәт гафиләси.

Мәним аһам — елә бир атанын јадиқары.
Тәкчә бизим евин јох, јүз евин ифтихары!

Ел-обаја көзүндән ишыг верән бир аһа.
Һеҗһат, сөндү о ишыг. Дөндү дүнја зиндана.

250

6

Хеҗир! Өлмәҗибдир о! Ешидирәм сәсини,
Үшүҗәнәдә дујурам јенә од нәфәсини.

Көрүрәм вермиш јенә ушағларла баш-баша,
Јенә дуз төкүр аша.

— Наһид, кири.
— Бижән, кеч... Чәкил бир аз кәнара.

Кәфкири гој јеринә. Әл-ајаға аз долаш.
Јенә фикриндә хәстә. Јенә дә сәбзәли аш.

7

О, аһамын јанында торпаға тапшырылды.
Кәлди гоһум-әграба, башсағлығы вердиләр.

Догағларда чүмләләр кәлмә-кәлмә гырылды,
Көз јашына гарышды тәсәллиләр, үмидләр.

Јахшы хәтм тутулду, гәмли, әләмли, мәһзун.
Зәһмәт чәкиб кәләнләр, лүтфүнүз артыг олсун!

Үрәҗими јандырыр, көҗнәдир аһа дәрди.
Мән аһамы истәдим, онлар тәсәлли верди.

8

Бәс о кимдир,
Јорғаны јенә үстүмә чәкди?
Јенә кечә јарысы стәкана су төкдү.

Гыздырманын ичиндә башым-бәдәним јаныр.
Горхулу бир јухудан мән јенә дә ојаныр,

Көзләrimi аһанда јенә көрүрәм ону,
Ајағымын учунда јалғыз отурдугуну.

Бу кечә сүбһә јахын о јенә кәлди аста.
Јенә бармағы үстә. Јенә гулағы сәсдә.

Јенә өз аллаһыҗла разү нијаз едирди
О, аһәстә-аһәстә.
Хеҗир. Өлмәҗиб аһам! Јашајыр көксүм үстдә!

9

Нә гәдәр ки мән сағам, аһам да сағдыр мәним!
Сәсимдә, нәфәсимдә јашајаҗағдыр мәним!

Јашајаҗағ гәммидә, пәришан күлүшүмдә,
Бир сөзүнү јад едиб гырылан күлүшүмдә.

251

Онун сүдүндән әмдим мән шаирлик тәб'ими.
Һәјатымы, өмрүмү, илһамымы, гәлбими

Бир шаирә дөндәрән, бир мәш'әлә дөндәрән
Анам олду! Анамдыр мәнә һәр шеји верән!

О мәним мә'бәдимдир,
Өлмәздир, әбәдидир.

Һеч өләрми, сөјләјин, суал верин чаһана:
Шәһријары јетирән шир үрәкли бир ана?!

О, севкидән јоғрулмуш јанар, гајнар бир үрәк.
Һара кетсәм, көксүмдә мәнимлә бир кедәчәк!

10

Һеч билсән мәнә бир вахт нәләр, нәләр демиш о!
Һәгигәтләр сөјләмиш, әфсанәләр демиш о.

Онун нағылларыјла ганадланмыш хәјалым,
Бәјатылар, лајлалар, тәрәнәләр демиш о.

Бешијимин башында каһ күлмүш, каһ ағламыш,
Гундағымын бағыны нәғмәләрлә бағламыш.
Мәним ешгим, илһамым, һәһәјим вар, онундур,
Бу гәмләр, бу әләмләр, бу мисралар онундур.

Мән јазмырам, бәлкә дә јазыр инди бу ше'ри
Онун гызыл шүә тәк көнүл титрәјишләри.

Мән онун сәјәсинкә боја-баша чатмышам,
Анам мәни јаратмыш, мән аләм јаратмышам.

11

Пәрәсткарлыг еләди, беш ил хәстә оғлуна
Ганлы көз јашларыјла ничат верән бир ана!

252

Бәс өвлады нејләди? Һеч нә! Инан ки, Һеч нә!
Шәфаханәдә јалгыз, өзкәнин үмидинә.

Бир күн хәбәр кәлди ки, тамам олду һәјаты,
Сынды голум-ганадым.

12

Гум шәһәри јолунда дағлар мәни данлады,
Дағлары да өзүм тәк синәси шан-шан көрдүм.

Дағлары да өзүм тәк сәссиз данышан көрдүм.
Гара чизкиләр долу бу сәһра бир гәм јолу.
Мәним үчүн горхулу...

Дәрјача¹ да елә бил ағлајырды һалыма.
Дәјаныб фикрә далдыг,
Күмбәзин әтрафыны доланыб намаз гылдыг.

Көј мамырлы дашларын бахдыг јан-јерәсинә,
Дүшдү көзүмүн јашы јасинин сурәсинә.

Битди, јасин дә битди,
Анам торпаға кетди.

13

Мән о кечә атамы көрдүм, јухумда көрдүм.
О, анамы сәсләди. Анам һај верди она.

Ајын дөрд чеврәсини булуд-думан бүрүдү,
Билдим анам кедәчәк.

Ана,

¹Тегран илә Гум шәһәри арасындагы јолун кәнарында олан Говуз-Султан адлы дәрјачаја ишарәдир.

253

кетмә!

Чан, ана!

Атам һәҗәт бағында, өз уча чардағында,
Ән үлви бир аләмин мүгәддәс гучағында...

Елә аләм ки, орда нә әләм вар, нә гәм вар.
Әзиз ана, оғлундур бу сөзләри сөйләјән.

Бүтүн әзабларынын, дәрләринин муздуну
Бир дамчы көз јашыјла өдәјирәм бу күн мән.

Сән дәрими чәкмәкдән хилас олдун, өләрәк.
Раһат ују, аначан, тәә јерин мүбарәк!

14

Гаршыдадыр,
гаршыда һәлә гәним, кәдәрим.
Мәним анасыз күнүм. Мәним јетим күнләрим.

Бирдән санки јер чәкиб үрәјими апарды,
Гәбристан сүкутунда амам фәрјад гопарды.

Дашлары арасыјла о јүјүрүр, о гачыр,
Ајаглары долашыр.

О јыхылыр.

Дикәлир.

Кәлир.

Далымча кәлир!

Һүркмүш бир дәли кими вағзалачан јүјүрдүм.
Адам ичинә кирдим.

Евә кәлиб чатанда
Көрдүм о, мәнән габаг кәлиб дуруб ејванда.

Чабалајыр, чырпыныр, мәнән киләјләнирди.
Јарымгапалы көзләр елә бил ки, дејирди:

254

— Мәнән ајрылма!

15

Кәлдим.

Башым кичәлләнирди.

Үрәјимә елә бил чивә долдурурдулар.

Көзүмүн габағында јер-көј галхыб енирди.
Һәр шеј пәрән-пәрәнди... Һәр шеј горхунч, тар-мар.

Башымдан басмаг үчүн сәма мәни кәзирди.
Туфанда боғмаг үчүн дәрја мәни кәзирди.

Күнаһкар көзләримдә дүнја зүлмәтә дөнмүш,
Машынын тәкәриндә күләкләр ода дөнмүш.

Күләкләрми бу әсэн, ја онун зәиф сәси,
Мәним архамча гачан о вүчудун наләси?!

16

Евә кәлдим.

Охланмыш!

Дилимдә сөз гурумуш!

Көрдүм јенә новузун о, башында отурмуш.

Јенә дә мис ләјәндә ағ көпүјү јајыр о.

Мәним андыра галмыш көјнәјими јүјүр о.

Санки азча гымышды.
Амма гәлби сынмышды.

Деди:— Мәни торпаға тапшырыб кәлдин.

Сағ ол.

Јалғыз гојмајачағам сәни, бинәва оғул.

Истәдим күлүмсүнүб чыхам бу иштибаһдан,
Анчаг о, хәјал иди. Синәм од тутду аһдан.

Јумруг бојда гәлбимдә дүнја бојда кәдәрим.
Сән инди бир хәјалсан. Ејвај, амам, мадәрим!

255

СЭБА¹ ӨЛӨРМИ?

256

Сона чатмышмы чаһан өмрү, Сэбаһмыз да өлүр?!
Ешг атәшкәдәси, кани-вәфамыз да өлүр.

Чох әзиз дагына сәбр ејләмишәм аләмдә,
Буна јох сәбрим, илаһи ки, Сэбаһмыз да өлүр.

Кәфәни аһ, кәрәк көз јашы олсун гүслү,
Бу әзиз илә бизим зөвгү сәфамыз да өлүр.

Еј көнүл, гәмли бир аһәнк илә гыл налә бу күн
Ки, сәни шад гылан нәғмәсәраһмыз да өлүр.

Бир дә Бүлгәјс Сүлејманә јетирмәз пейғам,
Хош хәбәр һүдһүдмүз шәһри-Сэбаһмыз да өлүр.

Еј көнүл, шәм кими јан, гәтрә олуб көздән ах!
Һүнәрин сон күнәши батды, шүамыз да өлүр!

Һагг көрән көз даһа јохдурму бу күн аләмдә?
Һаггы тәблиғ едән ајати-худаһмыз да өлүр.

Сэба — мүасир Иранын ән мәһшүр мусигишүнасы иди.

257

Рәсмдир, өлдүрүр һәр јердә дәва дәрләри,
Бу нечә дәрд иди, јарәб ки, дәваһмыз да өлүр.

Јашадырды һүнәријлә о, дүһа әһлимизи,
О кедир инди, бизим әһли-дүһамыз да өлүр.

Өлдү сәнтури һәбибин, она биз ағларкән,
Јени матәм гурулу, сази-Сэбаһмыз да өлүр.

Сәнәтин гумрусу Шәһнази, Ибади јашасын
Ки, сусуб бүлбүлүмүз, сөвтү-сәдаһмыз да өлүр.

Һаны Теһрани дәфи, һарда Бәнан авазы,
Ағласынлар ки, нә усад, худаһмыз да өлүр.

Көндәрин шүрү нәва илә она хејир-дуа,
Бизи тәрк етди һүнәр, шүрү нәваһмыз да өлүр.

О һүнәр гилләсинә үз тутун, еј әһли һүнәр,
Бивәфа чыхсаз о усадә, вәфамыз да өлүр.

Сорушун сиз һүнәр әһлини боған Теһраһдан
Ки, нәдәндир орада әглү-зәкаһмыз да өлүр?

Әбәди өмр һүнәрсизләрә олмаз гисмәт,
Дәрд одур инди ки, өлмәз фүзәлаһмыз да өлүр.

Һүнәр әһлинә чәкибдир өлүм һәр јердә һүчүм,
Нә гәдәр вардыр һүнәр әһли араһмызда, өлүр.

Өлмәз инсан оланын өлмәси бир дәрд дејил,
Өлмәјә галса әкәр, шаһү кәдаһмыз да өлүр.

Лакин һәр јердә ки чәкмиш һүнәрә пәрдә гәрәз,
Зөвг өлүр, сәнәт өлүр, шивә-әдаһмыз да өлүр.

Бағибан меһрини салмышса алаг отларына,
Күл солур, гөнчә јаныр, бади-сэбаһмыз да өлүр.

¹ Чичәк адыдыр.

Бош јерә салма өзүн зәһмәтә, бир ганун вар,
Јашајан ешг олачаг, һирсү һөвамыз да өлүр.

Шәһријара, елә зәни етмә Сәба өлмүшдүр
Бүтүн аләмдә һүнәр өлсә, Сәбамыз да өлүр.

258

МУХТӘЛИФ ШЕ'РЛӘР

ТӘБРИЗ ШӘҲӘРИ

Тәбриз шәһәринин дөрд дарвазасы вар. Һәр дарвазада ики үзлү бир табло асылмыш вә таблоларын һәр ики үзүндә Шәһријарын бир бејт ше'ри язылмышдыр. Тәбризгә кәлән вә Тәбриздән кедән мүсафирләр илк дәфә бу ше'рләрлә гаршылашырлар.

КИРИШ: Тәбриздир, аәләмә јайламыш сәси,
Шәмсин ана јурду, Румун! Кә'бәси.

ЧЫХЫШ: Кә'бә һавасы вар башында әкәр,
Кет, хејир апарар бурдан кедәнләр.

КИРИШ: Тәбриздир, тарихләр көрмүш ихтијар,
Онун дүнја бојда әзәмәти вар.

ЧЫХЫШ: Сәфәрин јахынмы, сәфәрин узаг,
Олсун саф үрәкләр јолуна ортаг.

КИРИШ: Тәбриз, ингилаблар очағы Тәбриз,
Асланлар, шаһинләр ојлағы Тәбриз!

¹Рум — Моллаји Руми нәзәрлә тутулур.

ЧЫХЫШ: Хош кетдин мүсафир, көзләрим үстә,
Мәндән хејир-дуа јолуна истә!

КИРИШ: Тәбриздир, гонага гурбан едәр чан,
Сүрмәси гонағын јол губарындан.

ЧЫХЫШ: Чанан шәһәрилә үлфәт сахладын,
Јүкү чан телилә чәкиб бағладын.

Һәҗат юрүчү олур, өтүб кечәрсә јексан,
Өзаб да чүрбәчүрсә, кечиб кедәчәк асан.
Гәми севинч дағыдар, бу һөкмүдүр заманын,
Тәбәддүлат олмаса, јериндә саяр инсан.
Дөнүб дәјишмәдәдир һәҗатын ләззәти дә,
Јоллар каһ асан олур, каһ да олур һәрасан.
Намәрдин әлләрини ачыг гојарсан әкәр,
Демәли, иш кәрәнин әлини бағламысан,
Кимә кәрәк Шәһријар, вахтсыз ачылан сәһәр,
Истәрсә Тәбриз олсун, истәр олсун Хорасан.

ЕЈНШТЕЈНӘ ПЕЈҒАМ

Ејнштејн,
Сәнә јад адамдан одлу бир салам!
Әлбәт ки, о јады бағышлајарсан.
Ајлы бир кечәдә, ала-торанда,
Дәрјалар кечәрәк, дағлар ашараг,
Гырчын далғалары јарыб-бичәрәк,
Сәһәр улдузуна чатыб гошараг,
Сыхараг көксүнә күл шахәләрин,
[О күлләр Ширазын Сә'дијјәсиндән]
Гыврым сачларыны дағыдыб кәлән
Шәргин нәсимидир, шәргин нәсими
Ријазин султаны,
О шәрг күләји
Бу узун јолларда говуб сәһәри,
Сәнин әзәмәтли, көзәл гәсринин
Јанында һахлајыб сүбһү ачачаг.
Ејнштејн,
Еј бөјүк, еј улу дүһа!
Она ичазә вер һәр шејдән габаг,
Әбришәм телини дарасын бир ан.
Бу шәргин нәсими өз әлләријлә
Зәриф шанә чәксин хәјалларына,

Ачсын алнындакы гырышлары да.
 Бөлкө сөнөткара, бөлкө сөнөтө
 Елө нөвазишдир галан дүнјада.
 Бу шөрг күлөжилө дабан-дабана,
 Бу узун јолларда говуб сәһәри,
 Бөјүк шөрг ше'ринин дүһасы кәлир...
 Башыны сөјкәјиб гоша дизинә,
 Фикир дәрјасына гөрг олуб јенә,
 Хәјаллар тахтында әјләшмисән сән.
 Диләкли кәлмишәм һүзуруна мән,
 Гәлбимдә илләрин мин бир јарасы.
 Бу вахтсыз, көзләнмәз кәлән гонаға
 Ач көнүл гапыны,
 Ким билир бөлкә,
 Елө дәрдләримин сәнсән чарәси.
 Гәбул ет шаири, гәбул ет, устад,
 Әлибош кәлмәмиш һүзуруна о,
 Кәлиб саф үрәклә, одлу илһамла,
 Хәјјамын, һафизин өз күзәсиндән
 Кәлмиш һүзуруна бир долу чамла.
 Гаршында һөрмәтлө диз чөкәрәк, диз,
 Сәнә әһсән дејир, сәнә мәрһәба!
 Елмин аллаһысан, еј бөјүк дүһа!
 Сәнин тапынтыла, сәнин дүһанла,
 Долдурду бошлуғу нурун сүр'әти,
 Заманса говушду әбәдијјәтә.
 Мәкан мәкансыздыр,
 Заман замансыз.
 Ејнштејн, мәрһәба!
 Ејнштејн, әһсән!
 Сән елми дин илө барышдырмысан.
 Дедин: енержидир маддә эзәлдән,
 Үрфан фәлсәфәси түкү дә сечир,
 Бу улу мәктәбин шакирдјәм мән.
 Чисм дүнјасыны руһ дүнјасынын
 Далғасы сајырам, анчаг далғасы.
 Маддәлә әсаләт¹, чәки көрмүрәм.
 Сәнә мин бир әһсән,

¹Әсаләт — ағырлыг, сикләт.

Фәгәт мин әфсус,
 Һәриф илһамындан, көшфиндән сәнин
 Бомбалар дүзәлдир.
 Дүнја гопачаг,
 Чаһан чыхачагдыр өз мөһвәриндән.
 Гаршында диз чөкүб, јалварырам мән.
 Шаирин көзүндән јухусу гачмыш,
 Һәрбин әждаһасы, горхунч, дәһшәтли,
 Чәһәннәм сајағы ағзыны ачмыш.
 Дүнјанын ахыры кәлиб чатачаг,
 Долачаг һәјатын сон пејманәси,
 Галхачаг көјләрә ана фәрјады,
 Тутачаг дүнјаны «балам вај» сәси.
 Көчөчәк дүнјадан рәһм, дәјанәт,
 Өләчәк сәдагәт, вәфа, мәрһәббәт.
 Думана дөнәчәк инсан аһлары,
 Бүрүнәр зүлмәтә бүтүн Каинат,
 Јетәр, сонә јетәр бу варлыг, һәјат.
 Еј устад,
 Арзусун ешит шаирин!
 Вичдан империјасы ејлә чаһаны.
 Ишыглы зәканла, улу дүһанла
 Дөндәр сән беһиштә, дөндәр дүнјаны.
 Гој гәлби, елмијлә фәргләнсин инсан.
 Гардашлыг, сәдагәт,
 Бир дә мәрһәббәт
 Бајрағы алтында бирләшсин чаһан!
 Әлим әтәжинә еј бөјүк устад,
 Гәһәр боғур мәни, ачы бир гәһәр,
 Нәләр көрмәмишәм, дүнјада нәләр?
 Инсан јарасына мөлһәм ет, мөлһәм,
 Сән өз тапынтыны, сән өз дүһаны.
 Бу даш үрәкләрин, бу намәрдләрин
 Фе'линдән хилас ет, гору дүнјаны!
 Нә милли фәрг олсун,
 Нә дә ирги фәрг,
 Дин дә ајырмасын гој милләтләри.

Мәһәббәт яшатсын улу бәшәри.
 Инсан аҗрылмасын инсанлыгындан,
 Бир баҗраг алтында бирләшсин чаһан.
 Сорушмаг истәрәм бир дә ки, уstad:
 Виран Иран һагда ешитмисәнми?
 Ора бешијидир корифејләрин,
 Орда доғулмушдур Бу Әли Сина,
 Кәрәк дүнја ону улу дағ сана.
 Мәдәңи вәһшиләр танысын ону,
 Дүнјанын ән бөјүк алим оғлуну.
 Ејнштејн!
 Бир аз да ирәли, уstad!
 Елмин дүнјасында бир да ганад чал,
 Ағыл дүнјасында бир аз да учал,
 Мусаны, Исаны, Мәһәммәди дә
 Елә бир мөгамда, бир зирвәдә көр!
 Сәнин әлиндәдир гәлбин ачары,
 Сәнин әлиндәдир елмин ачары.
 Бу ешгин, бу елмин, ағыл әлилә
 Һәлл ет, Һәлл едилмәз мұәммалары.
 Көһнә ғыфыллары өзүн ғырыб ат,
 Чәһәннәм олмасын бәшәрә һәјат!
 Бир аз да ирәли, еј бөјүк дүһа,
 Чатарсан, бир аз да галхсан аллаһа.

МУМИЈАЛАНМЫШ АДАМ

(Азад шә'р¹)

Көзләrimi овушдурурам һәлә дә,
 Ојанмышам нечә әсрлик јухудан.
 Ахтарырам гәдим, доғма дүнјамы,
 О көрдүјүм дашлардан бири дә јохдур ки,
 һал-әһвал тутам.

Јухулујаммы, ојағаммы, билмирәм.
 Көрдүкләrim һәгигәтми, рә'јамы?
 Нә бир достум галыб, нә бир танышым.
 Дәрдиmi кимә данышым, һәсрәtimi кимә данышым?
 Бир дүнја әзизләrimин дағы чәкилиб синәмә.
 Ејвај... мәни дәһшәт алыр јенә.

Мумијаланмыш адамам, фәгәт диријәм,
 Көзләrim ики гара чухура бәнзәјир,
 Бәдәнимдән кәлир мәзар ији.
 Бәлкә дә Мисир еһрамларындан дурмушам.
 Јохса, Бухт-ән-Нәсрәм,
 Јохса, фир'онлардан биријәм?

Чүрүмүш либасымла

¹Шә'ри орижиналы да сөрбәст шә'р

Эсрлөрдөн галма бир мирасам.
 Јеријирәм сојуг вә ағыр аддымларла...
 Дөрд јаным пәришан чөһрәләр...
 Кәзирәм сәркәрдән, мүкәддәр...
 Итирмишәм кедәчәјим јолу да.
 Кечирәм дөнкәлөрдән, күчәлөрдән;
 Әзиз бир мәһләјә дөнүрәм,
 Бәлкә о доғма мәнзилимдә
 Мәндән бир хатирә галыб.
 Наны о мәнзилим, наны о хатирәм?
 Јол верин мәнә!
 Арзуму итирмишәм, ешгими итирмишәм,
 Онлары кәзирәм.

Көлкәләр дә гачыр мәндән;
 Онлар достларымдыр бәлкә дә...
 Гаранлыға гарышыб әрисә дә өзләри,
 Орда-бурда галыр таныш изләри.
 Гулагларыма пычылты кәлир.
 Јохса симасызлар бәркдән данышмазлар?
 Јохса итибдир онларын адлары, гәбрләри?
 Бәлкә онлар да бир анлыға
 дирилибләр мәнимтәк?

Бәлкә мәһшәр күнүдүр бу?
 Мәним көрдүјүм бу чиркли аләм
 Дашгалаг олсун кәрәк.
 Парлаг көвһәр тапылмаз бу мә'дәндә.

Ата малы кими бөлүбләр мәни;
 Јанагларымын гызартысы бириндәдир,
 Гашларымын чатмасы бириндәдир,
 Көзләримин ишығы бириндә.
 Бири чапыб бир јанымы апарыб,
 Бири үрәјими јериндән гопарыб.
 Бәс сазым-чәнким кимдәдир көрән?
 Бәлкә дә бүтүн әзаларым јериндәдир?

Ахы бу гәдәр дәрдләримлә
 Кимә лазымам мән?!

Гаршымдан бир көлкә кечди.
 Нечә дә охшады бир достума
 Бој-бухуну, јериши ејнән.
 Бәс нијә белә сојуг өтүшдү?
 «Дост, бир даныш көрүм»
 (Бу, лалдыр, нәдир?)
 Бириси дә буну гарәт едиб дејәсән.

Даға бах, дилә кәлиб,
 Кимдән кимәсә данышыр.
 Јахшы ки, мәнимлә дејил,
 Дили топуг чалыр,

пәлтәкдир елә бил.

«Даг дили билмирәм мән.
 Сәнә мүтәрчим кәрәк.
 Шаир дә дејиләм мән.
 Дәрдини о адама даныш ки,
 Дағын да, ше'рин дә дилини билир».

Бир гыза раст кәлдим.
 Гара көзләринә бахчаг,
 Он једди әср габаг
 Гејсәрин табутунда көрдүјүм көзәли хатырладым.
 О көзәлин сүрмәсиндән чәкмишиди бу гыз да.
 «Үзр истәјирәм, пәрим!
 Мәнә сәмалар дарысгаллыг едиркән,
 Сәнин о дар көзләринә сығмарам.
 Мән мешәләри бәјәнмирәм,
 Сәнин бир тутам сачын нәдир ки, әјләнәм.
 Дәрд әлиндән елә тәшнәјәм ки,
 Дәнизләр дә сөндүрә билмәз мәни.
 Өз јолунла кет, пәрим!
 Гузуларындан муғажат ол!
 Арх енсиздир, гачарлар.
 Сән нә билирсән ки, дүнјада нә вар».

Бу чәрхи-фәләк

Ојунларла долу көһнә дағарчығыны
Һәр дөфә бир ахмағын далына чатыр.
Јенә бир ахмаг јүк алтындадыр.
Бу јүкү дашымышам мән дә бир заман.
Өзүмү күлмәкдән нечә сахлајым?
О дағарчығын јүкү
Пәришанлыг вә гәлб ағрыларыдыр.
Бу ачы талејә
Күлүммү, јохса ағлајым?!

Вердикләрини кери олды бир-бир...
Бу дүнја мәни ушаға охшатды.
Гагга көстәрди, вермәди, алдатды.
Хәстәлик верди, дәрман вермәди.
Әләнчә өјрәтди, әјләндирмәди.
Сонра да гурашдырдығларыны ачыб јығды бир јерә.
Вурду голтуғуна.
«Бир даһа гајтармарам» дејиб апарды.
(Даһа нә дејәсән буна!)
«Дүнја киши дејил» дејән гадынлар
Мин јашасынлар.

Думанлы вә гаранлыг бир чајхана
Гучаглајыб сәкиләрин дизини.
Пәнчәрәләри ачылыб тајбатај.
Бир инчә гәзәл, бир дәрдли саз
мәст едиб бунлары.
Диварларындакы кашылар да јухудадыр,
Фәгәт көз вурурлар гапынын арасындан.
Бир мәчнун сөјүд дә күчәдә дуруб
далғын, пәришан...

Су һәсрәтилә әјилиб арха.
Бир достум да горха-горха
Көлкәм олуб мәни изләјир.
Һәрдән титрәк сәслә,
Һәрдән дә гәзәблә нә исә дејир.
Сорушурам: «Нә истәјирсән?»
О бахыр мәнә сәрт-сәрт.
Дөнүб бир дә бахыр дәрдли бахышла,

Дејир: «Дирилт мәни!»
Арзуја бах, аман аллах!

Гачмаг, гачмаг истәјирәм,
Учмаг, учмаг истәјирәм.
Дөрд бир јаным бағлыдыр, зиндандыр,
Нә гәдәр ки, ајағымын алтында јер вар,
Башымын үстүндә сәма.
Чаһан һәммин чаһандыр,
Дүнја да һәммин дүнја.
Јохдур ничат үчүн бир јер.
Талејимин гәзәбли гарталы —
Сакит кечәнин гаранлығында,
Сәһәрин алаторанында,
Сәрт вә ағыр дағларын зирвәләринә бәркидилмиш
думанлы бир көрпүјә бәнзәр.

Ај да бу јерләрә бахыб јан кечәр,
Аһ... бу көзәллик дијары, бу арзу дүнјасы!..
Аһ... бу үмид чығрылары!
Аһ, бу вәһши гајалар, бу ити гајалар,
Нијә јолуму бағласын?!
Нечә учум, нечә галхым?
Бу чүрүмүш либасым
Гајалара илишиб галачаг ахы,
Тикә-тикә олачаг ахы.

О тикәләрдән ганад дүзәлдәрәм.
Талејимин бағларыны ачарам.
Ај ишығы бу дарысгал дәрәјә дүшәндә, учарам,
Учаларам дағларын фөвгүнә...
Учуб бу јерләрдән кедәрәм.
Узағлара... лап узағлара!

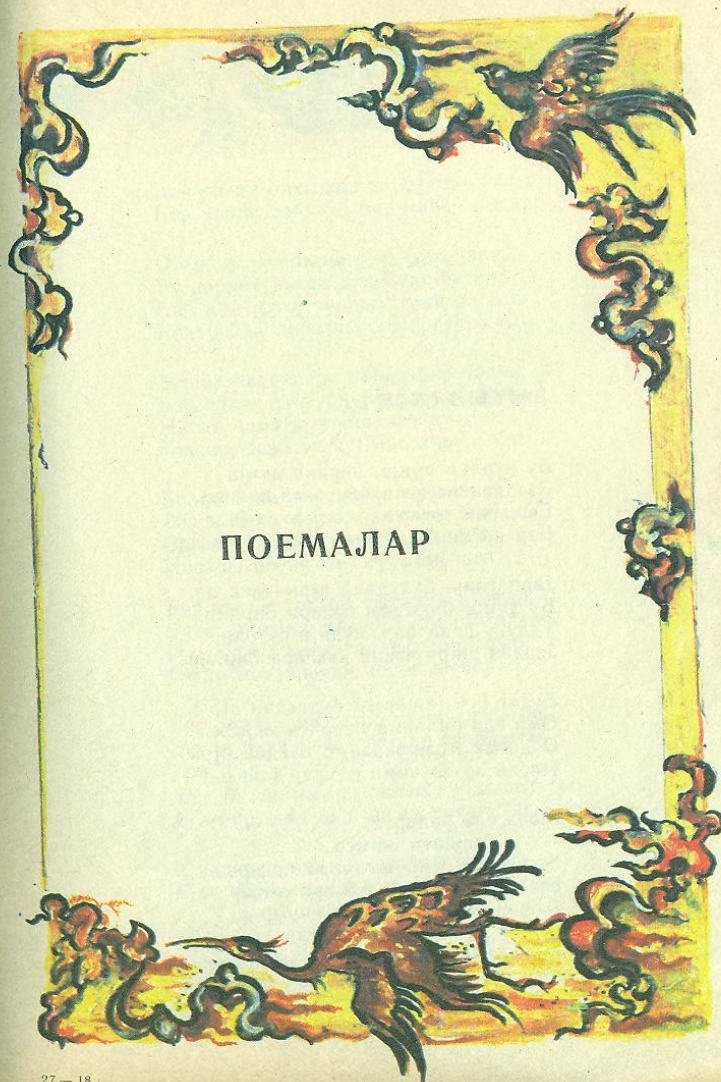
ҺӘРБ ВӘ СУЛЬ

Дөҗүшдү чәннәтдә шејтанла адәм,
Танры говду ордан онлары о дәм.
Дунјаја көндәрди, сөјләди билин:
«Бура һәм чәннәтдир, һәм дә чәнәннәм.
Сүлһ-сәфа олса, дунја беһиштдир,
Ган-гырғын оларса, дузәхдир аләм».
Инди ки, беләдир, дүшүн, еј бәшәр,
Етмә өз әлинлә ејшини матәм.

272

ПОЕМАЛАР

НАГГЫН СЭСИ

Бу нурани дүнја, пирани дүнја
 Эзэлдөн мејвәли бир баға бәнзәр.
 Бәшәрин гочаман, сәрт ағачында
 Нәр инсан бир күлә, жарпаға бәнзәр.

Жарпаглар, булудлар ажры олса да,
 Бу дүнја бағынын бәһәри бирдир.
 Уддуғу нава бир, ичдији су бир,
 Јердән ширә чәкән көкләри бирдир.

Будаг һеч јашармы будагдан ажры,
 Өмр едә биләрми инсан инсансыз?
 О доғма күлшәндән, о багдан ажры
 Инсан хәзәл кими өлүдүр јалныз!

Мәнә елә кәлир:

һардаса, кимсә

Бир инсан өмрүнә гәләм чәкирсә,
 Өзү дә билмәдән јүз ган салыр о,
 Бәшәр ағачына балта чалыр о.

Бир инсан көчүрсә дүнјадан әкәр,
 Сән елә билмә ки, тәк бир чан кедир.

Һәр сөнән бахышда сајсыз диләкләр,
 Һәр кичик табутда бир чаһан кедир.

О кедир... галырыг биз јана-јана,
 Бу дәрди үрәкдә дашымаг чәтин.
 Һәр күн јер үстүндән јерин алтына
 Көчүр бир парчасы бәшәријјәтин.

Бәшәр дејикләри ваһид бир бәдән,
 Бәс нәдән дүшүбдүр үрәкләр ажры?
 Инсан чәмијјәти јаранан күндән
 Јоллар, тәригәтләр, мәсләкләр ажры...

Бәлкә буна көрә биканәјик биз,
 Бәлкә буна көрә диванәјик биз?
 Бәлкә буна көрә үрәји дашыг,
 Инсаны инсандан оғурламышыг!

Бир кичик будағы ғыранда рузкар,
 Будаг ган-јаш төкәр, ағач ган ағлар.
 Бир дурна ажрылса өз гатарындан,
 Гатар мәнзиләчән кедәр пәришан.

Бәс бир дурна гәдәр олмадыгмы биз?
 Нечин буза дөндү гајнар гәлбимиз?

Ахы биз һамымыз јахын сирдашыг,
 Ата бир, ана бир доғма гардашыг.

Ејнидир һавамыз, сујумуз бизим,
 Ејни торпагдандыр мајамыз бизим.

Јоғуруб јапанда хилгәтимизи,
 Ејни көздә көрүб тәбиәт бизи.

Һеч қәси һеч кәсдән әсикк етмәјиб,
 Һеч бир баласыны ана атмајыб.

Сән еј ғылынч чәкиб наһаг ган төкән,
Кимә галдырысан о ғылынчы сән?

Сејр ет... гаршындакы чан сирдашындыр,
Инсандыр, демәли, ган гардашындыр.

Нәдир бу азғынлыг, бу гудурғанлыг?
О ганлы сәнкәри сејр ет бир анлыг.

Атанын ганыдыр ахыр дәмбәдәм
Дүшмән сандығынын синәләриндән.

Тәбиәт — о бөјүк ағ сачлы ата,
Бизи бәхш едәндә бу каината,

Чан верди, ган верди, гејрәт верди о,
Бизә инсаф верди, мүрвәт верди о.

Бизә әл верди ки, имдада чатаг,
Јыхылан бир кәсин голундан тутаг.

Бизә ағыл верди — вичданлы, мәтин,
Дәрк едәк дәрдини бәшәријјәтин.

Суссун о үрәк ки, буздан сојугдур,
Үзүлсүн о гол ки, јардымы јохдур.

Кор олсун о көз ки, аловланмаја,
Бир инсан көнлүнә ишыг салмаја.

Инсан дәрдләринә биканә инсан,
Гуру бир көтүкдүр башдан, бинадан.

Бу гоча дүнјанын сејринә сән кәл,
Тәбиәт нә гәдәр көзәл, мүкәммәл...

Нечә меһрибандыр чөлдә чичәкләр,
Ејни сәмтә әсир әсән күләкләр.

Чөлләрдә чејранлар дәстәјлә кедир,
Дәниздә ләпәләр гол-гола верир.

Једди гардаш улдуз — ишыглы, ири,
Һәлә бирчә дәфә күсмәјиб бири.

Инсан да дүнјада — бир чичәк, бир гуш,
Онун да хилгәти белә саф олмуш.

Бәс һардан јаранды икитирәлик?
Һачан зәһәрләнди бу ган, бу илик?

Нәдир бу чанилик, бу өлүм, бу ган?
Биз ки тәмиз идик башдан, бинадан.

Сән еј мәләк гәдәр мүгәддәс инсан,
Еј ады күнәшлә гоша дајанан!

Нечин мәләк икән, иблисә дөндүн,
Гызыл күнәш икән гаралдын, сөндүн?

Зүлмәтә чеврилдин, сән бир нур икән,
Батаглыг јаратдын, саф, бұллуз икән.

Дүнјаја од-алов төкүрсән бу күн,
Дүнән гурдугуну сөкүрсән бу күн.

Көјдә улдузлара сығал чәкирсән,
Фәгәт јер үстүндә зиндан тикирсән.

Бахырам әјниндә тәзә палтара,
Заһирин парлагдыр, батинин гара.

Башында камалын, билијин дә вар,
Даһа дәһшәтлидир биликли хунхар!

Биликсиз олмағын бәласы бирдир,
Биликли чанилик даһа бетәрдир.

Һансы мәртәбәжә көр чатыб бәшәр:
Силаһланыб фитнә, җарағланыб шәр.

Бәйнунда галстук, әлиндә силаһ,
Инсан гијафәли, җыртычы тимсаһ!

Үздә мәдһ еләјир мәдәнијјәти,
Анчаг батиндәсә фикри, нијјәти

Дағытмағ, гопармағ, парчаламағдыр,
Сөзү ипәк кими, диши бычағдыр.

Кечәләр далырам кур шәһәрләрә,
Кечәләр бәнзәјир ал сәһәрләрә.

Һәҗһат, көз күлдүрән бу ишығ, бу нур,
Онун силаһында өлүм, ган олур.

Дејин, бунунчунму Эдисон мәкәр,
Әлләшди, вурүшду узун кечәләр?

Көзүнүн нуруну о, килә-килә
Әридиб ахытды бу чүр нагилә.

Дүшүндү: инсана бу, бир көмәкдир,
Инсан ишығ көрүб севинәчәкдир.

Ахачағ үрәжә, идрака ишығ,
Бәс нијә никаран, начар галмышығ?

Сиз еј јер үзүнә өлүм јајанлар,
Зәриф дүјгулары тапдалајанлар,

Сиз еј мүстәмләкә һавадарлары,
Дүнјанын «мәдәни» чанаварлары!

Јурдлары гурд кими гамарлајанлар,
Дүнјаны мин јердән һасарлајанлар.

Ракетлә, танк илә, топла, түфәнклә,
Чылыз бир үрәклә, дар бир диләклә.

Бу бөјүк дүнјаны тикәләјәнләр,
Инсанлығ адыны ләкәләјәнләр!

Билик сизин үчүн фитнәдир јалныз,
Ишығы бәбәкдән гопарырсыныз.

Бахырам дүнјанын хәритәсинә,
Бу башы бәлалы Јер күрәсинә.

Дүнја золаг-золаг, дилим-дилимдир,
Чејнәнән сәрһәдләр дидим-дидимдир.

Нә гәдәр чәпәрләр, нә гәдәр мәрзләр...
Мәрз үстә мәнасыз мүбаризәләр.

Виран һиросима, өлүм сүкуту,
Ијирминчи әсрин нәһәнк табуту!

Һәлә дәрјаларча инсан гәмләри,
Дахау, Буһенвалд чәһәннәмләри!

Һәлә чаниләрин чохусу дири,
Һәлә әһримәнләр, һитлерләр сағдыр.

Бәс һансы гүдрәтин полад әлләри,
Онлары дүнјадан гопарачагдыр?!

Нечин тәрлан кими һаваланмајаг?
Бүтүн Јер үзүнү Вәтән санмајаг?

Гынына чәкилмиш тысбаға кими
Јашамаг инсана ејиб дејилми?

Көзләри нә гәдәр дарды онларын —
Бир гарыш јер үстә боғушанларын!

Бир анлыг әл сахла, дүшүн, еј инсан,
Ахы нәдән өтрү вурһавурдасан?

Бир бах әтрафына, көр дүнја нәдир?
Сону көрүнмәјән бир хәзинәдир.

Нә зәнкин јаранмыш ана тәбиәт,
Торпагда сәхавәт, суда сәхавәт.

Алмалы, армудлу бу бағлар сәннин,
Сәадәт гајнаглы булаглар сәннин.

Көр дүнја сәннинчин нәләр сахлајыр:
Дашлар өз бағрында көвһәр сахлајыр.

Сәнниндир аг сачлы шәләләләр дә,
Көзләри ал чанаг, тәр лаләләр дә.

Сағымыз, солумуз күмүшдүр, зәрдир,
Дүнјанын сәрвәти дүнја гәдәрдир.

Тамаһ чиловуну биз јығсаг әкәр,
Бу сәрвәт, бу не'мәт һамыја јетәр.

Јалныз әмәк кәрәк, һалал бир әмәк,
Зәһмәт һаләсилә әһатәләнемәк!

Дан үзү гушларла биркә ојанмаг,
Дәрјаз чала-чала шәһдә јујунмаг.

Көзәлдир архларда шырылдајан су,
Котан парылтысы, торпаг гоһусу.

Көзәлдир баһарын бағ чичәкләри,
Севкили нәфәси — дағ чичәкләри!

Зәмиләр гојнунда хәјала далмаг,
Чөрәјин әтрини сүнбүлдән алмаг!

Далыб үфүгләрин сонсузлуғуна,
Гышгырмаг бу ешти бүтүн чаһана.

— Инсан Јер үзүнүн дүрданәсидир,
Инсанын Вәтәни Јер күрәсидир.

Јаланчы сәрһәдләр силинсин кәрәк,
Әрзин бүтөвлүјү билинсин кәрәк.

Ојаныр Африка, галхыр фил кими,
Алыб хортумуна чыртдан һакими.

Чалыр гајалара, чырпыр дашлара,
Алгыш зүлм әлиндән гуртулмушлара.

Нилин әзәмәти онун сәсиндә,
Азадлыг ешти вар әсрин сәсиндә!

Ојаныб јухудан Тәбризим мәнним,
Јатмыр Шәһризадым, әзизим мәнним.

Азадлыг дејирик.
Азадлыг һәлә —
Һәјатда бизимчүн биринчи пиллә.

Һәлә көј үзүндә нечә сәрһәд вар,
Ачсын әсрарыны ајлар, улдузлар.

Бизә Јер күрәси дар бир гәфәсдир,
Јетәр бу гәфәсдә јашамаг,
Бәсдир.

Галхаг улдузлара, ајлара галхаг,
Дүнјаја уча бир зирвәдән бахаг.

Каинат — инсанын учуш мејданы,
Инсан — каинатын зәка тәрланы.

Булудлар — ачылан ганадларымыз,
Кәһкәшан — учалыг игтидарымыз...

Һејф, бу мәтләби билмәјәнләр вар,
Инсан һарајына кәлмәјәнләр вар.

Һәлә көр нә гәдәр јетим-јесирләр
Шахтада титрәшир, гарда әсирләр.

Голлары гандаллы икидләр мин-мин
Кәмирир дашыны дар мәнбәсләрин.

Һәлә фитнә-фәсад говулмамышдыр,
Залимләрин бурну овулмамышдыр.

Һәлә нечә хәјал әләк-фәләкдир,
Ән бөјүк дәрд исә биканәликдир.

Бизим гәлбләримиз бирләшсә әкәр,
Инсан һәр улдуздан парлаг көрүнәр!

Бирләшсә чаһанда милјард үрәкләр,
Бүтүн арзулара јетишәр бәшәр.

ШЕ'Р ВЭ ЫКМЭТ

Наны јер үзүндө елэ бир инсан,
Шәһријар, сән она архаланасан?

Гәлби һүнәр долу, өзү мәрд олсун,
Сәһәр нәсими тәк кәһлүнә долсун.

Силсин үрәјиндән гәми, гүссәни,
Голундан јапшыбы галдырсын сәни.

Сон гојсун өмрүндә бу мүсибәтә,
Гәдр-гијмәт версин ше'рә-сәнәтә.

Әлиндән јапшыбы, гәлбинә кирсин,
Сәнин улағыны чајдан кечирсин.

Мәни горхутмајыр ачындан өлмәк,
Горхурам: фәјдәсыз јанан бир шам тәк

Тәнһа бир кушәдә јаным, мәнв олум,
Бир овуч гум кими јелә соврулум.

Јох! Мәним од гәлбим бир булаг истәр,
Јаратмаг наминә јашамаг истәр.

Мән атдан дүшсәм дә, шаһиддир аләм:
Јенә дә атланыб чапа биләрәм.

Өз јатмыш бәхтимдән акаһам өзүм,
Узаг үфүгләрә дикилиб көзүм.

Нә јәјлы чарпајы, нә бағ истәрәм,
Нә дә зәр-зибалы отаг истәрәм.

Мән аза гаиләм, чоҳда көзүм јох,
Нәфсимин көзүнә батырмышам ох.

Нәдир истәдијим? Бир һәсир, бир шам,
Бир балыңч, бир кузә арзуламышам.

Бир аз ај ишығы, бир чам тәмиз су,
Бир јашыл сөјүдүн баһар гоҳусу.

Бир парча чөрәјин ағыз ләззәти,
Фәгәт дүнја бојда илһам гүввәти!

Инан ки, о сују, о чөрәји дә,
О ај ишығыны, о күләји дә

Ғавајы, мәччани истәмирәм мән.
Әлимлә гопардыб јанар гәлбимдән,

Мән сизә од кими сөзләр верәрәм,
Сөз нәдир, аловлу көзләр верәрәм.

Мисра верәрәм ки, дешилмәмиш дүрр,
Һәр бири гәлбимин дөјүнтүсүдүр.

Јанар бир үрәкдә јаранан сөзләр,
Фикрин шанәсилә даранан сөзләр!

Бир сөз ки, јолсузу јола кәтирән,
Бир гәлдән чыхараг мин гәлбә кирән.

Сә'динин ше'ри тәк дәрдрә дәрман,
Һафиз гәзәли тәк әбәди галан.

Тутулмуш көзләри ача билән сөз,
Илләрин үстүндән уча билән сөз!

Јахшыны јашадыб, писи јандыран,
Намусу, гејрәти ганадландыран,

Јатмышы ојадан гүдрәтли бир сөз,
Өлүнү дирилдән шәфгәтли бир сөз!

Бир сөз ки, Фирдәвси нә'рәси кими,
Дөјүшдә азадлыг күлләси кими!

Дүшмәнин әлиндән бајраг салан сөз,
Һаггын чижәрилә нәфәс алан сөз!

Бир сөз ки, суланмыш хәнчәрә дөнсүн,
Атәши намәрдин башында сөнсүн!

Јумруғу дәмирә, даша дөндәрән,
Инсаны һавалы гуша дөндәрән,

Дөјүш мејданына апаран бир сөз,
Гәһрәман үрәкдә гәһрәман бир сөз!

Шаирәм, динлә көр нә дејир илһам:
Мән сөз хиридары, сөз сәррафыјам.

Инсанлар көрмүшәм, үзләр көрмүшәм,
Ачизи мәһв едән сөзләр көрмүшәм.

Јазығын, фағырын башындан басан,
Залымын дөшүндән орденләр асан,

Нөкәрләр көрмүшәм, сөз нөкәрләри,
Бојнујоғунларын өз нөкәрләри.

Мән онда сыјырдым өз гылынчымы,
Мәсләк гылынчымы, сөз гылынчымы!

Јетәр! Сахта сөзләр! Јаланчы сөзләр!
Өмрү оғурлајан таланчы сөзләр.

Зөвгүн, һиссијатын дашан чамы тәк,
Күнәшлә, баһарла долудур үрәк.

Кәл, сәнә бакирә сөзләр верим мән,
Үрәкдә бәсләнмиш көвһәр верим мән.

Дурсун кәлин кими гаршында сәнин,
Бир севдаја дөнсүн башында сәнин.

Бир муштулуг кими сәсләсин сәни,
Бир ана гојну тәк бәсләсин сәни.

Һәјатда һәр шеји унутсан да сән,
Ону ешг кими әзбәр биләсэн.

Нејләјим, әлимдән ајры иш кәлмир,
Мән шаир јарандым, садәчә шаир.

Дунјада һәр кәсин өз сәнәти вар,
Шаирин әлиндә сөз сәнәти вар.

Шаһиддир кечәләр од төкән үрәк,
Сөзләр — гәләм илә күләшән пәләнк.

Шаир нә'рә чәкир гәһрәман кими,
Пәләнклә күләшән пәһләван кими.

Шаирин һәјаты — әбәди дөјүш,
Бүтүн өмрүн боју һүчүм ет, дөјүш!

Сән өзүн билирсән, мөним әзизим,
Ишимиз, күчүмүз ајрыдыр бизим.

Дүнјада нә гәдәр иш вар, сәнәт вар,
Бириндән јапышар агил оланлар.

Һәр кәс өз јерини тапса һәјатда,
Санки хәзинә вар башынын алтда.

Севдијин сәнәти интихаб етсән,
Јорулдум демәзсән, нә гәдәр кетсән.

Көнүл вердијин иш учалдар сәни,
Көнүл вермәдијин гочалдар сәни.

Сәннин јүз сәнәтдән башын чыхса да,
Бирини севирсән јәгин дүнјада.

Сәннин сәадәтин севдијиндәдир,
Ешги илијиндә, сүмүјүндәдир.

Она көзләринин нуруну вер сән,
Она үрәјиндән атәш ичир сән.

Дүнјада ән көзәл, шаһ әсәрләри
Јаратды зәһмәтин чәсур әлләри.

Зәһмәтә архалан, ишә күвән сән,
Будур тәрәггинин јолу әзәлдән.

Аталар нә гәдәр көзәл дејибләр,
Дејибләр: чөрәји чөрәкчијә вер.

Биздән габагдадыр европалылар,
Иши иш биләнә тапшырыр онлар.

Кәтир хәјалына фирәнк достлары,
О чәрраһ бычаглы бөјүк Пастери.

Волтери, Дидрону хәјала кәтир,
Онлар Франсанын әзәмәтидир!

Волтерин әлиндән гәләмини ал,
Она каманча вер. Де: бир һава чал.

Ким билир, бәлкә дә алар, чаларды,
Фәгәт бәшәријјәт онсуз галарды.

Бу дәрләр мөнимдир, дүшүнсән әкәр,
Гәләм истәјирәм, сајғач верирләр.

Мәнә нә идарә, нә мөһүр кәрәк,
Сөз үстә одланан бир өмүр кәрәк!

Бу аслан көнлүмү чох инчитмәјин,
Шири шифрәләрә әсир етмәјин.

Дүздүр, башым чыхыр ријазиијјатдан,
Говлугдан, һесабдан, мұһасибатдан.

Фәгәт инанын ки, көзүм ондадыр, —
Ше'римин јарымчыг мисрасындадыр.

Ше'р — азадлығым, ше'р — һәјатым,
Өмрүм, сәадәтим, мүгәддәрәтым!

Гарталы сәмадан ајырмајын сиз,
Өвлады анадан ајырмајын сиз.

Мәним тәк мүһасиб һәјатда чоһ вар,
Мәним тәк шаирсә четин тапылар.

Мин гәлбдә чалынан тар кимијәм мән,
Әсримин һафизи, Саибјәм мән.

Гәләмимдән чыхан инчи мисралар
Нечин бош чөлләрә едилсин нисар?

Ше'р — көз үстүндә бәсләнән хилгәт,
Ајаглар алтына дүшүбдүр фәгәт.

Диләнчи шаирләр әскилтди ше'ри,
Гара бир пул кими зај етди ше'ри.

Ше'ри ојунчаға дөндәрди онлар,
Ше'ри мәртәбәдән ендирди онлар.

Ше'р бир мүгәддәс, ишыглы бина,
Гој натәмиз әлләр дәјмәсин она.

Һејһат! Бу сөзләри ешитмәз онлар,
Илһамы, сәнәти пула сатанлар.

Бу бағын бар верән ағачыјам мән,
Сынмыш гол-будағым көр нечә јердән.

Фәгәт јандырса да, шимшәкләр мәни,
Дөјсә дә туфанлар, күләкләр мәни,

Јенә бар вермәли, күл ачмалыјам,
Јенә ше'р үстүндә дил ачмалыјам.

Шаир шам кимидир, шам өзү јанар,
Өзкәнин сүфрәси нура'бојанар.

Нә гәм! Гој шам кими јансын һәјатым,
Тәки торпаг алтда бәхтијар јатым.

Мәндән көвһәр кими сөз истәјирләр,
Гој үрәк ганымдан јарансын көвһәр.

Мәним бир ағ сачлы мәмләкәтим вар,
Әчаиб, гәраиб бир милләтим вар.

Ијнәнин көзүндән кечсәк дә еллик,
Бә'зән дарвазадан кечә билмәрик.

Шаирлик бир заман бурда дәб олду,
Кәндләр, шәһәрләр дә ше'рлә долду.

О заман шаирин һөрмәти варды,
Шаир Фәһад кими дағ гопарарды.

Дилләрә дүшәндә бә'зән бир сөзү,
Бәхтини ојадыб, јатарды өзү.

Һејһат! Бу тәмизлик узун сүрмәди,
Шөһрәти, сәрвәти, вары-дөвләти

Доғма баласындан әзиз сәјмилар,
Гызыл јығмаг үчүн халгы сојанлар

Јалтаг шаирләри гамарладылар,
Әл чәкиб, охшајыб-тумарладылар.

Сараја чәкдиләр, дар сарајлара!
Көзү кор, гулағы кар сарајлара!

Равиләр, рәммаллар, гэсидәчиләр
Ахышыб кәлдиләр һеј бирәр-бирәр.

Кәлдиләр, заһирдә шан-шәрәф үчүн,
Әслиндә бир гарын от-әләф үчүн.

Бу агыр заманда, чәтин заманда,
Сәнәтин һөрмәти тапдалананда

Јахшы ки, дүнјаја Фирдөвси кәлди,
Мәһкум бир өлкәнин кур сәси кәлди!

О, сөздә-сәнәтдә мисилсиз дүһа,
Бахды гаранлыгдан гызыл сабаһа.

Кәлди, фикримизин баһары кәлди,
Бағлы дүлимизин ачары кәлди.

Вәтән севкисилә үрәји долу,
Вәтән торпағынын ән бөјүк оғлу

Мәтин аддымларла чыхды ирәли,
Әлиндә илһамын, сөзүн мәш'әли.

Јарды гаранлығы шаир көзләри,
Зирвәләрдә кәзән шаһин көзләри...

Јох! Асан дејилди. Бу, чәтин ишди,
Онда ки мәмләкәт әрәбләшмишди.

Онда ки, Тәбриздән Теһрана гәдәр
Әрәб дәвәләри нәр-нәр нәрилдәр,

Вәтән торпағыны ајаглајарды,
Әрәб додаг тикәр, гол бағлајарды.

Онда ки әрәбә тәслимди һамы,
Әрәб әгидәси, әрәб мәрамы

Илијә, сүмүјә, гана кирмишди,
Хәјалы, идракы зәнчирләмишди,

Онда бу торпагдан учалды бир сәс,
Илдырымлар сачан гајнар бир нәфәс!

Јетәр бу мәһкумлуг! Јетәр бу зилләт!
Бағдада баш әјән башлара лә'нәт!

Нифрәт әлиганлы гэсбкарлара!
Гојун гијафәли чанаварлара!

Нифрәт фәтеһләрә әл верәнләрә!
Милли симасыны итирәнләрә!

Әслиндән, көкүндән ајрыланлара,
Әрәб бошгабыны јалајанлара.

О, Тус мешәсинин чәсур асланы
Белә һарајлады о вахт Ираны.

Гәфил нә'рә чәкиб бар-бар бағырды,
Алмас пәнчәсилә тилсими гырды.

Онун көксүндәки пәләнк үрәји
Тағыны титрәтди доғгуз фәләјин.

Һәр сөзү Иранда топ сәси олду,
Синәси азадлыг гәләси олду.

О деди: бу елләр јаса батмасын,
Интигам гылынчы гында јатмасын.

Чәмшид диҗарында, Кеҗ өлкәсиндә
Ағалыг етмәсин беш-алты кәдә.

Ирандан данышды, бөҗүк Ирандан,
Гылынчлы, галханлы мин гәһрәмандан.

Фикрини торпаға, даша сөҗләди,
Инсана, чичәҗә, гуша сөҗләди.

Аҗаға галдырды дағы-дашы о,
Шимшәҗә дөндәрди көздә җашы о!

Зәрдүштүн сәсиҗлә оҗатды бизи,
Геҗрәтлә долдурду үрәҗимизи!

Әкәр галыбдырса, милләт онундур,
Чан онун, ган онун, геҗрәт онундур.

Иранын көзүнүн ишығыҗды о,
Гаранлыг өлкәннин маҗағыҗды о.

Һеҗһат! һәҗатынын гоча чағында
Баш көтүрүб кетди өз торпағындан.

Достлардан гачараг, фәрҗад гопарды,
Дүшмән диҗарына пәнаһ апарды.

Көзүндә бөҗүк бир өлкәннин гәми,
Паҗ-пиҗада кетди Бағдада кими.

Ағсаггал .Фирдөвси дүшөндә чөлә,
Үнсүри әлиндә гызыл пиҗалә,

Тахтын көлкәсиндә хумарланырды,
Алдығы ән'амла гүрурланырды.

Тфу, пис үзүнә, еҗ чәрхи-фәләк,
Сән икиүзлүсән кечә-күндүз тәк.

Гүнәрсиз инсанлар сәндә кам алыр,
Гүнәр саһибләри кәнарда галыр.

Күнәш булудларда фәған еләҗир,
Җараса ортада чөвлан еләҗир.

Шаир еһтиҗачын гулу олубдур,
Ше'р мәддаһларын малы олубдур.

Онларын нә тәб'и, нә илһамы вар,
Фәгәт әлләриндә шәраб чамы вар.

Онларын билдиҗи бирчә «Әлфиҗә»,
Ше'рдән гисмәти вәзн-гафиҗә.

Чүрүмүш ип кими беш-он сәтир сөз,
Мис кими, даш кими утанмаз бир үз.

Нә үзлә шаирлик еләҗир онлар,
Өвлад әвәзинә өлү доғанлар?

Онлар елдән деҗир, обадан деҗир,
Онлар харабаҗа абадан деҗир.

Мараглан, сеҗр елә ше'рин өмрүнү:
Вәфаты күнүдүр тәвәллүд күнү.

Һарам тикә кими дады билинмәз,
Бич ушаглар кими заты билинмәз.

Һеҗһат! Шаир ады дашыҗыр онлар,
Бизим өмрүмүзү җашаҗыр онлар.

Ән зәриф, ән ләтиф кәламдыр ше'р,
Үрәкдә гајнајан илһамдыр ше'р.

Онун чазибәси, онун сәһри вар,
Онун һәр сәтриндә фикир нәһри вар.

Сәнмүш үрәкләрдә мәш'әл јандырап,
Ше'ри дујанлары ганадландырап.

Ше'р инсан күчү, инсан әзмидир,
Ше'р Фирдәвсинин улу нәзмидир.

Севинчдир, шадлыгдыр, гәмдир, кәдәрдир,
Ән тәмиз, ән дәрин дүшүнчәләрдир.

Көзә ишыг верән хилгәтдир ше'р,
Үрәкдән гәм силән гүввәтдир ше'р.

Һарда ки көрүндү һүснүн чилвәси,
О јердән учалыр шаирин сәси.

Асланын гәзәби, маралын сәси,
Чошан бир дәнизин нәрилдәмәси,

Галын чәнкәллијин мүбһәм әсрары,
Јазда шаггылдајан баһар сулары,

Үркмүш бир чејранын бирдән дурмасы,
Күл үстдә бүлбүлүн чәһ-чәһ вурмасы.

Мәтин бир гочанын нурани үзү,
Атүстә бир кәнчин од долу көксү,

Бир бала јухусу, бир ана гојну,
Намуслу бир гызын севки ојуну.

Бир сөјүд көлкәси, бир дағ чешмәси,
Селләрин дағларла пәнчәләшмәси,

Кизли булагларын үзә чыхмасы,
Күнәшин јајылыб дүзә чыхмасы,

Дағын гылынч бели, гајанын дөшү,
Кәл дејән көзәлин оғрун күлүшү.

Һичранын атәши, вүсалын дады,
Бир чүт күл додагда үрәјин оду,

Јарын јар әлилә тумарланмасы,
Дојмајан ашигин хумарланмасы,

Чәсур инсанларын пак мәнәббәти,
Бах, будур јарадан ше'ри, сәнәти!

Хәзәлләр төкүлсүн гој пајыз күнү,
Сејр едим гызылын төкүлдүјүнү.

Чырпсын ганадыны гара кәкликләр,
Совушсун, дүшмәсин тора кәкликләр.

Турачлар дад чәкиб гаггылдасынлар,
Әрзи долашанлар аддымласынлар.

Динләјим Сәбанын саз чалмасыны,
Һәрдән Шәһријардан сөз салмасыны.

Чомәрд инсанлара бахыб шадланым,
Ше'рин көһләниндә мән дә атланым.

Ше'р дә өвлад тәк чанда бәсләнир,
Иликлә, сүмүклә, ганда бәсләнир.

Шаирин дилиндэн сачылан о дүрр
Халгын додагында шәкәрдир, сүддүр.

Ше'рсиз бир дүнја — кәдәр, гәм кими,
Ше'рсиз чәннәт дә чәһәннәм кими.

Инсанлар ше'рсиз јашаја билмәз,
Ше'рә кәм бахана инсан дејилмәз.

Еј ше'р, һәјатым, өмрүм сәниндир,
Көзүмүн ишыгы сәтирләриндир.

Өмрүмү, чанымы алан да сәнсэн,
Өмрүмүн гејдинә галан да сәнсэн!

Сәнсэн башым үстә ачылан сәһәр,
Сәнсиз күндүзүм дә кечәјә бәнзәр.

Бу сулу, палчыглы, кирли дүнјада
Сәмәндәр гушуну салырсан јада!

Сән торпаг дејилсән, чансан, үрәксән,
Сән гартал ганадлы бир кәләчәксән!

Апар гәлбимизи әбәдијјәтә,
Говушдур әлинлә бизи һикмәтә.

Јахшы ки, сән варсан, бир дә һикмәт вар,
Бир һечдир көзүмдә инан, галанлар.

Һикмәт бу дүнјанын вүчудунда ган,
Һикмәтдир дүнјада әбәди галан.

Һикмәт маһијјәтдир, һикмәт әсасдыр,
Ше'р бир тәләтүм, бир еһтирасдыр.

Ше'р бу дүнјанын зөвгү, севинчи,
Һикмәт тәфәккүрүн тапдыгы инчи.

Башлангыч да одур, интиһа да о,
Ше'рсә һикмәтин бәзәкли дону.

Ше'р сөз либасы кејинән заман,
Санки гыз бәзәниб чыхар отагдан.

Мән вердим чанымы сөзә, сәнәтә,
Өлдүм, чатмаг үчүн әбәдијјәтә!

Сөзүн көксүндәдир шаирин чаны,
Шаири сөзүндән, ше'риндән таны.

Севирәм шаирин гүсуруну да,
Ше'рин мәнзумуну, мәнсуруну да.

Ал, бир дә вәрәглә «Күлүстан»ы сән,
Әсрләр шаһиди о дастаны сән.

Илләрчә дөјсә дә јагыш, гар ону,
Солдурә билмәди туфанлар ону.

Пајыз баға кирди, ше'рә кирмәди,
Шејхин «Күлүстан»ы хәзан көрмәди.

Нә көзәл демишдир бөјүк сәнәткар:
«Күл солар, «Күлүстан» әбәди галар».

...Мәни дүшүндүрүр нә вахтдан бәри,
Ше'рин шәкилләри, ше'рин нөвләри.

Мәнсур ше'р дә вар, мәнзум ше'р дә,
Мусиги чырпынар мәнзум ше'рдә.

Мөвзун ше'р дә вар, ади нәзм дә,
Ахтарма атәши, оду нәзмдә.

О, ше'рин сазыны оғурласа да,
Өзүңкү дежил о сәс, о сәда.

Вәзни, гафијәси буздан сојугдур,
Бәдәни олса да, үрәји жохдур.

Јашасын дүнјада үрәкли сәнәт,
Одлу, еһтираслы, мәсләкли сәнәт!

Кәлсин гијмәт версин сәнәтшүнаслар,
Кимдир гафијәбаз, кимдир сәнәткар.

Дүнјада нә гәдәр ше'р јазан вар,
Халгын дәрдрәинә кендән баханлар

Бирчә мисра белә јарада билмәз,
Гәлби јанмајана шаир дежилмәз!

Үбејд Зәканинин зәрафәтләри,
Һәлә Сәфаһани комплементләри...

Бунлар да кәламдыр. Охумаг олар.
Фәгәт шаир дежил, назимдир онлар.

Шаир халгын сәси, әсрин сәсидир,
Вәтәнин ағсачлы сәркәрдәсидир!

Һөкмүлә ордулар ајаға галхыр,
Ше'ринин нәһриндә дашлар да ахыр.

Ше'рдә чаду вар, ше'рдә әсрар,
Јатырар, ојадар, хумарландырар.

Үрәјин чөвһәри, чаны ондадыр,
Гарғал мисраларын ганадындадыр.

Дашүрәклиләри јумшалдан одур,
Бағлы көзү ачан онун нурудур.

Ше'рин дүшмәни вар, ше'рин досту вар,
О да гылынч кими дөјүшдә парлар.

Өлкәләр ојанар ше'рин сәсиндән,
Шимшәк мисраларың гәһгәһәсиндән!

Көз үстә јери вар һәр бир дијарда,
Мајаға бәнзәјир фыртыналарда!

Онун пычылтысы топ сәси кими,
Сә'динин, һафизин нәғмәси кими!

Һафиз! Күнәш долу бир көнүлдүр о,
Күлләрин ичиндә гызылкүлдүр о.

Шаирләр ичиндә чәләнк онундур,
Ән көзәл тәранә, аһәнк онундур.

Тар кими зили вар, бәми вар онун,
Севинчдән гијмәтли гәми вар онун.

Онун «Диван»ына нәзәр салмышам,
Јүз дәфә, мин дәфә һејран галмышам.

Мән она сәнәтин рејһаны дејим,
Јохса фарс дилинин Гур'аны дејим.

Ләпәләр, күләкләр онун сәсидир,
Улдузлар әбәди гәһгәһәсидир.

Жердә аддымлајан о көј шаири
Топлады башына сәјјарәләри.

Дөшүндә кичик бир дәфтәр сахлады,
Санки күзкү үстдә көвһәр сахлады.

Дүнјада јени бир дүнјады Һафиз,
Көјләри көстәрән ајнады Һафиз.

Ше'рин гылынчыны чәкиб бүләвә,
Көзәл бир дил верди доғма елинә.

Гејбдән јаратды «Лисанәл-гејб»и,
Баһарын ејби вар, онун јох ејби.

Көзүн јол чәкирсә, бујур, кәл фал ач,
Елә бил ондадыр һәр дәрдә әлач.

Әсрләр доланыр, әсрләр кечир,
Һафиз чешмәсиндән нәсилләр ичир.

Һәр кәс өз дәрдини она сөјләјир,
Һәр кәсә о, тәзә мә'на сөјләјир.

Һафиз бир кайнат: тәмиз, нурлу, пак,
Фөвгүнә галхмагдан ачиздир идрак.

Сону көрүнмәјән бир дәниздир о,
Ај кими, күн кими ләкәсиздир о.

Бахырам, ишыгдан көзүм гамашыр,
Ачыг, кен алнында нурлу гырышыг.

О бахыр тәфәккүр зирвәләриндән,
Дүнјаја нур төкән бир дан јериндән.

О нәләр дүшүнүр, о нәләр дејир:
Мин дәрдин дәрманы нәғмәләр дејир.

Онун нәғмәләри баһар бүлбүлү,
Бағрынын башында бәсләјир күлү.

Горујур күлләри тикандан, хардан,
Гызыл гөнчәләри јағышдан, гардан.

Горујур көрпәчә ганадыјла о,
Горујур гәлбинин фәрјадыјла о.

Јох, о бүлбүл дејил, шаир гәлбидир,
Чәми ашигләри чәкир, чәлб едир.

Бағрынын башыны јандыранда аһ,
Инсанлар Һафизә апарыр пәнәһ.

Һафиз јаралары ачыр, бағлајыр,
Нечә әсрдир ки, күлүр, ағлајыр.

Гонаға јер верир көзүнүн үстдә,
Охшајыр, јатырыр дизинин үстдә.

Үрәји, сүфрәси, гапысы ачыг,
Кимсә бу гапыда сәнә демәз: чых.

Асман бојдадыр шаир отағы,
Кәһкәшан өзүдүр онун чырағы.

Кимин бу мәнзилә ајағы дәјсә,
Јери вар, шаһлара наз ејләјирсә.

Көзүнүн учујла бахмаз тача о,
Чијнини даг кими тутар уча о!

Ҳафиздэн мәтинлик, мәрдлик өјрәнән
Лүксәкдә дајаныр сәјјарәләрдән.

Ај илә, күнәшлә кәзир јанашы,
Улдузлу көјләрә тохунур башы.

Ҳафиз дәрқаһына ајағ басан кәс,
Шаһлара әл ачмаз, сараја кирмәз.

Ҳафиз күнәш долу бир чам әлиндә,
Әбәди хумардыр өз мәнзилиндә.

Онун артығыны кәлиб Хызр ичир,
Онун бош тахчасы бир кәзинәдир.

Улдузлар ичиндә дурур хејмәси,
Үзүнүн ниғабы — ајын шөләси.

Онун мәктәбиндә дәрс алыр бәшәр,
Онун мәктәбинә кәлир мәләкләр.

Әһсән хумарлара хәләт верәнә,
Бу ики дүнјаны фәтһ ејләјәнә!

Шамы кечән үчүн шам јандырана,
Әглин көјләрини нурландырана!

Цапағы бир јанда, өзү бир јанда,
Пәришан сачлары чәндә, думанда.

Бүтүн јер үзүнүн әшрәфијди о,
Адәмин ән бөјүк хәләфијди о.

Адәм бир арпаја сатды беһишти,
Ҳафиз дә ешгдә бу јолу сечди.

Верди Бухараны, Сәмәргәнди дә
Бир хала, ишығлы бир тәбәссүмә.

Онун нәзәриндә вар-дөвләт фәна,
Јығды көзәлләри өз әтрафына.

Ачылды чөһрәси ал сәһәр кими,
Бахды зирвәләрдән пејғәмбәр кими.

Дүнјаны көксүндә саз кими чалды,
Күнәш шүалары мизрабы олду.

О сәси дәрк едән бир гулаг кәрәк,
Ҳафиз мәғамына учалмағ кәрәк!

Ән көзәл тәшбәһләр, истиарәләр
Онун бағчасында гөнчә кими тәр.

Арифләр шаири, мә'налар каны,
Ону ахырачан гаврајан ханы?!

Сәнә бадә верәр — үрәк шәрбәти.
Нуш ет. Бас бағрына әбәдијјәти.

Ғәјнар бир арзудур, диләкдир Ҳафиз,
Тәпәдән дырнаға үрәкдир Ҳафиз!

Инсанлығ, мәһәббәт нүмунәсидир,
Инсан чырағынын пәрванәсидир!

Јандырыр фитнәни күләш кими о,
Севир инсанлары күнәш кими о.

Бәлкә дә күнаһа батмазды Шүмүр,
Ҳафизин јанында сүрсәјди өмүр.

Ону дэрк етсэјди авропалылар,
Бу гэдэр аманлар, бу гэдэр аһлар,

Бу гэдэр көз јашы, бу гэдэр туфан
Бэлкә дә олмазды башдан-бинадан.

Һафизидәрк едән, Һафизиде севән
Ган төкә биләрми? Өзүн дүшүн сән.

Һафиз чөрәјимиз, Һафиз сујумуз,
Һафиз гәлбимиздә ән саф дүјүмүз.

Һафизә вурулан бирми, икими?
Гочамы, чаванмы, бөјүк-кичикми?

Әзбәр билмәсә дә онлар Гур'аны,
Синәдә әзбәрдир Һафиз «Диван»ы.

Нәдир бу сәнәтин сәбәби, сирри?
Јашајыр, фәтһ едир гәринәләри!

Кәтир хәјалына мәрһум Арифи,
Гәлбә од төкәрди онун тәснифи.

Кечә јажылмамыш бу тәранәләр,
Әзбәр дејәрдиләр ушаглар сәһәр.

Ашараг кәндбәкәнд, шәһәрбәшәһәр,
Ше'рләр дүнјаны бүрүјәрдиләр.

Һәлә Теһран почту јола дүшмәмиш,
Арифин сөзләри сәрһәди кечмиш,

Сәдләри, мәрзләри ашмыш оларды,
Бүтүн јер үзүндә ганад чаларды.

Туфанда тутулса телеграф јолу,
Јајарды јенә дә күләкләр ону.

Бүтүн јер үзүнүн үфүгләринә
Сәпәләрди. севән үрәкләр ону.

Һејһат! Парчалајыр дәрдим гәлбими,
Јағышдан сонрақы көбәләк кими.

Јетишир, чохалыр шаирчијәзләр,
Ачкөзләр, даркөзләр, пулкир хәбисләр...

Илһамы хәсисләр, тәб'и хәсисләр,
Фикриндә, һиссиндә гурумлар, һисләр...

Сәнәтин абрыны апарыр онлар,
Гәлбими көксүмдән гопарыр онлар.

Сарај гапысында вар-кәл едәнләр,
Фаһишәләр кими алвер едәнләр.

Ше'рин көвһәрини гәпијә сатан,
Гәлбини, һиссини ајаға атан,

Шаирлик адыны јерә вуранлар,
Синәмә јүз јердән јара вуранлар,

Бөјүкләр өнүндә дөрдгат оланлар,
Абрынын үстүндән көрпү саланлар,

Мирварини вериб, сахсы аланлар
Сәнәтин гәсрини етди таримар.

Нә күнә галыбдыр көрүн ше'римиз,
Инди көз јумуруг, көрүб ше'ри биз.

Беч јахшы ше'ри дэ саја салмырыг,
Ше'римиз табутда узаныб артыг.

Галханымиз иди ше'р бир заман,
Инди ше'р охдур, өзүмүз галхан.

Ше'ри инсанлыға дүшмән санырыг,
Аз гала Хафизин өзүн данырыг.

Бүтүн јер үзүндө фитнәни, шәри,
Чәми фәналыгы, чинајәтләри

Шаирләрдән көрүр аз гала милләт,
Әталәт сајырлар ше'ри, әталәт.

Гәзәл олмасайды куја Иранда,
Инди биз учардыг аеропланда.

Халгы кери гојан гәзәлди куја,
Јох, гардаш, гәзәлдә дејилдир күнаһ.

Сөзүндә һәгигәт олса да, чошма,
Бир аз чәк чилову, һәддини ашма.

Мисгалдан данышыб халвара кечмә,
Хафизин, Сә'динин үстүнә дүшмә.

Бәдәндә һәр үзвүн олур өз јери,
Голун гол јери вар, көзүн көз јери.

Өлкәјә биләк дә, көз дә кәрәкдир,
Гылынчла бәрабәр сөз дә кәрәкдир!

Хафизи, Сә'дини, Фирдәвсини сән
Көнүл дәфтәриндән бир јоллуг силсән,

Јурдунда, јуванда бәс нәјин галар?
Бирчә агзы гырыг нәлбәкин галар.

Ачыб көзләрини бах јахшы-јахшы,
Гурунун одуна јандырма јашы.

Биз демирик ше'р көјдән енибдир,
О, инсан әлилә гөнчәләнибдир.

Ше'р мәдәнијјәт, инчәсәнәтдир,
Инчә руһ, инчә зөвг, инчә сәнәтдир.

О да мусиги тәк гәлбин сәсидир,
Һәјатын ән бөјүк мө'чүзәсидир.

Сән тәкчә торпагда ахтарма зәри,
Үрәкдә јараныр ше'рин көвһәри.

О тәглид етдијин Авропаја бах,
Әдибә, шаирә гижмәт гојараг,

Көр һара учалдыб сөз рүтбәсини,
Сәнәтин гранит абидәсини!

Һавалы көһлән тәк баш апарма, дур,
Бәлкә каса ашдан исти олубдур?

Анадан меһрибан дајәдир бәлкә,
Күнәшсиз сәмадыр ше'рсиз өлкә!

Ше'р дә инсанын вуран әлидир,
Јарадан әлидир, гуран әлидир.

Хор бахма ше'рә сән. Ше'р һәјатдыр,
Гартал үрәклијә бир чүт ганаддыр!

Кимин күчлүдүрсә ше'ри-сәнәти,
Онун әбәдидир мәдәнијјәти!

НИШАПУРДА КҮНЭШ БАТАРКӘН

Күн батаркән көжә чәкмиш сарыны,
Кејиниб Јер үзү гәм палтарыны.
Сыхылан гәлбим олуб кор көзү тәк,
Көзләрим дүрри-јетимин өзү тәк.
Әјилиб ган көлүнә чатды күнәш,
Бир гајыг тәк дәринә батды күнәш.
Горхударду мәни гүрбәтдә гүруб,
Аглады һалыма, гүрбәт дә дуруб.
Сыхылан синәдә чырпынды үрәк,
Инләди чан гушу фәрјад чәкәрәк.
Ја илаһи, гәрибәм, ејлә көмәк,
Олмасын кимсә дидәркин мәни тәк!
Достларым дүшдү узаг, кетди Вәтән!
Галды бир хәстә үрәк, хәстә бәдән!
Дүшмүшәм бир јерә, јохдур бир адам,
Олса да, мән бу вилајәтдә јадам.
Јох онун бирчә шеји, бирчә кәси,
Һеч кимин һеч нәјә јохдур һәвәси.
Дујмајыблар һалә ешгин ијини,
Динләмәк јохду бир ешгин нејини.
Нә көзәл вар, үрәји шам еләсин,
Нә үрәк вар, көзәли рам еләсин.
Кин үзүндән һалә дә халг дидишир,
Кинли гәлбин һәрәси бир гәви шир.
Һәрә өз дүшмәнинә гурмада тор,

Онларын танрысыдыр зәр илә зор.
Бәнзәјир бурда ушаглар гочаја,
Гочалар исә сөнүк, әгли саја.
Ше'рә гијмәтми гојар дүјгусу буз?
Бурада тәһлүкә чох, чанса учуз.
Әдәбә јох гәти руһунда һәвәс,
Јадлашыб санки гулағында бу сәс.
Нечә онларла алым биркә нәфәс?
Нејләсин од, јаш одунлар илә бәс?
Бәнзәрәм мән о чәмән бүлбүлүнә —
Гарға-гузгун дарашыбдыр күлүнә.
Ше'ри ағыр ешидирләр, буну ган,
Нејләјәр ешшәјә јасин охусан?!
Нә дејим, Сә'дини ганмырса бири?
Кора вер күзкүнү, вардырмы јери?
Улу Хәјјамын әзиз гәбри учуб!
Ону биканәлијин сәбри гучуб.
Бахырам гәмкәдә кәрпичләринә,
О верир дәрк еләмәк дәрси мәнә:
Бурда Хәјјам белә мәзлумду бу чүр,
Көр сәнинчин нечә бир гәм јүрүјүр.
Ахыры көчдү даға кариваным,
Нә едим ки, чана дојмушду чаным.
Дедим артыг бәшәрин шәрри јетәр!
Чәкилим бир јана, өлдүрдү бәшәр!
Ајағым тазәчә өпмүшдү дағы,
Јетди тәчридә бу гәлбин ајағы.
Елә јер сечдим, онун јоллары сирр,
Кимсә билмәз бу сүкут шәрди, хејир?
О, сүкут мүлкү, сүкут аләмидир,
Орда фикрим суја далмыш кәмидир.
Ора тәкликди — Риза иглимидир,
Ора азадлыға мејдан кимидир.
О дағын вар әлиришмәз әтәји,
О һәримә кедәнин пучду сә'ји.
Сығыныб дағ әтәјиндә чәмәнә,
О дағын көнәји бәнзәр сәмәнә.

Эшидилмир орада сәс вә сәмир,
 Вар фөгәт һәг нуру, тәсбиһ илә бир.
 Вериб аваза фәләк өз сә'јини,
 Мәдһ едир Јәзданын өлмәзлијини.
 Бахасан һәр тәрәфә, иш көрүнүр,
 Уча аллаһа пәрәстиш көрүнүр.
 Әл ачыб руһ, еләјир разү нијаз,
 Бәлкә өлмәзлијә етсин пәрваз.
 Фикр инадыјла доғулмуш һәрәкат,
 Чарпышыр дурмадан аләмдә һәјат.
 Билмәк олмур нәди јох, ја нәди вар,
 Бир кечид ортада тутмуш да гәрар.
 Зәррәләр санки кедибдир јухуја,
 Елә бил дәјмәјир әсла су суја.
 Јалһыз һәггин-гушу, ондан ки сәвај
 Кимсә тәкликдә бил, олмаз мәнә тај.
 Гарышыбдыр фикирим зүлф сајаг,
 Гојмушам чүн ики дүнјаја ајаг.
 Намы һагдан данышыр, јох ешидән,
 Чүн ешитмәз ону сәһв јолла кедән.
 Чәкмишәм дари-чаһандан көзүмү,
 Асмышам һәгг јахасындан өзүмү.
 Дал чевирдим шәһәрә, хејри нәдир?
 Билдим һәг хәзнәси виранәдәдир.
 Бах ки, һагг гатилини етди чаһан,
 һаггын үстүндә «јанан» мәрсижәхан...
 Бир илаһи вә һәзин сәслә бу дәм,
 Мән сүкут ичрә көзәллик кәзирәм.
 Охунан зүмзүмәләр чаду, сәһир,
 Нечә сирлә долу әфсанә дејир.
 Дујуб һатиф бәшәрин нијјәтини,
 Сирләрин ачмада кефијјәтини.
 Охујан чәнкә вуруб пәнчәсини,
 Мусигилә зилә чәкди сәсини.
 Јарадыб көләлијүн ганунуну,
 Сонра нәгмәјлә едир тә'риф ону.
 Әргәнун тәчридә шәһрәт кәтирир,

Төвһидә нөгтә гојуркән битирир.
 Јаралы гәлбә дәјәрсә гара чәнк,
 Үрәјиндән вурулар бәрбәтү чәнк.
 Онун аһәнки биһушдары иди,
 О, сүкут чөвһәринин бары иди.
 Она дилдар иди шәһрәтлә низам,
 Шаирин гәлби кими тә'б долу чам.
 Бәлкә мәстанәләрин нәгмәси тәк,
 Эшидирди ону көјләрдә фәләк.
 Елә бир нәгмә ки, јох сөвтүнә сәд,
 Она бүлбүл өзү чәкмишди һәсәд.
 Елә бир нәгмә ки, бәнзәр күләјә,
 Чандыр о, аби-зүлалдыр үрәјә.
 Инләјәр сүбһ мүначаты тәки,
 Верәр инсана пәр, өтсүн мәләји.
 Она һејранды һәзин налеји-сим,
 Бизә шадлығы кәтирән үлви нәсим.
 О сәһәр бадәсидир, јар чамалы,
 Үрәјин нуруды, руһун сығалы.
 Елә бир нәгмә ки, лајлај сәсидир,
 Инләјиб һуш апаран нај сәсидир.
 Ону чалмаг илә јатмыш тәбиәт,
 Кечиб о, һуша гулагдан, верә чан,
 Сонра да һушу апармыш бурадан.
 Бәнзәр әрзин дамарында гана, о,
 Ал шәфәг тәк чиләнәр һәр јана, о.
 Тәбиәт нәбзи илә вурмада бир,
 Учалан руһ сәси бу пәрдәдәдир.
 Уча галхар фәләјин зәнк сәси тәк,
 Учүшу вар мәләјин сүзмәси тәк.
 О, дамарында ахыр дүнјанын,
 Оду дирилик сују чисм илә чанын.
 Дәнизин далғасы тәк тапмыш о да,
 Кен үфүгләрдә хәфиф әкси-сәда.
 Онун һәр титрәјиши тар сәсидир,
 Сызлајан мусигарын нәгмәсидир.
 Елә бил ки, чама ахмагда шәраб,
 Көзәлин көзләрини өртмәдә хаб.

Далға тәк чәкмәдәдир көйләрә баш,
 Дөвр едир күзкүдә гиҗмәтли бу даш.
 О, аҗын нуруду, жармыш булуду,
 Бүллур ичрә чивә көрсән, о, буду.
 Сүбһ мейндән дә тәрәвәтлидир о,
 Атанын өҗдү тәк һикмәтлидир о.
 Фәләҗин күзкүсүнә дүшмүш әсир,
 Гочанын аһы тәк еҗләр тә'сир.
 Саат арам илә диндикчә деҗир:
 Едир әҗҗам өзү сүр'әт илә сеҗр.
 Өтдү кәнчлик чағы, кәнчлик сәһәри,
 Олмады фаҗдасы, түкчән сәмәри.
 Оду чәрхин сааты, јох она тај,
 Вахтын әгрәбләри — севда илә Ај.
 Кечә-күндүз доланыр әгрәби һеј,
 Јазылыр әрзин һәјаты, дәби һеј.
 Чалыныр зәнк кими сәһрада: һаны
 Өтүшән бәс о өмүр кариваны?
 Әчәлин чарчысы ғышғырды бу дәм:
 «Гојулан јол гәтидир, еҗләмә гәм!
 Һәм дә дүңјада өлүм бир јухудур»,
 Танрынын һаг сәсини динлә, будур.
 Бу гушун һалы нә һалдыр, јарәб?
 Ја ки, севдасы маһалдыр, јарәб?
 Руһ верир нәғмәси гәлб илә чана,
 Аз галыр гәлб неҗи аташдә јана.
 Нә әчаиб, нә көзәл нәғмәди бу?
 Һејрәт артдыгча билинмир нәди бу.
 Јаралы көндүмә мизраб вурараг,
 Бир һәзин чәнк кими јандырмада, бах.
 Еҗләҗир һәр үрәјә бир чүр әсәр,
 О верир әглә тамам башга сәмәр.
 Бир мүәммадыр, онун тә'бири мин,
 Елә бир наләди ки, тә'сири мин.
 Назлы тә'б көрпәси сәсдән нә дујуб?
 Јатыб өз наз бешијиндә, ујууб.
 Тәбиәт уҗуғлу, дүңја јухуда,

Бадеји-вәһдәт ичиб, јатмыш о да.
 Нечә хошдур белә хәлвәтдә сүкут,
 Ују хәлвәтдә, бу дүңјаны унут.
 Аләми-вәһдәтә кет, гәм нә кәзир?
 Ондан артыг ахы аләм нә кәзир?
 Тәкчә бичарә мәнәм орда, аға,
 Гәм әлиндән гача билмәм ираға!
 Орда — тәкликдә вә инсандан узаг,
 Мәнә ешгин гәми чәкмәкдәди даг!
 Өзүмү тәкчә көрүб дад еләдим,
 Баш вуруб дашлара, фәрјад еләдим!
 Сахламышдым көзүмүн јашыны, бил,
 Билмәдим, бурда ашыб-дашды гәфил.
 Көзүмүн јашы јери еҗләди кил,
 Чөлә чыхмаг даһа мүмкүн дә деҗил.
 Үрәјим шылтаг ушаг тәк, ај һарај!
 Һәр тәрәфдән јолуну бағлады, вај!
 Әтәјимдән асылыб күрбә кими,
 Әчәб ағлатды мәни көрпә кими.
 Үрәјим башлады тәқрар килејә,
 Агры етмиш ону диванә-дејә.
 Бәхт һөкм етмәји нијјәт еләди,
 Кәнчлијә, ешгә гајытмаг диләди.
 Чошду ешг илә чаванлыг һәвәси,
 Ачды бир фани мөгам мә'рәкәси.
 Долудур дәрәд илә һичран варағы,
 Ону чыр, дәфтәри етмиш бајағы.
 Рузикарын әли көстәрсә һүнәр,
 Јенә Хосров — Ширинин вәсли дөнәр.
 Јарын, анчағ, диләји өзкә имиш,
 О сефир кечмиши сөзсүз, киримиш.
 Елә әввәлки, тәмиз сафлыг илә,
 О көзәллик, дуру инсафлыг илә.
 О ки севмәзди гәтијјән бәзәји,
 Нә дә бир кәлмә кобуд сөз демәји.
 Дејиширди һалыны тез-тез үрәк,
 Ган едиб гәлбими, јансын о кәрәк.
 Ону рәдд етмәји тапшырды ағыл:

Дәлидир, бир дәли чатмырды мағыл!
 Дәли гәлбин шум олур агибәти,
 Вај она, олмаја дәрвиш сифәти.
 Тулла фикриндәки аллаһлығы сән,
 Де, нәсән, сән фәләјә һөкм едәсән?
 Кечди өмрүн, сәнә дәмсаз олмаз,
 Су ахыб кечдисә, архын долмаз.
 Ким тутуб сахлаја билмиш заманы?
 Гајыдармы һеч, өмүр атса чаны?
 Кимә өз өмрү верилмиш әбәди?
 Удузуб, ким ону билмиш әбәди.
 Өтүшән кәнчлијин ујмаз кәләјә,
 Гајыдыб бир даһа дүшмәз тәләјә.
 Јолсалар шаһини, јохса ләләји,
 Дүшәчәк торпаға арзу, диләји.
 Үрәк исә сәнә билмәз, јаныр о,
 Нәлә, фәрјад илә бах, одланыр о.
 Јенә әфған елјәркән бу көнүл,
 Үмид әлүстү овутду, деди: күл.
 Үрәјә бир елә әфсанә деди,
 Нә ки гәлбимдә кәдәр вар, кириди.
 Үрәјә «сән кет һәјат истә» деди,
 «Кедәчәк гүссә, думан, сис дә» деди.
 Кирмә дүнја ишинә, чан гочалар,
 Кәнчлијә, саһмана ешгин јолу вар.
 Дүшәчәк дүз јола дүнјанын иши,
 Дөнәчәк кәнчлијә өмрүн кедиши.
 Кәләчәк јаз, күләчәк күд — сары, ағ,
 Нә итирмишдисә дүнја, тапачағ.
 Аначағ шаһ да кәданын һалыны,
 Гәм вәфанын кәләчәк игбалыны.
 Кәләчәк јанува пејмана, пәри,
 Тапачағ руһ јары бир јаз сәһәри.
 Кәләчәк јар сәни јад етмәк үчүн,
 Күлдүрүб гәлбини шад етмәк үчүн.
 Тутачағсан әтәјиндән јарынын,
 Дады хошдур ахы ешгин барынын.
 Елә ки, гәлбә бу чүр чатды хәбәр,

Орда шадлығ күлү битди тәзә-тәр.
 Үрәк алдыгда үмиддән көмәји,
 Өзү олду јенә чанын дирәји.
 Бәһ-бәһ, аллаһ, нә әзиз достду үмид!
 Аллаһын елчиси — мәб'усду үмид!
 Гәлбә тәскин верән ајинди үмид,
 Сабаһын кејфинә заминди үмид.
 Ја шаһа чәкмә олур, чадусајағ,
 Ја верир кәндлијә бир кәскин орағ.
 Ја чумур гурд, гузу горхуб дөјүнүр,
 Ја гузу инчәлијилә өјүнүр.
 Чаһанын чәрхинә мейвәрдир үмид,
 Гәми дә нурлајан әнвәрдир үмид.
 О верир гәлби үмидсизләрә һај,
 Олур анчағ кечәнин гәлбинә пај.
 Олмасајды кәр үмидин һарајы,
 Гарышарды нечә дүнја сарајы.
 Јашајар ешгү үмид илә бәшәр,
 Јаса батсағ, һеч ачылмазды сәһәр.
 Үмид олмасса инан, јохду дөзүм,
 Нәсә... мәтләбдән узағ дүшдү сөзүм.
 Дағдан ендикчә салыр јасә мәни,
 Нечә мин гәм, нечә јүз гүссә мәни.
 Чатдым ордан узанан Реј јолуна,
 Килеј етдим нә гәдәр ондан она:
 Еј һичабым, әзизим, анла мәни,
 Кәл ајырма даһа чананла мәни.
 Сән едирсәнсә узағ јерләри бир,
 Бизим үлфәт сапыны гырма, а пир.
 Еј зәриф, еј узанан сапсајағы,
 Әјрисән, кәр јолу гыссалтдын ахы.
 Сән бизим вәслимизи ет әбәди,
 Бағла даим мәнә ол сәрвгәди.
 Дедин «үлфәт телидир» әсли адын,
 Нијә јар илә мәни бағламадын?
 О кечә вурду јерә һәр әмәји,
 Дидди гартал, јелә верди ләләји.
 О заман зүлмәтә батмышды чаһан,

Сүздүм өз дөврәми чашгын, никаран.
 Дөјүнүрдү үрәјим чапмаг үчүн,
 Өлү сәһрада үмид тапмаг үчүн.
 Дәјди бирдән көзүмә бир топа нур,
 Доғмасы күн тәк үфүгдән булунур.
 Зүлмәтин бағрыны жардыгда ишыг,
 Гәлбимә гонду үмиддән јарашыг.
 Кечәни доғрады үлкүч тәки о,
 Доғрады һәм будағы, һәм көкү о.
 Кечәнин гәлби ишыгланды тамам,
 Нијә јарәб, мәнә јетмир бу мәрәм?
 Чахды шимшәк бу заман, јанды ишыг,
 Варды сәс илә ишыгда ујушуг.
 Илдырым нә'рә чәкиб вурду јери,
 Одлу гајчыјла бичиб-гурду јери.
 Чөлләрә, дүзләрә бәрк салды һарај,
 Тутду бундан хәбәри көјдәки ај.
 Муса тәк Тура едирдим тамаша,
 Кетди һуш, јетмәди бу сәһнә баша.
 Әзәлин һүснүнә бәнзәрди бу нур,
 Илки өлмәзлијин илкилә ујур.
 О нурун илкини тапмаг диләдим,
 Көзүмү көјләрә пејвәнд еләдим.
 Дүшдү бирдән ләкә нурун үзүнә,
 Одлу Ај тәк, о дүшүбдүр нә күнә.
 Ики јандан говушуб, чеврәси, бил,
 Тәзә нур чешмәси ајрылды гәфил.
 Бир рәвајәтди, десәм, варды јери,
 Јада салды јенә шәггүлгәмәри.
 Бәли, ајрылды о нур каны булаг,
 Парлады бир гоша улдуз, јанараг.
 Сүздү дүнјаны о, чүт көзсајағы...
 Машын имиш демә нурун дајағы.
 Бу тәрәфдә дурачаг варды, машын
 Јетишиб, төјшүјәрәк, чәкди башын.
 Көрдүм онда мән он-он беш нәфәри,
 Демә Тусдан Рејә имиш сәфәри.
 Нәрәси бир шәһәрин әһли иди,

Нәрәнин өз иши вар, бәлли иди.
 Үздә бәнзәрди һамы дәрди-дилә,
 Фикрән охшарды пәрәкәндә телә.
 Мәним илә таныш иди нечәси,
 Онлары ајры салыб гәм күчәси.
 Бурда көрдүкдә вәтән достларыны,
 Елә бил көрдү үрәк өз јарыны!
 О дәм өз дилбәрени анды үрәк,
 Јары хатырлајараг јанды үрәк.
 Кечмиш ешгим ојаныб, ејләди дад,
 Чан гушум чырпынараг чалды ганад.
 Өзүмә кәлчәк, өзүмдән кедәрәк,
 Көз јумуб сөјләдим: еј гәмли үрәк,
 Нијә поздун јар илә достлугуму?
 Бәс вәфадарлығынын шәрти буму?
 Јарын һичрилә су гатдын ашыма,
 Учду фүрсәт гушу, вај, күл башыма!
 Күфрдән өзкә нәдир ашигә дин?
 Шәһријар, ол гулу дәрвишлијинин.
 Дедим: аһ, каш ки кедәдим јеримә!..
 Досту атмагмы олар? Бөјлә демә.
 Етмәдиз достлар илә әһдә вәфа,
 Јетмәсин әһли-кәримә бу чәфа.
 Доғма јерләр, де, чыхармы јаддан?
 Јурдуна бахма учуз, олсун һајан!
 Утаныб пис әмәлимдән киридим,
 Доғма вичданын өнүндә әридим.
 Көрдүјүм дәстә мәни салды ишә,
 Дедим «онларла олајдым һәмишә».
 Накаһан һәр шеји атмаг диләдим,
 Јүјүрүб онлара чатмаг диләдим.
 Бәлкә карван илә Теһрана кедим?
 Гәлбим овчумда, о чанана кедим?
 Бу дәм ағлым јүјүрүб кәсди јолу,
 Гәлбими тутду, көзү гәмлә долу:
 Чыхма јолдан әзизим, меһрибаным,
 Кетмә, бу севки-филян бошду, чаным.
 Чох фикирләшмә, үрәк шылтаг олар,

Еј үрөк, гэм жүкү чөх, өмр исә дар.
 Нә гәдәр дәрбәдәрин вар, јада сал,
 Нә гәдәр доғман олуб хар, јада сал.
 Фәрги јохдурса бејинлә дәринин,
 Она нә, күл севә, ја хар едә кин?
 Фикрини чәкмә, о јар јар дејил,
 Әһли-базарә һеч иш ар дејил!
 О зүлүмкар сәни севсәјди әкәр,
 Налын олмазды бу дағ-дашда бәтәр.
 Билмәди гәдрини, еј кәнч, о сәнин,
 Нә биләр гәдрини тәкрар дөнәнин?
 Дәрдләрин чанымы гәрг етди селә,
 Өз өмүр дәфтәrimi алдым әлә.
 Гурду хош хатирәләр рәсми-кечид,
 Кечмиши көрчәк үрәк вурду бечид.
 Көрдүм ол сәрвгәд әгјар иләди,
 Јанараг һәсрәтә, руһум мәләди.
 «Бу ағыр сәһнәјә бахмаг нә кәрәк?»—
 Дејибән дәфтәри гојдум, бүкәрәк.
 Көрдүјүндән гана дөнмүшдү үрәк,
 Кишисән кәл бу ағыр дәрдләри чәк!
 Уд кими јанды чаным одлара, бах,
 Түстүсү галхды башымдан гопараг.
 Мән дуруб өз күнүмә ағлар икән,
 Көзүмә дәјди Наполјон, үзү шән.
 Тачдан әл чәксә дә, әләмди иши,
 Кетди зиндана, үзүндә күлүшү.
 Буну тәк даһи Наполјон бачарар,
 Јә'ни — шир дүшсә дара ејләмәз ар.
 Сонра билдикдә вәфасызды јары,
 Онун әгјар илә вардыр ујары,
 Дөндү чашмыш гуша шир пәнчәли мәрд,
 О дәмир гәлблини мум ејләди дәрд.
 О кәси әршә учалтмышды бәшәр,
 О, хәјанәт илә үз үстә душәр!
 Зүлфү тәк һалы гарышдыгда, о шәхс
 Ағлајыб астача дилләнди ки, бәс:
 «Бир чаһан мулкүнү тутсам да, фәгәт,

Јох күчүм бир үрәји етмәјә фәтһ!»
 Аһ, мәһәббәт нә ағыр бир јүк имиш!
 Дағлары чәкмәјә гадир түк имиш!
 Јар үзүндән кишисән, ешиги кәл, үз,
 Сәнә үз вермәсә, чанындан әл үз.
 Бурда јаш төксә наполјонлар әкәр,
 Мән төкәм ган, јенә етмәз бир әсәр.
 Чырпынаркән мән ичиндә тәлашын,
 Јаш төкән көзләримә дәјди машын.
 Кетди, гәлбимдә гојуб налә вә аһ,
 Көзләрим јолда галыбдыр, аллаһ!
 Өтүшән карвана һәсрәт чәкәрәк,
 Көрдүм аһәстә, һәзин динди үрәк:
 Еј үмид мәскәнинин кариваны,
 Рәһм един, тез апарын хәстә чаны!

СТАЛИНГРАД ГЭҔРЭМАНЛАРЫ

322

Фыртына гојнунда зүлмәт һөкм едәркән бир кечә,
 Әһриман чәннәт кими көрдү бүтүн дүнјаны шән.
 Украјналы ғызларын бүлбүл кими авазыны
 Чин-чәкич аһәнки илә әкс едир зүмрүд чәмән.
 Көјләри јад еләјиб ғысғанды, наһаһ сөјләди:
 Гојмам олсун бир даһа шәнлик бу торпағларда мән.
 Галхды үммандан булуд, кишнәтди бирдән көјләри.

Та гәзәбдән ачды көз Европанын гәлбиндә о,
 Көрдү «мән-мән» сөјләјән фир'ону, мәғрур алманы.
 Доғду, та Һитлер тәк инсан, етди рәһбәр онлара,
 Јыртычы тижнәтлә бирләшдирди мәғрур инсаны.
 Зүлмәт олчаг чошду о, јүксәлди бајғуш сәсләри;
 Ағ үфүгләрдән узағлашды сәадәт тәрланы,
 Өртәрәк кизләтди куја торпағ әлван көвһәри.

Гыврылыр мәғгарәсиндә даима чәнбәр кими,
 Од јејән овсунчу тәк јүзбашлы горхунч әждаһа;
 Бир чәһәннәмдир һәр ағзы, од сачыр вулкан кими,
 Бојлудур һәр гарны «ган-ган» сөјләјән јүз ордуја.
 Даим ағзындан гусур пул тәк ғызармыш ал дәмир,
 Күрәсиндән рәдд едир фитнә-фәсад, човғун, бәла,
 Үз гојур һәр башы виран етмәјә бир кишвәри.

Мин чәһәннәм һазыр етмишдир о, һеч ким билмәдән,
 Орда инсан талеји һәм горхулу, һәм дәрднак.
 Зүлмләр, ишкәнчәләр, фәрјадлар, чәлладлар,
 Шө'ләләр ичрә јаныб, инсанлар олмушдур һәлак.
 Скелет, кәллә, өлүм ифрити, кабус һәр тәрәф,
 Санки вәһшәтдән олуб һамы көнүлләр чак-чак,
 Јох әдаләт, дивләр тутмуш бүтүн һәр бир јери.

Авропа мин бир көзәлликлә јатаркән бир кечә,
 Бирдән атәш үмманьндан ахды сел тәк гурғушун.
 Ујғудан көз ачмамыш елмү сәадәт дилбәри,
 Учмуш иди башына јүксәк имарәтләр онун.
 Һәр сәһәр Казбек дағындан бојланаркән ал күнәш,
 Бир дијар удмушду артыг әждаһалар тәк гошун,
 Үз гојурду башга сәмтә һајғыран бу сәрсәри.

Бир јығын күл галмыш анчаг инди шән Европадан,
 Әһримән аһәнки әл чалмағдадыр һәр кушәдә;
 Гәсләр, тојлар, күлүшләр гәбри үстүндән мүдам,
 Наләдир, јасдыр, фәлакәтләрди анчаг өтмәдә.
 Јурдсуз инсанлар олмушдур чобансыз бир сүрү,
 Зүлмәтин гојнунда һеј гачмағда, даим кетмәдә,
 Бунча зилләт көрмәмиш инсан әсләрдән бәри.

Көрпәләр Иранда, Чиндә, Мисирдә ејләр суал:
 Еј ана! Кимләрдир, ахы, сөјлә, кимләрдир бунлар?
 Гүссәли, солғун чичәк тәк көзләриндә интизар.
 — Полшадан кәлмишләр¹, етмиш дәрбәдәр һәрб онлары,
 Онларын чәлладлар етмишләр һәјатын тар-мар.
 Ушағлар:

— Бу һәмән чәллад ки, истәр олсун аләм сәрвәри?

Чалды дүшмән тәблини, үз гојду азад өлкәјә,
 Һәм тәәссүф, һәм тәбәссүм ејләди мүдрик чаһан;

¹ Икинчи дүнја муһарибәсинин башланғычында алман фашистләринин зүлмүндән гачыб Ирана пәнаһ кәтирмиш полјақла-ра ишарәдир.

323

Әждаһа јандырды мин бир тарла, бағ, күлшән, чәмән,
Олду гуршун тәк кәдәрли, ајлы, мави асиман;
Һәр гаја диш көстәрирди гашларындан, һәр дәрә,
Дағлар олмушду гәзәбдән һәр бири бир пәһләван,
Отлар — одлу хәнчәр, һәр бир гаја — даш сәнкәри.

Әждаһа чәкмәкдәдир чисмин бөјүк бир өлкәдә,
Гаршысында дурмуш амма дөнмәјән, горхмаз бир әр.
Удмуш асанлыгла о, Европаны башдан-баша,
Бурда амма чох чәтинликлә удур тәк бир шәһәр.
Иштаһы артырса да, мүмкүн дејил удмаг ону,
Чүн боғаздан бир тикә кечмәз сүмүклү олса кәр.
Мәһв едир һәрдем јенә мин сәнәти, сәнәткәри.

Кәһкәшанлар тәк үфүгдә Волга сејр етмәкдәдир,
Чох бөјүк бир өлкәни куја ки, гучмуш асиман.
Торпагындан бир гарыш да көрмәмишдир ләккә, нәнк,
Кечмишин мин дастанын хатырлајан бир гәһрәман.
Бу һәмин Волгадыр ки, гәрг етди туфанларда о,
Парлајан бир инчини; кәр динләмишсән даситан,
Галмасын та оғрулар чәнкиндә шәһла дилбәри.

Һалга тәк Волга алыбдыр гојнуна даш-гаш кими,
Ад газанмыш бир полад шәһри — икидләр мәскәннин.
Ишләдикчә көз, узанмыш һәр јана јашыл чәмән,
Сых, јашыл орманларын гәлбиндә сөнмәз одлу кин,
Дөнмәз әскәрләрди куја бүрчләрдә пусгуда.
Һәр бири бир кушәдән көз јолда етмишләр кәмин,
Көзләјирләр елә бил ки, фитнәкар бир кафәри...

Гәһрәман бир атлы хатырлар бу тарихи шәһәр,
Октјабрдан онун ел хатирин сахлар әзиз:
Чин-чәкич оғлујду о, етмишди рәһбәр әмр она,
Гојмасын, та суссун үсјан адланан чошгун дәниз.
Һәрбә рәһбәрлик бу јердән етди, та күн парлајыб,
Галмәды зүлм ордусундан, һәм гаранлыгдан бир из.
Олмуш ол күндән бу ад һәр јанда дилләр әзбәри.

Ганлы бир туфан бу шәһри дәмбәдәм боғмагдадыр,
Көјләри тутмуш бүтүн од јағдыран тәјјарәләр.

Һәр заман алт-үст олур туфанлы үмманлар кими,
Пүскүрүр куја ки, вулкан көјләрә фәвварәләр.
Партлајыш, түстү, алов, торпаг, өлүм, ган сел кими,
Бомбалар, топлар курулдар, танклар, гумбарәләр.
Бөјлә бир говғада һеч ким јадә салмаз мәһшәри.

Ај кәнар етдикдә һәрбин сых думанлар пәрдәсин,
Көрдү накаһ әждаһа илә сарышмышдыр шәһәр;
Шәһри та виран, танынмаз, тар-мар олмуш көрүб,
Ај чйнајәтдән утанды, тутду симасын кәдәр.
Леш јејәнләр, наләләр, һәр бир тәрәф саллагхана;
Лешләрин үстүндән ејләр танклар һәрдем күзәр.
Сахламыш амма гылынч тәк Волга, вәһши әждәри.

Нисфини шәһрин чәкиб әждәр гаранлыг камына,
Дәмбәдәм күчдән дүшүб сусмагда дикәр нисфи дә.
Әждаһанын һәр заман артыр дәмир дырнағлары,
Бағланыр јардым јолу һәр бир тәрәфдән кет-кедә.
Әһримән нифрәтли гаһ-гаһларла һәрдем дуз сәпир,
Ганда гәрг олмушлара куја ки, һәр бир кушәдә,
Волга һај салмыш, сачы гандыр, пәришан хатири.

Илдырым тәк парлајан бир һалда ағ мәһмизләри,
Гәһрәман бир атлы накаһ олду тозлардан әјан.
Волгаја арам ахырды кәһкәшанлардан ишыг,
Сычрајыб бир дәмдә енчәк атлы көјләрдән һаман;
Тозда көздән итдисә, Волга таныр амма ону,
Чин-чәкич аллаһы чүнки көксүнә тахмыш нишан,
Көрдү дүнја шәһәдән, оддан чыхан чәнкәвәри.

Кишнәјиб бир ләһзә көјләр, верди фәрмани-чаһад,
Рус илә керман дејил, еј гәһрәманлар, һәрб едән.
Чарпышыр бурда ишығларла гаранлыг ордусу:
Бир тәрәф Аһурамәзда, бир тәрәфдә Әһримән.
Көјләрин фәрјадыјам, мөһкәм фәдакарлыгда сиз,
Галибијјәт мүждәсин вермәкдә, рәһбәрликдә мән.
Санчылыб һәр гәлбә, титрәтди бу сәс һәр бир әри.

Курлајан бу ашина сәс чатды та асланлара,

Динләди куја Тәһәмтән¹ бир өјүд симүрүгдән.
Динләжән һәр әр, гадын, гыз, оғлан, ағсаггал, ушаг,
Кинли дүшмән гаршысында олду бир Рүстәм һәмән.
Ашина олмуш гулагларда бу сәс кечмишдә дә,
Парлајыб жүксәлди онда күн тәк игбали-Вәтән,
Инди зүлмәтләрдә о хатырладыр бир үлкәри.

Бир саат тәк ишләјир үчсуз-буцагсыз бир дијар,
Бир һәдәфчин чарпышыр елләр бүтүн: һәрб, интигам.
Мөһрәләрдән башламыш та даг кими бир чәрхә тәк
Һәрләнирләр бир ох әтрафында раһәтсиз мүдам.
Һәрбә һәср олмуш бүтүн зәһмәт, зәхирә, һәр нә вар.
Мәсраф әскилмишдир, олмуш ејшү-ишрәтләр һарам,
Ишдә Фәрһад олмаг истәр ишчиләрдән һәр бири.

Һәр тәрәфдән сел тәк ад јаздырмага арвад-ушаг
Мәркәзә ахдыгча, әј өртүр булуздан пәрдәләр.
Чәбһәјә азим гатарлар сәмтинә азјашлылар
Гуш кими учмагдадыр, голтугларында төһфәләр.
Јашлылар һәр бир тәрәфдә одлу тәблигат илә
Дүшмәнин ганыјла су ичмәкчин әкмиш данәләр,
Та вурүш мејданынын олсун зәфәрчин күлләри.

Гарда, зүлмәтдә нә варса сурсатындын дүшмәнин
Салдырыб чәкмәкдәдир һәр бир ушаг, һәр бир чаван.
Кизли, ағ палтарда гар үстүндә кәшфијатчылар
Гуш кими учмагдадыр дағдан, јамачдан, тарладан.
Дүшмәнин, өлдүрмүш аслан Зоја, кәшфијатчысын,
Бир тәрәфдән дә һүчүм етмәкдә сел тәк партизан.
(Зојанын, хатырладыр фәрјады бир аслан нәри).

Сых думанлардан доғаркән чөһрәси тутгун сәһәр,
Дар өнүндә синә кәрмиш Зоја, алнында вүгар.
Лакин ағзындан чыхан сон нә'рәсиндән гәлбләр
Титрәди, үмман кими олду үфүгләр бигәрар.
Сан булудлар ичрә мәскән етмиш ағбирчәк ана.

¹ Шүчаәт рәмзи олан әфсанәви Иран пәһләваны Рүстәмә ишарәдир.

Мөһрибан ағушун ачмыш, доғма өвладын арар,
Јердә дә зүлфүн јоларкән, ағлајыр бир дикәри.

Милләтин гәлби сәрәсәр далгалы үмман кими,
Шаһдамарлар ичрә даим гајнајыб чошмагда ган.
Көзләр улдуз тәк јаныр, гашлар чатылмышдыр бүтүн,
Синәләр вулкан, нә сәс вардыр вә лакин нә фәган.
Әлдә сүнкү, балта, бел, дурмуш һамы: еркәк, гадын,
Сон һүчүмун әмрини көзләр гулаглар һәр бир ан,
Түкләр үрпәрмиш, одур, хатырладыр бир шештәри.

Сөјләди беш оғлуна шир тәк бир ағсаггал ата:
«Еј дәмир пәнчәмдә бирләшмиш полад беш бармағым!
Дјрылыг билмәз бу беш бармаг кими бирләшмәли!
Та ки, дүшмән варлығын дүјсун полад тәк чајнағым». —
Һәр бири гышгырды аслан тәк гәзәблә: «Еј ата!
Мән олмам ки, дөјүшләрдә көрүнсүн гачмағым,
О лән ојам, өлләм, бојаннам ганыма, дөнмәм кери!»

Бир чаван сөјләр, атам даим дејәрди: — Еј оғул,
Мән вәтәнчин фәсләдим горхмаз, икид әскәр сәни.
Бир ана сөјләр: — Бу торпагдан јејиб даим чәрәк,
Та бечәрдим, еј гызым, рә'на көзәл дилбәр сәни.
Өз әринә бир гадын сөјләр: — Вәтән мүлкүндә чүн,
Һәм габагчыл, һәм икид көрдүкдә сечдим әр сәни,
Көрмәсин һәркиз вәтәнсиз көһнә дүнја бир әри.

Гапгаранлыг бир кечә, сел тәк һүчүм етмиш гошун,
Шәһрин әтрафында өз зәнчирини чәкмәкдәдир.
Сөјкәнәркән бир дајаг тәк Волгаја бир чүт гылынч,
Дүшмәнә гачмаг јолун бир гајчы тәк кәсмәкдәдир.
Јол кәсилмишдир она, һисс етди бирдән әждаһа,
Бојнуна атәш, алов бир һалга тәк кечмәкдәдир.
(Әждаһа өмрүндә һеч вахт көрмәмиш бу шешләри¹).

¹ Нәрд ојунунда чыхылмаз вәзијјәтә ишарәдир.

Сүбһ ачылчаг Волгадан дилләнди топлар гәфлэтән,
Од, алов јағдырды дүшмән хәттинә туфан кими.
Әһримән күлмүшдүр, инди интигам алсын дејә,
Курлајыб топлар һәр ан гәһ-гәһ чәкир вулкан кими.
Һеј өлүм күлдүкчә сәнкәрләр гопуб, көјдән јағыр,
Илдырым чахдыгда бир јарпаг төкән орман кими,
Көрмәмиш тарих әкәрчи бөјлә мөһкәм сәнкәри.

Бөјлә бир һәнкамәдә һәр кушәдән тәјјарәләр,
Сых булудлар күтләсин һәр ләһзә гартал тәк јарыр,
Кинли бир фәрјад илә даим чумур сағдан сола,
Јардым етмәкчин кәзиб көјләрдә дүшмән ахтарыр;
Автомат од пүскүрүр куја ки, үммандан сулар
Бир нөһәнк камындан әршә күчлү фантан тәк варыр,
Сан, јанан тәјјарәләр јелкәнди, јохдур ләнкәри.

Шәһр зүлмәт ичрә, топлар дилләниб «ган-ган» дејир.
Горхулу сәслә төкүрләр бомба һеј тәјјарәләр.
Одлу Нуһ туфаны олмушдур шәһәр башдан-баша,
Курлајыр, од јағдырыр һәр кушәдән гумбарәләр.
Партлајышлардан гопур һәр бир тәрәфдә зәлзәлә,
Әкс олур дағларда даим курлајан һәнкамәләр,
Сејр едир көјдән вәтән, лакин позулмуш зивәри.

Һәмлә башланды, чошуб куја ахыр атәш сели,
Аһ! Нәдир бу, санки сынмыш сәдди чошгун, үмманын.
Кинли көзләр ган кими, дишләр гыфылланмыш бүтүн,
Сүнкү әлдә, кәфләнибдир агзы һәр бир асланын.
Дүшмәнин топ мәрмиси, танкы, түфәнки, бомбасы,
Гаршысын алмагда ачиздир бу мүдһиш туфанын.
Ел гәзәбләндикдә хатырлар јахан бир азәри.

Зоја тәк аслан гадынлар бомба гојмуш гојнуна,
Шығыјыр танк алтына, елләр зәфәр чалсын дејә.
Үзләшир горхунч өлүмлә һәр гадын аслан кими,
Шири-нәрләрдән шәрафәт тачыны алсын дејә.
Доғма јурд уғрунда зүлфүндән јерә зинәт верир,
Дүшмәнин та һијләкәр тәдбири кор галсын дејә.
Бөјлә бир имана вар мин афәрин, әһсән јери.

Ордулар бир чүт мұхалиф сејл, ја туфан кими
Чулғашыб кечмиш, говушмуш јерлә куја асиман.
Сүнкүләр шагғылдајыб парлар, тутуб дүнјаны ган,
Һәр гадын бир пәһләван, һәр пәһләван ләшкәр гыран.
Титрәдир дәһшәтли туфанлар бәшәр күлзарыны,
Лалә кејмиш ал кәфән, гопмуш јериндән һәр фидан,
Гәһрәман бир јанда, дикәр јанда дүшмүш хәнчәри.

Һәр күчә, һәр тиндә бир һәнкамә, бир гырғын, өлүм,
Һәр гарыш торпагдан өтрү һеј дифадыр, һеј һүчүм.
Доғма јурдун әрләри улдуз кими артдыгча һеј,
Әскилир дүшмән, дүшүб куја јанар од ичрә мум.
Ја гијамәтдир чөһәннәм әһли чыхмыш гәбрдән.
Һәр тәрәф тоз-торпаг, атәш, налә, гәм, фәрјад-шум,
Ким көрүб бир бөјлә халгы? Ким көрүб бу мәншәри?

Бир әчәб һәнкамәдир, јағмагдадыр көјдән өлүм,
Бағры ган дүзләрдә куја вар гијамәт горхусу;
Шәргдән од јағдырыр һәгг сүнкүсү шимшәк кими,
Гәбрдән гачмагдадыр нифрәтли зүлмәт ордусу.
Чатды ән шиддәтли, ән кәркин јерә бирдән вуруш,
Сонра сүсду нә'рә, бир јанғын јерин сан тутду су.
Нә'рәләр сакитләшиб, бағланды һәрбин дәфтәри.

Күн батаркән өз штабында әјилмиш нәгшәјә¹
Дағ вүгарлы маршал, алнында гәзәб бир кинли рус.
Агибәт тәслим олуб, ағ бајраг алтында кәлир
Бир сүрү забитлә керман «гәһрәманы» Паулус.
Ја өлүб, јахуд әсир олмушду бир милјон гошун,
Һамысы керман, сечилмиш «пәһләван», «горхмаз» прус.
Олду бу һәрбин биринчи гәлб ачан бир мәнзәри.

Үз гојуб мәғгарәјә ал гана батмыш әждаһа,
Ган, өлүм, афәт сачаркән, һәр јана гачмагдадыр.

¹ Хәритәјә

Гәһрәманлар јел тәк ардынча учаркән дурмадан,
Һеј ғылынчлар илдырым тәк од, алов сачмагдадыр.
Парча-парча дограныр һәр бир гәдәмдә әждаһа,
Дүшмәнә һәр бир шығыр нифрәтли од ачмагдадыр.
Та нәһәјәт, чыхды азад өлкәдән шәр ләшкәри.

Дүшмәнин ардынча даим танклар сел тәк ахыр,
Јүксәлир забитләрин һәрдәм сәси аслан кими.
Танк, топ ишдән дүшүбдүрсә, дајанмаг күфрдүр,
Гәрбә һеј ахмагдадыр, орду чошан үмман кими.
Алны ал гандан бојанмыш забит һеј фәрман верир,
Танк ичиндә күллә дәјмиш кинли бир гаплан кими.
Кимдир о? Көр, дизләриндән топ апармыш әскәри.

Дурмадан гачмагдадыр һеј жарычан бир әждаһа.
Одлу топпузларла амма сарсыларкән варлығы,
Сарсылыб, та әждаһанын мәһв олур һәр бир башы,
Һәр күн өз нифрәтли камындан гусур бир торпағы.
Чан верир Авропаја әсдикчә азадлыг јели,
Гајнајан сакит һәјат алгышлајыр инсанлығы,
Сәсләнир тутгун үфүгдә сүлһүн һәрдән шәһпәри.

Әждаһа өлмәкдәдир, виран олуб мәггарәси,
Алмыш үстүн одлу топпузларла сајсыз гәһрәман.
Инди сарсаг кефлиликдән керман ачмышдыр көзүн,
Өз евин јыхмышдыр, амма бәрбад олмушдур чаһан;
Анлајыр инди нә од вурмушдур Әһримән она,
Һитләрин сәрсәм гүрурилә она вердикчә чан.
Чарә јох, дүнја чәзаландырмыш һәр гарәткәри.

Сон вурмушдур, гапгаранлыг бир кечә, зүлмәтләри
Тар-мар етмәкдәдир хәнчәр тәк ајдын бир сәһәр.
Чарпышыр даим гаранлыг тәләјилә Әһримән,
Галмајыр артыг үфүгләр ичрә зүлмәтдән әсәр.
Ганлы мејданларда әкс олмагдадыр күлкүн шәфәг,
Әрләрин ган үмманындан галдырыр баш ал зәфәр,
Назлы, парлаг бир күнәш, ағ үзлү рәна бир пәри...

ГАРДАШЫМ ОҒЛУ ҺУШӘНКӘ

Сән еј тазә догулмуш назлы Һушәнк,
Гара көзлү, севимли, дузлу Һушәнк.
Ојунчаг ејләјиб саггалымы сән,
Күлүб позмаг диләрсән һалымы сән.
Нечүн әл чәкмәјирсән күлмәјиндән?
Сәнинчүн бир ојунчаг олмушам мән?
«Бизимдир нөвбә» јохса сөјләјирсән,
«Сәнин вахтын кечибдир» сән дејирсән?
Бу сөздә, доғрусу, вар бир һәгигәт,
Олур бәрбад абадлыглар нәһәјәт!
Заман та ки сәни верди һәјатә,
Әмичанын даһа олду зијадә.
О халиг ки, сәни хәлг ејләјибдир,
Мәнә бурдан даһа чых сөјләјибдир.
Сәнә чан верди та мәнән чан алсын,
Көтүк өлсүн кәрәк, шүвкә учалсын,
Сәни бир шам кими јандырмаг истәр,
Мәнә пәрванә тәк од вурмаг истәр.
Көчәрсән мән кими сән дә чаһандан
Ки, нөвбәјлә олур оғлум, дәјирман.
Чапаркән атлары тазә нәсилләр,
Гочалмышлар даһа лајиг дејилләр.
Сәни чан тәк бечәрмәк истәрәм мән,

Бөлажи-чаным етмэк истэрэм мән.
Кечә көрсәм ки, јоргунсан бир аз сән,
Сусуб, мәнлә данышмаг истәмирсән,
Сәни раһәт едиб дәрһал бешикдә,
Өзүм лајлај дејиб дуррам кешикдә.
Әкәр өртүлмәсә нәркизләрин, бил,
Сәнә лајлај демәкдән сахламам дил.
Сәһәр баш галдыранда мән јатагдан,
Көнүл пәрваз едәр гуш тәк марагдан.
Алыб агуша өпдүкчә телиндән,
Алар шадлыг мәни дәрдләр әлиндән.
Кешијиндә олум бир јахшы бағбан,
Сәни һифз ејләјим гардан, борандан.
Күл ач даим тәрәвәтлә һәјатда,
Јаша һәр ан сәадәтлә һәјатда.
Сәни өз гәлбим илә севмишәм мән,
Мәнимлә олмусан сән исә дүшмән.
Мәни өлмүш диләрсән, јайнки хәстә,
Дејәрсән ки, көрәјдим табут үстә.
Гочалмыш көрчәјин үз дөндәрәрсән,
Гојуб табута, гәбрә көндәрәрсән.
Әкәрчи истәјирсән инди аз-чоһ,
Гәрәз өз мәгсәдиндир, һә, мәни јох.
Әми хошдур ноғул, кишмиш кәтирсә,
Сәнә һәр күн нини, бишмиш кәтирсә.
Ноғул јохдурса, сән мәнән безарсан,
Тәләбкар тәк дуруб әјри бахарсан.
Дејәрсән галмајам та мән јеримдә
Ки, әјләшмәк диләрсән сән јеримдә.
Мән исә истәмәм бөјлә тез өлмәк,
Бәли, севмәм бу чүр мән вахтсыз өлмәк.
Ди кәл, оғлум, гајыт сән өз јолундан
Ки, сәнән хаһиш ејләр бу әмичан.
Гајыт оғлум, ки бу дөвран бәзәнсин,
Һәјат, аләм, бүтүн инсан бәзәнсин.
Гајыт сөјлә о аллаһа дилимдән
Ки, бағла бу һәјат дарвазасын сән.
Де ки, дојдурмасын һеч вахт һәјатдан,

Галым тазә, чаван аләмдә һәр ан.
Һәјат илә мәним чоһлу ишим вар,
Көнүлдә гајнајар арзу-хәјаллар.
Һәјат ешгилә көнлүм учмаг истәр,
Һаваји-ешгдә пәр ачмаг истәр.
Ичимдә көр нечә фәрјад едир ешг,
Јаныр вулкан кими һеј дад едир ешг.
Һәлә истәр көнүл олсун пәришан,
Һәлә наз ејләсин истәр ки, чанан.
Һәлә истәр ки, күлләр гәмзә сатсын,
Чәмәндә шејда бүлбүл сәс учалтсын.
Көзүм көрмәк диләр јарын јанағын,
Додаг өпмәк диләр лалә додағын.
Үрәк истәр баһар кәлсин, күл ачсын,
Ше'р гошсун о, бүлбүл тәк дил ачсын.
Көнүл истәр ача дағларда лалә,
Аха арзум кими көмкөј шәләлә.
Көзүм нәркиз кими мәст олмаг истәр,
Чәмәнләрдә јатыб һәзз алмаг истәр.
Бәли, истәр көнүл сүбһүн нәсимин,
Она өз дәрдин ачсын, сирр версин.
Мәнә көз јашлары вермиш зәманә,
Јазам ондан кәрәк мән бир нишанә.
Көнүлдә дәрдләрим вар, аһ, ејвај!
Кәрәк дүнјалара гәмлә салым һәј.
Охунсун сөзләрим, ше'рим чаһанда,
Ки, һејрәтләр јаратсын һәр заманда.
Чаванам, арзумун јохдур һесабы,
Будур гәлбин мәнә һәр ан чавабы.
Мәни дөвран бир ан шад етмәјибдир,
Едибдирсә әкәр, чоһ кетмәјибдир.
Данышмагчун синәмдә сөһбәтим чоһ,
Тәәссүф ки, сәнин инди дилин јох.
Верәндә дил сәнә дөвран мәним тәк,
Әчәл бағлар дилим бир дүшмәним тәк.
Кимәм, сән билмәсэн та ки варам мән,
Таныркән тапмазсан бир из әминдән.
Охурсан, чан балам, дәрдим биләрсән,
Фәгәт онда мәни тапмаг диләрсән.

О вахт сөһбәт едәр ше'рим сәнинлә,
 Данышдыгча мәни сән дә јад ејлә.
 Тәәссүф ки, гызым јохдур, нә етмәк,
 Ону даим сәнә чананә етмәк.
 Нә гәм, инди әкәр өвлад јохдур,
 Әкәр өвлад јохса, ше'р чохдур.
 Мәни јаддан чыхартмаг мүмкүн олмаз,
 Мәни һеч вахт унутмаг мүмкүн олмаз.
 Мәним сөздур галан сон јадикарым,
 Һәјатымда будур дөвләтлә варым.
 Әкәр елм аламиндән һаснлин вар,
 Бу хәрмәндә сәнин дә сүнбүлүн вар.
 Гызым јохдур әкәр, нејним, сөзүм вар,
 Бу чүр сөнмәз көзәл бир улдузүм вар.
 Бу дүррүн гәдрини билсән әкәр сән,
 Учуб шаһин кими һеј јүксәләрсән.
 Бу күлшәндән ки, мән әкдим, чичәк дәр,
 Әтир сачсын сәнә гој о чичәкләр.
 Фәгәт горхум будур ки, билмәјиб сән,
 Далымча бир пара сөзләр дејәсән.
 Нә дә мәғрур имиш, јолдан чыхырмыш,
 Нечә көр бизләрә әјри бахырмыш.
 Дејирмиш бүсбүтүн дүнја гырылсын,
 Онунчүн бир јени дөвран гурулсун.
 Чаван тутмаз хәбәр һеч ихтијардан,
 Бәли, горхмаз өлүмләрдән, мөзардан.
 Чаван билмәз нәдир өмрүн сәфасы,
 Дүшүнмәз дүнјанын јохдур вәфасы.
 Кечәр бир телдән өтрү өз чанындан,
 Нә вар, бир бусә алсын чананындан.
 Чаванлыг фәрс едәр даим галандыр,
 Гочалмаг-зад бош бир сөздүр, јаландыр.
 Бәли, сән дә о чүр та ки, чавансан,
 Көзәл мәнвәшләрә даим ујансан.
 Мәним тәк бир гәдәр дүшдүкдә әлдән,
 Чаванлыг сөһбәти дүшмәз дилиндән.
 Көрәрсән кечмиш артыг рузикарын,
 Бахыб үз дөндәрәр сәндән никарын.
 Далынча кетмәјә көлмәз ајағын,

Кедәр сәбрин, әсәр күл тәк додағын.
 Дуруб һәсрәтлә онда дад едәрсән,
 Мәни дәрк ејләјиб сән јад едәрсән.
 Јемәк, ичмәк даһа ләззәтли олмаз,
 Көнүл мүлкүндә артыг шөвг галмаз.
 Даһа сејр етмәзсән сәһраны, бағы,
 Јанынча салмазсан бир күлјанағы.
 Гачар сәндән бүтүн тазә чаванлар,
 Һәјатдан зөвг алан, ләззәт аланлар.
 Бахарлар јад кими анчаг узагдан,
 Дајан һәсрәтлә сән дә бах узагдан.
 Бахыб өз һалына көр дүз дејирмиш,
 Әмин һеч вахт сәнин мәғрур дејилмиш.
 Охурсан ше'рими, нурлу чырагдыр,
 Исин онда ки, бир сөнмәз очагдыр.
 Чағыр әтрафына өз достларындан,
 Вәфалы, гәлби пак, дүз достларындан.
 Јағыш, торпаг, күләк тәк чәм олун сиз,
 Мәни гәбр ичрә бир јадә салын сиз.
 Кимин көлсә нәјә евдә күманы,
 Јемәк, ичмәк, сазы ја ки, каманы.
 Шәраб, мүтрүб, чичәк, күл дәстәсилә,
 Ноғул, бадә, ширин ел нәғмәсилә.
 Мәним диванымы мүмкүн оларса,
 Сетарым да әкәр салим галарса.
 Көзәлләр зүлфү тәк һәлгә вурун сиз,
 Фәрәһлә бир көзәл мәчлис гурун сиз.
 Ичиб бир ан да олса, сиз олун шад,
 Мәни саз илә, нәғмәјлә един јад.
 Бир чалсын, бири һеј меј бошалтсын,
 Бир көнлүм кими аваз учалтсын.
 О күн намәрд фәләкдән бач алын сиз,
 Учуб көјдә, күнәшдән тач алын сиз.
 Көзәл саги әлиндән чам алын сиз,
 Ичиб сәрмәст олуб бир кам алын сиз.
 Гәми, дәрди силиб көкдән атын сиз,
 Мәнимчүн бир белә матәм тутун сиз.
 Гәдәһләр рағс едәркән әлләр үстә,
 Бәли, әлләр көзәркән телләр үстә,

О вахт сөһбәт едәр ше'рим сәнинлә,
 Данышдыгча мәни сән дә јад ејлә.
 Тәәссүф ки, гызым јохдур, нә етмәк,
 Ону даим сәнә чананә етмәк.
 Нә гәм, инди әкәр өвлад јохдур,
 Әкәр өвлад јохса, ше'р чохдур.
 Мәни јаддан чыхартмаг мүмкүн олмаз,
 Мәни һеч вахт унутмаг мүмкүн олмаз.
 Мәним сөздур галан сон јадикарым,
 Һәјатымда будур дөвләтлә варым.
 Әкәр елм аламиндән һаснлин вар,
 Бу хәрмәндә сәнин дә сүнбүлүн вар.
 Гызым јохдур әкәр, нејним, сөзүм вар,
 Бу чүр сөнмәз көзәл бир улдузүм вар.
 Бу дүррүн гәдрини билсән әкәр сән,
 Учуб шаһин кими һеј јүксәләрсән.
 Бу күлшәндән ки, мән әкдим, чичәк дәр,
 Әтир сачсын сәнә гој о чичәкләр.
 Фәгәт горхум будур ки, билмәјиб сән,
 Далымча бир пара сөзләр дејәсән.
 Нә дә мәғрур имиш, јолдан чыхырмыш,
 Нечә көр бизләрә әјри бахырмыш.
 Дејирмиш бүсбүтүн дүнја гырылсын,
 Онунчүн бир јени дөвран гурулсун.
 Чаван тутмаз хәбәр һеч ихтијардан,
 Бәли, горхмаз өлүмләрдән, мөзардан.
 Чаван билмәз нәдир өмрүн сәфасы,
 Дүшүнмәз дүнјанын јохдур вәфасы.
 Кечәр бир телдән өтрү өз чанындан,
 Нә вар, бир бусә алсын чананындан.
 Чаванлыг фәрс едәр даим галандыр,
 Гочалмаг-зад бош бир сөздүр, јаландыр.
 Бәли, сән дә о чүр та ки, чавансан,
 Көзәл мәнвәшләрә даим ујансан.
 Мәним тәк бир гәдәр дүшдүкдә әлдән,
 Чаванлыг сөһбәти дүшмәз дилиндән.
 Көрәрсән кечмиш артыг рузикарын,
 Бахыб үз дөндәрәр сәндән никарын.
 Далынча кетмәјә көлмәз ајағын,

Кедәр сәбрин, әсәр күл тәк додағын.
 Дуруб һәсрәтлә онда дад едәрсән,
 Мәни дәрк ејләјиб сән јад едәрсән.
 Јемәк, ичмәк даһа ләззәтли олмаз,
 Көнүл мүлкүндә артыг шөвг галмаз.
 Даһа сејр етмәзсән сәһраны, бағы,
 Јанынча салмазсан бир күлјанағы.
 Гачар сәндән бүтүн тазә чаванлар,
 Һәјатдан зөвг алан, ләззәт аланлар.
 Бахарлар јад кими анчаг узагдан,
 Дајан һәсрәтлә сән дә бах узагдан.
 Бахыб өз һалына көр дүз дејирмиш,
 Әмин һеч вахт сәнин мәғрур дејилмиш.
 Охурсан ше'рими, нурлу чырагдыр,
 Исин онда ки, бир сөнмәз очагдыр.
 Чағыр әтрафына өз достларындан,
 Вәфалы, гәлби пак, дүз достларындан.
 Јағыш, торпаг, күләк тәк чәм олун сиз,
 Мәни гәбр ичрә бир јадә салын сиз.
 Кимин көлсә нәјә евдә күманы,
 Јемәк, ичмәк, сазы ја ки, каманы.
 Шәраб, мүтрүб, чичәк, күл дәстәсилә,
 Ноғул, бадә, ширин ел нәғмәсилә.
 Мәним диванымы мүмкүн оларса,
 Сетарым да әкәр салим галарса.
 Көзәлләр зүлфү тәк һәлгә вурун сиз,
 Фәрәһлә бир көзәл мәчлис гурун сиз.
 Ичиб бир ан да олса, сиз олун шад,
 Мәни саз илә, нәғмәјлә един јад.
 Бир чалсын, бири һеј меј бошалтсын,
 Бир көнлүм кими аваз учалтсын.
 О күн намәрд фәләкдән бач алын сиз,
 Учуб көјдә, күнәшдән тач алын сиз.
 Көзәл саги әлиндән чам алын сиз,
 Ичиб сәрмәст олуб бир кам алын сиз.
 Гәми, дәрди силиб көкдән атын сиз,
 Мәнимчүн бир белә матәм тутун сиз.
 Гәдәһләр рағс едәркән әлләр үстә,
 Бәли, әлләр көзәркән телләр үстә,

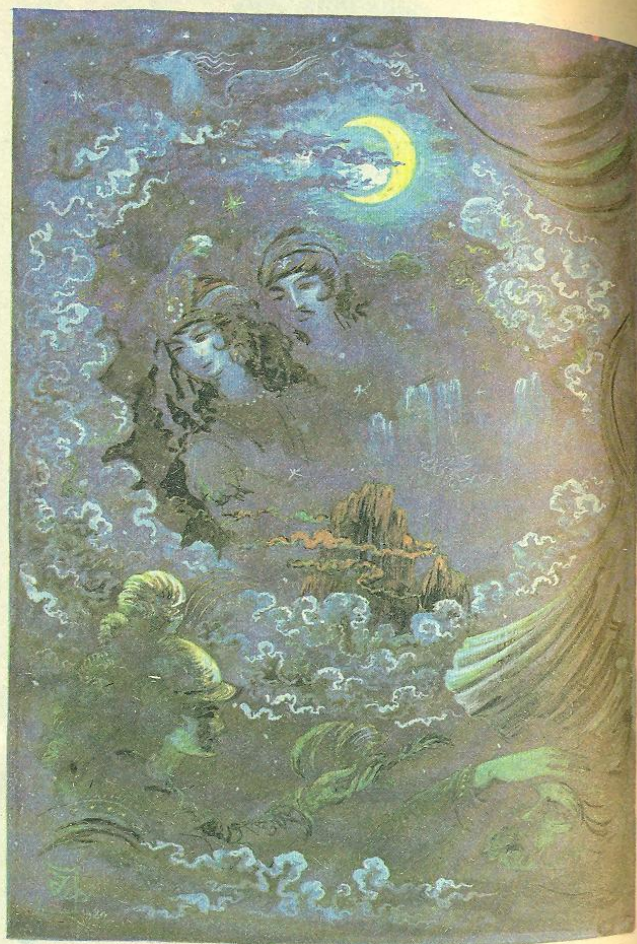
Мәнимчүн бир пијалә долдуруб сән,
 Јавашча гәбримин үстә төкәрсән.
 Төкүлчәк торпага бадә гәдәһдән,
 Онун шөвгилә дурмаг истәрәм мән.
 Мејин әтрилә мән дә бир пијалә,
 Ичәјдим күлләр ичрә ламиһалә.
 Дурајдым гәбридән мән тар сәсилә,
 Көзәл бир гыз, көзәл бир јар сәсилә.
 Јенә бир неј сәси лајлај чалајды,
 Јатырдыб көрпә тәк ајры-салајды...
 Көнүлдән гәмләри мејлә јујун сиз,
 Мәнә мәстликдә бир рәһмәт дејин сиз.
 Һәјатымда, инан, күн көрмәдим мән
 Ки, хошбәхтәм дејәм чан тапшыраркән.
 Мән өлдүм, өлмәјин дәрдли үрәклә,
 Көмүлдүм торпага мин бир диләклә.
 О мәстликдән оларкән сиз дә һушјар,
 Дурун гәфләтдән, еј назәндә достлар!
 Һәјатын сиррини һәр кәс ки ганды,
 Мәним тәк даима одларда јанды.
 Кәрәк инсан олан илк ибтидадән,
 Сәадәт ахтара дүнјадә һөкмән.
 Сәадәт истәсән һәр јердә ахтар,
 Көнүлләрдә она бир шанлы јол вар.
 Көнүлдүр көстәрән јол һәр заманда,
 Сәнә рәһбәр одур һәр бир мөкәнда.
 Мәһәббәт телләри бир-бир сарылмыш,
 Јумаг олмуш, о гәлбә тапшырылмыш.
 Бу сирри анладын, оглум, әкәр сән,
 Јанар гәлбинлә гәбр үстән дөнәрсән.
 Кедиб заһид вә ја ки мејпәрәст ол,
 Намаз гыл, сәчдә ет, јайнки мәст ол.
 Фәгәт инсанлығы атма көнлүндән,
 Мәни сән јад елә мүмкүнсә һәрдән.

КЕЧӨНИН ЭФСАНӘСИ

Күндүзүн сагиси күнәш чамыны
 Девириб сындырар, мејини төкәр.
 Улдузлар сәпиләр ағлар көзүндән,
 Көјләрә аһындан бир думан чөкәр.
 Севдалы башыны гојар дизинә,
 Күндүзүн ојуну јетишәр сона.
 Бу заман ачылар јени бир пәрдә,
 Аләм бүрүнсә дә гара бир донә.
 Күлмәли бир сәһнә дүзәлдәр кечә,
 Башланар көјләрдә атәшфәшанлыг.
 Нә гәдәр сәһркар бир режиссордур,
 Кечәнин ишини сәзсән бир анлыг.
 Фәләк ијнә алыб, гара атласын
 Үстүнә шаһанә көвһәрләр дүзәр.
 О сонсуз дәнизин әнкинлијиндә
 Сәма пәриләри гу кими үзәр.
 Улдузлар башлајар минакарлығы,
 Үзүнә хал дүзәр мави фәләјин.
 Үфүг архасындан ишыг сачан ај
 Сәһнәни бәзәјәр гызыл тач тәкин.

АЈ АРТИСТИ

Ај адлы артисти көрсүнләр дејә,
Аләм көз гыршмадан чәкир интизар.
Дүнја бир салондур ишыг, гаранлыг,
Орада көрүнән, кизләнән дә вар.
Архалы, чийинли, этәкли дағлар,
Вугарла отурмуш ложаларда тәк,
Учалы-көдәкли сәрв илә говаг,
Бәзәниб дүзүлмүш чаван гызлар тәк.
Шахәләрсә дөчәл ушаға бәнзәр,
Ирәли кечмәкчин бир-бирин әзәр.
Көзәл пәри кими дамын далындан
Бәјаз әндамыјла ај ки, бојланыр.
Дәјәрсән ки, Бабил сәһркарыдыр,
Бир анда гујудан көјә тулланыр.
Һаләдән тор салыб дилбәр үзүнә,
Тутуб чеврәсини мави далғалар.
Кечәнин јолуна одур нур сачан,
Кечә илә ајын бир дастаны вар.
Һүснүнүн тә'рифи јетишмәз баша,
Бүтүн дүнја едәр аја тамаша.
Утанчаг гыз кими аддымлајараг,
Сәһнәни һүснијлә ишығландырыр.
Зөһрә рүбабыны басыб бағрына,
Мусиги сәсини далғаландырыр.
Наһидин, Пәрвинин гызыр дабаны,
Мәчлисә рәгс илә кәлир јарашыг.
Гәфилдән елә бил илдырым чахыр,
Аләми бир анда чулғајыр ишыг.
О гара һәјилләр гырылыр, гопур,
Дағын архасында төкүлүр бүтүн.
Ајын күзкүсүндә, демәк, тәбиәт
Сачыны пәришан көрмүшдүр бу күн;
Һүснүнү аләмә көстәрсин дејә,
Сачыны топлајыб, атыр керижә.
Дәрјада далғаја бәнзәјир мәһтаб,

Жабылыр һәр јана нагус сәси тәк.
 Санки сирр кизләдән бу гоча дүнја
 Истәмиш сирләри ачыб көстәрмәк.
 Бөјүк әзәмәтлә чәкилир пәрдә,
 Руһлары сарсыдыр бу тој, бу бүсәт.
 Салон сәһнә илә бирләшмиш артыг,
 Салон һеч сәһнәдән галармы, һејһат?!
 Икиси говушуб күнәш чамы тәк,
 Верир әбәдијјәт һүснүнә бәзәк.
 Дунјанын көзүнү чулғамыш јуху,
 Дујур мешә, дәниз, дағлар да горху.
 Тәбиәт рәнкарәнк бир филмә бәнзәр,
 Сулар даш күзкүдүр, салынса нәзәр.
 Суда гырылмышдыр ајын ајнасы,
 Дағылмыш һәр јана шүшә парчасы.
 Кејиниб јамјашыл ипәкдән палтар,
 Өзүнә вермишдир бәзәк ағачлар.
 Рәгс едир вәчд илә јарпаглар, будур,
 Онларын түк гәдәр нөгсаны јохдур.
 Әсдирир зүлфүнү рәггасә нәсим,
 Верир зәнчир кими рәгсинә тәнзим.
 Шәһәр бир ала ат рәнкини алмыш,
 Һејрәтә гәрг олуб, сүкута далмыш.
 Сусараг баш-баша вермиш дахмалар,
 Санки һеј сәсијлә бир сүрү јатар.
 Шәһәрин үстүндә илдырым чахар,
 Дејәрсән, лә'л долу бир чајдыр ахар.
 Бир тәпә үстүндә отурсан әкәр,
 Шәһәр көвһәр долу дәниз көрүнәр.
 Сајәләр әлиһә гәләми алмыш,
 Хәјал мәрдәсинә нахышлар салмыш.

Мешәдә ај ишығы

Мешәнин гаранлыг золагларында
 Мәш'әлләр алышыб јанды бир анда.
 Ағачлар башыны галдырды дәрһал,
 Көнүлдә һәјәчан, изтираб, мәләл.

Будур, ај санарсан футбол топудур,
 Шәргин гапысына вурулуб галмыш.
 Һәрләниб гујуја дүшмәсин дејә,
 Үзүнә һаләдән бир тор да салмыш.
 Бәлкә дә бир күмүш гајыгдыр, үзүб,
 Шәрг саһилиндә атмышдыр ләнкәр.
 Көјнәји нурдандыр мәләкләр кими,
 Әтәји мәһтабдыр, јердән сүрүнәр.
 Ај ишығы гушу чалдыгча ганад,
 Күмүш тозу сәпәр мешәликләрә.
 Галиб гошун кими нур сели ахар,
 Үфүгләр гәрг олар нурда бир кәрә.
 Ај-улдуз ордусу әлләрдә низә
 Гаранлыг үстүнә һүчума кечәр.
 Пәриләр јурдунә чевриләр мешә,
 Һәр јанда әфсанә, әфсун сөјләнәр.
 Јағар үфүгләрдән ишыг әләмә,
 Гаранлыг түстү тәк чәкиләр кери.
 Әлбәјаха олар нурла гаранлыг,
 Елә бил дөјүшүр див илә пәри.
 Ағачлар лајындан јағар сүр'әтлә
 Мәһтаб гәтрәләри фириштә кими.
 Бәнд едәр онлары бир шаха һәр ан,
 Мешәни охшајан кечә нәсими.
 Будаг хышылтысы, мей јели, мәһтаб
 Көнүлдә доғулар нәш'ә, горху, шәкк.
 Күмүшү қосуну ај ишығынын
 Алыб бир тәрәфә шығыр күләк.
 Санарсан, мешәнин дәринлијиндә
 Титрәјә-титрәјә мәш'әл сүрүнәр.
 Күләјин дөјдүјү суја бирчә бах,
 Зиреһли гошундан бир сел көрүнәр.
 Әкс едәр һовузда сәрвин сајәси,
 Пәриләр шаһынын фирузә тахты.
 Күмүш әндамыјла ај пәри кими,
 О суда чимәр ки, ачылсын бахты.
 Улдузлар, дөврүндә һалга вурараг,
 Шаһын әтрафында көнизләр кими.

Әсәндә бир јандан јабанчы күләк,
Титрәрләр ләпәли дәннәләр кими.

Елә сарынмыш ки, шүвләр, будаглар,
Мешә бир өртүлү күллүјә охшар.
Јарпаглар һәрәси јашыл бир һүбаб,
Асылыр алтында чыраг тәк мәһтаб.
Мешә бәзәк вуруб күлдән, чичәкдән,
Дәнмүш бир јатаға әлван ипәкдән.
Бура тәнһалығын сејранкаһыдыр,
Хәјалын, севданын чөвланкаһыдыр.
Көрүнүр һәр јандан бир дилбәр пәри,
Һәрә бир Мәчһуна чыхыр мүштәри.
Бир јарпаг дүшүнчә үркүб гачырлар,
Көлкәдә ешгдән сөһбәт ачырлар.
Һәлә бешикдәдир ше'рин көзәли,
Көзү јухулудур, сөзү мәзәли.
Нәнниси асылмыш күллү будагдан,
Мешин ләјласыјла јүјрәнир һәр ан.
Хәјал бачасындан бојланыр көнүл,
Чамал әләмини һеј аныр көнүл.
Бу пәрдә далында јүз сиррә јол вар,
Орда руһаниләр хәлвәт гуарлар.
Бу тәмиз һавада сәһәр чағы тәк,
Дүнја сәһәр кими алмыш башга рәнк.
Әләмә јайылмыш ешгин ләззәти,
Бәшәр ондан алмыш һүсн-хилгәти.
Бир гыз күлүшү тәк инчәдир күләк,
Тәбиәт мәһчүбдур, пакдыр Мәрјәм тәк.
Мешәнин кечәси чәннәт сүһһүдүр,
Орада һуриләр јерә нур сүзүр.
Бир архдан су ахыр, бир архдан күмүш,
Онлардан әләмә зүмзүмә дүшмүш.
Су ахыр, санырсан, нәғмә өтүр саз,
Һүсн едир ешг илә һеј разү һијаз.
Ағачлар алтындан күкрәјир архлар,
Санки тој тутулуб, мусиги чағлар.
Будур, тавус кәзир јашыллыг бағда,

Санки шух бир кәлин сүзүр отагда.
Мәһтаб су архында чилвәләнәркән,
Бир чивә булағы ахыр, дејәрсән.
Сөјүд булаг ичрә уд кими јаныр,
Көлкә түстүләјир, нур аловланыр.
О улдуз ки, титрәк суда дајанмыш,
Гызыл гәтрәсидир, чивәјә даммыш.
Кечә јолдан өтән сәрхошлар кими
Сел ахыр, нә'рәси басмыш әләми.
Бахын шәләләјә, нечә парлајыр!
Сачыны топуға төкүр, чағлајыр.
Мешәнин кашыдан уча тағы вар,
Дивары, гапысы инчә нахышлар.
Әзәл шаиринин тәбиндән доған
Гәзәл тәк јарпаглар дүзәлтмиш диван.
Бу тағын гүббәси әршә јүксәләр,
Һүснү гаршысында әләм баш әјәр.
Санки асман да олмуш сәрникун,
Она ағачлардан вурулмуш сүтүн.
Чәннәт гүрфәсинә охшар шахәләр,
Галхыб пиллә-пиллә көјләрә гәдәр.
О әршин үстүндә нечә бир мәләк,
Гумру вирд охујур тәваф едәрәк.
Руһлар каһ көрүнүр, каһ да мәһв олур,
Һәјула ваһимә, хәјал доғурур.
Көзәл мәнзәрәдир һәр јана бахсан,
Бу сирри анламаг дејилдир асан.
Бу чәләл, әзәмәт, бу бүсәт нәдир?
Һаггыч чамалына бир ајинәдир.
Сазында хош нәғмә чалыр мәләкут,
Көнүл нәғмәсидир бурада сүкут.
Дәјир мизраб кими шахәјә нәсим,
Әлмәзлик сазында шахәләр бир сим.
Баш әјиб үфүгдә, үз гојуб аста,
Сазын чанағына саз чалан уста.
Мәһтабын күмүшү, ипәк телләри,
Сазын симләринә вериб зивәри.
Чалынан аһәнкә гулаг асарат,

Рөгс илә маһныја башламыш афаг.
 Чанланыр кизличә бүтүн зәррәләр,
 Шөвгдән һәјатын әндамы титрәр.
 Фәләк чалгычысы дөф гылыб ајы,
 Чалараг аләмә салмыш һарајы.
 Чәрхин әфсанәви саһир гызлары
 Рөгс едир, тутмајыр бир ан гәрары.
 Бир күзкү сајылыр гоча тәбиәт,
 Тапмыш о күзкүдә әксини хилгәт.
 Олмуш тәбиәтин сазчысы Наһид,
 Саз чалыб-охујур, нәғмәси төвһид.
 Шабаш вермәк үчүн һеј әтәк-әтәк,
 Сәпир башымыза инчиләр фәләк.
 Көнүл дүјсә, гулаг ешитсә әкәр,
 Бу сүкутта вардыр бөјүк сиррләр.
 Дејәр, бир ағыз вар кениш фәләкдә,
 Чәкир гибтәсини онун мәләк дә.
 О ағыз сусмагла јүз мә'на сөјләр,
 Өнүндә мат галар онун севәнләр.
 Сусмағын башга бир һекајәти вар,
 Сән дә кет, мә'наны сусмагда ахтар.
 Дәрдиләр бир пәнаһ ахтаран заман,
 Һәр шеји анлајар бирчә бахышдан.
 Исанын үзүндә мә'сумлуғ, иффәт,
 Һәлә дил ачмадан бәллијди, әлбәт!

МЕШӘНИН ХОРТДАНЫ

Мешә кәнарында, дахмада кечә
 Узанмыш садәләвһ, јетим бир ушағ.
 Көзүнә будағлар балта көрүнүр,
 Хортданы јадына салыр горхарағ.

Көзүнү тәрк едир јуху бүсбүтүн.
 «Ана!» дејиб кәзир, һардадыр ана?!
 Атасы дүнәндән ишә кедәрәк,
 Һәлә дә дөнмәмиш өз комасына.
 Кечә гаранлығдыр, гыш да амансыз,
 Бајырда туфандыр, ағачлар әсир.
 Ағламағ истәјир, бирдән хортданы
 Јадына саларағ сәсини кәсир.
 Әл атыб сөјләјир: «Аначан, мәнәм,
 Гучағын, гулағын, күлүшүн һаны?
 Валлаһ, күсмәмишәм, аначан, сәндән,
 Јанында јатырам, гучу баланы!
 Мән ки гәнд оғрусу дејиләм, ана!
 Ағыллы балаһам, вермә хортдана!
 Демишдин ки, мәндән күсмәјәчәксән,
 Кәл, мәнә нә десән, көзүмүн үстә!
 Нә күнаһ ишләдим, гачырсан белә?
 Атарак кетмишсән үзүмүн үстә?
 Аначан, будур бах, сәсләнир хортдан,
 Алча ағачынын дибинә кәлмиш.
 Вај, ана, нечә дә горхунч сәси вар,
 Елә бил ифритдир, көјә јүксәлмиш.
 Дишин шагғылдадыр, һеј мырылдајыр,
 Дејир: јејәчәјәм сәни ај оғлан!
 Гапынын дадына чатмышдыр артығ,
 Индикә кирәчәк, валлаһ, бачадан!»

Чөлдә әсән күләк күчләнир бирдән,
 Гапыны ојнадыр јериндән һәмән.
 Див кими гаралты кирир гапыдан,
 Јүјүрүр, бағырыр, дурмадан бир ан.
 Ушағы кабус тәк изләјир хәјал,
 Бағырыб јыхылыр, дили галыр лал.
 Нәзәр сал һалына, лал олса белә,
 Јенә дә јалварыр һәрәкәтијлә:
 — Аначан! О хортдан будур, кәлди, вај!
 Чәнкинә аларағ апарыр, һарај!
 Ити пәнчәсијлә тутуб синәмдән,

Рәһм елә, ај ана, кәл, ал әлиндән.
 Тагәтим түкәниб, башым һәрләнир,
 Хортданлар һалымы көрүб әйләнир.
 Рәгс едир дөврәмдә дивләр, аначан!
 Көзләри од сачыр санки бир вулкан!
 Хортданлар кечириб мәни чәнкинә,
 Чәкирләр мешәнин дәринлижинә.
 Горхудан, аначан, јәгин бил ки, сән
 Өзүм өз адымы унутмушам мән.
 Јарыб гаранлығын бағрыны һәр ан,
 Бир көлдә үзүрәм, үздүјүм су — ган.
 Дөврәмдә мешәләр, дағлар һәрләнир,
 Дәстә-дәстә дивләр кәзир, сүләнир.
 Мејвәли ағачлар, јахшы гыл нәзәр,
 һәрәси бир дивдир, әлиндә хәнчәр.
 Јағыр һеј башыма ағыр јумруғлар,
 Хәнчәрлә бағрымы јаралајырлар.
 Дартыб һопарырлар гулағларымы,
 Гырырлар бащымы, ајағларымы.

Тәпәнин дибиндә дејиб-күлмәдән,
 Бир дәстә дајанмыш әјниндә кәфән.
 Гаралыб, әпримиш гоча гарылар,
 Чијниндә һәр јана табут дашыјар.
 һәр јана бахырсан, өлмүш көрпәдир,
 Мејитләр бурада тәпә-тәпәдир.
 Чәкир һәр тәрәфә сүпүркә күләк,
 Сүпүрүр чәсәди гуру јарпағ тәк.
 Матәм мусигиси чалыр илдырым,
 Булуд кәфән бичир һеј дилим-дилим.
 Ај да бир өлү тәк кәфән гулланыр,
 Булуд кәфәниндә гәбрә јолланыр.

Мәкәр ешитмәдин нәләми, ана?
 Нијә намерибан олдун балана?

Ананын руһу ки, көјләрдә бу ан
 Көрпәнин һалыны көрдү пәришан,

Тагәти түкәнди бу мәнзәрәдән.
 Јарыб үфүгләри чыхды пәрдәдән.
 Әршин сүтунуну әлине алды,
 Оғлуну гуртармағ гејдинә галды.
 Оғлунун чаныны јатағдан ана
 Мәһтаб кәмәндилә чәкди јанына.
 Сәһәр көрдүләр ки, јетим вериб чан,
 Гуртармыш һәјатын даш зинданындан.

Мешәнин туфаны

Гаранлығ кечәдә мешә уғулдар,
 һәр јердә вәлвәлә, гүлгүләләр вар.
 Күләк ағачлара чәкир силләләр,
 Горхудан көзүмә дивләр көрүнәр.
 Дивләр, гарачылар, хортданлар бу күн
 Јери дә, көјү дә тутмуш бүсбүтүн.
 һәмһәмә башлајыр див илә пәри,
 Горхудан ган олур халгын чијәри.
 Бәшәрин фикрини див оғурлајыр,
 Үрәкләр синәјә артыг сығмајыр.
 Ваһимә, изтираб чөкмүшдүр чана,
 Ағыл да горхудан кәлмиш амана.
 Пусгуда јыртычы дивләр отурмуш,
 Сәни тутмағ үчүн тәләләр гурмуш.
 Күләк елә вурур силлә үзләрә
 Чөкүр түстү, думан јанар көзләрә.
 Бахын, һәр тәрәфи дивләр бүрүмүш,
 Монгол ордусу тәк башламыш јүрүш.
 Күләк гар үзүндән алыр пәрдәни,
 Јығыр мағараја јүз мин кәлләни.
 Гычыјыр дишини вәһши див, күлүр,
 Үзүндән, көзүндән өлүм төкүлүр.
 Бир див пәнчәсидир һәр јарпағ, бахсан,
 һәр ағач өлүмдән горхунч бир нишан.
 Кечә зәнчисинин кур сачына бах,
 Гәзәб дәнизидир, далғалы анчағ.
 Күл тутур этәкдән бир тикан кими,

Күлөкдөн алышыб од жанан кими.
Улдузлар ордусу пусгудан чыхыр,
Һүчума кечәрәк һәр сәдди жыхыр,
Сел салыр курулту бүтүн чаһана,
Охшар зәнчирдәки гызмыш аслана.
Ағачлар дөшәмиш силлә о гәдәр,
Фәләјин јанағы көмкөј көрүнәр.
О гәдәр горхунчдур мүһит ки, аслан,
Сүрүнүб јол кәзәр, нечә бир сичан.
Гушлар чыхарырса сәсини бәзән,
«Әсир ушағлардыр аағлар», дејәрсән.
Гыврылыб илан тәк архда ахыр чај,
Боғуг бир аһәнклә гопармыш һарај.
Дивләрин бурулмуш бујнузлары тәк,
Будағлар чатылмыш бир-бирә, керчәк.
Биткиләр һамысы сијириб хәнчәр,
Инсанын көксүнү будамағ истәр.
Уғулдар гулагда күләјин сәси,
Әкс едәр бејниндә шимшәк шәләси.
Кәлләләр ичиндә бејнимиз гајнар,
Алар дөврәмизи вәһши чанавар.
Үрәк көксүмүздә о гуша бәнзәр
Ки, шаһин чајнағы чаныны үзәр.
Лакин гөнчә кими ачынча мәһтаб,
Фитнә кәтирмәди кур ишыға таб.
Беһишт пәриси тәк күлүмсәди ај,
Чәһәннәм, филмини јығды лајбалај.

ДАҒЛЫҒ СИМФОНИЈАСЫ

КЕЧӘ ВӘ ДАҒ

Дағын кечә вахты бир чәлалы вар,
Дағлы дүзәнликләр чәннәтә охшар.
Кечә ај ишығы чулғајар дағы,
Јанар дағ дөшүндә ешгин чырағы.
Тач гојуб башына ајдан, өјүнәр,
Әјнинә гызылдан хәләт кејинәр.

Бүтүн сәһраларын султаныдыр дағ,
Өлмәз гәзәлләрин үнваныдыр дағ.
Дағ биздә севинчин чешмәсидир, бил,
Бабакуһи етмиш дағларда мәнзил.
Мәшригдә елә ки ај, күнәш парлар,
Әввәлчә ишығы дағлара салар.
Јенә дә мәғрибә јолланан заман,
Сонунчу бусәни алар дағлардан.
Бу чыхыб-батмағын башга һүснү вар,
Ону јахшы дујур бизим дағлылар.
Архасыз, пәнаһсыз бир дағ кимијәм,
Дағлылар дәрдини чәкиб, өлүрәм.
Дағдыр башымызы көјә галдыран,
Дағдан фәләкләрә јол ачыр инсан.
Ачыб гаршымыза бөјүк бир китаб,
Дејир хилгәтдәки сиррләри тап!
Бизим көнлүмүзү ајырыр јердән,
Фәләкләр сејринә апарыр һәрдән.
Дағы өјрәнсәләр ариф адамлар,
Һикмәт шәрабындан сәрхош оларлар.
Һүнәр хәзнәси вар дағда һесабсыз,
Көтүр о хәзнәдән һесаб-китабсыз.
Ариф инсан кими дағ јуху көрмүш,
Һијләјә, ријаја арха чевирмиш.
Нә дивдән чәкинир, нә дә пәридән,
Илаһи һүснилә чилвәләнәркән.
Кечә шөвг үзүндән көјә јүксәләр,
Әршдән-фәршдән дағ тутар хәбәр.
Истәр ишыг олсун, истәр гаранлыг,
Дағ әршә јахындыр һамыдан артыг.
Фәләк гулағына дејәр нағыллар,
Бәшәрин дәрдинә эләч ахтарар.
Пакдыр, мүгәддәсдир Мәсиһа кими,
Иса нәфәсидир дағын нәсими.
Дағ бешик сајылыр пејгәмбәрләрә,
Орадан вәһјләр чатыр һәр јерә.
Дағын вәсфә лајиг өвладлары вар
Ки, онлар дүнјаны зиндан сајарлар.

Бу аләм нә гәдәр даһиләр көрмүш,
 Онлары камала дағлар јетирмиш.
 Дағлар бир көрпүдүр бәшәријјәтә,
 Јол вар о көрпүдән әбәдијјәтә.
 Сәнә ничат версин дејә, гујудан,
 Јердән аја гәдәр гурмуш нәрдиван.
 Сәнәтин, һүнәрин рәмзидир дағлар,
 Бизләри ешг илә сәнәтә бағлар.
 Дағ өз мәгамилә газанмаса ад,
 Һүммәтин шаһини ачармы ганад?
 Олмаса мәканы Гафын инзива,¹
 Симүрг тикәрдими о дағда јува?
 Дағ да һүнәр кими јаранмыш азад,
 Бисүтун дағындан дәрс алыб Фәрһад.
 Сејр ет дағдан ахан о чешмәләри,
 Шөвг көз јашыдыр, јујар кәдәри.
 Дағын синәсиндән даман гәтрәләр
 Бир чан ширәсидир, ону ешг әмәр.
 Ше'р дә шаирин үрәк ганыдыр,
 Онун ән гијмәтли әрмағаныдыр.
 Ше'р гәтрә-гәтрә дамар инчи тәк,
 Сел тәк ахыб кәлән дашдыр ја кәсәк.
 Орада, дәниздә санки говға вар,
 Дәниз ордусуна дағ олмуш сәрдар.
 Верәр далғалара күләклә фәрман,
 Далғалар һүчума кечәр дурмадан.
 Дәниз бир үзүкдүр, дағ онун гашы,
 Далғалар гојнундан јүксәлир башы.
 Далғалар дағ јаран ордудур әкәр,
 Дағ гошун ичиндә Хосрова бәнзәрш
 Сән дә сабитлији кет дағдан өјрән,
 Нуһу көрмүш һәлә гоппаз јериндән.
 Чыхынча кәмиси Нуһун туфандан,
 Дағда ләнкәр атды, һәлә о заман.
 Дүнја алт-үст олсун, даға фәрг етмәз,

¹ Кушәнишинлик.

Онун сәбри битмәз, арамы битмәз.
 Дағ гәһрин, газәбин сон пәнаһыдыр,
 Үгабын, шаһинин чөвланкаһыдыр.
 Илкени, сонуну көрмәмиш аләм,
 Анчаг булудлардыр сирринә мәһрәм.
 Сајыг гәһрәмандыр, кирмиш кәминә,
 Чәрхин каманыны салыб чәнкинә.
 Бир охун сәнкәри дағ олса әкәр,
 Учар, јер үзүнү бүтүн фәтһ едәр.

Дағын чәһрәсиндә әјрилән һәр сап,
 Даға сарынмышдыр, бу сирри сән тап.
 Санма чөл бағрында дағ бир јарадыр,
 Әсрләр јашамыш бир гаргарадыр.
 Бир чох әсрләри өгүб кечәрәк,
 Башыны дик тутар пәлләванлар тәк.
 Дири бир гочадыр дөјүшә чыхмыш,
 Заманын филини о, јерә јыхмыш.
 Сајыг көзәтчидир, һәр шеји көрәр,
 Дүнјанын ишиндән дағ хәбәр верәр.
 Һәр јерә ачараг дағ ибрәт көзү,
 Изләјәр көзалты әјрини, дүзү.
 Гулаг ас, дағларын һекајәси вар,
 Дејилән һәр сөздән сән дә фејз апар.
 Сәсләниб дағлара бир сөз десән сән,
 О сөз тәқрарланар дағын дилиндән.
 Дејәр ки: ушагсан, билмирсән мәкәр?
 Һәр кәс нә әкмишсә, ону да бичәр?
 Дивә, вәһшијә дә пислик етмә сән,
 Пислик гаршысында пислик көрәрсән.

Садәчә минарә дејилдир дағлар,
 Чәһәннәм гапысын бу дағлар бағлар.
 Белә дејирләр ки, бөјүк јарадан,
 Етмиш чәһәннәми јер алтда пүнһан.
 Јерин синәсинә, десәк мүхтәсәр.
 Атәш долдурулмуш дәрјалар гәдәр.
 Бизи јандырачаг о чәһәннәмин,

352

Үстүндә кәзирик, горхусуз, әмин.
Пүскүрмәк истәркән атәш, чәһәннәм,
Дағлар гаршысына сәдд чәкир мөһкәм.
Атәш әждаһа тәк чошдуғу заман,
Дағ чәкиб зәнчири дејир ки, «дајан!»
Орада бир фитнә кетмиш јухуја,
Нәфәс чәксә, дөнәр бу аләм суја.
Бу ағыр јухудан ојанса әкәр,
Дүнја аловланар, гурулар мәһшәр.
Чошарағ һәрдәнбир од пүскүрүр дағ,
Верир кәһкәшандан зирвәси сорар.
Зәнн етмә ки, едир атәшфәшанлығ,
Тәбиәт наз едир ја да бир анлығ.
Бәлкә дә уддуғу гәзәбдән чаһан,
Ағзына кәтирир од боғазындан.
О чошан гәзәбдир ки, аловланыр,
Өнүндә бир нишан хәтти чанланыр.
Сәни чәкиндирир бәд әмәлләрдән,
Дејир: «Азғынлара гулаг асма сән!..»
Бу од ки гуруну, јашы јандыра,
Бизи һәгигәтдән едир хәбәрдар.
Дејир ки, «Ағзыны дағ ачса әкәр,
Галмаз кайнатдан кичик бир әсәр.
О хумун ағзындан алынса гапағ,
Каннат бир овуч күл олар анчағ.
Өлүм һејкәли тәк дағ јенә дурар,
Чәһәннәм топу тәк һәдәфә вурар.
Бомба да илтимас еләјир дағдан,
Ки, бүтүн дүнјаны етмәсин виран».

Сулар да чошарағ түгјан гопарыр,
Күләк дә гызарағ туфан гопарыр.
Дурмаса бәләја гаршы дағ әкәр,
Јәгин мөһв оларды туфанда бәшәр.
Бу «Искәндәр сәдди» чыхса ортадан,
Олар мәдәнијјәт гәсримиз виран.
Дағдыр силсилләләр охуна мисмар,
Зәлзәлә ағзыны дағ гыфыллајар.

Дүнја тәрәзиси дүз олсун дејә,
Дағ пәрсәнк дашыдыр о тәрәзијә.
Дағсыз һәр дәгигә аларағ тәкан,
Учуб алт-үст олар бир анда чаһан.
Фәләк чадырынын мисмарыдыр дағ
Ки, јер сәрхош кими атмасын ајағ.
Дағ өзү сәбатын нүмунәсидир,
Заһидин јүксәлән сомиәсидир.
Кимин симүрг гәдәр вардыр иззәти,
Гаф она бәхш етмиш белә һүммәти.
Муса тәнкә кәлди халгы әлиндән,
Дағда вәһј ешитди аллаһ дилиндән.
Дағда һәгг нуруну о кечә көрмүш,
Гој өзү сөјләсин ки, нечә көрмүш.

353

Елә ки, јүксәлди Тури-Синаја,
Бир вүгар, әзәмәт чатды Мусаја.
Һаләјә бүрүндү нурани үзү,
Һүснүнүн өнүндә мөһв олду өзү.
«Төвраты» тутарағ әлдә мәләкләр,
Онун гулағына охуду әзбәр.
Долду нида илә чан пијаләси,
Онда халигинин гәһгәһә сәси.
Көнлүнү, көзүнү нурда гәрг етди,
Гулағы чан сөзүн Турда ешитди.
Шаһлығ әсасына, тахтына чатды,
«Кәлимуллаһ» ады ону учалтды.
Фир'онун бүсаты завала кәлди,
Мусанын бајрағы көјә јүксәлди.

«Һәрра» каһасында бир күн Мустәфа
Вермиш чамалилә аләмә сәфа.
Бир чәннәт тавусу көрдү шимшәк тәк
Мәгрибдән мәшригә ганад кәрәрәк,
Едир асиманын сиррини әјан,
Һаггы, һәгигәти еләјир бәјан.
Ачыб гаршысына һәгг кәламыны
Чатдырыр аләмә һәгг пәјамыны.
Көрдү гојулмушдур бир тәхт нурдан,

Ај исә бир тачдыр, фәләкдир еван.
Отурду о тәхтә бир султан кими,
Шәфаәт мүлкүнүн олду һакими.
Әршдән фәршә тәк көрдү, мәләкләр
Сәф чәкиб өнүндә сәчдә едәрләр.
Мәләк дә баш әжиб сәчдәјә кетди,
Бу, һаман Адәмә олан беј'әтди.
Бу чүр надир һаллар чох көрүб кечә,
Бунлара биканә галсын руһ нечә?!

БИР ХАТИРӘ КЕЧӘСИ

Бу гарлы дағларда башга мә'на вар,
Дағ гәдәр сәфалы олмаз илк баһар.
Бир хатирәм вардыр дағ кечәсиндән,
Ону башга јердә көрмәмишәм мән.
Көрпәјдик, гәлбимиз булагдан тәмиз,
Ешиг илә, үмидлә јашајырдыг биз.
Гарда сүрүшмәјә кетмишдик бир күн,
Күнүмүз ојунда кечди бүсбүтүн.
Нә ачлыг һисс етдик, нә дә јорулмаг
Ојун битмәмишди, кечәјди анчаг.
Гар ола, дағ ола, ајдынлыг кечә?
Белә мәнзәрәдән көз дојар нечә?!
Гарлы дағ көрүнүр гу кими дүмағ.
Биз хизәк үстүндә ганад ачараг,
Учуруг гуш кими үзү ашағы,
Өтүб кечмәк истәр ушаг ушағы.
Билмирик шахтадыр, јохса сәриндир,
Ојунун ачысы балдан шириндир.
Дәрәдә, тәпәдә дөнмүшүк јелә,
Хошһалыг, сојугдан әссәк дә белә.
Ахшамүстү галхан бир сазаг анчаг
Батырыр каһ үзә, каһ көзә санчаг.
Бизи кечә вахты ахтаранлар вар,
Будур бағчалара кәлиб чатдылар.
Бағчалар сәмтиндә мәш'әлләр јанды,
Санки бир мешәлик ода галанды.

Түстүдән, аловдан дүјду ушаглар
Ки, ата-ананы үзмүш интизар.
Горхудан һамымыз јарпаг тәк әсдик,
Чарәсиз, көнүлсүз евә тәләсдик.
Гарда јахасыны парчаламыш гар,
Торпағын бағрындан көјәрмиш отлар.
Јолун бир һиссәси сүд кими ағдыр,
Гар кедән јерләрсә золаг-золагдыр.
Әчәб тәнһалыг вар, дәрин бир сүкут,
Санки гар едибдир аләми мәбһут.
Биз гарын үстүнә басдыгча ајаг,
Сәсләнир гар, бизи дилә тутараг.
Сәси каһ учалыр, каһ да јавашыр,
Каһ нәсиһәт верир, каһ да савашыр.

Чухур бир дәрәдән чыхдыг тәпәјә,
Көзүмүз саташды хош мәнзәрәјә.
Дәјирманда варды башга јарашыг,
Мәш'әл түстүләјир, рәгс едир ишыг.
Инәјин, гојунун, чобанын сәси,
Сазларда чалынан кәндли нәғмәси.
Итин һүрүшмәси, хорузун баны,
Башына алмышды бүтүн дүнјаны.
Кәндә јахынлашыр дәстәмиз һәр ан,
Һүснүнә мат галыб, олуруг һејран.

Будур гаршымызда чанланыбдыр кәнд,
Дахмалар үст-үстә, бир-бирә пејвәнд.
Чыраг ишығыдыр бахсан һәр јерә,
Сары күлә охшар гапы, пәнчәрә.
Чох јердән гар кетмиш, чох јердә галмыш,
Кәнди бир зүрафә шәклинә салмыш.
Бурада ики-үч абад дахма вар,
Гутуја охшајыр јердә галанлар.
Биринин дамыдыр биринә һәјәт,
Евләр бир-биринә тохунмуш, әлбәт.
Һәр евин өнүндә бир очаг јаныр,
Һәр јанда бачадан түстү бојланыр.
Түстү сүтунлары јүксәлир көјә,

Гара пәрдә чәкир абы лөвһәјә.
 Сөјүдүн көлкәси бир дама дүшмүш,
 Рәгсдә сөјүдлә көлкә өтүшмүш.
 Товлама һәрләнир, о гызыл хәтдән,
 Әлван даирәләр чәкилир һәмән.
 Зивәдән асылмыш палтарлар һәлә,
 Елә бил рәгс едир, вермиш әл-әлә.
 Кими инәк сағыр, очаг пүфләјир,
 Кими ит апарыр, бојнунда зәнчир.
 Кәндхуда бәзәмиш одур ејваны,
 Салыб дамағына сулу гәлјаны.
 Әјиндә исти күрк, өнүндә фанус,
 Елә бил отурмуш тәхтә Кејкавус.
 Кәндиң һәр јериндә бир чанланма вар,
 Евләрин чохунда гајнар самавар.
 Дәстәмаз алыныр, башланыр намаз,
 Кими дуа охур, кимисә шаһназ.
 Нә көзәл илләрди андығым илләр,
 Дејәрди, күләрди бизим бу елләр.
 Һәр јанда вар иди әмин-аманлығ,
 Инсанлар билмәзди нәдир јаманлығ,
 Халгын гәлби кими евләр ишығды,
 Евләрә гыш күнү од јарашығды.
 Од иди бәзәјән дост мәчлисини,
 Шәбчәрә кәлирди һеј сини-сини.
 Шәбчәрә әлләрдә кәзир дамбадам,
 Синидә гоз, ијдә, кишмишлә бадам.
 Ушағлар күчәдә вериб сәс-сәсә,
 Бүтүн кәнд әһлини салмыш һәвәсә.
 Бајрам ахшамындан, тәзә палтардан,
 Данышыр һәр јанда гоча, һәм чаван.
 Рәнкләри бир-бирә алыб гатырлар,
 Бајрам кечәсиндә шал саллајырлар.
 Будур, баһар кәлир, чатмышдыр бајрам,
 Һел-күллә бәзәнмиш сүфрәләр тамам.
 Бајрам сүфрәсидир елин зинәти,
 Бајрамла ел тапыб әбәдијјәти.
 Башга дәскаһы вар бајрамың биздә,

Јүз не'мәт дүзүлүр һәр сүфрәмиздә.
 Јумурта бојаныр, гузу бојаныр,
 Бәзәкли евләрдә чилчырағ јаныр.
 Шәһәрдән јолланыр кәндә чәрчиләр,
 Чәрчи нә кәтирсә, алыр кәндчиләр.
 Зәнчирә, арагчын дүјмә, сап, гајтан,
 Шәвә, мунчуг, үскүк, кәһрәба, мәрчан.
 Бајрамлығ вермәкчүн оғул, ушаға,
 Хырда пул гојулур чибә, гуршаға.
 Чаванлар бачадан саллајачағ шал,
 Ачыр бу адәтлә бизим елләр фал.
 Дам үстә дураны танымасан да,
 Гәдијјә верәсән кәрәк о анда.
 Маһир олмалыдыр гајнана, кәлин
 Ки, дүзкүн танынсын шалы језнәнин.
 Адахлы шалына бағлансын кәрәк,
 Нахышылы чораблар, тирмә, шал, ипәк.
 Бајрамда карванлар кечәр Аразы,
 Кәсилмәз зәнкләрин шәнлик сәдасы.
 Сәфәрдән гајыдар бизим гәрибләр,
 Севинәр, назланар адахлы дилбәр.
 Оғлан кәтирмишдир һәр нә истәсән,
 Гыза дејәр: «Чәһиз дәрди чәкмә сән!»
 Кәтириб рәнкбәрәнк ипәк парчалар,
 Елә даш ајна ки, күн кими парлар.
 Шал, үзүк, баһалы болгар башмағы,
 Самавар, мәчмәји, чам, бојунбағы,
 Саат, гызыл зәнчир, күшвара, голбағ,
 Тамаша едәндә көз гамашачағ.
 Инәкләр доғачағ, ағуз, булама,
 Елдә бол олачағ сүд, гатығ, хама.
 Елбәји кәләчәк шел-шел, тат-таты,
 Елә кәтирәчәк сәлә-совгаты.

Бајрам көзәлләрин шадлығ дәмидир,
 Онларын аләми шаһ аләмидир.
 Јемәји, јатмағы унутмуш онлар,
 Кими хына јахар, вәсмә гајнадар,

Кими сығал верэр кәкилә, телә,
Бәзәнэр кечәлэр јухуда белә.
Чүмәдир, шәнбәдир, базардыр билмәз,
Күзкү габагындан бир ан чәкилмәз.
Гаша вәсмә јахар, әлиһә хына,
Бәзәниб-дүзәнмәк пешәдир она.
Һәлә гызлара бах, ишвәли, томбул,
Дүзүб арагчына чәркә-чәркә пул.
Зилим-зимбә илә дүзәлир јола,
Нечә мәстан пишик, тифтикли тула.

358

Евин кејванысы көзү сүрмәли,
Башы калагајлы, әни тирмәли.
Күрсүдә ағанын јаыны кәсмиш,
Гашыны алдырыб, сачыны кәсмиш.
Кечәни бағламыш узун сачилә,
Бајагдан ағаны басмышдыр дилә;
Доғулдуғу күндән бу күнә гәдәр
Нә олуб, нә көрүб һамысын сөјләр.
Санки көбәјини о өзү кәсмиш,
Бу иши көрәндә әли дә әсмиш.
Елә ки, әлиндән дүшүбдүр бычаг,
Көбәкдән ашағы бир из ачараг.
Ән көзәл јерләрдән, дадлы шејләрдән,
Данышыр о ширин хатирәләрдән.
Нишан үзүјүнү алмыш әлиһә,
Фәрман вермәк истәр халгын гәтлинә.
Адахлыбазлыға кәлинчә оғлан,
Јүз кәләк турармыш гыз габагчадан,
Елә ки, хынасы, хизабы чатмыш,
Нечә тәмтәрагла вәсмә гајнатмыш.
Тојунда чалынмыш зурна-балабан,
Белә тој көрмәмиш һәлә бир инсан.
Ојун чыхаран ким, ат ојнадан ким,
Тонгал галајан ким, түфәнк атан ким.
Зәри шәлтә, тунбан атланыр-дүшүр,
Сағрылар јырғаныр, мәчлис күлүшүр.
Ләзки рәгси едир гәмә-хәнчәрлә,

Гуршаг јапышыбдыр Чәфәр Әкбәрлә.
Ашыг Рүстәм чалыр, охур «Кәрәми»,
Сығмајыр дүнјаја назы, чәм-хәми.
Чалыныр дәф, тәнбур, каман, өтүр тар,
Фәләјин гулағы сәсдән олуб кар.
Кәлинин башына бәј алма атыр,
Кәлин оғрун-оғрун бахыб наз сатыр.

Һачы кәнчлијини салараг јада,
Көнлү вәчдә кәлир, дамағы дада.

Нишанлы көзәлләр, тәзә кәлиһләр,
Вериб тавус кими отаға зивәр.
Дивара ал-әлван шәкилләр вуруб,
Тахчаја нар, алма, һејва долдуруб.
Каһ өртүк тохујур, каһ чәкир көјнәк,
Бир илмәк зәр атыр, бир илмәк ипәк.
Башына сүрмәји чадра салыбдыр,
Санки ај үстүнү булуд алыбдыр.
Бир шәлтә кејинмиш диздән јухары,
Јарыр јахасыны бир чүт нобары.
Бәзәкдир диләји, палтардыр әрзи,
Каһ бәзәкчи кәзир, каһ тапыр дәрзи.
Хала-ханбачылар башламыш ишә,
Деди-году, јалан дөнмүш вәрдишә.
Узун туман нәнә, јашмағлы хала,
Туманы, јашмағы атыб аз гала.
Кечәни күндүзә гатыб ишләјир,
Ағбирчәклик едир, мәсләһәт верир.
Көзәл гарачы гыз дүшүб мејдана,
Гызыл, күмүш пуллар дүзүб һәр јана.
Тахыб гулағына гызыл сырғалар,
Сачы күрәјиндә ләпәләр вурар.
Кәзир күчәләри дәф чала-чала,
Сөз атыр, өчәшир о, әһли-һала.
Һамыны кәтирир шөвгә, һәвәсә,
Тој-дүјүн арзусу едир һәр кәсә.
Зәри, атлас кејмиш о көзәл дилбәр,
Әпримиш гочаны вәчдә кәтирәр.

359

Одур, бағчаларда чылпаг ағачлар,
Күлөк зәрбәсиндән титрәйиб дурар.
Баш әжир көрүнчә кечир бир нәфәр,
Баһардан, новруздан тутарлар хәбәр.
Һамысы һәсрәтлә бојун бүкәрәк,
Истәрләр јаз кәлсин, ачсынлар чичәк.
Бағ елә һәсрәтдир јарпаға, күлә,
Јухуда јаз көрүр, јатса да белә.

Орду сели кими күләк һеј чошар,
Ағачлар диварла, дахла тоғгушар.
Јенидән һүчума башласын дејә,
Јорулчаг чәкиләр бир аз керијә.

Кәнди бүрүмүшдү ишыгла көлкә,
Бир лөвһә бојанмыш көр нечә рәнкә.
Вәһм гәләмини алыб көлкәләр,
Бу дәрин сүкуту одур рәнкләјәр.
Чанлы шаһ әсәрдир бүтүн тәбиат,
Һүснү гаршысында ачиздир сәнәт.

Абы чадыр кими көјләр учалар,
Мәләк үзү гәдәр сафдыр булудлар.
Бир сүкут асылмыш санки көјләрдән,
Күмүшү пәрдәјә бүрүнүб һәмән.
Бу мави чадырын үстүндә гәмәр,
Алмас бир үзүјүн гашына бәнзәр.
Һәрдән бир метеор ахараг кедир,
Бүтүн улдузлары бағрыган едир.
Булуд ичрә јаныр бир тор чырағы,
Һуридир, үзүндән атса дувағы.
Зөһрә ашиг олмуш чобан гызы тәк,
Көзәлләр шаһыдыр, ләбиндә түтәк.
Зөһрәнин һүснүдүр дилләр әзбәри,
Шөһрәти ешгдә тапмыш о пәри.
Онун отлағыдыр мави асиман,
Улдузлар сүрүдүр, о исә чобан.
О көзәл зүмрүддән сырғалар асмыш,

Зүлфүнү чәнк кими бағрына басмыш.
Чалар нәғмәсини һүсни-хилгәтин,
Отлар аһулары әбәдијјәтин.

Дәрәдән санки бир далғалы ипәк,
Чај ахыр, һајгырыр, чошур дәниз тәк.
Ај дүшүб дејәрсән о бурулғана,
Чырпыныр, чалышыр чыхсын бир јана.
Јајылыр әтрафа чајын нәғмәси,
Чалыр рүбабында һәгг тәрәнәси.
Буз тутуб, гар өртүб сүјүн үзүнү,
Мәһтабдыр парладан су күзкүсүнү.
Чај ахыр, бурулур сола, каһ саға,
Хәјал далғаланыр, гачыр узаға.
Көрүрсән, ахар су јухуја далмыш,
Сөјүд көлкәсини үстүнә салмыш.
Карваның зәнк сәси кәлир узагдан,
Кедир нишанлы гыз әлдән, ајагдан.
Бирдән ешг тутду көнлүмдән сораг,
Мәни шаир етди о кечә, о дағ.
Бу гәдәр мәналы кечсә һәр кечә,
Инсан кечән өмрә ачыјар нечә?!

КЕЧӘНИН СИМАСЫ

Еј кечә, еј чошғун зүлмәт дәнизи,
Бу ај гајығыны кимдир кәздирән?
Еј төкән сачыны әтәкләринә,
Зүлфү сечилмәјән гара мүшкдән.
Еј гәдим дүнјаның көлкәси кечә,
Һәјатла өлүмү гучаглашдыран.
Еј гара сачыјла дүнјаны өртән,
Сән дағ үстә чөкән гара булудсан.
Еј кечә, еј гара гүббәли чадыр,
Еј ај Хосровунун шаһлыг сарајы,
Фәләк кәлининин хәлвәт отағы,
Дүзән пәрдәсинә улдузу, ајы.

Сән ајын чижиндә бир гара донсан,
 Фәләјин әјиндә гара тиләсан.
 Еј кечә, еј кизли сирләр аләми,
 Сәндә һәгигәти кәшф едир чаһан.
 Сән, еј шәккү-шүбһә, сүкут дүнјасы,
 Гәрг олуб зүлмәтин ичрә вәһмләр.
 Еј учу-бучағы көрүнмәз дәннз!
 Гаршында һејрандыр дүшүнән бәшәр.
 Санки бир мешәсэн гара, кечилмәз,
 Сиррини билмәкдә ачиздир хәјал.
 Кәсибсән јолуну бахышларымын,
 Мәни валәһ едиб сәндәки чәләл.
 Көзә ишыг верәр сүрмә адәтән,
 Кечәнин сүрмәси көзә мил чәкәр.
 Сәндә бахыш оху тохунар даша,
 Сәнин иглиминдә ағыл диз чәкәр.
 Башда бәсләдијин бу нә севдадыр?
 Нәдир истәдијин, бизи баша сал!
 Тәфәккүр бешији, хәјал јурдусан,
 Бир дүнја чәләлсан, бир дүнја чамал.
 Нечә лаләләрлә бәзәнәр дағлар,
 Сәнин бәзәјиндир әзәмәт, вүгар.

КӘНДЧИНИН АДАХЛЫБАЗЛЫҒЫ

Кечәнин гәлбиндә мин хәбәр вардыр,
 Санки севкидән дә о хәбәрдардыр.
 Кечә, күндүз кими чан сыхан дејил,
 Күндүзүн јанында кечә ајдыр, бил!
 Кечәнин мәчлисә бәзәнәр ајла,
 Кечәләр аләмә ај чалар лајла.
 Кечә ај нурундан чыраг јандыра,
 Ондан ешг дәрси алар чаванлар.
 Көз гырпар сәмада кечә улдузлар,
 Онлардан наз-гәмзә өјрәнәр гызлар.
 Кечә зүлмәтиндән ај ки бојланар,
 Көнүлләрдә доғар үмид, етибар.
 Булул пәрдә чәксә ајын үзүнә,

Бир ан јуху кәлмәз ашиг көзүнә.
 Фәләјин гәсринә кәлинчә улдуз,
 Ејваны тәрк етмәз бир нишанлы гыз.
 Бачадан оғру тәк ај чыхан заман,
 Чәкмәз севкиллиләр көзүнү ондан.
 Ешгин аләмини кечә бәзәјәр,
 Адахлыбазлыға кедәр кәндчиләр.

Һаны о илләр ки, јај ајларында
 Кәзәрдим јурдумун јајлағларында.
 Јајлағда јашајан бизим елләрдән
 Шириң хатирәләр јашадырам мән.
 Вар иди бир гәшәнк гызы әммәмин,
 Адахлыјды, кетди сонралар кәлин.
 Әри бир јенилмәз гочаг кәнч иди,
 Гәмәти, һејкәли санки тунч иди.
 Кәнди бибимкилдән хејли узағды,
 Јолу дағ-дәрәли, һүндүр, алчағды.
 Көрәрдим думанлы-сисли кечәләр,
 Шир кими дағлары ашараг кәләр.
 Адахлыбазлығы о мәрд оғланын,
 Ағзына кирмәкди гызмыш асланын.
 Рүстәм тәк чәкәркән ајы гујудан,
 Кәсәрди јолуну онун «һәфт хан».

Јадыма кәлир ки, сирли бир кечә,
 Сусајыб ајылдым билмирәм нечә.
 Көрдүм дам үстүндә санки адам вар,
 Ајағы алтында чөр-чөп хышылдар.
 Кәлиб јахынлашды бачаја артыг,
 Бачанын ағзына чөкдү гаранлыг.
 Сездим, узанмышды дам үстә јаваш,
 Бахыр оғрун-оғрун бачадан бир баш.
 Дејәсэн кичичик бир даш да атды,
 Газана тохунду, шивән гопартды.
 Кәлин јатмыш көрүб евдәкиләри,
 Чыхыб көздән итди, нечә бир пәри.

Мән исә кузәдән сәрин су сүздүм,
Ичиб, пәнчәрәдән онлары сүздүм.
Кәндин һәр янында һакимди сүкут,
Чөлү чән өртмүшдү, дағлары булуд.
Баш чәкиб көйләрә саман тајасы,
Тајанын үстүндә лејләк јувасы.
Елә сакитликди, ешидир гулаг,
Дурналар һавада бир ганад чалчаг.
Гушларын бу һәзин, хош тәрәнәси,
Верир тәбиәтә јуху һәвәси.
Дамларын үстүнә чөкән булудлар,
Санки һөрүмчәкдир, торлар тохујар.
Ајын, улдузларын атәши сөнүр,
Кәһкәшан күл кәзир, гәрбә сүрүнүр.
Дамда чобан ити һүрүјүр һәрдән,
Кечмәсин хам хәјал гурдун көнлүндән.
О бир кешикчидир, јатмаз, бағырар,
Пәри горуғундан дивләри говар.
Бағчада бағланмыш бузов бајагдан,
Ана һәсрәтилә гопармыш фәған.
Ајын мәш'әлиндә ишыг азалмыш,
Јағсыз чыраг кими солуб-саралмыш.
Пилтәси душмүш бир чыраға охшар,
Ал-әлван булуддан бир өртүјү вар.
Булудун әлиндә ајын фанары,
Санки јола чыхмыш гоча бир гары.
Кедир үзашағы уча тәпәдән,
Јавашча дәрәјә енир, дејәсән.
Үфүг чадырына јетчәјин анчаг,
О ишыг чәтрини башдан атачаг.
Санки буз бағламыш бир көлдүр фәләк,
Үстүндә улдузлар ојнајыр хизәк.
Бәлкә дә инчијлә долу дәниздир,
Инчиләр сајрышыр, сују тәмиздир.
Ағыр јуху тутмуш улдуз көзүнү,
Истәјир булудла өртсүн үзүнү.
Ај исә сәпәрәк мәһтаб сујуну,
Улдузун көзүндән говар јухуну.

Гушларын нәғмәси кәлир узагдан,
Санки һуриләрдир чалыб-охујан.

Бир булаг башында о ики ашиг,
Ағач көлкәсинә вериб јарашыг,
Отуруб хәлвәтдә, јад көздән узаг,
Дејиб динләјирләр ешгдән анчаг.
Күл илә гәнд кими онлар говушмуш,
О бунун, бу онун бојуну гучмуш.
Ашигин овчунда луму тәк мәмә,
Гызын әјләнчәси күмүш гын, гәмә.
Ешгә бах; һүснә бах, дуруб јанбајан,
Әјләнир асланла гаракөз чәјран.
Көзәллик тимсалы олан бир марал,
Аслан додағындан өпәр далбадал.
Бу бир шух көзәлдир, чичәкдән инчә,
О, гочаг икиддир, бир полад пәнчә.
О, фәдакарлыгдан данышыб дурур,
Бу, севки, вәфадан һәр ан дәм вурур.
Данышыр о, пәләнк өлдүрмәсиндән,
Әлини чәкмәдән јар мәмәсиндән.
Бу исә јарынын голуну охшар,
Дејәр ки: «Әримдә шир үрәји вар».
Бу дејәр: «Икидсән, гочагсан, инан!»
О дејәр: «Бу чаным һәјана гурбан!»
Бу, шух бир маралдыр, әндамы гәшәнк,
О, гоч бир икиддир, шикары пәләнк.
Бу, кәмәнд зүлфүнә бахыб назланар,
О, өз гол күчүјлә едәр ифтихар.
О, истәр тој олсун, башлансын дүјүн,
Бу сусар, көрүнәр һәјадан күскүн.
О, бир гызыл сырға чыхарыб бу ан
Асды өз әлијлә јар гулағындан.
Бу исә гојнундан чыхарыб дәрһал
Азәри зөвгилә тохунмуш бир шал,
Әјриб тохумуш өз һүнәрилә,
Бағлады белинә инчә әлилә.
Мәним гулағымә деди бир Сүруш,

О кәмәрбәстәдир, бу һәлгәбәкуш.
Бу дәм гоншу евдә олан бир нәфәр,
Тутуб һәниртидән, сөһбәтдән хәбәр,
«Оғру!.. Оғру!..» дејә гопарды фәрјад,
Боғардым мән ону тутсајдым, еј дад!
Онун нә'рәсиндән кәнд чалхаланды,
Бөјүклү, кичикли һамы ојанды.
Јарындан ајрылан о һәјалы гыз,
Өпәрәк үзүндән, деди: худаһафиз!
О, ашыб дивардан, јолланды даға,
Бу, кедиб сакитчә кирди отаға.

ШАИРИН КЕЧӘСИ

Кечә хәбәрдарды ашиг гәлбиндән,
Күнү гара олду одур кечәдән.
Биз гара күнлүјүк, кечә гаралар,
Бәдбәхтик, кечәнин нә кунаны вар?
Кечәләр ај илә нурланар афаг,
Ашигин мәһтабы үмиддир анчаг.
Зәфәр чешмәсидир бизим кечәмиз,
Кечәдә кизләнир һәр гәләбәмиз.
Пәришан фикирләр кечә топланар,
Ән узаг үфүгләр көрүнәр ашкар.
Кечә мәрд оғуллар кәләр өзүнә,
Тәфәккүр башыны гојар дизинә.
Ағлын мазәсини мәст икән дадар,
Һәјат планыны чәкәр адамлар.
Кечә хатирәләр дүзүләр сана,
Өмрүн мүшкүл иши дөнәр асана.
Кечә бир китабдыр, мә'насы дәрин,
Сөјләр тарихини гәринәләрин.
Кечә јуху кәләр, көз хумарланар,
Олар јорғунлугдан аләм бигәрар.
Кечә ана кими ачар гојнуну,
Раһатлыг бешији биләрләр ону.
Кечәнин чамында јуху дәрманы,
Һәгг гушу охујар ширин дастаны.

Онун пејманәси кәтирмәз хумар,
Бунун әфсанәси гулағы охшар.
Тәбиәт кединчә дәрин јухуја,
Тәкан верә билмәз ајдын су суја.
Дүнја јухудадыр, тәбиәт хамуш,
Вәһдәт бадәсиндән олараг биһуш.
Өзүнү итирмиш бүтүн чанлылар,
Сүкут аләминдә јатыб галмышлар.
Бүтүн јер үзүнү јатмыш көрәрәк,
Һејрәтдән көзүнү бәрәлтмиш фәләк.
Бу сонсуз сүкуту көрән кайнат,
Галмышдыр әзәмәт гаршысында мат.
Инчә сиррләри өлчмәк истәсән,
Ән дәгиг тәрәзи дүјгүдур, бил сән.
Бир саман чөпүнү тәрпәтсә рузкар,
Дүјгү гәләмилә шәкли алынар.
Көнүл күзкүсүнүн пасыны силсән,
Битки нәфәс алса, сән ешидәрсән.
Кениш ганад ача биләрсә инсан,
Руһлар нәгмәсини ешидәр, инан!
Вурса кечәгушу бир чыға әкәр,
Сәси фәләкләрин өвчүнә јетәр.
Ағачда тәрпәнсә инчә бир јарпаг,
Санар зәлзәләјә кәлибдир афаг...
Титрәјәр сәсиндән һәр јердә даг-даш,
Елә бил ки, тәштә вурулубдур даш.
Бир бармаг тохунса чини сағәрә,
Чинкилти фәләјә кедәр хәбәрә.
Сәс севир һавада далғаланмағы,
О дашдыр ки, дүшәр көјдән ашағы.
Бир сөз дам үстүнә чатарса һәмин,
Тасы дамдан дүшәр ону дејәнин.
Әкәр јахшылыгдан башга сөз дессән,
Анла ки, өзүнү русвај едәрсән.
Јүнкүл бир мей јели әсдији заман,
Гопар кайнатда мүдһиш бир туфан.

Мән үз дөндәрәрәм һәггә о анда,
Көнлүм һәгги арар белә заманда.

Вүчудум шам кими јаныб-јахылар,
Саз кими чалынар башымда сачлар.
Көнүл вәчдә кәләр, гошар аваз,
Кәләр илһамымын гушу пәрваза.
Бу сонсуз дәнизә салдыгча нәзәр,
Кәрәм далғалары чошар, жүксәләр.
Тач кими чөвһәрә гәрї олуб, одур,
Далғалар үстүндә бир мәләк дурур.
О едир арифләр башына нисар,
Илһам көвһәрини, тутмадан гәрар.
Бахыр көз јашыма, чошгун тәбимә,
Төкүр көвһәрләри һеј әтәјимә.
Кечәләр шаирә кәтирир зәфәр,
Аләмә нур сачыр белә кечәләр.
Шаирин кечәси шәрәфдир, шандыр,
Илһам күзкүсүндә аләм әјандыр.
Ачыгдыр гапысы кечә фәләјин,
Кечә сирдашыдыр ше'рин, әмәјин.
Кечә ганад верәр бәшәријјәтә,
Руһуну галдырар әбәдијјәтә.
Кечә пис әмәлә гол гојмаз бәшәр,
Кечәләр күндүздән хејли фәргләнәр.
Кечә әмн-аманлыг ахтарар инсан,
Мәһәббәт мүлкүнә јолланар инсан.
Мәкрдән, ријадан галмаз бир әсәр,
Бәшәр хаин олмаз күндүзкү гәдәр.
Чәкиләр бәшәрин руһу хәлвәтә,
Гәлби вағиф олар сирри-вәһдәтә
Кечә өз сәсини ешидәр көнүл,
Сығмаз дәрисинә, фәхр едәр көнүл.
Руһ да ганад ачар, гәфәсдә галмаз,
Едәр әбәдијјәт мүлкүнә пәрваз.
Кечә, ибадәтин вахты чатынча,
Хәрабат дамына чыхар бир гоча.
Үнс дәрбарынын дамында бирдән,
Әршдән кәлмиш бир мәләк көрәрсән.
Үзү үфүгләри ишыгландырар,
Үзүнүн әксидир, көјдә бир ај вар.

Онун чамалындан јайылан ишыг,
Јүксәлиб, көјләрә верәр јарашыг.
Вәһдәт муғамыны башлар бир аваз,
Наһид о һаваны чалар әлдә саз.
Мүтлөг бир чамалын вәсфини сөјләр,
Мәст икән дилиндә һәгг ады әзбәр.
Севинчин, кәдәрин, сәфанын гушу,
Әршин гүлләсинә башлар учушу.
Мәләкләр сәманын гүрфәләриндән
Јердәки шәнлијә бахарлар бә'зән.
Бә'зән аста-аста едиб һәрәкәт,
Јерә кәтирәрләр хејир-бәрәкәт.
Кечәнин гәрибә бир дүнјасы вар,
Кечә рә'јасында өмүр бал дадар.
Чохдур кечәләрдә белә һүнәрләр,
Бу сәдәф јетирмиш чох белә көвһәр.
Аман, сәһәр бирдән ордуну чәксә,
Румлулар һәбәшин ганыны төксә,
Башласа говғасы кечә-күндүзүн,
Күндүз зәфәр чалыб, ағартса үзүн,
Фәләјин кәлини гочалар бирдән,
Сачлары ағарар гәмдән, гүссәдән.
Үзүндән бәзәји јујар көз јашы,
Енәр синәсинә мөһнәтдән башы.
Бир аһы сөндүрәр ај мәш'әлини,
Гујуја туллајар улдуз шәм'ини.
О гәдәр лаләдән хали галар бағ,
Лалә үрәјинә күнәш вурар дағ.

КЕЧӘ ХАТИРӘЛӘРИ

Кечәнин нә гәдәр сирри вар, аман,
Кечә нәләр көрмүш, јарәб, дүнјадан.
Нә көрмүш, нәләри дүшүнүр кечә?
Бунча гәрибәлик доғурмуш нечә?
Вүсаллар көрмүшдүр сөзлә, сөһбәтлә,

Ничранлар көрмүшдүр гэмлө, мөннөтлө.
 О көрмүш рүхсары ај Мәнижәни,
 Гујуда һәбс олан икид Бижәни.
 Лејлини көрмүш ки, дағ-дашы көзәр,
 Мәчнунун ешгилә чаныны үзәр.
 Көрүб Ширујәни, дејәрәк ган-ган,
 Див кими јавашча дүшүр бачадан.
 Чинкиз ордусуну көрмүшдүр кечә,
 Гијамәт гопарыр дөјүшдә нечә.
 Көрүб Тәхти-Чәмшид нечә одланыр,
 Күлүр Искәндәрин һалына, јаныр.
 Көрүб зинданлары, ишкәнчәләри,
 Көјләрә ачылан мискин әлләри.
 Дағ көрмүш ананы о, ағлар көрүб,
 Мәчнун Лејли гәбрин гучаглар көрүб.
 Пәрвиз рикабына Ширини нечә
 Чағырыр, көрмүшдүр Шәбдиз, һәр кечә.
 Вејс илә Рамини јатагда көрмүш,
 Ајы шәм кими, о, отагда көрмүш.
 Елләри көрмүшдүр сәһрадан кечәр,
 Јығыб чадырлары, обадан көчәр.
 Көрмүш дөвәчиләр һај-һарај салар,
 Кимиси охујар, кими уд чалар.
 Карван елбәјиси кедир габагда,
 Кәрајлы охујур, әли гулагда.
 Дөвә зәнки илә јүрүјүр карван,
 Зәнкин зүмзүмәси инчидир, мәрчан.
 Карванлар јоллардан өтмүшдүр әзбәс,
 Салмышдыр зәнкләри даға-даша сәс.
 Карван гарышга тәк даға дырмашар,
 Јол ијә сарынмыш бир сапа охшар.
 Руһлары охшајан зүмзүмәсилә,
 Јоллары зәнк ачыр, кечир гафилә.
 Ипәк бир тел кими инсан хәјалы,
 Долашыр, ачылыр, јола чыхалы.
 Сујун шырылтысы, зәнкин сәсиндән,
 Билмәз јуху нәдир, кечә јол кедән.
 Јолчу көчавәдә јухуја далчаг,

Ај әфсанәсиндән ләззәт алачаг.
 Чавушлар чарлајыр, јолланыр зәввар,
 Чавушун чијниндә јашыл әләм вар.
 Лејлинин ели дә һәмин о јолдан
 Кечмишдир Јәмәнә, Нәчдә бир заман.
 Кә'бәси биләрәк накам ешгинин,
 Мәчнун тәвафына кәлмиш бу јерин.
 Оғрулар, дүшмәнләр көрмүшдүр кечә,
 Вәһши јолкәсәнләр көрмүшдүр кечә.
 Чаниләр көрмүш ки, көзләри парлар,
 Ганичән гулдур тәк пусгуда дурар.
 Көрмүш сәркәрдәләр едир мәсләһәт,
 Гүчүм нәгшәсини чәкирләр хәлвәт.
 Дөјүш фәрманыны верир кенраллар,
 Маршал мәғлуб олуб едир интиһар.
 Көрмүш атдан дүшүр бир чох гәһрәман,
 Дашларын үстүнә ләкә салыр ган.
 Боғулур инсанлар гәһрү-гәзәбдән,
 Боғур дүшмәнини гәһрилә дүшмән.
 Әли гана батмыш хаин адамлар,
 Гаранлыг кечәдә пәнаһ ахтарар.
 Гијләдән доғулан гара ләкәдән
 Кечә ајын үзү гаралмыш бә'зән.
 Нә гәдәр намуслу мә'сум көзәли
 Көрмүш парчалајыр еһтирас әли.
 Кечә шаһид дуруб тәрпәтсә додаг,
 Көјләр хәчәләтдән алт-үст олачаг.
 Јахшыдан, јамандан көрүб јүз пәрдә,
 Кәда атлас ичрә, шаһ гуру јердә.

Көрмүшдүр бир бәхти дөнмүш гумарбаз,
 Вар-јоху әлиндән кетмиш, усанмаз
 Сонунчу варағы әлиндә тутмуш,
 Үмиди онадыр, өзүн унутмуш.
 Дүшүнүр варағы о нечә атсын
 Ки, бир аиләнин сонуна чатсын.
 Титрәјир, кечикир, әли кәлмәјир,
 Билмәјир нә ојун һазырлар тәгдир.

Пәрдә архасында арвад-ушағы,
Көзү жашлы галмыш, башы ашағы.
Гаранлыг, горхулу бир учурум вар,
Ағзыны ачараг һеј јахынлашар.
Бир бајгуш улајар, дамда инләјер,
О, јаман күнләрдән кәтирмиш хәбәр.

Кечә гонаглыглар көрмүш, бајрамлар,
Чырагла бәзәнир евләр ахшамлар.
Ону да көрмүш ки, елә бу заман
Туфан инсанлары гојуб сәркәрдан.
Көрмүш ки, һүсәјнин өлдјү ашам
Бајрам палтарыны кејинмишдир Шам.

КЕЧӘ ХАТИРӘЛӘРИНИН ДАВАМЫ

Кечә Нуһу көрмүш, гәдим дүнјаны,
Нуһун кәмисини, бөјүк туфаны.
Дүнја башдан-баша бурулған икән,
Кечәнин көзләри бәрәлмиш гәмдән.
Көрүнмүр дүнјада бир гарыш торпаг,
Көј дәниз үстүндә чадырдыр анчаг.
Туфандыр, су тутуб бүтүн аләми,
Бир көпүк гәдәрдир су үстдә кәми.
Өлүмүн ағзындан алов пүскүрүр,
Һәјат дири икән гәбрә сүрүнүр.
Өлүләр чижинә жүкләнмиш һәјат,
«Интигам» дејәрәк, сәсләнмиш һәјат.
Гәзәбли далғалар тутуб аләми,
Ничат нөгтәсидир тәкчә бир кәми.
Кечә Шәрги көрүб гәдим заманлар,
Гәдим һиндистандан хатирәси вар.
Көрүб румлулары, сасаниләри,
Финикјалылары, кәлданиләри,
Мисри, Суријаны, гәдим Ливаны,
Фир'он еһрамыны, Нилдә туфаны,
О дәрин дәнизи көрмүшдүр кечә,
Муса әсасилә жарылыр нечә.
Көрмүш нечә көчүр Бәни-Исраил,
Гәрг едир фир'ону ордусилә Нил.

Гејсәр чәлалыны, Дара намыны,
Искәндәр ајнасы, Чәмшид чамыны.
Гәсрләр көрмүшдүр ајнабәнд, мәрмәр,
Фәршини бәзәмиш мирваридлә зәр.
Бәзәмиш сәғфини бұллур чыраглар,
Нәркиз тәк лаләләр көз вурар хумар.
Пәрдәләр наркүлү, лимон рәнkindә,
Миналы гәсрләр Иранда, Чиндә.
Бұллур гәдәһләрдә гырмызы шәраб,
Сәпилмиш һәр јана мишк, әнбәр, күлаб.
Гыврымсач гулларла долмуш дәһлизләр,
Ејванда јанағы халлы кәнизләр.
О чалыр бәрбәт, уд, охујур гәзәл,
Бу сәпир мангала уд¹ илә сәндәл.
О, кејиб архалыг, бағламыш кәмәр,
Бунун гулағында сырғалары зәр.
Гапылар, диварлар көвһәрди, ипәк,
Верир либаслара зәр-зивәр бәзәк.
Артырыр зәр, тафта, түл о чәлалы,
Зәри, тирмә, атлас, һәм Кәшмир шалы.
Кечә хатырлајыр о заманлары
Ки, көрмүш гәрг едир Нил инсанлары.
Ај күлүр, кәлин тәк бәзәнмиш дәрја,
Су ичрә чәсәдләр бир гәмли рә'ја.
Көрмүш алов галхыр атәшкәдәдән,
Санки нур сүзүлүр ајдан, күнәшдән.
Көрмүш су сонасы шух дилбәр кими
Гызлар одда үзүр сәмәндәр кими.
Атәшдән ағ алов жүксәлир дил-дил,
Санки күнәшликдә парлајыр гызыл.
Ја да тәр јагутдур вурулмуш таја,
Парлајыр, шәфәги дүшмүшдүр аја.
Ганлы синәсиндә ја да фәләјин
Јахмыш тәндирини күнәш шәфәгин.
Көрмүш учурулур көһнә мә'бәдләр,

¹ Әтријат.

Галыр јетим кими тәнһа күнбәдләр,
Бир-бирә гарышмыш горхунч дахмалар,
Сүрүнән көлкәләр ваһимә салар.
Һејбәтли, рәмзли тачлара бахсын,
Гыфыл асмыш рәмзин даш сандығындан.
Санарсан зәнчирә бағланыб руһлар,
Һәрдән бир-биринә сөһбәт ачарлар.
Кечә сирдашлары сүкуту көзләр,
Тилсимләр сиррини диггәтлә изләр.
Чадулары көрмүш дар дахмаларда,
Пәриүзлүләри сахламыш дарда.
Ифритә гарылар мешәликләрдә,
Чаду гујулары газмыш һәр јердә.
Гарылар сачындан асылмыш гызлар,
Һәр марал бојнунда бир әждаһа вар.

НАЗ ЕЈВАНЫ

О, чаван, јенилмәз ашиги көрмүш,
Ешгдән гәм долу бир өмүр сүрмүш.
Кечә дамдан-дама атылар, кәзәр,
Ону һәр аддымда изләјәр хәтәр.
Мәчнун тәк сорағы кәлир һәр јандан,
Әлиндә сәнәд вар, јазысы гандан.
Сүрүнәр каһ әли, каһ дизи үстә,
Әли јара олмуш, дизләри хәстә.
Каһ әли-ајағы тутар сүтундан,
Каһ башы көрүнәр бачадан бир ан.
Каһ бир тәкан илә сүст ајаглары
Ағыр әндамыны дартар јухары.
Отурар бир уча дам үстдә, ағлар,
Көрүнән сараја көнлүнү бағлар.
Бу һаман чәннәтдән көзәл гәсрдир,
Беһишт һурисинин әзәл гәсридир.
Бурада јашамыш о фүсункар јар,
Бәли, бурадајды о шух фүсункар.
Јарын зүлфү кими бүкүлмүш сарај,
Салыб фәләкләрә һиддәтдән һарај.

Ачыб аслан кими ағзыны ејван,
Дејәр: «Хор бахмајын мәнә сиз, аман!»
Гычајыб дишини сүтунлар, дејәр
Ки, «Өлүм үзүнә күләр бихәбәр!»
Дејәр ки: «Бурада варса да шикар,
Аслан ағзындадыр, чәтин овланар...
Һәнәклә гашыма аслан бојнуну,
Галх, мәнлә өчәшмә, азма јолуну!»
Лакин чәкинәрми вәһши асландан
Ешгин мешәсиндән кечән бир инсан?!
Шикара чыхарса үлви мәнәһбәт,
Асланын ағзына әл верәр, әлбәт.
Салар пәнчәсини ширин кәмәндә,
Чәкәр ајағыны һүнәрлә бәндә.
Асланы ајагдан бәндә саланлар,
Бу јолда кечәләр башдан, јери вар.
Онлар елә јерә басарлар ајаг
Ки, көјүн ајағы ачиз галачаг.
Милчәк о мәнзилә чатармы, һејһат,
Ки, симурғ орада салмышды ганад.
Ачыб мәләк кими гол-ганад инсан,
Пәриләр гәсриндә тутмушдур мәкан.
Ағзыны ачараг көзәл гәсрләр,
Пүстә ағзы илә һекајә сөјләр.
Варағларла долмуш ичи гөнчәнин,
Сығмаз габығына ичи пүстәнин.
Һури ојлағыдыр, пәри јатағы,
Гапысы, дивары тәр күл јарпағы.
Сүнбүллә, сүсәнлә бәзәнмиш чәмән,
Битмиш дәстә-дәстә онда јасәмән.
Сујундан инчи тәк дамар гәтрәләр,
Онун сәдәфиндә бәсләнәр көвһәр.
Ејванын фәршинә бах, вәләһ ол сән,
Һәшјәси миңалы фил сүмүјүндән.
Һәр јана бахырсан күзкү тәк парлар,
Икишәр тикилмиш ајнабәнд дивар.
Һәр шахә үстүндә јаныр бир чыраг,
Лаләси бағдакы лаләдән парлаг.

Айнабәндә жанан лаләләр һәлә
 Бир сәһәр җаратмыш шән, күлә-күлә.
 Асылмыш түл пәрдә пәнчәрәләрден,
 һури сачларыдыр, бахсан, деҗәрсән.
 Еҗванын өнүндә сөҗүд ағачы
 Јаҗыб һәр тәрәфә пәри тәк сачы.
 Илмәләр вурмушду јашыл ипәкдән,
 Кечир аҗ ишығы санки әләкдән.
 Елә бил уд шахы од алыб јаныр,
 Јел вурур, шөләси әршә дајаныр.
 Пәрдә тәк асылмыш сөҗүдүн тели,
 О тели охшаҗыр хош сәба јели.
 О каһ фил сүмүҗү, каһ да шәвәдән
 Мөһрәләр көтүрүб гоҗур, деҗәсэн.
 Аҗ инчи сәпәрәк титрәҗир, деҗир:
 «Бир өпүш гиҗмәти көрән нечәдир?»
 Сөҗүд мүтрүб кими шух-шух јелләнер,
 Асыб телләриндән пуллар, пәрәкләр.
 Рәгс едәр јериндә о јаваш-јаваш,
 Баш әҗәр, санарсан, истәҗир шабаш.

Сәрв боҗлу бир күл тәхт үстә јатыр,
 Мәләфә алтында синәси атыр.
 Мәләфә истәҗир узансын бир аз,
 Гучусун боҗуну, лакин бачармаз.
 О гыз бир көзәллик илаһәсидир,
 Чәләл гәсри онун тоҗ һичләсидир.
 Гу түкү бальша баш гоҗуб јатар,
 Зүлфүнү чинләҗиб о кәмәнд атар.
 Биләҗи сөҗкәнмиш алма бухаға,
 Бир нарынч асылмыш шүмшад будаға.
 Гатланыб санки бир шаһин димдиҗи,
 Бир чүт нәркизини өртмүш киприҗи.
 Гара көзләринин аһусу һәрдән
 Отлаҗыр, чәмәни китабдыр, деҗән.
 Гызыл бир шамданда әнбәр шәм јаныр,
 О күмүш әндамлы нура чулғаныр.
 Шамдан өртүсүндән сүзүлән ишыг

Верир китабына хош бир јарашыг.
 Гүма ганады тәк киприкләриндән
 Дүшүр күл үзүнә саҗә, деҗәрсән.
 Тавус ләләҗидир сачынын тағы,
 Хоруз пипиҗиндән алдыр додағы.
 Һәрдәнбир наз илә о, хумар-хумар,
 Ачыб көзләрини јухары бахар.
 Вәһдәт күзкүсүдүр үзү, санарсан,
 Боҗну о күзкүнү дөндәрир һәр ан.
 Гәлби тәк үзүнә верәрәк сеҗгәл,
 Сонсуз бир чамала чатмыш о көзәл.
 Мәләк симасыдыр ондакы сима,
 Синәси үстүндә вар Тури-Сина.
 Мәләфә о гәддә әчәб јарашар,
 Санки чаван сәрвин үстә јаҗыб гар.
 Мәләфә о сәрви ағуша чәкәр,
 Елә бил гарышмыш сүд илә шәкәр.
 О санки бир аҗдыр чулғанмыш нура,
 Ја да бир балыгдыр, дүшмүшдүр тора.
 Сирринә мөһрәмдир мәләфә анчаг,
 Она көҗнәк кими ачмышдыр гучаг.
 Бах о мәләфәҗә, пәрдәдир, дүзү,
 Һәр шеҗи пәрдәсиз көстәрир өзү.
 Јүз ширин һекаҗә сөҗләҗир бизә,
 Ширинлик артырыр һекаҗәмизә.
 Бач алар нарынчдан бир чүт мәмәси,
 Бир нарынч бағыдыр мәрмәр синәси.
 Гарны ортасында күмүшү көбәк,
 Сөһирли чешмәдир дағ үстә, керчәк.
 Гырговул дөшү вар ордан ашағы,
 Мән она деҗәрдим гызылкүл бағы.
 О дағда кизләнмиш үлви бир чамал,
 Орадән сүрүшәр зөвг илә хәҗал.
 О дағ әтәҗини санки гар алмыш,
 Бир аһу баласы гарда из салмыш.
 Түк кими белиндән бир аз ашағы
 Јүксәлир күмүшдән сағрылар дағы.
 О дағ мәрмәрдәнми, фил сүмүҗүндән?

Бач алыр онлардан анчаг, мән билән.
 Вериб ај ишығы о даға бээк,
 Пәриләр султаны ојнасын хизәк.
 Жарыг синәсиндә вардыр бир дәрә,
 Надир бир дәрәдир, тәмиз, бакирә.
 Онда учурума мәнқумдур көнүл,
 Орада хәялын сүрүшәчәк, бил.
 Кор кими ајағын кәч атса көзүн,
 Таса гарышга тәк дүшәрсән өзүн.
 Орда сүрүшмәјән инсанын кәрәк
 Олсун гара дашдан бағрында үрәк.
 Еһтирас орада пәләнкә охшар,
 Чүнки гаршысында чейран изи вар.
 Чәкиб будларыны пәркар гәләми,
 Гычы зәрифлијин чәмидир, чәми.
 Дизләри гөнчә тәк гәлби едир бәнд,
 Чүт бұллур шахәјә вурулмуш пейвәнд.
 Ашиг бу көзәли көрдүјү заман
 Тәшнә һәјат сују тапмыш санарсан.
 Көрәр мәмәсини, һейрәтдән донар,
 О бир чүт һулудан агзы суланар.

Мәһәббәт диз чөкүб чамал өнүндә,
 Хәјал мат галыбдыр чалал өнүндә,
 Һәја илә исмәт ики часус тәк
 Ачыглы-ачыглы дејәрләр: «Әл чәк!
 Басма ајағыны бундан о јана,
 Салма ашигләри зәһмәтә, гана!»
 Горху титрәтмәјә салмыш ашиги,
 Үзүиүн рәнкидир ајын ишыгы.
 Јавашча-јавашча о нәфәс чәкәр,
 Горхар о күзкүјә тохунсун зәфәр.
 Бу наз дәркаһында о јазыг һәлә
 Утаныр мәтләбин кәтирсин дилә.
 Санки көз јашыны о билир мурдар,
 Ахытмыр ки, бирдән торпаг буланар.
 Боғур һиссләрини, јумур көзүнү,
 Горхур ки, абырдан салсын өзүнү.

Бу јерә јол тапмаз башла чан белә,
 Мән ајаг басырам нә хәјал илә?
 Һејифдир, күл өпүш алса о ләбдән,
 Бир див өпмәк истәр, дејил әдәбдән.
 Ашиг, ај ишығы, сөјүд вә сәба,
 Чивә тәк титрәјир, бахсан әтрафа.
 Ашкара титрәјир гапы, һәм дивар,
 Һамынын көнлүндә кизли ешги вар.
 Кечә чох көрүбдүр белә мәнзәрә,
 Лакин сирр ачмамыш һәлә бир кәрә!

шәм вә пәрванә

Кечәләр һал әһли хатирчәм олар,
 Пәрванә мә'бәди јанар шәм олар.

Јадыма кәлир ки, кәнчлик чағында
 Бир кечә вурмушду башыма севда.
 Санки јатағыма төкдүләр тикан,
 Гачды көзләримдән јуху әзабдан.
 Дүшүндүм: инди ки јатмајыр көзүм,
 Гој сазла дејилсин һәр үрәк сөзүм!
 Шәм үрәк одума алышды, јанды,
 Гаранлыг мәнзилим нура бојанды.
 Елә ки шәм күлдү сары күл кими,
 Һәјчанлы бир көлкә кәзди евими.
 Кичик бир гаралты көрүндү бирдән,
 Өнүмдә ојнады, кизләнди һәрдән.
 Санки бир ашигди мискин, авара,
 Башыны һей дөјдү даша, дивара.
 Көлкәјлә гаралты верди баш-баша,
 Һавада ажрылды, каһ кәзди гоша.
 Лејли гәбри кими дахмам мәһзундур,
 Сәркәрдән о көлкә санки мәһзундур.
 Салыр пәрдәләрдән евә сәјә гәм,
 Хәјал фанусуну хатырладыр шәм.
 Бу, мәним пәришан руһумдур мәкәр,

Чисим зинданындан гачмаг истәјәр?
Бәлкә хәјалыны көндәрибдир јар,
Бу јазыг ашигин көндүнү алар?
Ачдым ағушуму, јыхылдым сәрхош,
Көзүмү ачараг көрдүм әлим бош.
Көрдүм пәрванәдир о көлкә, кәзәр,
Көрүб чананыны чаныны үзәр.
Чанан ешги илә һеј ганад чалар,
Гаршысында истәр чан етсин нисар.
Сучундан кечмәдим әввәл гибтәдән
Ки, о вәслә чатмыш, һичрандајам мән.
Лакин әһвалына единчә диггәт,
Көрдүм әлдән салыб ону мәнәббәт.
Ашигин гисмәти гәмдир, мәлалдыр,
Вүсал ашиг үчүн бир хам хәјалдыр.
Ешг елә дәрддир ки, тапылмаз дәрман,
Дәрманы јандыран бир дәрддән аман!
Вүсал атәшини јандыранда ешг,
Ашиги јандыраг бирчә анда ешг.
Вәслә чатан ашиг көрмәмишәм мән,
Аман бу угурсуз ешгин әлиндән!

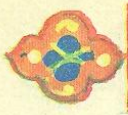
380

Мәним јарым кими гүрурлудур шәм,
Бүллур бир өртүнүн далындан һәр дәм
Назла, ришхәнд илә додағы гачыр,
Јазыг пәрванәјә ити дил ачыр.
Дејир: сәбатсызсан, мәнән узаглаш,
Јол тап, бу мејдандан чых јаваш-јаваш!
Јанмаг һәр јетәнин кәлмәз әлиндән,
Ешгә көнүл верәр чанындан кечән.
Ашиги јандырыб-јахан дәрд кәрәк,
О дәрд сәнәдә јохдур, ешгдән әл чәк!
Гызыл тәк гызармаг, бу, јанмаг дејил,
Јанан ешг одуна күл олмалы, күл!
Башым севдалыдыр, мән кәрәк јанам,
Талејим беләдир, кәрәк одланам!
Әријиб мән кими јанмасан әкәр,
Ешгимә дүшмәјин һәдәрди, һәдәр.

Ашиги јандырмаг дејилдир әбәс,
Аләмә бунунла ешг салыр сәс.
Јетирди ашиги тә'нәләр чана
Јанараг, сөјләди: «Еј шәм, дајан а...
О кәсик башыңла нә дил ачмысан?
Јазыг пәрванәдир чаныны јахан!
Гој динсин ашиг ки, јахылыр ода,
Сәнин нәјин вар ки, едәсән фәда?!
Шәмин ки чисминдә чандан јох әсәр,
Јаныб күл олмасы сајылмаз һүнәр.
Ашиг јар јолунда кечәрсә чандан,
Өзүндән бир кәлмә данышмаз, инан!
Бир шәм јанса белә, кечә јаначаг,
Ону да јандыран инсандыр анчаг!
Од тутуб алышмаз шәм өз-өзүндән,
Шәм'ин јанмасына јанмајырам мән.
Еј шәм, ајаглама һәгги бу гәдәр,
Сән гәбрә көнүллү кедирсән мәкәр?!
Шәм'ин оду сөнәр сәһәр ачылчаг,
Бизим одумуздур әбәди, анчаг!
Әзәл чамалындан ешгимиз доғар,
Онда әбәдијјәт шә'ләси парлар.
Сәнәдә бир гығылчым вар о шә'ләдән,
Одур ки, вәслиңә чан атырам мән.
Әзәл шамы һарда јанса, дурмадан,
Онун шә'ләсиндә јандырарам чан.
Дост истәр шәм олсун, истәрсә лалә,
Көзүмдә бир ајдыр, мән она һалә.
Шәм олса, башының пәрванәсијәм,
Күл олса, бүлбүли-диванәсијәм.
Мәним үрәјимдә ешг оду јанар,
Сәнинсә палчыгда, суда јерин вар.
Сәнин одун судур, палчыгдыр анчаг!
Бизим пешәмиздир од ичрә јанмаг.
Сизин тачыңызда јанан од дејил,
Од бизи јандырыб-јахан оддур, бил!
Һәр ахшам ачырсан јени бир ојун,
Гарышыр бир-бирә торпағын, сујун.

381

Жахырам чанымы сәнин шө'ләнә,
 Зәңн етмә јанырам, јахшы бах мәнә!
 Одуна јахдығым анчаг бәдәндир,
 Чаным јахылмајыр, о, шө'ләдәндир.
 Биздә чан да галыр, атәш дә галыр,
 Севән көңлүмүздә әтәш дә галыр.
 Һәгиги пәрванә чандыр, һәр заман
 Кәзәр, һәгг шамыны ахтарар, бахсан.
 Әслиндә пәрванә, шәм' онлардыр,
 Биз һечик, онларын мә'насы вардыр.
 Чан ки пәрванә тәк баша доланыр,
 Һәгигәт шамыны тапараг јаныр.
 Шамын вүсәлына пәрванә чатчаг,
 Јанмагла әбәди һәјат тапачаг.
 Кизли дә, ашкар да чыхар пәрдәдән,
 Орада оланлар бирдир, көрәрсән.

Шамын көзләриндән елә јаш ахды,
 Јүксәлән шө'ләси көјләрә галхды.
 Фанусдан јүксәлди шө'лә әләми,
 Чатараг гучуду пәрванә шәм'и.
 Азча түстү кәзди һавада бир ан;
 Оддан, пәрванәдән галмады нишан.

КЕЧӘ БАСҒЫНЫ

Кечә көрмүшдүр ки, гошун сел кими,
 Јүз бәла кәтирән мүдһиш јел кими,
 Кечә басғынына башламыш бирдән,
 Күллә долу кими јағмыш һәр јердән.
 Көрмүш ки, Гафгазын икид елләри
 Ачиздир, силаһсыз галыб әлләри.
 Казак алајлары чарын әмрилә
 Нечә ган уддурур о мәзлум елә.
 Бајраг далғаланыр, үстүндә гартал,
 Елләрә кәтирир сонсуз гәм, мәләл.
 Салдатлар дүзүлүб сыраја дөрдшәр,
 Зәнчир тәк узанар јолларда сәфләр.

Дағын архасында гара булуд тәк,
 Бә'зән дәстә-дәстә, бә'зән дә тәк-тәк
 Орду сына-сына гошур ирәли,
 Тутмушдур силаһдан һамынын әли.
 Ајын ишығы да фәләкдә сөнмүш,
 Гаранлыг өзү дә гулдурә дөнмүш.
 Дағдан ашыб кәлир сел кими бәлә,
 Гандан даға-даша из сала-сала.
 Хаин оғру кими еһмалча, јаваш,
 Басғын едәнләрин үрәјидир даш.
 Гара илан кими, будур, әскәрләр
 Сәрин торпаг үстдә имәкләјирләр.
 Гыврылыб-ачылыр санки әждаһа.
 Кәдикдән енирләр үзү ашаға.
 Сел кими төкүлүб дағ әтәјиндән,
 Түстү тәк галхырлар тәпәјә бә'зән.
 Јүрүјүр габагда атлы, пијада,
 Сурсат гатар-гатар кәлир архада.
 Кечә күлдән гара олса да, һәмән
 Көзләр гығылчым тәк парлајыр һәрдән.
 Гошун каһ јајылыр, каһ да топланыр,
 Баханлар каһ мешә, каһ бир дағ саныр.
 Билдирчин даһынча кедән тазы тәк
 һамы пуса-пуса јүрүјүр тәк-тәк.
 Тутулмуш атларын налы кечәјә,
 Көзләри бағланмыш үркмәсин дејә.
 Забитин миндији ат олараг рам.
 Баш атыр, баш тутур һеј арам-арам.
 Гујруғу дикләнмиш, шәкдир гулағы,
 Гығылчым чыхарыр дашдан дырнағы.
 Дамағы јелләнмиш, фынхырыр, кедир,
 Јалыны бојнуна һәмајил едир.
 Забит дағ дөшүндән чәп-чәп бахараг,
 Көрүр башдан-баша чадырдыр јајлаг.
 Елин јатдығыны билир Әһримән,
 Көзләри бәрәлир киндән, гәзәбдән.
 Чанавар сүрүсү ишләтсә һијлә,
 Јатмыш асланы да тутар мәкр илә.

Даг-дэрэ алышыб одланды бирдэн,
 Мүдннш мүһарибэ башланды бирдэн.
 Санки шимшэк чэхды, көј курулдады,
 Аловлар пүскүрэн топлар курлады.
 Өлүм гәһгәһәси тутду һәр јаны,
 Төкдү жарпаг кими јерә инсаны.
 Ел галхыб јухудан гопартды фәрјад,
 Бабалар рәсмијлә башланды чаһад.
 Тәләсик јухудан ојанды кәнчләр,
 Елә зәнн етдиләр гопубдур мәншәр.
 Боғунуг сәс илә чәкдиләр нә'рә,
 Горхудан әл атды улдуз хәнчәрә.
 Гохуду даг-дэрә барытдан, гандан,
 Кәфәнсиз чәсәдлә долду бијабан.
 Түстү илан кими гыврылыб галхды,
 Гәзәбдән көзләрдә илдырым чәхды.
 Вурушан гүввәләр сел кими чошду,
 Чатыб бир-биринә онлар говушду.
 Кечә көрдү, нечә бир силаһсыз ел
 Вурушур, әлиндә хәнчәр, гылынч, бел.
 О һүчүм еләјир топ, түфәнк илә,
 Бу исә горунур бел-күлүнк илә.
 Бу ону, о буну әзир, чејнәјир,
 Гијамәт гопмушдур, јер-көј титрәјир.

БИР ЖӘНЧИН БӘЈАНАТЫ

— Еј вәфалы түфәнк, сәнин һеч заман
 Күлдән өтмәмишдир һәдәф јанындан.
 Мән нанкор дејиләм, јахшы гулаг ас,
 Мәни чох баладан етмисән хилас.
 Јохдур патронумуз, әлибошуг биз,
 Даша тохунмушдур артыг күлләмиз!
 Дүшмәннн чижиндән асылмагданса,
 Кет, торпаг алтында бүрүн сән паса! —
 Атды бир чухура о кәнч түфәнки,
 Һејбәти салырды јада пәләнки.

Горхмаз марал кими аслан гадынлар
 Ки, ширин бағрыны бујнузлә јарар.
 Әрләри далынча, чижиндә белләр,
 Мәрмәр синәләри етмишләр сийәр.
 Тапмыш о синәләр паклыгдан сәфа,
 Бирчә сөз јазылмыш онларда — «вәфа».
 Гызларын зүлфүнү дағытмыш күләк,
 Овчу күлләсиндән үркән чүјүр төк
 Гачыб тәпәләрә, дағлара бирбаш,
 Дүшмәннн башына јағдырырлар даш.
 Гадынлар вурушур һеј чығ вурараг,
 Нә'рәдән, шивәндән тутулур гулаг.
 Дағлары чүлғамыш курулту сәси,
 Аләми сарсыдыр елин нәләси.
 Бүрүнүб атәшә чадырлар јанар,
 Јанғындан даг-дэрә, чөл ишыгланар.
 Гығылчым гачан төк алов ичиндән,
 Көрпәләр гачараг, гопарыр шивән.
 Түстүјә, алова вурдугча күләк,
 Асланын бағрында су олур үрәк.
 Түстүјә, алова бахсан, дејәрсән,
 Рәгс едир гәһгәһә чәкиб Әһримән.
 Ај дағын далына чәкилир гәмкин,
 Кизләнир нәзәрдән бир часус тәкин.
 О ганлы сәһнәни сејр етмәк үчүн,
 Зүлмәти ишыгда әритмәк үчүн,
 Бәлкә дә көј гатыб ишә элини,
 Әјмиш зүлмәт үстә ај мәш'әлини.
 Бу горхунч сәһнәни сејр етсән әјәр,
 Дејәрсән: нә јаман чанидир бәшәр.
 Бир саллагханадыр көрдүјүн сәһнә,
 Бу гәдәр ган ахыр, сәбәб нәдир, нә?
 Јаралар сызлајыр, јүксәлир нәлә,
 Тәбиәт өзү дә батмыш мәләлә.
 Дејүш мејданында галмыш өләнләр,
 Гарғалар, гузғунлар тој-бајрам едәр.
 Нәлә чаниләрин руһлары, инан,
 Дојмамыш төкүлән наһаг ганлардан!
 Шәһидләрин руһу ачараг ганад,

Учур, архасынча жүксәлир фәрјад.
 Огул чәсәдини гучмуш бир ана,
 Чырыб үз-көзүнү бојамыш гана.
 Дул галан о тәзә кәлин ағламыш,
 Гандан әлләринә хына бағламыш.
 О нишанлы гыз да интиһар етмиш.
 Јарыјла јан-јана јухуја кетмиш.
 Бир аләм долусу ешг, үмид, амал,
 Чаванлар ганыјла олмушдур памал.
 Нә гәдәр тәр нәркиз һәлә ачмадан,
 Әбәди јухуја кетмишдир, аман!
 Өлүләрин үзү нечә сирлидир,
 һәјат һәсрәтләри һәлә диридир!
 Күлмәмиш һәјатда кимсәнин үзү.
 Донуб бахышларда мин һәсрәт изи.
 Онлар ки әбәди көчүр дунјадан,
 Санки белә дејир һәр бири бу ан:
 — Әлвида, еј Гафгаз, еј әзиз вәтән!
 Күнәшин, ишығын бешији сәнсэн.
 Башында тачы вар гәринәләрин,
 Тарихин көрпүсү, гапысы Шәргин.
 Адын әбәдидир, ирадән дөнмәз,
 Күнәш чешмәсисән, нурун түкәнмәз.
 Сәнин гојнундакы һәр дағ, һәр ова
 Шаһинә горугдур, гартала јува.
 Азәри икидләр вәтәни сәнсэн,
 Дөјүшләр мејданы олмушдур синән.
 Сәндә ат ојнадыб вурмушлар шикар,
 Чөвган ојнамышлар, күштү тутмушлар.
 Сәнин ағушунда сүд вериб ана
 Шөһрәти итмәјән мин гәһрәмана.
 Атыб сон күлләни икид өвладын,
 Дүшмәнлә вурушду, азад јашадын.
 Мејитләр үстүндән кечәрәк анчаг,
 Јадлар бу өлкәјә басмышды ајаг.
 Сәни тутмаг иди дүшмәнин гәсди,
 Алтмыш ил горхудан титрәјиб әсди.
 Синәмиз үстүндән инди јол салыб,

Асландан бир гоча түлкү өч алыб.
 Сәни, азад вәтән, етдиләр әсир,
 Еј аслан, зәнчирдә һалын нечәдир?!
 Тәзәчә гејитмыш үркмүш дәвәләр,
 Салыб мејитләрә һәсрәтлә нәзәр,
 Дөшләриндә зәнкләр гопарыб шивән,
 Бу шивән сәсіндән күлүр Әһримән.
 Дағлары чулғамыш зәнкләрин сәси,
 Дашлары ағладыр бу гәм наләси.

ДӘНИЗИН СИМФОНИЈАСЫ

дәнизчиләр мөгбәрәси

Кечә, гәм муниси саһили көрмүш,
 Дағ, дәниз, мешәни думан бүрүмүш.
 Тәбиәт јас тутуб, сулар ган ағлар,
 Исламыш кирпијә бәнзәр будағлар.
 Дәниз далғаланыр, титрәјир, ахыр,
 Елә бил јаш долу бир көздүр, бахыр.
 Гызылкүл, кәкоту, зиришк коллары
 Көз јашы ахыдыб, сулар јоллары.
 Дәнизин сују да санки гаралмыш,
 Гырыг күзкү кими пасланыб галмыш.
 Ајы мәнкәнәдә сыхыр булудлар,
 Каинат көрүнүр мөзар гәдәр дар.
 Дәниз саһилиндә жүксәлән мајаг
 Бахыр һејран-һејран, күлмәјир анчаг.
 Дағлар гәм ичиндә вермиш дал-дала,
 Ағсачлы башлары далмыш хәјала.
 Санки пәһләванлар дүшүбдүр әсир,
 Ајағында күндә, бојнунда зәнчир.
 Кәми көкүс кәриб сәрт далғалара,
 Алыб далғалардан јүзләрлә јара.
 Јығылыб кәмијә јүк галаг-галаг,
 Дил дејән бир сөзү ешитмәз гулаг.
 Сачлары пәришан сәрнишинләрин,
 Үзүндә изи вар һәјатын дәрин.

Алынлар гырышыб, үзләр көјәрмиш,
 Дөвран һамысыны торпаға сәрмиш.
 Көзләри јухулу, јашлы көрүнәр,
 Верир һәјәчанлы рә'јадан хәбәр.
 Габагда һајгырыр гара бурулған,
 Өмүр фачиәси чапыр архадан.
 Сәјјаһлар сејр едир горхунч мәнзәрә,
 Титрәр дәннзиләр олан мәгбәрә.
 Далға, ај ишығы төкүб гашгабаг,
 Суда чан чәкишир бир дәстә душтаг.
 Үфүгүн тағына Һүсејнијјәдән
 Бир матәм бајрағы, бахсан көрәрсән.
 Улдузлар лаләјә, гәндилә бәнзәр,
 Лакин һилалдан да солғун көрүнәр.
 Сајәләр баш чәкиб гынына, сусур,
 Матәм гарасыны кејиб отуруп.
 Далғалар каһ ајдын, каһ да көлкәли,
 Кечә-күндүз кими гошур ирәли!
 Онлар да кечәјә, күндүзә охшар,
 Һәр бириндә ибрәт, ишарәләр вар.
 Ојнаған, тәләсик чыхыб бахса да,
 Кәнчлик күнләрини кәтирир јада.
 Одур, ајын әкси дүшмүшдүр суја,
 Тәбиәт Јусифи дүшмүш гујуја.
 Суда гәрг олудур улдузлар, будур,
 Су јаныб-титрәјән шәмлә долудур.
 Јохса пәриләрдир дәннздә чағлар?
 Боғулан ај үчүн јас тутуб ағлар?
 Күлүмдән көрүнүр мәним бир пәрдә,
 Хәзаны көзәлдир, дүшсә дә дәрдә.
 Ахыб су төкүлүр дәннизә дағдан,
 Зиндана нур дүшүр санки бачадан.
 Бижән олан гују башында мәкәр
 Мәнижә зүлфүнү јолараг төкәр?
 Үфүг чулғанмышдыр гәмә, кәдәрә,
 Бәдбәхтлик гатары чыхмыш сәфәрә.
 Чәзр дә, мәдд дә олмуш јекнәсәг,
 Дөвран саат кими ишләјир мүтләг.
 Өмрүн һәр сааты дурмадан кечир,

Кинли дүшмән кими бу заман кечир.
 Дүшмән һүчүмудур онун кәлиши,
 Гајыдыб кедәркән достлугдур иши.
 Саһилин сааты ишләјир тыг-тыг,
 Дәннзин нәбзи дә дөјүнүр артыг.
 Һәјат ирәлијә гошур дурмадан,
 Дүнјанын өмрүндән азалыр һәр ан.

Лакин ағ көпүкләр ојнашыр һәлә,
 Онлар ушаг кими вермиш әл-әлә.
 Санки саһил боју бир сүрү ушаг
 Ојуна башламыш, сәс-күј салараг.
 Ја да ки далғанын сәһркар әли
 Көпүјү сүпүрүб, атыр ирәли.
 Истәр чувалына төксүн шејтанын,
 Муздуну о туфан гопаранларын.
 Одур ки, сә'ј илә, мин тәлаш илә
 Көвһәри, инчини јығыр саһилә.

ГУЛАРЫН ХӘЛВӘТХАНАСЫ

Узагда, бизим бу саһилдән кәнар,
 Көзәл хәлвәтхана јаратмыш гулар.
 Сакитдир фәзасы, дәриндир сују,
 Орада динчәләр аләмнн руһу.
 Мави үфүгләри охшар ајнаја,
 Бәнзәр үзүгәјлу бұллур касаја.
 Дәннзин сәһркар ипәк сулары
 Ширин јуху кими охшар руһлары.
 О дәрин суларын синәси үстә
 Гар кими төкүлүр гу дәстә-дәстә.
 Дөшләри ағлыгда сәдәфә охшар,
 Көздән о сәдәфдә бир чүт инчи вар.
 Бәдәни ағаппаг пәриләр будур,
 Ајын ишығында үзүр, јујунур.
 Аста-аста галхар, дүшәр гәтрәләр,
 Санки шух көзәлләр назланыб күләр.
 Гәтфә кими ачыб ганадларыны,

Пәрдәдә кизләдир өз эсрарыны.
Һәрдән шөвгә кәлиб чәкәрләр гижә,
Дәрин үфүгләрдә әкс едәр гижә.
Дәниз көзәлләри сона тәк сүзүр,
Әбәди бир аләм сәмтинә үзүр.

дәнизин симасы

Көзәлдир дәнизин ағы, гарасы,
Бир атлас күлдүр ипәк далғасы.
Зүлмәт лил чиләжир, ај ишығы зәр,
Ләпәләр титрәшән чивәјә бәнзәр.
Далғасы бир ипәк өртүкдүр, дејән,
Дүзүб әтрафына ришә көпүкдән.
Көпүкләр гумлуғда дурур сыраја,
Олур о сәһнәјә декорасија.
Санки сыра-сыра көбәләкдирләр,
Күләк тәканындан һеј тәрпәнирләр.
Бәлкә дә ағ түклү күчүкдүр онлар,
О бунун, бу онун үстүнә галхар.
Ја да лопа-лопа памбығы күләк
Јығыб тајалајыр һеј әтәк-әтәк.
Бәлкә дә дәниздән чыхан соналар,
Саһилдә јујурлар сабынла палтар.
Бир лалә јанағлы күрчү көзәли,
Гајығда отурмуш, дузлу, мезәли.
О сулар сонасы гајығы сүрүр,
Үфүгә нур сачыр, сују күлдүрүр.
Күрәји гуларын пәринә бәнзәр,
О күрәк чәкдикчә гајыг да үзәр.
Гызышыб һеј күрәк чәкир о никар,
Күләк сачларыны охшар, ојнадар.
Әјниндә плашы һеј вурур далға,
Гызылкүл бүрүнмүш санки јарпаға.
Күнәш кизләнибдир, үзүнү көрчәк,
Балыг тутмаг истәр о үзүкөјчәк.
Гывырм зүлфү кими ејләјиб чин-чин,

Гырмағы атыбдыр суја балыгчын.
Балыг гырмағына илишир гәсдән,
Ки, бәлкә бир өпүш алсын әлиндән.
Зүлфүдүр ашигләр бојнуна зәнчир,
Гырмаг о зүлфдән хәчаләт чәкир.
Нурани мәләјә охшар о дилбәр,
Һәрдәнбир охујур ширин нәғмәләр.
Јајыр о нәғмәни әтрафа сәба,
Һушу башдан алыр о ширин лајла.
Гајығын шәмләри јаныр, парлајыр,
Улдуз тәк һәр јаны нура бојајыр.
Белә бир чәлалла дәниз кечәләр
Фәләјин, улдузун јолуну кәсәр.
Бирләшмиш дәнизин сәтһи үфүглә,
Рәја сарајына бағламыш пиллә.
Далғалар кәлдикчә галхыр сәс-сәмир,
Бир-бирә сүртүнүр зүлф илә зәнчир.
Јелкәнләр күләкдән алараг тәкан,
Саһилә чыхарыр инчи дәрјадан.
Сәринчик бир һалә, јумшаг бир нәсим,
Охшар үз-көзүнү даим һәр кәсин.
Үфүгүн чешмәси салыб һејрәтә,
Бизи мәфтун едиб ше'рә, сәнәтә.
Гулаг шәкләнмәсә, чошғун күләкдән
Бир дә һуша кәлмәз һушун итирән.
Ачыр һәр бахышда һејрәтә јоллар,
Дәнизин гәрибә мәнзәрәси вар.
Сәһнәси, салону вәһмә бојанмыш,
Һавасы лајбалај түстү-думанмыш.
Пәрдәси гачышан үркмүш мараллар,
Көлкәси асландыр, чәнкиндә шикар.
Сирки бизи салыр горху-һејрәтә,
Киносу кәтирир халгы дәһшәтә,
Шаһанә шинели кејиниб дағлар,
Ложада отуруб фикрә далмышлар.
Гулар ағ кејимли рәггасәләрдир,
Онларын чилвәси бөјүк һүнәрдир.
Охујур далғалар, саз чалыр күләк,

Онларын сәсіндән титрәјир фәләк.
 Кәми, кәмичиләр нә'рә чәкирләр,
 Галхыр гајыглардан хош гәһгәһәләр.
 Әчәб әсатири мусигидир бу,
 Салыр симфониясы үрәјә горху.
 Дәниз, әбәдијјәт аситаныдыр,
 Сиррин, һәјүләнин даситаныдыр.
 Гәбрә дири кедәр дәниздә аләм,
 Кор кими чабалар һәр сирри-мүбһәм.
 Үфүг лал көрүнәр, бахсан бир даһа,
 Көрәрсән сарынмыш тимсаһ-тимсаһа.
 Кечә дам үстүндә јатанын көјләр
 Руһуну сәһрли камына чәкәр.
 Јыхылмаг горхусу дујар, сајыглар,
 Лутун һәнкамәси олунар тәкрар.
 Зәлзәлә үфүгү, ваһимә, горху,
 Һиссләри сарсыдан бир дәрин гују.
 Ағыз көпүкләнмиш, вар күндә, зәнчир,
 Мешәни долдурмуш дөстә-дөстә шир.
 Үрәји партладан үфүг јарылар,
 Санки алт-үст олуб дүнјадә нә вар.
 Күзкү тәк парлајыб һәрләнән фәләк,
 Башы кичәлләниб јерә дәјәчәк.
 Һәлл едир өзүндә руһун чөвһәри
 Һәлли мүшкүл олан мәсәләләри.
 Узагда дәһшәтли мәнзәрәләр вар,
 Һамы әфсанәви, һамы сәһркар.
 Дағлар гашгабаглы, ачыглы, мәғрур,
 Мави асимана баш вуруб дурур.
 Дағын дөшүнәдәк ениб кәлмиш ај,
 Һејрәт, горху салмыш аләмә һарај.
 Гара чешмәк тахмыш кечә султаны,
 Кечирир ачыгла көздән дәрјаны.
 Санки бир ордуја дүзәлтмиш парад,
 Парадда далғалар ачыб гол-ганад.
 Зиреһә кејинмиш әскәрләр кими
 Сыра-сыра далға тутуб аләми.
 Ашағы ендикчә ај дағ дөшүндән,

Көрфәзин синәси даралыр бә'зән.
 Көрфәзин тәнәффүс јолу тутулчаг,
 Далға чадыр гурур, кечикир анчаг.
 Әһримән үфүгдә гопармыш туфан,
 Фитнәләр төрәдир, еләјир түгјан.
 Топ, кәми, тәјјарә башламыш ишә,
 Суалты гајыглар кирмиш дөјүшә.
 Дәниз чалхаланыб титрәр даима,
 Санки чан чәкишир гочаман дүнја.
 Јараныр далғадан суда дағ-тәпә,
 Саһилә тохунуб гырылыр ләпә.
 Далғалар галадыр, дивардыр, дејән,
 Јыхылыб мәһв олур бир зәлзәләдән.
 Арзу чичәкләри ачмадан солур,
 Аләмдә әмәлләр бир сәраб олур.
 Саф судан башыны галдырыр дағлар,
 Дәрәләр өд јаран ағыз ачмышлар.
 Күләк учушујла дәһшәт доғурур,
 Санки тәјјарәдир, атәш совурур.
 Туфанлы дәниздә аја сал нәзәр,
 Партлајыб алышан бомбаја бәнзәр.
 Гасырға јүксәлиб вурур' фәвварә,
 Санки һава топу кәзир тәјјарә.
 Сајрышан улдузлар суда әкс едир,
 Едә бил ахышан сајсыз күлләдир.
 Курулту, патылты дәһшәт гопарыр,
 Горху үфүгләрин бағрыны јарыр.
 Һүчүм әмри верир фит вуран кәми,
 Далғалар јүрүјүр алајлар кими.
 Дәниздә башланмыш Һүчүма бахсан
 Дејәрсән: бу филми кимдир јарадан?
 Сују гамчылајыр күчлү гасырға,
 Шүтүјүр сүр'әтлә һәр ан габаға.
 Далға Һүчүмуну гырыр гајалар,
 Гырылан ләпәләр јухары галхар.
 Булудлар көрүнүр көјдә рәнкбәрәнк,
 Дејәрсән, кәзишир мин халлы пәләнк.
 Каһ гарлы дағлара ошар булудлар,

Каһ түстү пүскүрөр, каһ аловланар.
 Каһ аяы бир анда камына чөкөр,
 Елә бил нәһәнкдир, ајса бир көвһәр.
 Ајы сејрә далсан белә анда сән,
 Күл алтында галмыш көздүр, дејәрсән.

Әһримән кетмишдир, битмишдир драм,
 Ај тәбәссүм едир, дәннзидир арам.
 Күлүр ај, фәзанын мә'сүм кәлини,
 Су өпмәк истәјир онун әлини.
 Кәлин утанараг әсир һәјадан,
 һәјат мәнәббәтдир, вәфадыр, инан!..
 һава сакитликдир, саһил чәмәнзар,
 Үфүг дә, дәннз дә күзкүјә охшар.
 Үзкүчү чыхарыр инчи дәннздән,
 Кор олур Әһримән, о гудуз дүшмән.
 Гајыглар дүзүлүб инчи диш кими,
 Дәннзин ағзында онлар сәдәфми?
 Инчи илә долмуш сәдәф гутулар,
 Алмаз үзүк долу чә'бәјә охшар.
 Инчиләр јухудан ачмышдыр көзүн,
 Зәриф көрпәләри чошгун дәннзин.
 Көзләри мавидир, бахышы хумар,
 Аја вәһши кими мат-мат бахарлар.
 Аја, мирваријә, күзкү тәк суја
 Бахын, нечә кетмиш дәрин јухуја.
 О рә'ја көзәли ај суда үзүр,
 Дәннз әтәјинә мирвари дүзүр.
 Рәгс едән далғаны гучумуш күләк,
 Сәдәф шабаш верир она бир әтәк.
 Әдәблә дајанмыш кәнарда даглар,
 Кешикчиләр кими јатмајыр онлар.
 Балыша баш гојуб јатыр биткиләр,
 Дүнјадан кәлинләр кими бихәбәр.
 Исмәтдир, һәјадыр үфүгдә султан,
 Шүбһәдән, шәккдән көрүнмәз нишан.
 Сулар јухудадыр, үфүгләр хамуш,
 һамы әбәд јјәт јолуну тутмуш.
 Санки бир әфсанә охујуб кечә,
 Шәһрзад јухуја кетмиш индичә.

ТӘХТИ-ЧӘМШИД

Күнәши басдырыб гајыдан заман
 Кечә олду Тәхти-Чәмшидә рәван.
 Хәјал Әлбурсунун шаһ гүлләсиндән
 О карван далынча јүјүрүрдүм мән.
 Бирдән кечә етди һамыдан тәләб:
 — Даранын гәсридир, көзләјин әдәб!
 Кәлир өлмәзлијин бурда сәдасы,
 Башмағын чыхарар дөврүн Мусасы.
 Даранын гәсридир, о мөһтәшәм шаһ
 Бир заман олмушду аләмә пәнаһ.
 Даријуш, о бөјүк бир һөкмранды,
 Јерә дә, көјә дә һөкмү рәванды.
 Парлаг улдузүјдү Шәргин о султан,
 Күләрди шимшәк тәк дөврүндә чаһан.
 Тачы ај олмушду, үзүјү Мәррих,¹
 Чәләлы өнүндә һејранды тарих.
 Әсрин күнәшијди, ағлын булағы,
 Гәдим заманларын нурлу чырағы.
 Елә, тәмәддүнә о иди пәнаһ,
 Јени гајда-ганун јаратды о шаһ.
 Көһлүнә пак һүрмүзд тутарды ајна,
 Башына чәтрини ачмышды дүнја.
 Даранын гәсридир күнәш оцағы,
 Бу Тәхти-Чәмшиддир, сөнмәз рәвнағы.

Тәхти-Чәмшид сирләр гәбридир анчаг,
 Узун өмр илинә одур манчанаг.
 Шаһиддир ки, нәләр төрәтмиш рузкар,
 Гәдим әсрләрдән одур јадикар.
 Гоца чалгычыдыр, әјилмиш башы,
 Чалдығы нәгмәнин билинмәз јашы.
 Од көрүб, ган көрүб о, дәнә-дәнә,
 Дүшмүш Искәндәрин вәһши чәнкинә.
 О гоца кимсәсиз, көмәксиз галмыш,

¹ Марс.

Эзизлэр дәрдини бағрына салмыш.
 Һәлә дә пәришан јухулар көрүр,
 Әрәбләр Ирана од вурар, көрүр.
 Көрүр һүчүм едир, талајыр Чинкиз,
 Түкләр әндамында үрпәнир биз-биз.
 Гулаг ас, көр гоча нәләр сөјләјир,
 О мәнә кечмишдән хәбәр сөјләјир.
 Дејир: «Вар бурада башга тәмтәраг,
 Әдәб көзлә бура басаркән ајаг».
 Шаһларын сарајы олмуш бир заман,
 Онун гүдрәтинә баш әјмиш чаһан.
 Гапысында дуруб кешикчи шаһлар,
 Бач вериб башына бир чох тачидар.
 Бурада салама дурмуш Әрдәшир,
 Румун гејсәрини етмишләр әсир.
 Гүруру унудуб императорлар,
 Шапурун атына сәчдә гылмышлар.
 Онун шөвкәтини гырمامыш фәләк,
 Сән дә еј фитнә, кәл, инаддан әл чәк!
 Гырылмыш бурада, бил, илһам илә
 Искәндәр ајнасы Чәмшид чамијлә.
 Батар әл-ајаға хырда шүшәләр,
 Һәјатын дамары бурда кәсиләр.
 Мәнзил сала билмәз бурада карван,
 Гафил кечә билмәз бурадан, инан!
 Бурада кечәнин диви нә кәзәр?
 Гачар див бурадан едәрәк һәзәр.
 Бир гәриб бурада јатса бир кечә,
 Јухудан ојанмаз бир дә өлүнчә.
 Кимсә баш чыхармаз бу гәм евиндән,
 Бурада гырылмајан бир баш көрмәзсән.
 Чадуда, тилсимлә јатмыш хәзнәмиз,
 Ораја Әһримән тапа билмәз из.
 Барышыг һиссијлә кеч јанымыздан,
 Бизә гибтә етмә, торпағыг, инан!
 Етмә оғурлуға, гарәтә адәт,
 Мәдәни оғрулар гој етсин гарәт!

Мән тәшвишә дүшүб, һејрәтдә галдым,
 Утаныб башымы ашағы салдым.
 Ај да һәјасындан саралыб солду,
 Кечәнин зүлмәти икигат олду.
 Шаһлар һәрәмини сејрә далан ај,
 Булул пәрдәсинә бүрүндү лај-лај.
 Әбәди ордунун низәдарлары
 Јығылыр, сәпилир, бөлүнүр јары.
 Улдузлар парлајыр хирә көз кими,
 Ахыр, сәпәләнир ахта көз кими.
 Доғулуб кечәнин кешикчиләри,
 Дејләмләр¹ һиндуја вермишдир јери.
 Дивин горхусундан һиндулар һәр ан
 Санки гопарырлар фәған, әламан.
 Јуху тә'сиријлә лакин бу говға,
 Боғулуб сөнүрдү од кими суда.
 Мәни тәлгинлә бир мәләк ојатды,
 Паролу сөјләдим, галмагал јатды.
 «Искәндәр оду» иди о парол, дүзү,
 Көрүм гара олсун фәләјин үзү.
 Мүгәддәс фәләјин ганады бирдән,
 Ишарә етди ки: «Папаг чыхарт сән!»
 Сијрилмиш гылынч тәк олмасан әкәр,
 Бу аслан ағзына кирәрсән мәкәр?
 Гүрурдан өзүмә ганад бағладым,
 Лакин гырылмышды голум, ганадым.
 Үз тутдум о јүксәк сараја сары,
 Чыхдым пилләкәндән үзүјухары.
 Карнизләр төкүлүб, диш-диш көрүнүр,
 Биздәки гәфләтә санки о күлүр.
 Каһ әзаб чәкәрәк хәчаләтимдән,
 Каһ да өз-өзүмә фәхр едирдим мән.
 Гуш кими дөјүнүр көксүмдә үрәк,
 Дејирәм: — Башыма нәләр кәләчәк?
 Горхудан, вәчдән әсир бәдәним,
 Нә едим, әзиздир чандан вәтәним!
 Кечә гаранлыгды, јолум набәләд,

¹ Ағ гул

Гәлбимә бағлыҗды үмидим фәгәт.
 Дәли тәк һәр җерә басырдым аҗаг,
 Гаршыма үрәжим тутурду чыраг.
 Кениш бир тәпәнин үстүнә чатдым,
 Бир гала көрүндү, һеҗрәтә батдым.
 Отуз, әсрдир ки, дурур бу бина,
 Бир халгын тарихи бағлыдыр она.
 Сәғфи, диварлары учса да белә,
 Полад бүнөврәси мөһкәмдир һәлә.
 Ағзыны ачмышса сөкүк диварлар,
 Санарсан асландыр, пусгуда дурар.
 Һәр гапы башында шир-өкүз җатыр,
 О полад һеҗкәлләр лал, сөзсүз җатыр.
 Горхудан дивләрин бағры олур ган,
 Гартал ганад салыб, дүшәр һавадан.
 Гочалыб, сөкүлүб учса да тағы,
 Чәләл бешиҗидир, гүдрәт очағы.
 Әзәмәт Гафыдыр, һүммәт галасы,
 Нәчабәт дағыдыр онун архасы.
 Халгын гүдрәтиндән одур җадикар,
 Һәр бир сүтунундан әзәмәт җағар.
 Күзкү тәк парлаҗыр даш дөшмәси
 Дахили сирлидир, ишыг чешмәси.
 Әһсән о һүммәтә, әһсән о гола
 Ки, тикмиш белә бир дағылмаз гала!
 Мәрмәр пилләлидир, җәшмә диварлы,
 Дәмир галалыдыр, полад һасарлы.
 Хәҗал чәләлындан доҗмушдур чана,
 Учалыгда дурар дағла җан-җана.
 Башга бир гапыҗа саташды көзүм,
 Ики мәләк көрдүм көзүмлә өзүм.
 Һәрәм һүмалары, башларында тач,
 Санки ганад ачыб едирләр ме'рач.
 Симурғ мағарасы бурадыр мәкәр?
 Гаф дағы бағрында җарадыр мәкәр?
 Аслан үрәжини суҗа дөндәрән,
 Диви әсир едән бурадыр деҗән.
 Сиҗирмә гылынчдир ағзы ачыг шир,
 Ондан өтүб кечмәк үрәк истәҗир.

Бурада горхудан титрәҗир күләк,
 Нә едәр шәм кими җанан бир үрәк?
 Нә исә, өзүмә чәсарәт вердим,
 Мөһтәшәм сараҗын ичинә кирдим.
 Кә'бәни етмишдир оғрулар мәскән,
 Җәзданы гылмышдыр әсир Әһримән.
 Гәсри зәлзәләләр етмишдир виран,
 Зәнчирә бағланмыш җенилмәз аслан.
 Елә бил дағламыш чиҗәримизи,
 Искәндәр, әрәбләр аҗағы, изи.
 Торпага җыхылмыш санки пәһләван,
 Дүшмән хәнчәриндән ганына гәлтан.
 Синәси җаралы чан верир Сәһраб,
 Матәминдә олмуш үрәкләр кабаб.
 Рүстәмин көзләри ал ганла долур,
 Гәминдә Даранын гызы сач җолур.
 Көрдүм даҗанмышдыр жүз сүтун сәф-сәф,
 Еҗваны баш алмыш сәмаҗа тәрәф.
 Дивләр пәнчәсиндә олса да душтаг,
 Даг гәдәр зәһмли, мәғрурдур анчаг.
 Баш вурсан бурада һәр бир отаға,
 Тәсадүф етмәзсән гапыҗа, таға.
 Сәғфи олмаса да, деҗәрсән, керчәк,
 Сәғфи әвәз етсин асиман кәрәк.
 Сүтун башларында әзәмәтә бах,
 Сәрвдир, шүмшаддыр, атмышдыр будаг.
 Өкүз кәлләләри вериб дал-дала,
 Охшар буҗнузлары шахи-марала.
 Дашҗонан бурада көстәрмиш һүнәр,
 Инчә нахыш вурмуш санки бир зәркәр.
 Пилләләр парлаҗыр саф сәдәф кими,
 Карнизләр андырыр бир гызыл сими.
 Һәр дашы бир күмүш лөвһәҗә охшар,
 Онларда жүз нахыш, жүз кәтибә вар.
 Зәфәр баҗрағыдыр санки лөвһәләр,
 Гызыла вурулмуш сиккәҗә бәнзәр.
 Азадлыг хәттидир, сүлһ сәнәди,
 Әсрләр о хәтти силә билмәди.

Бајрағы үстүндө вар шири-хуршид,
 Нөгш олуб орада гэлэбэ, үмид.
 Әфсун охумушдур она Даријуш,
 Узун әсрләрә јадикар гојмуш.
 Даранын шәкли вар о уча тағда,
 Искәндәр әлиндән хејли узағда.
 Бир битки көјәрмиш дашын бағрындан,
 Суланыб һадисә јағышларындан.
 Фәләк етмәмишдир ону таримар,
 Мәһв едә билмәмиш ону рузикар.
 Санки гулағына демиш Даријуш:
 — Искәндәрә гаршы сајыг ол, воруш!
 Дөврүн гәллашына демиш ки, Дара:
 — Һәр нәји дағытсан, бу нөгшә гыјма!
 Десинләр баханлар бу нахышлара
 Бөјүк Дара һара, Искәндәр һара?!
 Искәндәр ајнасы гырылмыш чоҳдан,
 Даранын нөгшини һифз етмиш заман.
 Үч дилдә јазылмыш бурда јазылар,
 Елами, бабили, миhi хәтти вар.
 Сәрһәдди көстәриб гәдим Иранын,
 Вәсфини вермишдир һәр пәһләванын.
 Сајыр Һәхамәниш шаһларын бир-бир,
 Һәр бири нә ишләр көрмүш, көстәрир.
 Дејир: — Бу лөвһәјә нәзәр јетирсән,
 Гүдрәтин сиррини онда көрәрсән.
 Дивар дашларына тарих јазылмыш,
 Шаһәншаһ тахтынын нөгши газылмыш.
 Отуз бир гәбилә, динләри ајры,
 Һәрәнин үзүндә милли вугары.
 Һамы гулаг асыр, көз ачыб дурмуш,
 Шаһын гаршысында бојуну бурмуш.
 Шаһ дејир: «Бунлардыр мәнә бач верән,
 Башымын тачына һәм хәрач верән».
 Парслар азад иди тәкчә хәрачдан,
 Һамыдан бач-хәрач аларды султан.
 Һамысы едәрди шаһа итаәт,
 Һамы ондан көрәр бәхшиш, әдаләт.
 Көрәрсән, диггәтлә јетирсән нәзәр,

Парсларда варымыш нә бөјүк һүнәр.
 Онларын низәси дөјүш заманы
 Ләрзәјә салармыш бүтүн чаһаны.
 Кәсәрли сөзүлә һәр бир чәнкавәр,
 Шаһа, пейғәмбәрә олмуш бәрабәр.
 Дөјүш мејданында низә ојнадан,
 Данышмаја билмәз икид парслардан.
 Сәадәт наминә ворушур онлар,
 Гылымыш чинајәти, зүлмү таримар.
 О кәс ки ағлыјла, ирадәсијлә
 Тахты да, тачы да алмышды әлә,
 «Дүнјанын гапысы» ад вермиш парса,
 Дүнјаны тутачаг Парс, кимин олса.

ДАРИЈУШУН НӘСИҲӘТИ

Дејир ки: фитнәдән, јаландан сағын!
 Сәнә шамил олсун лүтфү халигин!
 Еј бәшәр, гулаг ас һәггин сөзүнә,
 Итаәт етмәји борч бил өзүнә.
 Шаһлара һөрмәт ет, онлара инан!
 Сәни һифз еләсин һүрмүзд бәладан.
 Ким әдәб көзләсә һәр әмәлиндә,
 Галмаз әдәбсизин чиркин әлиндә.
 Һәр кәс башгасыны истәсә зәлил,
 Үзүгара олар өзү, јәгин бил!
 Һүрмүздү таныјан, итаәт едән,
 Истәр чичәкләниб јүксәлсин вәтән.
 Әл ачыб көјләрә едәркән дуа,
 Дејәр: гәләбә ет Ирана әта.
 Әчәб падишаһмыш, биликли, адил,
 Руһудур әбәди шаһлыға габил.
 Әчәб фәхр етмәли тарихимиз вар,
 Шан-шөһрәт галмышдыр бизә јадикар.
 Бу гәсри көрәнләр олар пәришан,
 Үрәк гана дөнәр, олса да дашдан.
 Бу нөгши диггәтлә охујан кәсләр
 Иранын өлмәзлик сиррини биләр.
 Даранын дуасы боша кетмәмиш,

Ки, һәлә Иранын ады итмәмиш.
 Јохса, биз өлүләр чәркәсиндәјик,
 Әли силаһ тутмаз ачиз бәндәјик.
 Көрдүјүм нахышлар, газма јазылар,
 Ешгдән, һүнәрдән галмыш јадикар.
 Галыңјал атларын шәклинә бир бах,
 Белиндә һәр атын вардыр бир гочаг.
 Һәр бири ат чапан, низә ојнадан,
 Дөјүшдә, шикарда шәһрәт газанан.
 Бурада Даранын бир шәкли дә вар,
 Она һәдијјәләр кәтирмиш халглар.
 Овлагдыр, һүчума кечмишдир аслан,
 Гылынч тәк бојамыш пәнчәсини ган.
 Дөјүш арабасы, атлы шикаркаһ,
 Асланы зубинлә¹ вурур падишаһ.

402

Кетди хәјалымыз көһнә дүнјаја,
 Гајытмаг истәрик, јол вермир һәја.
 Кечән әсрләрин өвчүнә галхмаг,
 Ордан башы үстә дүшмәкдир анчаг.
 Јохдур севинчинин, ешгинин сону,
 Чәкәр пешиманлыг охујан ону.
 Тарихин ифтихар зирвәсиндән сән
 Бу күнкү батлаға бирдән дүшәрсән.
 Кечмиши анмагдан бизә нә фәјда?
 Кечир бу күнүмүз гәмлә дүнјада!

Әһримәнин гәләбәси

Нәгш олуб Даранын тимсалы дашда,
 Гәддар Әһримәнлә кедән савашда.
 Әфсус ки, бу саваш чох узун сүрмүш,
 Онун фәјдасыны Әһримән көрмүш.
 Инди дә Әһримән дүшмәмиш атдан,
 Күчүнә өјүнүр, сулајыр мејдан.

¹ Кичик низә

Бәли, ат ојнадан о вәһши күләк,
 Билдим, Әһримәндир, өзүмә кәлчәк.
 Күләр вәһши кими салар галмагал,
 Санки чибанымы доғрајар кал-кал.
 Уладыгча бајгуш, онун сәсиндән
 Инләр иликләрим, сарсыларам мән.
 Алчаг див вурдуғу тә'нәдән, инан,
 Гејрәтдән боғулуб мәнв олар инсан.
 Орада титрәјән тәк мән дејилдим,
 Гапы да, дивар да титрәјир, билдим.

РУҲЛАР ШӘҲӘРИ

Алнындакы хәттә бахын дашларын,
 Алын чинләридир гоча рузкарын.
 Санки бир лөвһәдир, асмышдыр заман,
 Руһлар шәһәринин дарвазасындан.
 Бурадыр јохлуға кедән јол, бәли,
 Еһтијатсыз атма гәдәм ирәли!
 Шаһларын руһудур хәјала далан,
 Түрбәси үстүндә һејрәтдә галан.
 Һәрдән додагалты пычылдашараг,
 Бир һәдјан дејирләр, сүкутла анчаг.

ЗӘМАНӘНИН ҺӘЈУЛАСЫ

О шанлы күнләрдән бирчә јадикар
 Бу гәсрин бүрчүндә һәлә дә парлар.
 Һүма гушу кими сәси јүксәлир,
 Бајгушун әлиндә әсирдир, әсир.
 Орада шадлыгла гәм дурур гоша,
 Санки гучаглашыб, вермиш баш-баша.
 Горхараг заманын һәјуласындан,
 Кәдәр дә, шадлыг да чәкәрләр аман.
 Заман бир сел кими қурлајыр, кечир.
 Бир сәрхош фил кими дурмајыр, кечир.
 Далғалар ахышыр гапыдан, дамдан,
 Әждаһа камына чәкилир чаһан.

403

Аман бу фитнакар фэлэк элиндән,
Нә мәләк таныыр, нә дә Әһримән.
Тәкчә мәһв етмәјир Дараны фэлэк,
Искәндәр дә ондан жемишдир кетәк.

ИБРӘТ СӘННӘЛӘРИ

О сонсуз чәлалдан јадикар галан,
Бу гәсрин дилиндән дүшмәјир јалан.
Будур, дилә кәлиб диварлар, дашлар,
Һәрәси бир гәдим әфсанә башлар.
Салмаз дил-боғаза сөкүк һәр бача,
Јағдырар нәсинһәт, һикмәт боллуча.
Һаны нәслимиздә бу һәссас гулаг,
Онлары динләсин, јорулмајараг?
Даранын гәсридир галмыш вирана,
Истеһза ејләјир әһли-Ирана.
Шапулар јурдуна, јарәб, нә олмуш?
Ки, бу күн иланла, әгрәблә долмуш?
Гызыл мәфтил кими бир јанда илан,
Гыврылыб јатмышдыр, парлајыр, бахсан.
Санки бир гамчыдыр, көрсән, дејәрсән,
Дүшмүш бир јаралы сәрдар элиндән.
Гамчы сәнә сөјләр бир гәмли дастан,
Ки, бурда бир икид јыхылмыш атдан.
Хәшајар падшаһдан јохдур бир әсәр,
Јохса ган ағларды гәминдә көзләр.
Бу һаман шаһдыр ки, далғалар, туфан
Она табе иди гул кими, һәр ан.
О шаһ ки, дәнизә бир зәрбә вурду,
Далғалар дајанды, туфан гуруду.
Сәһркар бир диллә гәсрин ичиндә,
«Һаны?.. һаны?..» дејир бир көјәрчин дә.
Дејир: — Еј виранә, Хәшајар һаны?
Даријуш нә олмуш, о дәрбар һаны?
Дишини ағардыр һәр даш, һәр кәсәк,
Күлүр гоча дүнја, додаг бүзәрәк.
О, мәкәр гәзаја-гәдәрә күлүр?
Ағлыны итирмиш бәшәрә күлүр.

Бу ачы күлүшлә, бәлкә дә Дара
Күлүр ки, олмушдур үзүмүз гара.
Јатсаг да фикрәтин лајла сәсиндән,
Бирдән ојанырыг гарға сәсиндән.
Гарғамы гарылдар шаһ һәрәминдә,
Ја кәнизләр ағлар шаһын гәминдә?
Даранын гызыдыр, дејәсэн һәрдән,
Јахыр үрәкләри, гопарыб шивән.
Дејир: — Еј бу јурдун фәрсиз өвлады,
Сизә һарам олсун бабамын ады!
Әкәр өлмәмисән, нәфәсин вардыр,
Бир ојан, бу гәдәр јатмағын ардыр!
Галх, ата јурдунда бир чыраг јандыр!
Кор олсун о кәс ки, сәнә дүшмандыр.

Сәсијлә руһлары сарсыдан күләк
Даранын руһдур инләјир, керчәк.
Башыны сүтуна чырпыр дурмадан,
Сүпүрүр тозлары өз сарајындан.
Дүшүнүр ки, сәһәр бар верәчәкдир,
Јенә дә чәлалы јүксәләчәкдир.
Гәзәблә сорушур: — Дәрбанлар һаны?
Әдәблә кешикдә дуранлар һаны?
Нәзәрдән кечирир бир дә һәр јаны,
Хараба көрүнчә бу ханиманы.
Јенидән јас тутур, һеј ган ағлајыр,
Дәрдли тәк охујур, неј тәк чағлајыр.
Гапылар, диварлар фәғанә кәлир,
Богунуг наләләр көјә јүксәлир.
Һәр сүтун дибиндә бир нечә сәрдар,
Һамысы јенилмәз, һамы вәфадар.
Санки баш галдырыб гара мәзардан,
Јаха парчалајыб, едирләр фәған.
Һамы башашағы, кечә ағлајыр,
Лакин билмирик ки, нечә ағлајыр.
Јас тутуб ағлајыр онлар һәр кечә,
Јенә дә өлүрләр сәһәр кәлинчә.
Бурада һејрәтдән бајылар инсан,
Ибрәт күзкүсүдүр һәр јана бахсан.
Ајналы гәср дә әзиз кәлин тәк,

Галаныб, галмамыш, нә бәр, нә бәзәк.
Үч мин ил јашамыш, һәлә чавандыр,
Дашлары елә бил лә'лү-мәрчандыр.
Еј фәләк, инсафын, мүрвәтин вармы?
Белә бир гәсри дә дағыдарлармы?

Бир шәрәф көвһәри һәр аддымда вар,
Бизә бабалардан галмыш јадикар.
Бурада парлајан һәр бајгуш көзү
Ибрәт чырағыдыр ахтарсан, дүзү.
Иланлар мәләјир, көр нә сәс салыр,
Јә'ни о бусатын изләри галыр.
Алмаз тилсим кими кәртәнкәләләр
Хәзнәләр үстүндә кешик чәкәрләр.
Елә бил дарғадыр јараса, јатмаз,
Кәзәр, хаин әли бу гәсрә чатмаз.

мәдәнијјәтин гәтләһәи

Фәләк гулдур кими кәсмишдир јолу,
Бу јол башдан-баша көвһәрлә долу.
Күләк әсиб кечән бу јола бахсан,
Чәмшидин чамындан көрәрсән нишан.
Кәјан шаһларынын тачы ордадыр,
Губадын тәхти дә бу дијардадыр.
Бурда басдырылып ешгү-мәһәббәт,
Бурда өлдүрүлмүш, бил, мәдәнијјәт.
Бурда Даријушун үрәји јанмыш,
Бајрағы, тәхти дә гана бојанмыш.
Солан тәкчә бизим күлүстан дејил,
Мәдәнијјәт дәхи өлдүрүлмүш, бил!
Чәмшидин чамыны фәләк гыранда,
Искәндәр ајнасы сынмыш бир анда.
Тәк бизим фәхримиз дејил бу сарај,
Дунја көзәлидир, солмајан бир ај.
Гој һамы бурада өзүнү көрсүн,
Ибрәт ајнасында өзүнү көрсүн.
Фәләк әдаләтә тутмушдур диван,
Зүлмүн евини дә гојачаг виран.

О нечә әлдир ки, гурар, јарадар,
Бу һансы сәрхошдур гырар, дағыдар.
Күнәш гәрг еләјир нура чаһаны,
Шәм исә јандырыр бир шәбистаны.

ИКИ КИНО ЭКРАНЫ

Гаршымда чанланды бирдән экранлар,
Бири дикәринин әксијди онлар.
Бири чыраг кими нур верир көзә,
Дикәри дөндәрир дунјаны көзә,
Бириндә Чәмшидин тәхти нур сачыр,
Күнәш дикәриндән утаныр, гачыр.
Бириндә тикилир бөјүк гәсрләр,
Јыхыр дикәриндә гәсри Искәндәр.
Бириндән күл дәриб, дәмәтләр һөрдүм,
Экранын үстүндә аһ, нәләр көрдүм!

ТӘХТИ-ЧӘМШИДИН ТИКИЛМӘСИ

Бу шадлыг гәсрини тиксинләр дејә,
Шаһәншаһ бир фәрман верди өлкәјә.
Карванлар гатарла сәс сала-сала,
Јүкләниб һәр јердә, дүзәлди јола.
Сардлар гызыл илә кәлди Ирана,
Күнәш тәк нур сачды гызыл һәр јана.
Мисирдән јүкләнди лил илә мәрмәр,
Нилин көрпүсүндән кечиб кәлдиләр.
Чохлу һам ағачы кәлди Ливандан,
Сәндәл, фил сүмүјү верди Һиндистан.
Верди кашанлылар мәхмәри тәл-тәл,
Кәлди Бәдәхшандан галаг-галаг лә'л.
Нишапурдан чыхар фирузә дашы,
Јанында фәләкдир бир үзүк гашы.
Вурулду дағлара күлүнк биринчи,
Мә'дән гызыл верди, дөнизләр инчи.
Јарылды сылдырым гајалар бағры,
Дағларын чанында дујулду ағры.
Ағырлыг галдыран, манчанаг, еһрам,

408

Филә, арабаја жүкләнди тамам.
Гајалар чәкилди дивар башына,
Гојулду һәрә бир сүтун дашына.
Нәччарлар дөндәрди гәсри чәннәтә,
Салды дашјонанлар халгы һејрәтә,
Нахыш бағлајан ким, күнбәз чатан ким,
Рәнк һазырлајан ким, гәләм тутан ким.
Асылыр күзкүләр, дүзүлүр көвһәр,
Фил сүмүјү үстә миһа дүзүрләр.
Гызылла, көвһәрлә бәзәнмиш һәр јан,
Күлаб әтри илә долмуш күлүстан.
Бурада чалышан мүһәндис, ме'мар,
Сәнәтдән јаратмыш өлмәз јадикар.
Һәр бири мисилсиз сәнәткар имиш,
Һүнәр инчисинә хиридар имиш.
Лајиһә гаршыда, әлләрдә гәләм,
Шөвг илә чалышар, иш вар бир аләм.
Мүхтәлиф лајиһә кәлмиш һәр јандан,
Мисирдән, Ајсордан, Чиндән, Јунандан.
Зөвг илә, һүнәрлә чалышан парслар
Һамыдан зијадә шөһрәт тапдылар.
Хаяғлар чалышарағ чјин-чјинә,
Һүнәр көстәрирди бири-биринә.
Иш кедирди саат механизми тәк,
Јормазды кимсәни түкәнмәз әмәк.
Ајналы сарајы Тәхти-Чәмшидин
Елә парлағды ки, күнәш дејәрдин.
Бир күн сәс јајылды орада, накаһ,
Ки, кәлиб ишләрә баш чәкмәжә шаһ.
Һамы бир аңлыға ишдән әл чәкди,
Шаһа һөрмәт үчүн башыны әјди.
Һал-әһвал сорушду бир-бир һамыдан,
Ачығланды бир ан, севинди бир ан.
Ким пис ишләмишди, етди мезәммәт,
Јахшы чалышана верилди хәләт.
Өлкәдә әдаләт оларса әкәр,
Шаһ да, рәијјәт дә хошһал көрүнәр.

МАКЕДОНИЈАЛЫ ИСКӘНДӘР ТӘХТИ-ЧӘМШИДДӘ

409

Бу пәрдә нә гәдәр көнүл ачанды,
О бири пәрдәдә ишләр јаманды.
Һурини Әһримән чәнкинә салмыш,
Гаранлығ күнәшә гәләбә чалмыш.
Искәндәр нағылы, будур тамаша,
Енир кинли гылынч күнаһсыз баша.
Дара бүсатыны позмушдур фәләк,
Таланыр ел-оба, јохдур бир көмәк.
Македонија ханы сусамыш гана,
Дағыдыр, јандырыр, гојур вирана.
Гылынч гәбзәсиндән әл чәкмир бир ан,
Истәјир аләмә олсун һөкмиран.
О, Тәхти-Чәмшидә басанда гәдәм,
Күнәш гүруб етди, гаралды аләм.
Һәр јанда һакимди изтираб, сүкүт,
Шаһлар чәлалына о олду мәбһүт.
Көзләри бөјүдү санки вәһшәтдән,
Гамашды о жүксәк мәдәнијјәтдән.
О бөјүк чәлалла кәлди үз-үзә,
Сәнәт гаршысында шаһ чөкдү диза.
Нә гәдәр тамаша етди, дојмады,
Һәтта Таисаја мәнәл гојмады,
Гадын һәр нә гәдәр көзәл олса да,
Гәср ондан көзәлди, дүшмәди јада.
Таиса гысғаныб бир һијлә гурду,
О гәсрин күлүнү көјә совурду.
Гадыннын пешәси мәкрү һијләдир,
Гысғанчлығ да она бир вәсиләдир.
Гәсри башдан-баша кәзди Искәндәр,
Фүсункар Таиса, о назлы дилбәр
Долдуруб гәдәһи мејлә далбадал,
Ичиртди, кишини көрүнчә биһал,
Сөз ачды тарихдән, деди о никар:
— Нечә Афинаны тутмуш Хәшајар?
Күлүб додағалты фитнәкар сона,
Деди: — Сән мәфтунсан дүшмән јурдуна.

Дүшмәнин бүсаты көнүл ачанса,
Даһа көзәл олур алышыб јанса.

ВИДА, КӨЗ ЈАШЫ

Гаранлыг кечәјди, позулмуш һава,
Дунјанын талеји далмыш јухуја.
Зөһрә јорулмушду гајыг сүрмәкдән,
Ај да силкәләниб чыхмыш дәниздән.
Марс үзүк гашыны итирмиш фәләк,
Пәрдәси јанараг, төкүлмүш пиләк.
Парс, о әфсанәви, шух, көзәл шәһәр
Дағылмыш, сәпилир дашлар, кәсәкләр.
Дөнмүш гәбристана шәнлик шәһәри,
Орада көрүнмәз һәјат әсәри.
Сөкүк бачалардан дүшән ишыглар
Мәзар үстдә јанан шәм тәк ишылдар.
Булағын көзүндән о су ки ахыр,
Санки чан верәнин көзүдүр, бахыр.
Көј, саваш ахтаран сәрхоша бәнзәр,
Елә бил кәтириб мүдһиш хәбәрләр.
Шимшәк мәш'әлини јахараг һәр ан,
Истәјир алышыб күл олсун чаһан.
Күләк дә ачыглы кириб мејдана,
Чалышыр алову јайсын һәр јана.
Улдузлар көзүнү јуммуш әлүстү,
Ки, кирә билмәсин көзүнә түстү.
Одур, Тәхти-Чәмшид, дунја көзәли,
Көрүнүр пәришан, гәмли, гүссәли.
Санки бир кәлиндир, верилир гурбан,
Одлара, халгынын һаданлыгындан.
Одлара галанмыш бир ханимандыр,
Хәзана уғрамыш бир күлүстандыр.
Шүа сачмагдадыр күзкү илә су,
Ајрылыг көз јашы, сон бусәдир бу.
Һәрдән ишылдајыр сөнән бир чыраг,
Лалә пәрәкләнир, хәзан көрүб баг.
Матәм либасыны кејинмиш сарај,
Ишыг гәм тозудур үзүндә, еј вај!

Лаләләр көрүнүр бағры јаралы,
Сонунчу шәмләри Дара чәлалы.
Агрыјан көз кими сөнүр, саралыр,
Бир очаг кор олур, ишыгсыз галыр.
Кәрәм хәзнәсиндә шаһын даш-гашы,
Јетим ушаглар тәк төкүр көз јашы.
Бахын тәхтү-тача, лә'лү-көвһәрә,
Таланыб, чапылыб, дүшмүш әлләрә.
Фәршини тапдалар сојғунчу гәддар,
Чәдләд пәрдәләри гылынчла доғрар.
Гурбан кечәсинин гојунлары тәк,
Тачлары гырараг, төкмүшдү фәләк.

ЧИНАЈӘТИН БАШЛАНҒЫЧЫ

Танса еләмиш рам Искәндәри,
Күлүр иблис кими һижләкәр пәри.
Һәвваны алдадыб етмәсә јолдан,
Адәмә әл тапа биләрми шејтан?
Хидмәтчи әлиндә јанар бир мәш'әл,
Гылынч сијирмишди санки бир дәчәл.
Чани, әмәлиндән утанмајараг,
Пәрдәни одлајыр һамыдан габаг.
Мә'сум бир көзәлә охшајыр пәрдә,
Ипәк телләридир сүрүнүр јердә.
Дунја зара кәлди бу чинајәтдән,
Чани дә, мәш'әл дә әсди дәһшәтдән.
Аләми чулғады горхунч бир сәда,
Вичдан гәзәбиндән кәлди фәрјада:
— Еј чани, әл сахла, фе'линдән утан!
Мәкәр сәндә јохдур зәррәчә вичдан?
Бу сарај шаһларын гилбәкаһыдыр,
Дунјанын әдаләт барикаһыдыр.
Бурадан јайылыб елм, мә'рифәт,
Бурадан һөрмәтә чатмыш мәһәббәт.
Бурада бар вериб фәзиләт, һүнәр,
Бурада јаранмыш минләрлә әсәр.
Еј чани, нә гәдәр чиркиндир үзүн,

Өзүнү эдәбсиз көстәрдин өзүн.
 Гүнәрә, сәнәтә едиб пәрәстиш,
 Бәшәрин дүһасы көжә жүксәлмиш.
 Белә бир пилләжә чатана гәдәр
 Дүнјаны тапдајыб кечмишир бәшәр.
 Көјләрә жүксәлән бу мәдәнијјәт
 Бир вәһши әлијлә мәһв олмаз, әлбәт.
 Бир бах, бабаларын руһу ағлашыр,
 Аловдан, түстүдән көзләр гамашыр.
 Сәнин төрәтдијин бу чинајәтдән
 Үрәкләр ган олду, утанмырсан сән?!
 Аләми һәјәчан бүрүмүш, будур,
 Санки биләјиндән милјонлар тутур.
 Дејир: — Әл сахла, еј вәһши, гудурган,
 Ифәт пәрдәсинә од вурма, утан!
 Еј фәләк, олармы зилләт бу гәдәр,
 Даранын гәсриндә кәзир Искәндәр?!

ТӘХТИ-ЧӘМШИДИН ЈАНМАСЫ

Алов илан кими бачадан галхыр,
 Елә бил гырмызы ган сели ахыр.
 Һәрифләр ох кими гачыр јанғындан,
 Алов гылынч кими шүтүјүр һәр ан.
 Јанғын һүчүм едир, јајылыр ишыг,
 Көлкәләр баш алыб гачышыр артыг.
 Тәк галыб Танса, бир дә Искәндәр,
 Чәһәннәм әһли тәк нә'рә чәкирләр.
 Гәсрин гапылары, фәрши, таваны,
 Јаныр, көзү јашлы гојур Ираны.
 Сарај күлә дәнмәк истәјир, нәдән?
 Истәмәз һүснүдән кам алысн дүшмән.
 Үзәрлик јеринә мирварид, көвһәр,
 Јандыгча атылар, дүшәр, рәгс едәр.
 Пәрдәләр алова бүрүнүб јаныр,
 Белә бир чәләла онлар назланыр.
 Түстү чилвә верир хәтгү-халына,
 Алов бәзәк вурур мәһ чәмалына.
 Шә'лә ејванлардан жүксәлир дил-дил,

Санки күлданларда ачымыш сары күл.
 Көзәл нахышларла бәзәнмиш ејван,
 Од ичрә көрүнүр даһа да әлван.
 Тәлаи, иннабы, јашыл шә'ләләр
 Баш алыб жүксәлир фәләжә гәдәр.
 Ипәк дон кејинмиш кәлинләр кими,
 Тутуб әтәјиндән сәба нәсимми.
 Рәгс едир шә'ләләр, узагдан бахан,
 Дејәр пәриләрдир чалыб-ојнајан.
 Бәлкә дә зәнн едәр көрән бир анлыг,
 Бајрамдыр, шаһ едир атәшфәшанлыг.
 Елә бир чәләла, гүдрәтә әһсән,
 Аләмә нур сачыр сөнүб кедәркән!
 Көзәлин әввәли, ахыры олмаз,
 Ај, күнәш чыхса да, батса да, солмаз.
 Гүдрәтлә, чәләлла тикилән сарај
 Јанды, диз чөкмәди, салмады һарај.

ШӘҺӘР ОЈАНЫР

Алов тохтаг верир бир аз өзүнә
 Ки, түстү долмасын халгын көзүнә.
 Гычәјыр дишини кәһбир гәзәбдән,
 Дејир Искәндәрә: «Јаман дәлисән».
 Кимсә һадисәни билмәсин дејә,
 Күләк дә мејдандан дөнмүш керијә.
 Лакин түстү, алов көјә дајанды,
 Ганына гәрг олмуш шәһәр ојанды.
 Һәлә дә јанмамыш бир нечә евдән
 Көјләрә жүксәлди боғуг бир шивән.
 Көрдүләр одланыб јаныр фәхримиз,
 Көзләр ган ағлады, ган олду дәниз.
 Көрүнчә шәһәри одламыш јағы,
 Үрәкдә көјнәди эзилләр дағы.
 Көзү ушағларын саташды ода,
 Бајрам ахшамыны салдылар јада.
 Лакин одда јохду шәһликдән әсәр,
 Тәһфәси өлүмдү, ноғулу зәһәр.

ГАРЫНЫН АҒЫ ДЕМӘСИ

Ағы сөйләмәжә башлады гары,
 Нә гәдәр чох имиш гәми, губары.
 Деди ки: — Дарадан сонра нә үчүн
 Јашадын еј сарај, бу олду күнүн?!
 Лакин биз тәссәли алырдыг сәндән,
 Даранын адыны јашадырдын сән.
 Кечәләр чырағын нур сачан заман
 Санырдыг ки, дүнја олмуш күлүстан.
 Тапырды нурундан кечә јарашыг,
 Елә бил көзүмүз алырды ишыг.
 Нә гәдәр әввәлки бүсатын варды,
 Сәниңлә шаһларын ады јашарды.
 Әдаләт евијдин сән абад икән,
 Зүлм еви учарды өз тәмәлиндән.
 Сајәндә јатарды бүтүн ел раһат,
 Үрәји асудә, башы фарағат.
 Кечәнин дивини етмишдин әсир,
 Көрүрдүк горхудан гаршында әсир.
 Һөрмәт етмәсә дә фитнә бизләрә,
 Гачырды көлкәни көрчәк дүзләрә.
 Пәриләр јурдујдун, дивләрә зиндан,
 Тә'рифин дүшмәзди елләр ағзындан.
 Үмиди һәр јандан үзүлмүш ана,
 Сөз ачарды сәндән өз өвладына.
 Ушаглар чәкмәзди сәндән көзүнү,
 Ки, бәлкә көрсүнләр шаһын үзүнү.
 Нә көзәл күнләрди, аман о күнләр,
 Сәндә тутуларды тојлар, дүјүнләр.
 Сән идин иззәти, рөвнағы Шәргин,
 Кечә мәчлисиндә чырағы Шәргин.
 Еј сарај, кедирсән, уғурлар олсун!
 Шаһларын сајәси сәнә јар олсун!
 О сирли аләмдә Дараны көрсән,
 Баш әј, биздән она салам јетир сән.
 Сөјлә: бу фәләјин зүлмүндән аман!
 Әдаләт гәсрини ејләди виран.
 Јахды башымызын тачыны дүшмән,

Төкдү башымыза онун күлүндән.
 Инди дөвран сүрүр залым чәлладлар,
 Вәтән торпағыны тапдајыр јадлар.
 Ағлар һалымыза биканә белә,
 Һардасан, гәл бизә гәмхарлыг елә.
 Күнләр белә кечди, дөвран дөнмәди,
 Түстү кәсилмәди, алов сөнмәди.
 Парсын зәфәр гәсри јанды, сөкүлдү,
 Гәмли башымыза күлү төкүлдү.
 Бир сарај дејилди тәкчә одланан,
 Мә'рифәт дүнјасы јанырды, инан!
 Сөнмәзди орадан галхан шә'ләләр,
 Бу дәрди унутмаг олармы мәкәр?
 Зәнн етмә ки, јанан дашды, торпагды,
 Алов үрәји дә, чаны да јахды.
 Отуртдуг сүфрәјә бир бивичданы,
 Ки, дузу јејәрәк, гырды дузданы.
 Бу гәсри одлајан дашүрәк, надан
 Олачаг әбәди нифрәтә шајан!

АЈ ИШЫҒЫНЫН КӨЛКӘСИ

Ај ки јаваш-јаваш чыхды булуддан,
 Санки Дара иди мөзардан галхан.
 Көлкәдән, ишыгдан дујулду әсрар,
 Онларын вәһми дә, илһамы да вар.
 Көнлүмдә чанланды ишыгла көлкә,
 Дүшүндүм ки, чәким бир шәкил, бәлкә.
 Хәјал фырчасыны әлимә алчаг,
 Јаратмаг илһамым ганадланараг,
 Јенидән битишди бүтүн зәррәләр,
 Абадлыг көрүндү о хәрабәләр.
 Үлви бир ешгдән алараг илһам,
 Отуз әср керижә гајытдым тамам.

ДАРИЈУШУН БАЈРАМДА, УМУМИ ГӘБУЛ ТАБЛОҒУ

Мөһтәшәм сарајда, будур, Даријуш
 Халгы гәбул едир, бир бүсат гурмуш.

Новруз ахшамыдыр, бу шанлы бајрам,
 Гөлбә рәмзидир, шәнликдир тамам.
 Гәрг олмуш ишыға атәшкәдәләр,
 Кечиб мөһрәганлар, кечиб сәдәләр.
 Чалыныр нағара, тәбил курһакур,
 Дүшмәни титрәдир, диви горһудур.
 Салам мусигиси чалыныр jenә,
 Әскәрләр дүзүлмүш гәсрин өнүнә.
 Дөвләт гушу кими гәср ачыб ганад,
 Шәһәр, сәјәсиндә јашајыр раһат.
 О гүдрәт гәсринин үзәриндә бах,
 Шаһин ганады тәк әсән о бајраг,
 Санки шәһпәрини ачыб гарагуш,
 Сәрчә тәк дүнјаны чәнкиндә тутмуш.
 Онларла чилчираг хош ишыг јајыр,
 Шаһин көзү кими шәмләр парлајыр.
 Галанын үстүндә кешик чәкәнләр
 О сәрв гамәтли, полад бәдәнләр,
 Әлдә низәләри кәлмәз һесаба,
 Елә бил инчидир дүзүлмүш сапа.
 Һәр бүрчүн үстүндә көзәтчиләр вар,
 Узағы көрмәкчүн шүа сачырлар.
 Гәсрин әтрафында су һалга вурмуш,
 Елә бил кәһкәшан суда отурмуш.
 Бахын, сарајдакы күчә бир даһа,
 Белинә сарымыш судан әждаһа.
 Фәвварә вурараг гајнајыр булаг,
 Новруз зиреһ кејир судан гысгывраг.
 Јери гылынч кими су јаыр, бичир,
 Елә бил асландыр, бағырыр, кечир.
 Асланын ағзыдыр санки һејванлар,
 Сүтун дишләрини гычмыш асланлар.
 Нахышла, шәкиллә долудур һәр јан,
 Чәрчивә бүрүнчдән, гапы поладдан.
 Гәсрин һәр тининдә дашдан, чүјүндән
 Зәһмли бир пәләнк, аслан көрәрсән.
 Ајнабәндләриндә јүз рәмз охунмуш,
 Фәришләр мирваридлә, зәрлә тохунмуш.
 Гапылар абинус, һејкәлләр көзәл,

Ипәк пәрдәләрә бәзәк вурмуш әл.
 Зәрли пәрдәләрдә миналы мыхлар,
 Готазы Мәррихин көзүнә охшар.
 Нә көзәл дөшәнмиш пилләканлары,
 Нахышла бәзәниб дәри-дивары.
 Шухдур пәнчәрәси, шухдур тахчасы,
 Чәннәтдән көзәлдир бағы-бағчасы.
 Чинидән гәдәһләр, кашыдан сәнәк,
 Верир тахчалара башга бир бәзәк.

Бајрам ахшамыдыр, верилсә дә бар,
 Сарајда jenә дә бир әзәмәт вар.
 Дәстә-дәстә кәлир, кедир издиһам,
 Көзләнир нәзакәт, әдәб, еһтирам.
 Отаглар ә'јанла, әшрафла долмуш,
 Шаһларын мәһрәми, сирдашы олмуш.
 Әдәблә дајаныб чийин-чийинә,
 Һеч бири кәтирмәз бир сөз дилинә.
 Елчиләр, вассаллар сәф чәкиб, будур,
 Әлләрдә һәдијјә, төһфәләр тутур.
 Парслар, мидјалылар көстәрир хидмәт,
 һамыја едирләр тәвазә, һөрмәт.
 Бағламыш белинә миналы кәмәр,
 Һәрәси бир чинли көзәлә бәнзәр.
 Мәчлис күнәш тәк көзәр гызыл чам,
 Шаһ, Чәмшид бүсәты гурмуш бу ахшам.
 Белә бир мәчлисин башга һүснү вар,
 Сағиләр сәрхошдур, көзәлләр хумар.
 Јар, гәдәһ ләбинә гојдуғу ләблә,
 Шаһөншаһ адыны чәкир әдәблә.
 Саги һеј гәдәһи долдуруб верир,
 Шаһын шәрәфинә бир сағлыг дејир.
 Мусиги сәсләнир фәсиләләрдә,
 Шәнликдән башлајыр јени бир пәрдә.

Сәф чәкиб јүксәлир көјә сүтунлар,
 Сәнәт әсәридир һәр бири онлар.
 Буллур новрузларда су вурур фантан,
 Үзүм салхымы тәк дүшүр һавадан.
 Су үстә сәпилән парлаг гәтрәләр
 Тәр-тәзә инчијә, көвһәрә бәнзәр.

Аг, сары, гырмызы балыглара бах,
Зәңчир жаратмышлар, һалга вурараг.
Су каһ этәк жыгыр, каһ сәпәләнир,
Күзкү гаршысында санки бәзәнир.
Чалыныр мусиги, башланыр ојун,
Рәгс едир шүасы күзкүнүн, сујун.
Абадан гәсриндә гурулмуш мәчлис,
О гәсрин дөврәси ејвандыр тәмиз.
Фөзасы ачыгдыр һәр јана бахсан,
Һәрләнән фәләкдир о гәсрә таван.
Лакин өртүлдүр ејванлар бүтүн,
Дамлар сәңкәр имиш бурада бир күн.
Бурада сәрбазлар пусгуда дурмуш,
Ох илә дүшмәнин көзүндән вурмуш.

Шаһ тәхтә отурмуш тачлы, әсәли,
Фәләкләри өтмүш чаһи-чәләли.
Тәхтинә бридјант дүзүлмүш лај-лај,
Тәхт көһкәшәндыр, шаһ исә бир ај.
Дуруб хитмәтиндә һөрмәтли вәзир,
Рапорт вермәк үчүн о, фүрсәт кәзир.
Тәхтин ајағында ики шух дилбәр
Мангала уд төкүб, үзәрлик сәпәр.
Түстү јајылдыгча ипәк тел кими,
Јајыр уд әтрини сәба нәсими.
Парлајыр ај кими падшаһын үзү,
О үзә дикилмиш һамынын көзү.
Шаһын архасында чаван вәлиһнд,
Шаһ үчүн архадыр, һәјан, вәлиһнд.
Оңун да далында баш мөбид дурур,
Мәләкдән артыгдыр ондакы гүрүр.
Баш мөбид далында әсләһәдардыр,
Белиндә шаһанә хәнчәри вардыр.
Хәнчәрин гыһнында Чин нахышлары,
Одур падишаһын әсләһәдары.
Гәсрин һәр јериндән кур шәнлик јағыр,
Кимсә көрмәмишдир белә чал-чағыр.
Мәчлис гуртаранда сөз чатды шаһа,
О көјә әл ачыб охуду дуа.

Зәрдүшт нәгмәсијлә башланды бајрам,
Бүтүн ел көндәрди Зәрдүштә салам.

О заман чатды ки, көјдә ај батды,
Шаһ да јатағына кирәрәк јатды.
Учду хәјал кими ишыг-көлкәләр,
Филм сона чатды, дүшдү пәрдәләр.
Бир гаранлыг кечә галды, бир дә мән,
Мән јуху көрүрдүм, јарәб, дејәсән!
Көрдүм дајанмышам, билмәдән өзүм,
Шаһын отағына дикилмиш көзүм.

Сарајдан енәркән чыхды гаршыма,
Пысыса, сүсәли, ја чырчырама.
Мәни гаршылады фит верә-верә,
Бәлкә дә едирди мәнә мәсхәрә.
Ки, еј хәјалпәрәст шаир, јаваш кәз!
Шаһ јатыб, бу ајаг сәсинә дөзмәз!

КҮНДҮЗҮН ЈЫРТЫЧЫСЫ

Кечәнин бағрындан доғунча сәһәр,
Мешәдән ағ бәбир чыхараг кәләр.
О күләр көрдүјүм ағ сәһәр дејил,
Бәбирдир, гычамыш дишләрини, бил!
Гүјрүгуну дүјүб, пәнчә көстәрәр,
О, халгын башына ачар фитнә, шәр.
Сачыдыр бу гоча дүнјанын јалы,
Пәнчәси бәшәрин визри, вәбалы.
Күнәшдир үзүндә гызаран көзү,
Алһында парлајыр әдавәт көзү.
Һәсәди сонсуздур, ачыглы күләр,
Нә утанмаг биләр, нә һәја биләр.
Чејнәр инсанлары, бирбәбир удар,
Оңун дишсиз агзы мәзардыр, мәзар!
Һамынын сиррини ачар о, кечәр,
Гудурған вәһшидир, даим ган ичәр.
Ганлы пәнчәсини һәр анда атар,
Бир нәчиб инсанын көксүнү јыртар.
Ондан зәрәр көрмәз һеч бир накиши,

Жалныз мәрдләрләдир онун һәр иши.
Дүнјада сәһәрден ахшама гәдәр
Ганичән бу вәһши һеј чөвлан едәр.
Кечәннин сәсини ешидән заман
Мешәдә кизләнәр, әл чәкәр овдан.
Башыны јухудан галдырчаг сәһәр,
Јенә түгјан едәр, парчалар, дидәр.

КЕЧӘ ФИРИШТӘСИ

Кечә чадукәри түстү бүрүнмүш,
Һәр јердә гәзәблә кәзиб көрүнмүш.
Кабус чәнкәлиндә күндүзү тутур,
Гара далғаларын ичиндә удур.
Бир әждаһа кими бәбри јахалар,
Ганыны ахыдар, дидәр, парчалар.
Улдузлар фәләкдә галдырараг баһи,
Назланар, көз гырлар һеј јаваш-јаваш.
Бу заман ачылар јухулу көзләр,
Гәрибә бир аләм сиррини изләр.
Түстүнүн синәси бирдән јарылар,
Кечә фириштәси ај кими парлар.
Мәләк тәк әршдән ганадланараг,
Фәләјин сәгфинә басараг ајаг,
Үзүнүн өртүсү мави бир ишыг,
Телләри мәһтабдан тапмыш јарашыг.
Чәтри вар дибадан, гара мәхмәрдән,
Ај үзүндә һалә, ипәк телләрдән.
Көрүнчә од тутуб јаныр јер үзү,
Су чиләр, сөндүрәр одлу күндүзү.
Күндүзүн тозуну көјә совулар,
О тоз түстү кими фәләкдә дулар.

Көрчәјин аләмин үзүнү гара,
Дөшүндән чыхарар саһир ајпара.
Ајын әтәјиндән бир далга вурар,
Јујар јер үзүндән нә гәдәр тоз вар.
Еһмалча-еһмалча көјдән енәрәк,
Гонар торпаг үстә бир пәрванә тәк.
Санки мишк гоһујан сәба јелидир,

Күлүн јанағындан өпәрәк кәлир.
Гонур шәһидләрин чәсәди үстә,
Әтриндән дирилир чан верән хәстә.
Алыр хәстәләри гара торпагдан,
Кәтирир јатаға салыр мәһрибан.
Зүлфүдүр һәр ағыр јараја мәлһәм,
Силәр нәфәсијлә көнүлләрдән гәм.
Бир хәстә јанында отулар бә'зән,
Кирпији чыхарар тикан үрәкдән.
Шәкәр ләбләрини бүзәрсә әкәр,
Бизим јаһамыздан әл чәкәр зәһәр.
Әл атыб сачына верәрсә тумар,
Јүз нәғмә кәздирәр телләриндә тар.
Башланар бир һәзин лајла нәғмәси,
Кирпијин јухуја кәләр һәвәси.

КЕЧӘНИН РӨҖАСЫ

Чалындыгча ширин, мәһрибан лајла,
Дүнјаны гәрг едәр ағыр јухуја.
Јуху аста-аста ганад чалынча,
Руһлар ордусуну чәкир далынча.
Кәнчлик рөҖасына далсын көзүмүз,
Бәлкә о аләмә дүшәк өзүмүз.
Ајын ишыгыјла көјләрә вараг,
Чатыб улдузлары көпүк тәк јараг.
Хәјал аләминдә ганад кәрәрәк,
Чамал дәнизиндә сәјр едәк кәрәк.
Каһ ипәк ләпәләр гојунда үрјан
Үзүб, пәриләрлә әјләнәк бир ан.
Каһ гызыл ганадлы пәрванәләр тәк
Ешг бағчасында јарла әјләнәк.
Каһ нечә сәбрсиз, дәчәл бир ушаг,
Булуд кәпәнәји далынча гачаг.
Шәбнәм инчиси тәк сәһәр нәсими,
Дүзсүн күл бојнуна бојунбаг кими.
Мишк олуб гарышаг сәба јелинә,
Гонаг пәриләрин ипәк телинә.
Каһ чәннәт гушујла верәк баш-баша,

Сәс-сәсә гатараг, охујаг гоша.
 Каһ көјәрчин кими чевик тәрпәнәк,
 Фәләјин дамындан јер үстә енәк.
 Фәләк килисәси дамында нурдан,
 Мәләк кими кејәк әба, тејләсан.
 Каһ нагус сәсијлә әрши долдураг,
 Мави үфүгләрдә сүкуту гыраг.
 Кејиниб јамјашыл фәләк чәмәни,
 Зөһрәнин нејиндән динләр нәгмәни.
 Көјдә чобан гызы неј чала-чала,
 Сүрүсүнү јайыр фәләкдә јала.
 Зүмрүд сырғасыны гулагдан асмыш,
 Саз кими зүлфүнү бағрына басмыш.
 Әзәли аһәнклә нәгмә охујур,
 Әбәди аһулар отлајыр, будур.
 Чалараг е'чазкар нәфәсијлә неј,
 Јанар шөвг одунда, охујар о неј.
 Фәләк налә чәкир нәфәсимиздән,
 Фәләјин гәсрини бизик титрәдән.
 О сәмави неји кәтиррик дилә,
 Јерин аһәнкијлә, бәшәр ешијлә.
 Көјләр гулағыны ачараг динләр,
 Ки, јердә инсанлар һәсрәтдән инләр.
 Фәләк гызларыјла каһ олуб јолдаш,
 Мәләк исмәтијлә сајылыб сирдаш.
 Сәмави турачлар кими чәкиб сәф,
 Учарыг фәләјин сәгфинә тәрәф.
 Оларыг өлмәзлик мүлкүнә рәван,
 Чаны јар һүснүнә верәрик гурбан.
 О кәрәм чешмәси гајтарар јенә
 Бир әмр илә бизи варлыг мүлкүнә.
 Јенә үфүгләрин меһрабында биз
 Салаг түстүләнән аһымызла из.
 Јүксәлсин аһымыз мави фәләкә,
 Орда мә'будуну ахтарсын, бәлкә.
 Каһ фәләк гәндили јандырсын бизи,
 Ачаг о меһрабда диләјимизи.
 Каһ олаг фәләкдә шығыжан шимшәк,
 Каһ да нә'рә чәкәк бир илдырым тәк.

Каһ фәләк хумунда дүшүб гајнајаг,
 Каһ шәфәг чамыны ичиб мәст олаг.
 Каһ гара булуддан бир тәјјарәдә
 Аја һүчум едәк, јағдыраг һәдә.
 Каһ шимшәк низәсин алараг әлә,
 Гәрби Шәргә тикәк о низә илә.
 Каһ улдуз бојнуна узадараг әл,
 Әтәјә долдураг чохла инчи, лә'л.
 Каһ ај гајығына јығыб доствлары,
 Фәләкдән јолланаг саһилә сары.
 Кәһкәшан көрпүсү үстүнә чыхаг,
 Јығаг улдузлары неј гучаг-гучаг.
 Каһ көј гуршағына нахышлар дүзәк,
 Каһ да ај ишығы көлүндә үзәк.
 Каһ бәјаз нур кими олунча сәһәр,
 Ајын ишығындан бағлајаг көмәр.
 Каһ булуд торуну алараг әлә,
 Ајын гаршысында гураг бир тәлә.
 Фәләјин о чылпаг балығы мүтләг,
 Дүшәчәк тәләјә сөкүнчә шәфәг.
 Лакин о кичичик чевик балыглар
 Торун дешијиндән чыхыб гачырлар.

Каһ чәкәк шимшәкдән ити бир шәмшир,
 Санки Марса тәрәф һүчум едир шир.
 Каһ кәмәндимизә салынсын Кејван,
 Каһ дә Зөһрә илә ојнајаг чөвган.
 Каһ фәләк атына гојараг јәһәр,
 Ај илә күнәшдән зәр үзәнкиләр,
 Чапараг фәләјин атыны һәр ан,
 Бәһрам кәмәндијлә тутаг бир аслан.
 Каманы алараг мави фәләкдән,
 Гојуб охлар атаг одлу шимшәкдән.
 Ајын галханыны чәкәрәк баша,
 Кирәк пәри кими дивлә саваша.
 Каһ гошун дүзәлдәк биз улдузлардан,
 Гәзаја, гәдәрә вермәјәк аман.
 Утарид әлиндән алаг гәләми,

Фирузэ лөвһәјә јазаг рәғәми.
 Бәшәрин тәлеји, дүшүнсән бир аз,
 Бундан көзәл олмаз, бундан хош олмаз.
 Каһ залым фәләкдә бир бусат гураг,
 Шаһматын шаһыны нәрддә апараг.
 Нәсрдән, Наһиддән дүзәк мөһрәләр,
 Күнәшин тасына салынсын зәрләр.
 Ишләдәк ојунда јүз һижлә, кәләк,
 Бу чығал фәләји апараг кәрәк.
 Көвһәри, инчини биз галаг-галаг
 Тутаг о һәрифин әлиндән алаг.
 Говаг Әһримәни гоча дүңадан,
 Аләмин һакими танынсын јездан.
 Каһ бүллур дон кәјәк нечә бир шәбнәм,
 Гојаг кәзмәк үчүн беһиштә гәдәм.
 Тәкчә руһлар дејил, биткиләр, дашлар,
 Сәһәр бадәсиндән олсунлар хумар.
 Бах, ағыл саһиби бүтүн арифләр
 Баш гојуб сәчдәјә ибадәт едәр.
 Чулғајыб һәр јаны сәмави бир шур,
 Бир сүкут сазы тәк бир аләм сусур.
 Тавус ләләјинә бәнзәр јарпаглар,
 Күл, фанус ичиндә бир шәм'ә охшар.
 Гумру, ғырговулдур һәр јана бахсан,
 Ганады багдакы күлләрдән әлван.
 Башга бир аләмдир рә'ја аләми,
 Диндирир бахышла мәһрәм мәһрәми.
 Көзәллик бир сонсуз камала јетәр,
 Хәјал сүр'әтијлә севки јүксәләр.
 Пәрдәсиз горунар һүсндә исмәт,
 Еһтирас ләкәси билмәз мәһәббәт.
 Бир чадыр јүксәләр дағын дөшүндән,
 Ону Лејли-Мәчнун чадыры бил сән.
 Орда гәрибәлик, кәрамәт вардыр,
 Хачә вәсф етдији һәмин дијардыр.
 Нафиз дәрвишләрлә вурмушдур һәлгә,
 Намы суфи кими кәјинмиш хиргә.
 Кәлин гаршысында салама дураг,

Онун сағлығына дојунча вураг.
 Бүллур күзәләрдән мишк әтирли меј,
 Сүзәк, бадәләри баша чәкәк һеј.
 Бир гәдәр кәнара инди нәзәр сал,
 Сә'ди дајанмышдыр, башында чәләл.
 «Бустан»ы бир чәннәт бағына охшар,
 Аләмә нур сачан «Күлүстан»ы вар.
 Нуриләр бағындан топлајыр чичәк,
 Һәр бири ғызылкүл дәриб бир әтәк.
 Һәрләнир башлары күл гохусундан,
 Әтәк әлдән чыхыр елә бу заман.

Бәрзәх аләминә нәзәр саланда —
 Чәһәннәм бир јанда, чәннәт бир јанда.
 Көрәрсән, һәр аддымбашы бир нәфәр
 Итмиш, унудулмуш һејрәтлә кәзәр.
 Муса, Иса, Мәрјәм о дијардадыр,
 Адәм баба, Һәвва нәнә ордадыр.
 Искәндәр зүлмәтдә галмышдыр һејран,
 Дојунча Хызр ичмиш аби-һәјатдан.
 Гафын гүлләсиндә симурғ һәрләнир,
 Чабәлга јанында Гаф бир гәләдир.
 Вәһдәт Кә'бәсидир о јерләр ки, биз
 Орада көрмәрик ајаг салмыш из.

Кәлин јенә едәк көјләрә пәрваз,
 Әбәди нәғмәләр охујаг бир аз.
 Зөһрә илә олаг бә'зән һәмагуш,
 Учсун синәсиндә башымыздан һуш.
 Каһ әсән күләклә верәк әл-әлә,
 Учушаг фәзада биз күлә-күлә.
 Наһидин сазыјла рәгсә кәләрәк,
 Вәһдәт нәғмәсини дилдә вирд едәк.
 Ајын ишығында титрәјиб галаг,
 Әзәли бир һүснүн ашиги олаг.
 Һалә тәк кәзинәк ај илә каһдан,
 Чәкәк күзкүсүнә пәрдәләр аһдан.
 Һүснүн, мөлаһәтин шејдасы олаг,

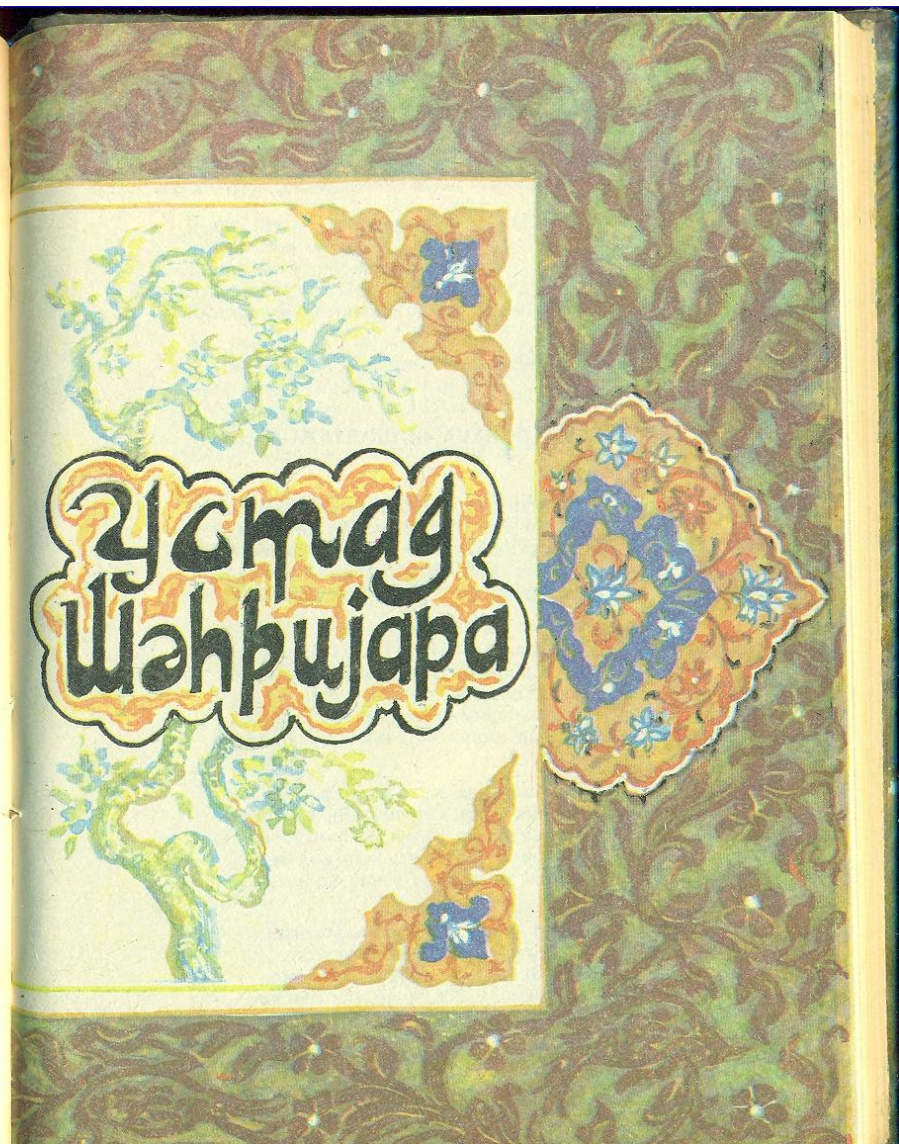

Ешгин шәрабындан мәст олуб галаг.
 Мави үфүгләрин саф бадәсиндән
 Күзкү тәк гәлбимиз нур алсын бә'зән.
 Кәһ да мәләк кими гара кејинәк,
 Фәләк гәндилинин башына дәнәк.

Кечәни тәрк едиб ајрыланда биз,
 Ај илә улдуздан силкинәк тәмиз.
 Үфүг јахасында гәһгәһә вураг,
 Сүбһүн нәфәсиндән чанлансын афаг.
 Фәчрин үрәјиндән нур далға вурсун,
 Үфүгләр шәфәгдән ганда отурсун.
 Аләм ал кејинсин лаләләр кими,
 Гызылкүл үстүндә жаләләр кими.
 Шәфәг чешмәсинин кәнарында биз
 Јығаг улдузлары чичәк тәк тәмиз.
 Кечә сона чатмыш, одур бир кәрә,
 Руһлары говурлар фәләкдән јерә.
 Бир көз гырпымында сәһәр ачылчаг,
 Руһларын зинданы бәдән олачаг.

426

Аһ, нечин јухудан дуруб һәр сәһәр,
 Көрүрәм көнлүмү чулгамыш кәдәр?!
 Һәр сабаһ јеримдән ајаға дурчаг,
 Гәмлә мөһнәт олур мәнимлә ортаг.
 Күндүзүн үзүнү көрүнчә, аман,
 Үрәјим көксүмдә әсир горхудан!
 Шәр, фәсад чулғајыр дүнјаны күндүз,
 Кор гојур инсанда вичданы күндүз.
 Салыр'мин мөһнәтә күндүз бизләри,
 О бизә көстәрир хәбис үзләри.

ҲЕЈДӘРБАБА ШӘҲРИЈАРА ДЕЈИР

Ифтихарлы Азербайжан дағыям,
Дүнјалара шәһрәт салан дағыям,
Хошкинабын ады галан дағыям,
Ширин сөзлү Шәһријарлар доғмушам,
Залымларын бурунларын овмушам.

Ганадларым булуд јолун бағлыјар,
Булудларым зүлүм-зүлүм ағлыјар,
Нискилләрин үрәјими дағлыјар,
Чешмәләрим-булагларым дашарлар,
Селләр кәлиб чајларымдан ашарлар.

Јаз башында күлләр ачар бағымда,
Кәһлик учар күл-чичәкли дағымда,
Марал кәзәр солумда, һәм сағымда,
Сүрү-сүрү газлар кәзәр көлүмдә,
Чырағ кими лалә јанар чөлүмдә.

Шаир оғлум, нискилләниб ағлама,
Дәрди-гәми үрәјиндә бағлама,
Бундан артыг үрәјими дағлама,
Ахар сулар баш јухары гајытмаз,
Кечән сулар бизә сары гајытмаз.

Шәһријарым, һарда кедиб галмысан?
Ајрылығын сазын бизә чалмысан,
Јанан ода елләриви салмысан,
Јолун үстә кечә-күндүз дурарам,
Күлләримдән алачыглар гурурам.

Јаз кәлејди, бир дәстә күл дәрејдим,
Ајаг тутуб хидмәтинә кәлејдим,
Күлләrimi отағува сәрејдим,
Бир көрејдим гапын нәдән бағлыдыр?
Елләр нәдән үрәкләри дағлыдыр?!

Кәлди булуд, көј үзүнү гаралтды,
Јағды јағыш, новрузкүлүн јаратды,
Нискилләрин көр нә мәни саралтды,
Битирмишәм үрәјимдә нәләләр,
Дөшүм үстә ганлы көјнәк ләләләр!

Адлы (Мирисмајыл Чаббаринәжад).

ҲЕЈДЭРБАБА ШАИРИ

430

Ҳејдэрбаба, оглун кетди, да кэлмэз,
Даһа бир дэ мәнлэ даншыб-күлмэз,
Ше'рләриндән руһлар пәрвазэ кэлмэз,
Јумулду о гәмли бахан көзләри,
Гуртулду о ширин-ширин сөзләри.

Көз јашы сел кими көзүндән ахмаз,
Көнлүмэ од вуруб, јандырыб-јахмаз,
О мәнзун бахышын јадымдан чыхмаз,
Үрәјиндэ бир кизли од вар иди,
Наман оддан эзиз чанын әриди.

О елә дағдыр ки, јарасы битмэз,
Чәкәр мәнәббәти үрәкдән кетмэз,
Мин огулдан һеч нә дә она јетмэз,
Ҳејдэрбаба, бу дәрди кимә демәк?
Үзун илләр кәрәк дәрду-гәм јемәк!

*Азаб ханым Хошкинаби
(Шәһријарын бачысы)*

Тәбриз, 1988.

ГӘЗӘЛ

431

Јахын дүшмэз әчәл, чүнки үрәкдә интизарым вар,
Бир атәшкәһдыр гәлбим, вәтәнсиз аһу зарым вар.

Мәнә бә'зән күләр, бә'зән тәбәссүм ејләјәр талә,
Фәгәт күлмэз үзүм, чүнки үрәкдә бир губарым вар.

Бүтүн өмрүм боју һәр бир дијарда лаләзар кәздим,
О тајда вәһши отлар чулғамыш өз лаләзарым вар.

Баһары нејләрәм, еј дост, сәнсиз бу нәјә лазым?
Вәтән мүлкүндә илләрдир хәзан вурмуш баһарым вар.

Шикајәт етмирәм, дүшмүш мәнә елләр гәминдән пај,
Ҳәмишә фәхр гыллам ки, пәришан рузикарым вар.

Биллуртәк ајрылыг дәрдин үрәк даим ә'јан ејләр,
Вүсалым һарда галмышдыр? О тајда күлүзарым вар.

Учалмыш шөһрәти, шаны бу тајда Вурғунун даим,
Сәнәтдән гәл'әләр гурмуш о тајда Шәһријарым вар.

Һ. Биллури.

КӨЧДҮ БУ ДҮНЈАДАН ШӘҺРИЈАРЫМЫЗ

432

Бу гоча дүнјаны долашды кетди,
Күнәши гучмага гол ачды, кетди,
Сәһәр улдузүјду, дағ ашды, кетди,
Галды Шәһријарсыз сөз дијарымыз,
Көчдү бу дүнјадан Шәһријарымыз.

Гәлбиндә һәјатын ачы көјнәји,
Әјниндә аловдан бир гәм көјнәји,
Вахтсыз хәзан олду мин-бир диләји,
Бу ил онсуз кәлди илк баһарымыз,
Көчдү бу дүнјадан Шәһријарымыз.

Көзләри дуп-дуру дағ чешмәсијди,
Нәфәси елә бил күл нәфәсијди,
Шәргин зилә галхан ше'р сәсијди,
Онундур бир дүнја бәһрә-барымыз,
Көчдү бу дүнјадан Шәһријарымыз.

Сөзә һәкк еләди ели, обаны,
Нечә бој учалтды һәјдәрбабаны,
Матәми ағлатды дағда чобаны,
Евдә ағы деди, гоча-гарымыз,
Көчдү бу дүнјадан Шәһријарымыз.

Тәбриз торпағыла үстүнү өртмүш,
Шаирин дәрди дә сеһирли дәрдиш,
Мәзар дашларында бәнөвшә битмиш,
Дөнмүшдүр чичәјә гәм-губарымыз,
Көчдү бу дүнјадан Шәһријарымыз.

О күлләр гәлбинин көзүдүр онун,
Дејә билмәдији сөзүдүр онун,
Шеһли бәнөвшәләр көзүдүр онун,
Көјрәкдир, ағламыш ихтијарымыз,
Көчдү бу дүнјадан Шәһријарымыз.

Һај кәлди, ешитдик, гача билмәдик,
Аразын селиндән кечә билмәдик,
Хәјал гуш олса да, уча билмәдик,
Будурму дар күндә е'тибарымыз,
Көчдү бу дүнјадан Шәһријарымыз.

Гәлби сусамады учуз шөһрәтә,
Өзү бир шөһрәтди әбәдијјәтә,
Бир пејғәмбәр олду ше'рә, сәнәтә,
Бу дүнја дурдугча ифтихарымыз,
Көчдү бу дүнјадан Шәһријарымыз.

1 октябр, 1988.

Һ. Биллури

433

УСТАД ШӘҤРИЈАРЛА ИЛК КӨРҮШ МУНАСИБӘТИЛӘ

Ләззәти-сөһбәти-чананы биләнләр, жыгышын!
Вәсли-дилдар ешидиб, зөвгә кәләнләр, жыгышын!
Фејз алын мәчлисимиздән, чәкиләнләр, жыгышын!
Бәзмимиздә бу кечә маһи-дирәхшан отуруб.

Адына, ше'ринә, әфкарына фәхр етдијимиз,
Саз тутуб, нәғмәләрин көксүдә бәсләтдијимиз,
Сөзү дилләрдә кәзән, биз өзүнә јетдијимиз,
«Шәһријар»— ады, өзү нәзмдә султан отуруб.

Чох чәфалар чәкиб о, зәһмәтилән ада чатыб,
Мали-дүнјаны атыб, сәрвәтә мә'надә чатыб,
Шәһди-көфтары илә мәһфилимиз дада чатыб,
Сөз ачыб, гәм дагыдан Јусифи-Кән'ан отуруб.

О, Әли оғлудур, әлбәттә ки азадә јашар,
Һатифи-һәггидән илһамын алып, тәб'и чошар,
О көзәл тәб' илә өз елләринә маһны гошар,
Ше'р мүлкүндә сәриб «фәрши-Сүлејман» отуруб.

Оху «Һејдәрбабаны», көвһәри-шәһварына бах,
Һәм «Сәһәндим» дедији ше'рдә әфкарына бах!
«Вај мадәр»дә онун һали-дилазарына бах!
Јени мәктәб јарадан һафизи-дөвран отуруб.

Инчә диггәтлә гулаг вер бу сөзә, чан апара:
«Аман аллаһ, јенә шејтан кәлиб иман апара»,
«Горујун, гојмајын иманызы шејтан апара!»
Тәк бу бејтиндә онун, көр нечә диван отуруб.

Она фәхр ејләјәчәк нәслимиз, Азәр елимиз!
Шижәли, дујгулу эш'арына шәккәр дилимиз!
Ачачагдыр јенә дә чөврилә солмуш күлүмүз!
Инди ки, бағи-әдәбдә белә бағбан отуруб.

Шөвги-дилдарилә каһ ағлајырам, каһ күлүрәм,
Бу инајәт мәнә ондандыр, она ејләјирәм:
«Дәстпишәм, чанымын гәдрини инди билирәм,
Ки, јанымда көрүрәм сән кими чанан отуруб».

Тәбриз, 1971.

Валех.

ЕЈНИ ЈАШДАЈЫГ

Устад Шәһријарла телефон сөһбәтим мүнәсибәтилә.

436
Телефон телләри, сизә бу ахшам,
Һәсрәтин нә бојда еһтијачы вар.
Хәттин бу башында мән дајанмышам,
Хәттин о башында устад Шәһријар.

Јаманча көврәлиб үрәкләримиз
Әл-әлә, дил-дилә, көз-көзә мөһтач.
Сәсими апарын Шәһријара сиз,
Телефон телләри, биз, сизә мөһтач.

Үзүнү көрмәдим һәлә бирчә ан,
Нискилә дөндәрди бу нискил бизи.
Анчаг нечә илин дост, танышындан
Јахшы таһыјырыг бир-биримизи.

Јенә јолму чәкир һәсрәт көзләрин,
Јоллара бахмагдан көз јорулубдур.
Дәрдләрдән сөз ачан дәрдли сөзләрин
Ајрылыг дәрдимә дәрман олубдур.

Чох учдуг ардынча фикрин, хәјалын,
Инди дә әмәлин заманы кәлмиш.

Ән бөјүк һагглара һаггы оланын
Түк кими бир телә күманы кәлмиш.

Өзүм тел олајдым, ачајдым ганад
Сәнинлә дурајдым үзбәүз инди.
Өзүмүз көрүшә билмәдик, устад
Сәсимиз көрүшдү, гәлбимиз динди.

Мәндәр хәбәр алдын:— Нечә јашын вар?
Сөјләдим јашымы.
Дедин:— Мин алгыш!
Дедим:— Нәјә алгыш, устад Шәһријар?

Дедин ки:— Чавансан сән мәнә бахмыш.
Арзум көјөрмәди, кечибдир јашым,
О күнү, һәјатда сән көр, гардашым.

Јашымыз бир дејил, анчаг һәр заман
Тәгвимлә өлчмәјәк кәл, биз илләри.
Ејни ағрыларла јашамышыг биз
Мән сәнсиз,
Сән дә ки, мәнсиз, илләри.

Шаһ сәнә зүлм етди...

Доғма елиндә,
Доғма вәтәниндә сән унудулдун.
Јаза да билмәдин доғма дилиндә
Ана гучағында сән јетим олдун.

Бизим бир кимсәдән бир гәсдимиз јох,
Биз ики гардашыг, бир анамыз вар.
Бир бөјүк торпағын ики оғлужуг
Орда Шәһријарам, бурда Бәхтијар.

Мәнчә, јанылмајыб әрләр, әрәнләр —
Дүнән дағ дедијин учулур бу күн.
Дүнән «мән», «мән» дејиб гүррәләнәнләр
Дүнәнки гулуна гул олар бу күн.

Гүдрәти бөјүкдүр елин, обанын,
Вахт өз ахарындан кери галмады.
Чох күләкләр әсди...

Һејдәрбабанын
Башындан бир түк дә әсик олмады.

Ким дејә биләрди сөнмүш бир ағач
Тутушуб јаначаг күлүн ичиндә —
Мин ил гүрүр илә башда кәзән тач
Ајаға дүшәчәк бир күн ичиндә?

Һәмишә гараја, ағ дејән гара
Ағын әлләрилә дара чәкилмиш.
Вахт өзү дөндәрир мыхы мисмара,
Вахтын јаздығыны ким поза билмиш?

Дәрс вармы тарихин дәрсиндән артыг?
Бу јолда нечә јол имтаһан вердик.
Әкәр өзүмүзә инанмасајдыг,
Учрум дәрәләрдән нечә кечәрдик?

Инамдыр јашадан бизи, еј устал,
О бизи јашатды, биз дә арзуну.
Инам өлмәјибсә гуртармыр һәјат,
Һәјатын сонудур инамын сону.

Январ, 1981. • Бәхтијар Ваһабзадә.

ГӘЗӘЛ

Кечсәјди хош күнүм әкәр ол күлзар илә,
Әғјарә миннәт етмәз идим аһу зар илә.

Мән ол сәфа ки, аризи-чананда көрмүшәм,
Һәркиз дәјишмәрәм ону јүз мин баһар илә.

Билмәз вүсал гәдрини һәр ашигәм дејән,
Та јанмајынча дәрдү гәмә интизар илә.

Мә'шүгә ашигилә танынмышдыр аләмә,
Гијмәтләнир гаш илә үзүк, зәр әјар илә.

Чананә өз дилимлә дедим, ашигәм сәнә,
Зөвгүм сәнинләдир, нә ишим вар кәнар илә.

Диванәјәмми мән, јенә зәнчирә бағлаһам?
Салмыш кәмәндә ешг мәни зүлфи-јар илә.

Куји-никарә лајиги јохдур һәр ашигин,
Мән тапмышам бу Кә'бәјә јол е'тибар илә.

Ешг әһлини тәбиәт өзү имтаһан едиб,
Мәчнуну дәрдә-һичр илә, Мәнсуру дар илә.

Аләм бизим дијарымызын һәсрәтини чәкир,
Биз мейрибанлыг ејлијәрик һәр дијар илә.

Аһу бахышлы Азәрбајчан көзәлләри
Бир бах, чәмәндә сәјр еләјирләр гатар илә.

Ваһид, бу ше'ри Тәбризә көндәрмәк истәрәм,
Гисмәт олајды, бир көрүшәк Шәһријар илә.

Әлиға Ваһид.

440

Гәзәл султаны, ше'р устады варлыгла вида етди,
Әдәб мүлкүн гојуб башсыз, о башлар саһиби кетди.
Әјилди сәрв, бүлбүл сусду, күл солду бу матәмдән,
Јаз өтмүшдү, јајын да өмрү гуртулду, хәзан јетди,
Позулмуш күлзарын дивары үстә инди сар ағлар.

...Даһа һејдәрбаба чәндән әлә дәсмал алыб ағлар
Сызылдар, «Шәһријара», матәминдә синәләр дағлар.
Јелә тапшырмаға, чүн сән демишдин јашлы көзләрлә
Ушағлар бир дәнә јох, дәстә-дәстә күл сәнә бағлар
Јатан бәхтин дуруб, дур, матәминдә һәр дијар ағлар.

...Кәлиб Тәрса гызы¹ бах матәминдә сач јолур ејвај,
Сүрәјја² ағлајыр, сөјләр әчәб олду һәјатым зај,
Һүнәр мүлкүндә күн батды, дөнүб зүлмәткәһә дүнја,
Батыб улдуз гәмә, аһ, боз булдуудан гарә кејмиш ај,
Әчәб говғады көјләрдә, фәләк дә зар-зар ағлар.

Һәбиб Саһир³ билибдир Шәһријарын кәлмәсин еј дад,
Басыр ган бағрына нә'шин уча сәслә чәкир фәрјад.
— Булуд⁴, кәл, Шәһријар кәлди, вәли чох хәстә, чох нашад.

¹ Шәһријарын «Тәрса баласы» ше'ринә ишарәдир.

² Шаһрин һәјатдан көчмүш илк накам севкилиснин ады.

³ Чәнуби Азәрбајчанын танынмыш мәрһум шаһри.

⁴ Чәнуби Азәрбајчанын вәфат етмиш мәшһур шаһрләриндән Сәһәндә ишарәдир.

441

Фөләк јахшы јетирдин Шәһријары, аһ евин абад,
Сәһәнд ағлар, һәбиб ағлар, гәзәл ағлар, сетар ағлар.

Кәлибдир пишвазә саһиби-әфсанә¹, говғадыр,
О ағлар, Шәһријар ағлар, билинмир һеч нә өвзадыр.
Суусуб Нима долу көзлә бүсати-гәм мүһәјјадыр,
Елә бир сирли аләмдир, нә ајдындыр, нә рә'јадыр
Елә Нима кәлир зарә, о һалә Шәһријар ағлар.

Тутуб һејдәрбаба јас Шәһријара, Савалан² ағлар,
Сәһәнд ағлар, Араз ағлар, «готаз телли халан»³ ағлар,
Бу тај ағлар бу матәмдә, о тај ағлар, чаһан ағлар,
Чатыр әфлакдан мин налә санки асман ағлар,
Һамы ағлар бу матәмдә, заманү-рузикар ағлар...

Гасым Түркан.

¹ «Әфсанә» поэмасынын мұәллифи, фарс шаири Нима Јушичә ишарәдир.

² Чәнуби Азәрбајчанын мұасир танынмыш шаири.

³ Шаирин бу тајда галан халасына ишарәдир.

ШӘҺРИЈАРЫН НЕЧӘ ОЛДУ?

Һејдәрбаба, Шәһријарын нечолду?
Дөвран нәдән халгымыза кәч олду?
Ајрылмаздыг, ики јандан күч олду,
Параланмыш торпаг ағлар, ел ағлар.

Нијә галмыш зирвән чәндә, думанда?
Мән бу јанда ағларам, сән о јанда.
Сәнәткары ел мазара гојанда —
Инсан нәдир, күрәк ағлар, бел ағлар...

Үрәјимдә мин һәсрәтин дағы вар,
Күнүмүзүн гарасы вар, ағы вар.
Шәһријарын нечә олду, а дағлар?
Бүлбүл өлду, күлүстанда күл ағлар.

Һејдәрбаба, Шәһријарын нечолду?
О шәһрәтин, о вугарын нечолду?
Өзү демиш, көрүшмәдик кәч олду...
Кағыз ағлар, гәләм ағлар, дил ағлар,
Парчаланмыш торпаг ағлар, ел ағлар.

Мирварид Дилбази

ШӘҖРИЈАРА МӘКТУБ

444

Сөзләрин җетишди... шаир үрәјим
Јенә дә синәмдә таланды, шаир.
Санки тәзә ачмыш өмүр чичәјим
Тиканлар ичиндә даланды, шаир.

Нә етмәк, һәр заман тәмтәраг олмур,
Сән вүсал кәзирсән, бир сораг олмур...
Нискилли үрәклә бачармаг олмур,
Јол чәкән көзләрим суланды, шаир.

Башымдан ашдыса мөһнәтим мәним,
Дадыма чатмады сәнәтим мәним.
Дедим ки азалар һәсрәтим мәним,
Һәсрәтим һәсрәтә чаланды, шаир.

Ағладым, исланды јерләр жаләмдән,
Јандым, ода дүшдү көјләр һаләмдән.
Дағлары титрәдән јаныг наләмдән
Аразын өзү дә буланды, шаир.

Шәвә сачларымда чоһалдыгча дән,
Көврәк үмүдүмү чулғалады чән...
Елә бир һичрана уградым ки мән,
Мәчнунун һичраны јаланды, шаир.

Һичранын әлиндән мән һара гачым?
Јахыр үрәјими өз үрәк ачым...
Нә гәдәр гардашым, нә гәдәр бачым
Аразын башына доланды, шаир.

Әкәр о јерләрдә көрсән Сәһәнди¹,
Соруш Әрдәбили, Хоју, Мәрәнди...
Де ки, сөз сүфрәмиз күлли чәмәнди,
Нә јанан, нә дә ки соланды, шаир.

Сән дә чарчысысан ширин вүсалын,
Гардаш сорағында кәзир хәјалын...
Арзун, чәсарәтин, ишин, амалын
Вәтән тарихиндә галанды, шаир.

Бир дә көрәчәксән о вүсал кәлди,
Јоллара нә хәтәр, нә завал кәлди.
Тәбризә мин бүсат, мин чәләл кәлди.
Һичран да сүркүнә јолланды, шаир.

Дүздүр көзләмәкдән усанырам мән,
Гочалдым демәкдән утянырам мән.
Анчаг о вүсала инанырам мән,
О мәним, о сәнин баланды, шаир.
Әли Тудә.

445

¹ Шаир Сәһәндә ишарәдир.

АҲ ШӘҲРИҲАР!

446

Гыш көчүб, жохду сазагдан эсәр, олмуш женә жаз,
 Женә көлләрдәди газ.
 Сусма еј назлы ата! һәр нә көрүрсән ону жаз,
 Олмушам тәб'үвә баз.
 Назәнин, бәсди дә наз ејләмә, назә нә нијаз,
 Кәл елә назыны аз.
 Агы жаз, гарәни жаз, көрдүјүн һәр бир нәји жаз,
 Гыл «Мүхалиф», «Шәһназ».
 Чох чәсарәтди данышмаг, мәни әһв ејлә; ата
 Тәб'үвү гојма јата.
 Һәг сөзүн јаз, охујан ја тута, јайнки ата,
 Икид инсафы сата?
 Дарыхан чагда сетары әлә ал, бир чал, оху,
 Јада сал ачы, тоху.
 Үрәјим ејлә һәдәф, кипријин илә чал, оху,
 Мәһв елә вары-јоху!
 Чүнки бир дәррдәјик, устәд! Сөзүмү тез анысан,
 Сән дә мән тәк јанысан.
 Сән һүнәр аләмнин һәм чанысан, һәм ганысан,
 Шүәра султанысан!
 Дағларам бејлә ки һичран оду бағрым јаралыр,
 Рузикарым гаралыр.
 Дүшмәним јох, бу нә һикмәтди ки, чаным јаралыр,
 Нечә рәнким саралыр?

Накәсин тә'нәси дәррдән даһа чох јандырыри,
 Синәмә ох вурури.
 Мөһтач олдугча танышлар һамысы јан дурури,
 Хәлги шәјтан гүрури.
 Гәм сөзүм, ганлы көзүм јашы, анәм, бир дә тарым,
 Јалһыз олмушла јарым.
 Гара туфанлар ичиндә гарышыб пуду-тарым,
 Кедиб әлдән гәрарым.
 Нечә јол истәмишәм бу јашајышдан әл үзүм,
 Динлә нискилли сөзүм!..
 Гызарыб силләләр алтында мәним бу ит үзүм,
 Нечә һәр дәрдә дөзүм?
 Вермишәм дәрду гәм илә бүтүн өмрү бада мән,
 Јанмышам һәр ода мән.
 Нә олар чами-вүсәлындан ичәм бир бада мән,
 Дустағам дүнјада мән.
 Әдәбијјат горумагда бир алынмаз галасан,
 Неј сәсиндә наласан.
 Јетә арзум будур илләр боју сән сағ галасан,
 Сабаһа јол саласан.
 Кечәчәкләрдән үрәкләрдә фәгәт изди галыр,
 Олары јада салыр.
 Јалһыз Әфшар нечә илдир гәми гәм үстә галыр,
 Берир өмрүн, гәм алыр.

447

Әфшар (Рза Әфшарпур.)

...Сән өлдүн, жаздыгын әсәрләр өлмәз,
Билирик Шәһријар, кедәнләр кәлмәз.
Нә чарә, шивәнләр бир сәмәр вермәз,
Дејирләр ағламаг өлү дирилтмәз.
Гәминдә ағлады елләр, обалар,
Чулғанды матәмә һејдәрбабалар...

448

Гәһја Шејда

... Пире-тәригәти-үрәфа дүшдү нитгдән,
Дағланды лалә тәк бу дили-дағдарымыз.
... һејдәрбаба, битирмә даһа дамәниндә күл,
Башын сағ олсун, олду хәзан лаләзарымыз.
... һејдәрбаба, оғул дағына дағ дөзәр фәгәт,
Мәдјунудур сәнә бу дили-сукәварымыз.
... һејдәрбаба, чәтин күлә бир дә үзүн сәнин,
Чүн гәмләр үстә гәм галады Шәһријарымыз.

449

Кәрими Мәрагеи

БӘХТИНӘ ӨЛМӘЗЛИК ДУШДУ

Дедиләр, Шәһријар көчдү дунјадан,
Ғалы җаман олду «җејдәрбаба»нын.
Шаирә бир һәсрәт дүшдү дунјадан,
Үстүнү чән алды «җејдәрбаба»нын.

Бир көврәк гуш өтдү көврәк будагда,
Бир һарај вар иди бу охумагда.
Дағ ағлаја билмәз, ағлады дағ да,
Долду, көзү долду «җејдәрбаба»нын.

Нә ше'рә сығышды, нә сөзә һәсрәт,
Нә она күн верди, нә бизә һәсрәт.
О галды Тәбриздә, Тәбризә һәсрәт,
Динчлији дағылды «җејдәрбаба»нын.

Достлары көрмәкди онун арзусу,
Бакыја кәлмәкди ән сон арзусу.
Јандырды көксүнү јорғун арзусу,
Бојнуна гол салды «җејдәрбаба»нын.

О, «җејдәрбаба»ја бабам демишди,
Мәним сөз сәрвәтим, дунјам демишди.
Шаирин бәхтинә өлмәзлик дүшдү,
Синәсиндә галды «җејдәрбаба»нын.

Мәдина Күлкүн.

450

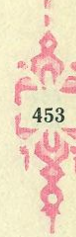
ШӘҲРИЈАР КӘЛМӘДИ

Бахышлар асылды тәјјарәләрдән,
Үмидләр јоллара сәрили галды.
Бу ағыр хәбәрдән, бу нәс хәбәрдән
Күлләр күллүкләрдә дәрили галды,
Шәһријар кәлмәди...
Күманлар дипломат палтары кејди,
Күманлар өзүндән јоллар дүзәлтди.
Күманлар бир солдат палтары кејди —
Дәнизә көзәтчи, көјә көзәтчи...
Күманлар ачмамыш гапы гојмады,
Күманлар сијасәт сапы гојмады.
Дартыб чөзәләди, дүјүнләр ачды,
Ғардаса сап гачды, дүјүн долашды.
Ғансы «һијлә»нинсә додағы гачды,
Ғансы «нијә»нинсә бармағы «чашды»,
Ғәләм «олмаз» атды, «олар» јеринә,
«О», борчлу да галды «онлар» јеринә.
Ешитдим сәсини мән Әлибәјин:
— Ај ата, бу сәнин бәхтинди јәгин,
Сәнин шәнлијинә о тач кәлмәди,
Сәнин шәнлијинә о тај кәлмәди.
Шәһријар кәлмәди.
Бу һәгигәтди.
Инандыг, инанмаг истәмәсәк дә,

451

Һәсрәтләр бојнуну бирдән дикәлтди,
 Гачды ајағалын дашла-кәсәклә...
 Һәсрәтләр Араза јолуну бурду,
 Һәсрәтләр сәрһәддә үз-үзә дурду:
 Дашлар чиликләнди ајағлар алтда,
 Торпаг диликләнди ајағлар алтда,
 Гәзәб диликләнди додағлар алтда.
 Һәсрәтләр о таја күләк јоллады,
 Чаваб кәтирә.
 Кәпәнәк јоллады, чаваб кәтирә.
 Өлмүш бир балығын сүмүкләринә
 Чаваб јазсалар,
 Араза атсалар,
 Кәлмәзми, нәди?!
 Шәһријар кәлмәди! Нијә кәлмәди?
 Һәсрәтләр бир гары донуна кирди,
 Сәси јумаг кими чөзәләнирди:
 — Көрүм лиманлара дәниз габарсын,
 Көрүм гатарлары туфан гамарсын,
 Учаг мејданлары галансын бузла.
 Биз ки, көрүшмәдик өз оглумузла...
 О јанда бир тәпә торпаг дикәлди,
 Бир сүмүк бојланыб бәјана кәлди:
 — Мән дашлар алтында бир тарих дашам,
 Мин дәфә дашлара дәјән бир башам,
 Јатарам бир гарыш торпагханада.
 Бир заман демишдим Сәттархана да:
 Дүшмәнин һәр вәди күлә бүрүнмүш,
 Ишвәли, гәмзәли мәләјә дөнмүш,
 Дили дүрр дамызан,
 Диши өд јыған
 Бир әф'и иландыр, бир әф'и илан!
 Гојуб архајынча гылынчы гына,
 Кетмә бу вәдләр гонаглыгына...
 Нә десәк, демәсәк, һәгигәт буду.
 Ону көрмәјимиз чох мүшкүл олду.
 Алгышлар голларда кириңди артыг,
 Үмидләр јоллардан күрүндү артыг...

Гајытды керижә тојлар, јаллылар,
 Ахары кәсилән көј сулар кими.
 Гајытды евләрә фәршләр, халылар,
 Һәвәси көзүндә арзулар кими.
 Пловлар сојуду, дәмләр ачыды,
 Түстүләр гајытды одун өмрүнә.
 Бу һал нечә саат сүкут гычыды
 Машынын өмрүнә, атын өмрүнә.
 Сәндән сорушурам: Бегдели чәнаб,
 Сәндән сорушурам: Таһири Сөһраб,
 Сәндән сорушурам: јолдаш Һүсејни,
 Тәбриз оғуллари орада нејнир?!
 Шәһријар кәлмәди.
 О кәлсә, башабаш Азәрбајчаны
 Кејимли-кечимли гүрүр көрәрди.
 Гаракөз, гарагаш Азәрбајчаны
 Гызыл нур көрәрди, ағ нур көрәрди.
 Зирвәли өмүрләр, ганадлы бахтлар
 Оун көзләрини јашартмаздымы?
 Бу хош күнләрини өмрүнә бағлар
 Өмрүнә әлли ил јаш артмаздымы?
 Тәбрик јағдырарды мәктәбләр она —
 Ана дилиндә.
 Тәбрик јағдырарды мәктублар она —
 Ана дилиндә.
 Јох, шаир үрәји күррә дејилдир
 Һәр нәји тулласан әридә, уда.
 Сөз кефли әлиндә күллә дејилдир.
 О наһаг өлдүрмәз гудуз гурду да.
 Әслиндә шаирин Вәтәни дүнја,
 Әслиндә шаирин сөз мәни дүнја.
 Әслиндә шаирә сәдд гојан нашы
 Чыхыр бу дүнјанын өзүнә гаршы.
 Ағ олур јараныш ганунларына,
 Ағ олур фырланыш ганунларына...
 Һәр нә сөјләсәк дә, һәгигәт буду:
 Ону көрмәјимиз чох мүшкүл олду.
 Һәгигәт будурса, мин лә'нәт она,

Лә'нәт бу доғрунун доғрулуғуна.
Белә һәгигәтдән јалан јахшыдыр,
Белә бәд хәбәрдән күман јахшыдыр.
Сиз еј бу дүнјанын сөз дәркиләри,
Дүнјанын гәзетчи хәбәрчиләри!
Јалан данышын, јалан!
Бүтүн гәзәбләрә су сәпән јалан.
Бүтүн әсәбләрә мум тәпән јалан!
Бир өлкә дүзәлдин јаландан јалан!
Бөјүк шаирини јола салыр бах,
Һавада јелләнир мин әл, мин папаг.
Мараллар гошулуб дартыр гатары,
Гардашы гардаша гонаг апарыр.
Шәһријар јолланыр Азәрбајчана,
Јол һаны, јол һаны Азәрбајчана?

1967

Мәммәд Араз

454

ГАРДАШЫМ ШӘҲРИЈАРА МӘКТУБ

Ешидиб сәсини әзиз Шәһријар,
Нә гәдәр севинди бу доғма дијар.
Бир дә гәбул елә Одлар елиндән
Сәнә чохла-чохла саламымыз вар.

Нә олар, үзүнү көрә билејдим,
Чичәкләрдән чәләнк һөрә билејдим.
Хәзәр саһилинин мәнәббәтини
Сәнә бусәләрлә верә билејдим.

Хош нәғмәләр учсун чүрә сазындан,
Бүлбүл шура кәлсин хош авазындан.
Истәрәм дәрәсән сәадәт күлү
Һәјат бағчысында, әмәл јазындан.

Баһарда күл дәр ки, әтирли олсун,
Рәнки әлван, өзү чәтирли олсун.
Јашадар шаири халг мәнәббәти,
О кәрәк һәр заман хәтирли олсун.

Чан гурбан вәтәнә, чан гурбан елә,
Онун шөвгилә мән кәлирәм дилә.
Вәтән күлзарына чыхсан, а бүлбүл,
Мәним дә ешгими де гызылкүлә.

455

Демәјирәм мәнә сиз бағ көндәрин,
Бирчә јашыл будаг, јарпаг көндәрин.
Тәбриздән бу јана кәлән тапылса,
Мәнә бирчә овуч торпаг көндәрин.

Гурбанлар кәсәрәм Бақыја кәлсән,
Нанә тәк әсәрәм Бақыја кәлсән.
Чар чәкиб аләмә хәбәр верәрәм,
Буна тәләсәрәм Бақыја кәлсән.

Дилинә хор бахан бир дәрбәдәрдир,
Нижјәти мәнәсыз, фикри һәдәрдир.
Азәри дилиндә јаздығын үчүн
Сәнә мәнәһәббәтим дәрја гәдәрдир.

Демә ки, шаирин мәтләби јохдур,
Бу сөзү ачмағын сәбәби јохдур.
Тәбризин, нә үчүн, акаһ еләјин,
Өз ана дилиндә мәктәби јохдур.

Јағы билмәјирми өз дијарым вар,
Өз дилим, өз һөкмүм, ихтијарым вар.
Дилләрин әзбәри, дүнја вүгары —
Низами, Фүзули, Шәһријарым вар!

Сөздә дәрин фикир, мәнә јарадаг,
Көнүлдә саф әмәл, севда јарадаг.
Сиз еј јер үзүнүн саф инсанлары,
Ган-галадан узаг дүнја јарадаг.

Шәһријар, чал јенә сөзүн тарыны,
Елләр узун заман дадсын барыны.
Бәхтијар дејирләр о шаирә ки,
Јазыр вәтәнинин арзуларыны.

Сәнәти анлајан билир мән кимәм,
Сәдәfli саздакы инчә бир симәм.
Хәзәр саһилиндә кәлдим дүнјаја
Шәһријар гардашы Мәммәд Раһимәм!

Мәнәви бал, шәкәр, набат истәрәм,
Мәнәһәббәт адында совгат истәрәм.
Мән инсанлар үчүн мәнәһәдән узаг
Нәврағы позулмаз һәјат истәрәм.

Шәһријар! Бир дә гој сәнә чан дејим,
Ел үчүн јанмысан, јенә јан дејим.
Еһтишамла дајан, халга арха ол.
Мән сәнә икинчи Савалан дејим.

Мәммәд Раһим.

ШӘҤРИЈАРЫН МӘЗАРЫ ГАРШЫСЫНДА

458

Гүрбәтләри гәмли-гәмли кәзәндә,
Сәркәрдән тәк далғаларда үзәндә,
Һәсрәт яшын инчи кими дүзәндә,
Гулағыма чатды сөзүн, Шәһријар,
Арзуладым көрүм үзүн, Шәһријар.

Баш ачылмаз сирри вардыр бу карын,
Һәр бир зады һәсрәтдир бу дијарын,
Гисмәт имиш анчаг көрүм мәзарын,
Еј Тәбризин ифтихары — Шәһријар,
Шаирләрин шәһријары — Шәһријар.

Мәзар дедим, бу садә бир нишандыр,
Сәнин өмрүн илләр дејил, замандыр,
Һәрчәнд ки, дағлар бүтүн думанды,
Һәр гаранлыг кечәнин дә даны вар,
Зәманәниң әләјинин чаны вар.

Фарс ше'ринә улдуз олдун, ај олдун,
Өлүмбилмәз һафизләрә тај олдун,
Милләтивин һәг сөзүнә һај олдун,
Сән күнәшсән, күн һәмишә јаначаг,
Һәр ел сәни өзүнүнкү саначаг.

Ахырда сән севиндирдин ананы,
Гәләм алыб јаздын «Һејдәрбаба»ны,
О доланды аз заманда һәр јаны,
Адын-санын кәр бир иди, олду мин,
Бу шөһрәти сәнә верди өз дилин.

Түрк елләрин бир-бир кәзиб доландым,
Онлар илә бир дурулуб, буландым,
Сирләрини һәр јол илә диләндим,
Алма-Ата, Дашкәнд, Бақы, Нахчыван,
Гарс, Әрзурум, Кәркүк, Измир, Чин, Газан.

Һарда түрк вар, «Һејдәрбаба» орда вар,
Зәнн етмәјин бу күл тәкчә бурда вар,
Һарда о вар, севки дә вар, нур да вар.
Бир ағсаггал гоча гырғыз бир заман
Көрдүм охур ушағларә учадан:

«Мән сәнин тәк даға салдым нәфәси,
Сән дә гајтар көјләрә сал бу сәси,
Бајғушун да дар олмасын гәфәси,
Бурда бир шир дарда галыб бағырыр,
Мүрүввәтсиз инсанлары чағырыр».

Өлүмбилмәз үрәкләрә нур сачан,
Өз елијнән өз дилиндә сөз ачан,
Енмәз, учса өз пәријнән кәр учан,
Сән кејмисән әбәдијјәт донуну,
Көрмәмисән һәлә јүздән онуну!

Тәбриз, 1988.

Мәһәммәдтағы
Шәбүстәрли (Зейтаби)

459

ГЭЗЭЛ

460

Мин бәла, ничран да көрдү натәван чаным мәним,
Галыма ган ағлыяр, көр көрсә чананым мәним.

Неј кими фәрјад едәр көнлүм, кәсилмәз наләси,
Хәлги зинһара кәтирмиш аһу әфганым мәним.

Сүбһәчән кәлмәз јухум, бир ан јумулмаз көзләрим,
Маһ илә сәјјарәдир һәр кечә мейманым мәним.

Гәлбими ничран оху көр нечә етмиш чак-чак,
Зәхמידар аһу кими дилдән ахар ганым мәним.

Мин гәмү-дүнјаны мән көнлүмдә пүнһан ејләдим,
Өлдүрәр ахыр мәни бу дәрдү-пүнһаным мәним.

Мөһнәти-ничрандыр бимар едән ашигләри,
Достларын дилдарыдыр аләмдә дәрманым мәним.

Бәд әмәл, бираһә јол дүнјада мүтләг билмәдим,
Чүнки амалымла бирдир ше'рү-диваным мәним.

Јох ишим напак илә, сәләһләрин гурбаныјам,
Пакдыр рузи-әзәлдән динү-иманым мәним.

Тәк Фүзулидән сора һаким олан бу көнлүмә
Шәһријар олмуш гәзәл мүлкүндә солтаным мәним.

Чүн күмүш әш'арымы санмыш гызыл, устадымыз,
Доғрусу бу лүтфдән шәрмәндәдир чаным мәним.

Мин ташәккүр ејләсәм аздыр кенә устаддән,
Гәтрәјәм, устаддыр дәрјаји-үмманым мәним.

Һәр заман Ширин илә Фәрһады Мәһзун јад едәр,
Лејливү Мәчнундур үнван дастаным мәним.

Һичри-шәмси 2/8. 1952.

Фәһрәддин Мәһзун

461

АРАЗ АҒЛАСЫН

Өлдү Шәһријарым, ешитсин елләр,
Дәрин јаса батсын, дајаз ағласын.
Гопсун телләриндән гәм шикәстәси,
Әлимдә чалдығым бу саз ағласын.

Думана бүрүндү думанлы дағлар,
Хазан јелләриндә чырпынды бағлар.
Күлүстан ган төкәр, Тәбриз ган ағлар,
Тәбризә гошулуб Араз ағласын.

Учду дәрдли гартал һејдәрбабадан,
Руһу гој шад олсун, гәбри абадан.
Бир үрәк ажрылды елдән, обадан,
Бу сусгун үрәјим бир аз ағласын.

Дәјди пајыз јели јамјашыл даға,
Сарылыг әләнди ота, јарпаға.
Бир көвһәр гырылыб дүшдү торпаға,
О тај да, бу тај да тараз ағласын.

Шәргиләр сөјләркән титрәк нәвада
Бир тәрлан ганады сынды навада.
Чобанлар неј чалыб Шәнкүлавада
Һәр баһар ағласын, һәр јаз ағласын.

462

Өмрүнү гардаша нијаз демишди,
Һәсрәтдән гурусун Араз демишди.
Мураз көзләмишди, мураз демишди,
Ики көздә галан мураз ағласын.

Хәбәрә бир гара гуш кәлир инди,
Кәлир Шәһријарсыз, бош кәлир инди.
Пајыздыр гаршыдан гыш кәлир инди,
Гәбринә тохунан ајаз ағласын.

Сән дә көндүм кими алыш, јан, Араз,
Дөндү көз јашларын олду ган, Араз.
Һәсрәт көзләриндә батды хан Араз,
Гој гара дәрдимиз бәјаз ағласын.

Јајылсын бу хәбәр Милә, Муғана,
Күлләр шеһә батды, лаләләр гана,
Тәзә дағ чәкилди Азәрбајчана,
Мәрәнд гара кејсин, Сәлмас ағласын.

Мүзәффәр Шүкүр

463

464

ШӘҤРИЈАРЫН СӘСИ

Хәјалән кечсәм дә узаг елләрдән,
Јашајыр гәлбимдә бир нискилли сирр.
... Ушагдым атамы итирәндә мән,
Атамын сәси дә јадыма кәлмир.
Далдым мә'насына бу күн бир сәсин,
Елә бил тарихин өзү данышды.
Хагани һарајлы доғма Тәбризин,
Шәһријар үрәкли сөзү данышды.
Динләдим бир көрүш, вида сәсини,
Һәкк олду синәмә ешги, сөзү дә...
Ешидә билсәјдим ата сәсини
Белә дилләнирди атам өзү дә...

4 феврал, 1981.

Нәби Хәзри

465

ШӘҤРИЈАРЫМЫЗ КЕТДИ

Хәзан јели әсәрәк хош баһарымыз кетди,
Позулду бағ илә бағбан вә барымыз кетди!

Көрүн алыбды әдәб мүлкүнү нә гүссә вә гәм,
Вүғарлы сөз гошан ол баш вүғарымыз кетди!

Көнүл долуб гәмә, көз ганлы јаш төкәр, ағлар,
Гәрары галмајыб, әлдән гәрарымыз кетди!

Елин гәмилә јаныб, одлу ше'рләр јазды,
Һәмишә олду бизим дағидарымыз, кетди!

Јана-јана дејирәм — инди кәл Дәдәм Горгут,
Һөкүлдә ағла, баш ач, гәмкүсарымыз кетди!

Нәминин гәминә дөзмәјән Нәсими бабам,
Нәмидән дә бөјүк намидарымыз кетди!

Гәзәлләрилә салан јадлара Низамиләри,
Фүзулидән галан ол јадикарымыз кетди!

Белә хәбәр јеринә кашки өз јајымда мәнә
Дејәјдиләр јох олуб, һәр нә варымыз кетди!

Биз өjlә сәрхош идик ше'ринин шәрабындан,
Јох иди һеч белә бир интизарымыз, кетди!

Сөзү гызылды вә ја инчи, билмәдим, Сәрраф¹
Кәл инди ше'рдә көр, баш ә'јарымыз кетди!

Чыхартды ше'римизи көр ки, әрши-ә'лајә,
Дејәм әдәбдә бөјүк игтидарымыз кетди!

Үрәк јаныр-јахылыр, көз јашым аман вермир,
О дәһрә пир олан истәкли јарымыз кетди!

Башын сағ олсун а «Һејдәрбаба», балан сарыдан,
Нечә дејим ки, бизим Шәһријарымыз кетди!

Кејиб гарә һамы, јаслыдыр, јаныр Савалан,
Алышды ел гәмилә, ихтијарымыз кетди!

Тегһран, сентјабр, 1988.

Савалан

466

¹ Шаир һачы Рза Сәррафа ишарәдир

ҺӨРМӘТЛИ УСТАД БӨЈҮК ШӘҺРИЈАРА

Бир әлимдә гәләм, бир әлдә қағыз,
Хәјалым бојланыр дамдан, дивардан,
Башымда јар бағын кәзмәк һавасы,
Гапылар бағлыдыр, јол тапым һардан?

Һасарын далында көнүл вердијим,
О јар бир бағ салыб, сују бүлүлдән,
Һејвасы кәһраба, һары-јагутдан,
Тағы фүрузәдән, дивары күлдән.

Мави ејванында саз чалыр Зөһрә,
Бүрчүндә јәј чәкиб, дајаныб Кејван,
Лајиги вар кирәм гәсринә мән дә —
Гыллы папағымлан, сыныг сазымлан?

О, бу еһтишамла, бу тәмтәрагла
Гапысын үзүмә ачмазса нә вар,
Шаһла рәијјәтин сөһбәти тутмаз,
Мән бир обалыјам, одур Шәһријар.

Кәрәк рүсхәт алам Һејдәрбабадан,
«Јох» чавабы бәлкә мәнә вермәсин,
Бир дә Шәһријардан фәрманым вардыр,
«Шаир бир-бирини олур көрмәсин»?

467

468

Жох, мән дә Сәһәндәм, башым учадыр,
Ичимдә сөнмәјән ешг атәши вар.
Мәндә сәфасы вар күллү баһарын,
Башымы тутса да гара булудлар.

Лаләли, чичәкли чәмәнләримдә
Кәлиб јурд салса да чобан-чолуглар,
Јалваррам сәфамдан үз дөндәрмәсин,
Шәһријара лајиг Шәһјурдум да вар.

Көнлүм һавасыјла гол-һанад ачыр,
Гаф галасын ачмаг-дејә учалыр,
Галхдыгча бој атыр даш-диварлара,
Алычы тәрланым јорулур, галыр.

Диварлар! Диварлар! Полад олсаз да,
Алмаз мишар оллам, кәсиб бичәрәм!
Күлүнкүн борч аллам Фәрһад бабамын,
Бисүтун олсаз да, чапыб кечәрәм!

Диварлар! Диварлар! Јол верин кечим,
Вулканам, нәфәсим туфан гопарар.
Булудам, салланса гашым-габағым,
Ағларам, аләми селләр апарар.

Бир әлимдә од вар, бир әлимдә су,
Бир үзүм гара гыш, бири баһардыр,
Доста, истәклијә исти гәјнум вар,
Дүшмәнә бахышым шахтадыр, гардыр.

Ичимдә боғулур дадым, һарајым,
Нә дивар һајыма һај верир, нә јар,
Нә дашдан сәс чыхыр, нә дә гардашдан,
Санки бошлугларда итир далғалар.

Билмирәм, бәлкә дә бу бир хәјалдыр,
Ја да ки, сәһрдир мәни алладан,
Дејирләр дилбәрим бүллур гәсриндә
Дардадыр, асылыб тәпә сачындан.

Сәһәнди горхутмаз нә сарај, нә сәһр,
Мәһәббәт дејилән бир әфсуну вар—
Һәм исми-ә'зәмдир, һәм исми-шәбдир,
Бағлы гапылары үзүнә ачар.

Ачылын, ачылын, бағлы гапылар,
Мәһәббәт наминә, истәк наминә!
Әријин, төкүлүн, дәмир гыфыллар,
Көнүл хатиринә, үрәк наминә!

Кәлир гулағыма инилтиләри,
«Бурда бир шир дарда галыб бағырыр»,
Доғурдан да мән бир «мүрүввәтсизәм»,
Гардашым дардадыр, мәни чағырыр.

Чәкилин! Чәкилин! Јол верин кечим,
Үрәјим алышыб, алов сачарам!
Шәһријар бојнуна зәнчир вуралар?
Чәјнәрәм, кәмиррәм, дартыб ачарам!

Ишләјир голума дәмир пахлалар,
Зәнчир гычыгдырыр, санчыр әтими.
Чан гардаш, һәләлик бағышла мәни,
Дејәсән унутдум әсарәтими.

Әзиз Шәһријарым, бағышла мәни,
Инчимә, дарылма, фикрин һардадыр?
Мүрүввәтсиз дејил сәнин гардашын,
Анчаг сәнин кими о да дардадыр.

Өзүн демәдин ки, бизим елләрдә
«Вәкил мүвәккилин хәрчини чәкәр?»
Ана ешг очағы сөнмәсин-дејә,
Үрәјин әридәр, чыраға төкәр.

Һәр јаны билмирәм, бизим дијарда
Һеч дә хәјал дејил достлуг, мәһәббәт.
Анчаг ишыг сачан исти күнәш дә
Бә'зән булуд алтда кизләнир, әлбәт.

Нә билим, бәлкә дә, султаным гардаш,
Ишин ејби бизим өзүмүздәдир.
Һәмин бу илгарын дүшкүнүжүк биз,
Күнаһ јадда дејил, күнаһ биздәдир.

Бир овуч кәләкбаз, гумарбаз илә
Пакибаз олмушуг, пак удузмушуг.
Мәрд икән намәрдә рәһм ејләмишик,
Инди намәрдләрә мөһтач олмушуг.

Дөвләтлијә сахсы лазым оlanda
Вуруб сындырмышыг өз күзәмизи.
Чыхдыгымыз гыны бәјәнмәмишик,
Биз ели атмышыг, ел атыб бизи.

Елимизә нә күн ағламышыг биз?
Бағын шахта вуруб, бостаны јаныб.
Ел бизә нејләсин, нә күн ағласын?
Ағзы гыфылланыб, дили бағланыб.

Инди олан олуб, кечәнләр кечиб,
Чаланан су бир дә күзәјә долмаз.
Далдан атылан даш топуға дәјәр,
Көз јашы төкмәклә јара сағалмаз!

Бу күн мән Сәһәндәм, сән Шәһријарсан,
Кәл башын учалдаг гоча Тәбризин,
Бир кәрә јадларын дашыны атаг,
Чәкәк гајгысыны өз елимизин.

Вәфасыз күлләрин үстүндән учаг,
Гонаг сәдагәтли ел гучағына,
Сөнмәз ешгимиздән бир пејвәнд салаг
Елин шахта вурмуш күл-будағына.

Шаирим, дүнјаны нечә көрүрсән,
Дуз јејиб, дузгабын сындыранлар вар.
Гәдирбилән јара чан гурбан елә,
Гәдир билмәјәнә һејифдир илгар.

Өзкә чырағына јағ олмаг бәсдир,
Доғма елләримиз гаранлыгдадыр.
Јаныб, јандырмајаг јадын очағын,
Евимиз сојугдур, гышдыр, шахтадыр.

Демирәм јанмајаг, аловланмајаг,
Јанмасын, нејләсин јазыг пәрванә?
Јанмајаг вәфасыз јарын одуна,
Јанаг елимизә, јанаг вәтәнә!

Бир јердә галмагдан дарылдыг, өлдүк,
Доғма јурдумузу доланаг, кәзәк.
Ел илә ағлајаг, ел илә күләк,
Инчимизи вәтән сапына дүзәк!

О әзиз дијарда, доғма шәһәрдә
Шаири чошдуран сәһнәләр чох вар.
Нискилләри чохдур дәрдли Тәбризин,
Бир сән өзүнсән, әзиз Шәһријар!

Борч алта јашамаг јамандыр, гардаш,
Борчлујуг, борчлујуг һәм мән, һәм дә сән.
Көр нә рузикарда, көр нә күндәдир
Шәһријар бәсләјән бу ел, бу вәтән!..

Чәкәк ше'р топун, һајды, гардашым,
Сән һејдәрбабаја, мән дә Сәһәндә,
Шаирин силаһы нәғмәдир, сөздүр,
Нәғмәмиз јајылсын шәһәрә, кәндә.

Јазаг, һәр мисрамыз бир бајраг олсун,
Һәгигәт бајрағы, зәфәр бајрағы!
Парласын мајагтәк, јансын чырагтәк
Кәләчәк мајағы, үмүд чырағы!

Индилик зәиф бир дамла олсаг да,
Сүзүләк, јығылаг, көл олаг, ахаг!
Гарышаг чајлара, дашгын сулара,
Дәрәләрдән кечәк, дәнизә чатаг.

Шылтаг ләпәләрә гошулаг, чошаг,
Сүзәк далғаларда соналар кими,
Күн вурсун, јағышлы булуда дөнәк,
Учаг, һаваланаг дурналар кими!

Әссин үстүмүзә сојуг күләкләр,
Бозараг, тутулаг, гаралаг, јағар!
Сел олаг, ағнајаг уча дағлардан,
Јерли гајалары дибиндән газар!

Дағлары гопараг, дәрәләр долсун,
Көпүклү сулары чалајаг дүзә,
Јашарсын гурумш колларын көкү,
Баһары гајтараг вәтәнимизә!

Чајлара сәдд вураг, зүлмә һәдд вураг,
Һағдара тапшыраг һағгы һәр јердә!
Гысыр гумсаллара чуммасын сулар,
Зәмиләр көз көјә дикмәсин бир дә!

Кәсәк әдавәтин, кинәнин көкүн,
«Ешгән јени бир гурулуш гураг!»
Минәк шәһаблара, илдырымлара,
Кедәк улдузлара, күнәшә гонаг!

Сәһәр булағынын арыдаг көзүн,
Ишығлар гајнасын, харрахар ахсын!
Гызынсын јалынчыг, чылпаг мешәләр,
Бу дағлар дөшүнә күл-чичәк тахсын!

Сәһәнд дә күл ачсын, Һејдәрбаба да,
Үзәриндә чадыр гурсун Шәһријар.
Бахаг чичәкләнән јурда, шә'р јазаг,
Шаир дә бәхтијар, шә'р дә бәхтијар!

Шаирим, јубанма, јолдадыр карван,
Гулаг ас, дүңјада көр бир нә сәсдир?!
Бағрыны сыхмасын атылан топлар,
Гырылан зәнчирдир, сынан гәфәсдир.

Сәһәнд.

ҺЕЈДӘРБАБА ШАИРИ

(Шәһријарын 80 иллијиндә јазылыб)

Бу күндә һансы әзиз заты верди тары бизә?
О инчә сазлы, ширин сөзлү Шәһријары бизә!

Бу торпағын күчү вар, дүрлү мејвәләр јетирәр,
Ким онда бир тохум әксә, јеринә мин көтүрәр,
Өзү һејиф ки, барынмаз, јетирдијин итирәр,
Шәрабын өзкә ичәрсә, галар хумары бизә.

Чаһанда гајдады бу: илләти көрүнмәздән,
Узаглашар һәр ағыр вәзнә әсл мәркәздән,
Сәхавәтини бу дөвран әсиркәмиш биздән,
Доланды әксинә, чәрхин, о күн мәдары бизә.

Нә сирридир? Буну билмәм ки, кәнч чағындан,
Исинмәдән өзү доғма вәтән очағындан,
Ајырдылар ону һејдәрбаба гучағындан,
Сызылдады о кедән јолларын губары бизә.

Ајырды гырх ил ону доғдуғу вилајәтдән,
Нечә ајырды? Дејән чәкди дырнағы әтдән!
Бу дәрдли фачиәдир, кәл кечәк бу сөһбәтдән,
Көзү көтүрмәди анчаг, бу ифтихары бизә.

Бөжүк вәтәндә онун кәзди һафизанә сөзү,
Кәлами-Сә'ди кими олду чавиданә сөзү,
О гәдәр галмады чатсын бүтүн чаһанә сөзү,
Јетишмәди сөзүнүн зәррәчә нүбары бизә.

Анам ки түрк иди, өз түрклүјүнү данмазды,
Һејф савадсыз иди, фарсы ше'ри ганмазды,
Дејәндә гој чевирим, нәсри ше'р санмазды,
Дејәрди: азча гырылдат бу фарсылары бизә.

О күн ки евимизә «Һејдәрбаба» гонаг кәлди,
Дејән сусуз зәмијә бир сәрин булаг кәлди,
Анам өзү даг иди, даг дага дајаг кәлди,
Гыш иди, санки кәтирди о шән баһары бизә.

Деди: оху, оху, еј көзләримин ағ-ғарасы,
Мән охудугча онун көзмәләнди дил јарасы,
Дирилди санки онун селдә гәрг олан Сарасы,
О бәлкә Логман иди, кәлди әлдә дары бизә.

Ана вәтәндә о сәс илдырым кими чакды,
Араз олуб гуру чөлләрдә чағлајыб ахды,
Дилимә «ләһчә» дејәнләр һурут-һурут бахды,
Дилин әсаләтинә верди там ә'јары бизә.

Бу сәс фәзалары јарды, чаһанда сәсләнди,
Нәзирә јазмаға мән тәк чоху һәвәсләнди,
Әсәр јоғунлады, чансыз фидан вәләсләнди,
Јетән чалышды суварсын бу бағча-бары бизә.

Бағырды дарда галан шир курулдајан сел тәк,
Дејүшдә залыма гаршы синә кәрән ел тәк,
Дәјирманы ишә салды кушулдајан јел тәк,
Онун бағыртысы сындырды бу һәсары бизә.

О, бир гаранлыг үфүгдә ишыг олуб сачды,
Гаранлыг ондан утанды, кери дөнүб гачды,
Үрәк хәзинәләриндән гыфыллары ачды,
Дөнүб сәхавәтилән верди о ачары бизә.

Јазанларын бели сынмышды ән ағыр јүкдән,
Сечән азыјды ағы гарадан, сими түкдән,
Сетарымыз о заман дүшмүш иди пак көкдән,
Алыб әлә, нә көзәл көкләди сетары бизә.

Елин дили кәсиләндә «Бөжүк күнаһ!» үстә,
Чәкәрди әһли-гәләм одлу аһы аһ үстә,
Елин озанлары сусмушду Чаркаһ үстә,
Охутду шурилә һәм Шуру, һәм Гатары бизә.

Елимин арзусу, рә'јасы олду доғру, о күн,
Кәдәрли, дағлы үрәкдән чәкилди ағры, о күн,
Гәләм јарылмаса, јазмаз! Јарылды бағры о күн,
Үрәк ганилә јаратды бу шаһкары бизә.

О күн ки шаир үзүн бу дијара дөндәрди,
Вәтән онун өзүнү шаһкара дөндәрди,
О, Шәһријары бөжүк шәһријара дөндәрди,
Вәтәнди тәкчә верән шаны, игтидары бизә.

Ана дилиндә о ки јазмаға гијам еләди,
Доғулдуғу анаја сидг илән салам еләди,
Өзүнү бөјләчә мәнчуб хасу ам еләди,
Дағытды, позду бүтүн сәдди-инһисары бизә.

Ағач кими күчүмүз нә суда, нә јарпагда,
Бүтүн бу варлығымыз көк салыбды торпагда,
Көрүн нә чазибә вармыш бу хырдача дағда,
Чәкиб кәтирди бу дағ, дағлы Шәһријары бизә.

Гәрибә өлкәдә туш кәлсәләр вәтәндашлар,
Елә раһәт говушарлар ки— доғма гардашлар,
Дејәр ки, «дүшдүјү јердә ағыр олар дашлар»,
Демәк вәтәнди верән гәдри, е'тибары бизә.

Сән еј әзиз охучум, динлә Сәнмәзин сөзүнү,
Гүсур олурса сөзүндә, хәбәр елә өзүнү,
Бу сөз мәнимкидир, анчаг десәм сөзүн дүзүнү,
О хәлгдир ки, верәр ән дөгиг ә'јары бизә.

Тәбриз.

Сәнмәз

ШӘҺРИЈАР

Битәрәф ше'римин чиггасы, тачы,
Ше'рдә ширинсән,
Һәјатда ачы,
Кәл, о бәхтиндәки дүјүнү ачым,
Шәһријар!

Сәнин икилијин бирликдән доғур,
Бирлик фәрјадларын ше'рдә ноғул,
Ше'римә атасан,
Јурдума оғул,
Шәһријар!

Икилик јурдумдан гопан фәрјаддыр,
О илһам гушунда гоша ганаддыр,
Көһнә тарихимдә тәзә һәјатдыр,
Шәһријар!

Бир тој мәчлисиндә,
Мәзар үстүндә
Ше'рин ағлајырды сетар үстүндә,
Ханәндә күлүрдү Татар үстүндә,
Шәһријар!

Бир ахшам ше'ринин гонағы олдум,
Сөзләри голумда голбағы олду,
О илһам булагым,
Очағым олду,
Шәһријар!

... Бир гәбир дашында ше'рин күлүрдү,
Күлүшүн өлүмү дашдан силирди,
Ше'рин јашајырды,
Гәбир өлүрдү,
Шәһријар!

Сөзүнү каһ елә,
Каһ белә дедин,
Дәрдини каһ шаһа,
Каһ елә дедин,
Бүлбүл килејини тәр күлә дедин,
Шәһријар!

... Мән көрдүм Сурхабдан аста кечирдин,
Сән үмүд евинә бәлкә көчүрдүн,
Ја гәмә сон гәбир еви сечирдин,
Шәһријар!

Сән ешг падшаһы,
Мән мәсләк әри,
Арада ким чәкди бу сәрт чәпәри,
Бу кечә чәпәрсиз ачаг сәһәри,
Шәһријар!..

Сәһраб Таһир.

ШАИР ГАРДАШЫМА МӘКТУБ

Гој сөjlәјим үрәјимин сөзүнү,
Бир кәррә дә көрмәмишәм үзүнү,
Никаранам јетир мәнә өзүнү,
Мәһәббәтин бағрымдадыр, Шәһријар,
Мәним үрәк ағрымдадыр, Шәһријар!

Ким дејир ки, лисанымыз ајрыдыр,
Нә адымыз, нә санымыз ајрыдыр,
Нә чанымыз, нә ганымыз ајрыдыр,
Үрәк бирдир, бәдән бирдир, Шәһријар,
Вәтән бирдир, вәтән бирдир, Шәһријар.

Ел ичиндә һөрмәтинә бәләдәм,
Дилдә кәзән шәһрәтинә бәләдәм,
Чүрәтинә, гејрәтинә бәләдәм,
Елдән кәлир үлвијјәтин, Шәһријар,
Баш әјмәјән һәгигәтин, Шәһријар.

Һавалары нә көзәлмиш бу јазын,
Араз үстән чатды мәнә авазын,
Јары чаным бу тајында Аразын,
Јары чаным јанындадыр, Шәһријар,
Ше'рин, сөзүн әтир дадыр, Шәһријар.

Күлшәнләрдә чичәкләри диндирән,
Көзәлләри, көјчәкләри диндирән,
Севки долу үрәкләри диндирән
«Һејдәрбабан» нә көзәлдир, Шәһријар,
Нә гәсидә, нә гәзәлдир, Шәһријар.

Гүрбәтә јох, кәл өз доғма елинә,
Әл узатсам әлим чатар әлинә,
Анд ичирәм анамызын дилинә,
Кәлишинин мөһтачыјам, Шәһријар,
Күлүшүнүн мөһтачыјам, Шәһријар.

Һәр чанлыдан сәнә бу чан јахындыр,
Узаг дејил, јол ки, јаман јахындыр,
Гашла көзүн арасындан јахындыр,
Кәл-кәл дејир сонбешијим, Шәһријар,
Гурбан сәнә ев-ешијим, Шәһријар.

Кәл гәмләри күләкләрә верим, кәл,
Өз бағымдан сәнә күлләр дәрим, кәл,
Сән мәни көр, мән дә сәни көрүм, кәл,
Демә өмүр хәзансыздыр, Шәһријар,
Әчәл јаман амансыздыр, Шәһријар.

Кәл Бакыја бағым-бағчам күләндә,
Бирчә овуч торпаг кәтир кәләндә,
Достлар гатсын торпағыма өләндә,
Бәлкә онда кама чатым, Шәһријар,
Сон мәнзилдә раһат јатым, Шәһријар.

Һичран оду синәмизи јахды, кәл,
Сәндән өтрү үрәјимиз ахды, кәл,
Истәјирсән әнчир-үзүм вахты кәл,
Мәчлисләрдә башда отур, Шәһријар,
Үрәјимдә арзум будур, Шәһријар.

Бешикдәки гуш јухулу көрпәләр,
Додағлары сүд гоһулу көрпәләр,

Бабалары дагдан улу көрпөләр,
Бизи әвәз едәчәкләр, Шәһријар,
Јолумузла кедәчәкләр, Шәһријар.

Данышдыгча нәсилләрин адындан,
Шаир чыхмаз милләтинин јадындан,
Икиәлли бу сөзләрин алтындан
Шаир кими гол чәкирәм, Шәһријар,
Милләтимә баш әјирәм, Шәһријар.

Гој бир дә ган чиләнмәсин торпаға,
Јер үзүндә нә гул олсун, нә аға,
Шәнлик гурсун Тәбриз, Мәрәнд, Мараға,
Дилә кәлсин каманымыз, Шәһријар,
Белә кечсин дөвранымыз, Шәһријар.

18 мај, 1968.

Сүлејман Рүстәм.

480

ШӘҺРИЈАРЫМЫЗ КӨЧДҮ

Јенә дә бир кәдәрли күн кәлди,
Ән әзиз нәғмәкарымыз көчдү.
Бөлүшәрдик онунла арзумузу,
Гәлби саф етибарымыз көчдү.
Галхды «Һејдәрбаба»ла зирвәләрә,
Көчдү, ешги баһарымыз көчдү.
Мәнә јазды мүгәддәс арзусуну,
Аман, һејһат, вүғарымыз көчдү.
Вәтәнә, милләтә вериб варыны,
Әбәди ифтихарымыз көчдү.
Улу, ваһид, бөјүк вәтән сарыдан,
Көзләри интизарымыз көчдү.
Бу хәбәрдән динир үрәкдә јарам,
Дәрди дағ Шәһријарымыз көчдү!

Сүлејман Рүстәм.

481

ШӘҺРИЈАРЫН АНА ДИЛИ

482

Һејдәрбаба, сәндән доғма сәс кәлир,
Фәрһадымдыр, күлүнкүлә даш дәлир?
Шәһријарын өзүн кими жүксәлир,
Нә шәфәгдир, сәндән белә сачылды,
Бир шаирин бу күн дили ачылды.

Һејдәрбаба, бир гуш олуб учајдым,
Бөјүк-бөјүк орманлары кечәјдим.
Дөшүндәки булаглардан ичәјдим,
Көрмәдијим зирвәләри көрәјдим,
Гарталларла биркә өмүр сүрәјдим.

Гучаглајыб, өпә-өпә дашындан,
Вәтәнимә бахајдым дағ башындан.
Хәбәр билиб тарихиндән, јашындан,
Көз долусу јолларына бахајдым,
Суларына гарышарағ ахајдым.

Ахтарајдым Шәһријарын изини,
Сәндән алыб илһамыны, сөзүнү.
Очағына үрәјинин көзүнү
Јадикартәк јанмағ үчүн салыбдыр,
Инди јанар мәш'әл олуб галыбдыр.

Сүрүләрин отлајанда чәмәндә,
Гузуларын гојунлары әмәндә
Дејирәм ки, нә олајды, каш мән дә
Чобан:кими гузу атыб тутајдым,
Кәдикләрдә јухлајајдым, јатајдым.

Доланарағ һәр обаны, елини,
Үзәјдим бир чичәјини, күлүнү.
Һејдәрбаба, күршадыны, селини
Овуч-овуч үрәјимә јығајдым,
Вәтәнимдә о зүлмәти боғајдым.

Һејдәрбаба, Үмид гәлби дил ачар,
Кәләр бир күн, арзуларым күл ачар,
Илләр мәним үзүмә бир ил ачар,
Мәчлисинә сазла, сөзлә кәләрәм,
Севинчими сәнлә јары бөләрәм.

Таријел Үмид.

ШӘҺРИЈАР

Өмүр боју гэлбин ода галанды,
Янды синән, дөндү сача, Шәһријар!
Көз јашындан Араз дашды, буланды,
Ләпә галхды дагдан уча, Шәһријар!

Савалансан сөз мүлкүндә, Савалан,
Далғын көзү чешмә кими саф олан.
Көр нә чохдур сөзү сәндән сов алан,
Тәб'и чаван өзү гоча Шәһријар.

Инчиләрин итмәз дашлар ичиндә,
Сәмәндәрсән гызылгушлар ичиндә.
Гурд гајнашар тачлы башлар ичиндә,
Баш әјмәдин гызыл тача, Шәһријар!

Шимшәк чахар ше'риндәки һарајдан,
Јумруг дүјмүш һәр һәфтәдән, һәр ајдан.
Узаг кәздин ган гоһујан сарајдан,
Гул олмадын еһтијача, Шәһријар!

Зәрдушт кими алов сачдын зүлмәтә,
Өз гэлбини күзкү тутдун мөһнәтә.
Һа көзләрик гәләм чәкә һәсрәтә,
Бојнумузу кәлиб гуча Шәһријар.

484

Диләјини дөвран баша јетирәр,
Көз јашындан вусал күлү битирәр.
Гол-будағы чәваһират кәтирәр,
Бәнзәр олса бир ағача Шәһријар.

Долухсунма, сәни јалғыз гојмарыг,
Бир түкүнү гара јелә гыјмарыг.
Сөзләрини оһујарыг, дојмарыг
Кәлмә-кәлмә, һеча-һеча, Шәһријар!

Тәк дејилсән, бүтүн елсән, обасан,
Күчүн чатар ач гурдлары говасан.
Башы гарлы мәгрур һейдәрбабасан,
Кәлкән дүшәр јал-јамача, Шәһријар!

Һәр сөзүндән ағызда мин дад олур,
Ә јрылығын гәлбимизә од олур.
Адын көрпә баламыза ад олур,
Ајаг ачыр мин балача Шәһријар.

Илдырымдыр учалтдығын бу сәда,
Дағлар кечиб әкс едәчәк дүнјада.
Күрдоғлудан салам олсун устада,
Вар ол сәни бу дүнјача, Шәһријар!

Һүсәјн Күрдоғлу

485

ШӘҺРИЈАРА ИТЪАФ

Күлүм сәнсэн, бағым сәнсэн, күлүстаным, баһарымсан,
Әкәр бир гуш оларсам мән, хэзансыз лалэзарымсан.
Мәнә Мәрјәм, мәнә Иса, мәнә Төврат, мәнә Гур'ан,
Сәннин ешгиндә Сән'анам, мәнним назлы Хумарымсан.
Дилим, ағзым, сөзүм сәнсэн, күлүм, гәлбим, көзүм сәнсэн,
Мәнним чаным, өзүм сәнсэн, мәнним сәбрү гәрарымсан.
Мәнним дәрдим, мәнним чәрәм, һилал әбрулу мәнпарәм,
Кәдәр сәнсэн, севинч сәнсэн, нишатымсан, губарымсан.
Үрәк һәр нә диләр сәнсэн, јекәнә бир диләк сәнсэн,
Чавабымсан, суалымсан, мүгәддәс бир шүарымсан.
Күчүм, архам, јахын достум, јахындан да јахын достум,
Полад әзмим, ирадәмсэн, түкәнмәз игтидарымсан.
Мәнә бир меј долу чамсан, илаһи, али илһамсан,
Елим, тајфам, јерим-јурдум, ширин, доғма дијарымсан.
Мәнһәббәтсән, сәдагәтсән, мәлаһәтсән, сәадәтсән,
Хәзинәм, сәрвәтим, варым, мәнним сән һәр нә варымсан.
Дүшүнчәм, арзум, үмидим, хәјалым ән бөјүк фикрим,
Мәнним сиррим, мәнним кизлин ниһаным, ашикарымсан.
Мәнним күндүз күнүм сәнсэн, кечә Ајым сәмаларда,
Чәлалым, шөһрәтим, шаным, һәјатым, ифтихарымсан.
Мәнә Ширин, мәнә Лејли, мәнним Зөһрәм, Зүлејхамсан,
Мәнним Әслим, мәнним фәхрим, гүрурумсан, вүгарымсан.
Мәнним нәғмәм, мәнним сазым, сазымда ән ләтиф телсән,

Мәнә ән дадлы бир мәчлис, о мәчлисдә никарымсан.
Јерим зиндан, өзүм мәнбус, мәнни бир јохлајан сәнсэн,
Кечә туфанлы дәрјада, ишығлы бир кәнарымсан.
Нә олсун гәм гошун чәкмиш, тутуб әтрафымы дүшмән,
Башы дағлар гәдәр јүксәк, учулмаз бир һасарым вар.
Гашын тағи мәнә мә'бәд, о рә'на гамәтин мәгсәд,
Гијамәтләр гијам етсә, мәнним пәрвәрдикарымсан.
Мәнним али мәгамымсан, мәнним али мәрарымсан,
Һәјатда һәр нә истәрсәм, севинчим, интизарымсан.
Сәни гәлбимлә мән севдим, ону чыршындыран сәнсэн,
Демәк ки, варлығым сәнсэн, үрәкдә шаһдамарымсан.
Әзизим! Бир дәнәм! Инчим, зәрифим! Инчә дилдарым!
Бу јүз бир сөзлә бир сөз вар ки, јә'ни Шәһријарымсан.

Әбүлфәзл һүсејни

ГӘЗӘЛ

Өлдү шаир, о бөжүк ифтихар элдән кетди,
Јыхылыб гопду көкүндән чинар, элдән кетди.

Гуру көксүндә Араз бојда фәраг топланды,
Интизарданмы көрән олду зар, элдән кетди?

Иран олмушду она санки һасарсыз зиндан,
Көрмәјиб өлкәсини бәхтијар, элдән кетди.

Елә дағланды ки, кетмәз дағы һејдәрбабанын,
Зирвәнин гәдди әјилди, вүгар элдән кетди.

О ки сөз мүлкүнә султан иди, сөздән галды,
Олду сөз сәлтәнәтиндән кәнар, элдән кетди.

«Тегһранын гејрәти јох Шәһријары сахламаға»,
Еләјиб дилдә бу сәтри шүар, элдән кетди.

Гәзәлим, аһ нечә ган ағламасын, еј Шаһин,
Гәзәлин шәһријары Шәһријар элдән кетди!

Шаһин Фазил

КИТАБЫН ИЧИНДӘКИЛӘР

МӨҺӘММӘДҺҮСЕЈН ШӨҺРИЈАР *Б. Буллаури* 5

АМАН, АЛРЫЛЫГ

Јалан дүнја	15
Түркүн дили	19
Дәрја еләдим	21
Өзизә	23
Өзизәчан	26
Бајатылар	27
Бәлалы баш	30
Јар гасиди	32
Алнымин јазысы	34
Хан нөнә	37
Сазлы шаиримиз Хазинин руһуна төгдим	41
Нечә кечди	42
Сән'әти мәмләкәт	43
Иман илә кетди	45
Чан алыр инди	47
Азадлыг гушу "Варлыг"	48
Рүтәб вериб, төзәк алдыг	49
Ојун олдуг	50
Инс вә чин	51
Һара гачсын инсан	53
Гаранлыг кечәләр	55
Гачах Нәби	56
Пәрванә вә шәм	58
Әсли—Кәрәм ше'ринә бир һашијә	59
Шаир Мөһәммәд Фүзули	61
Заман сәси	62

Азербайжан көзелинә (Наз ерләнмисән)	64
Тәрса баласы	66
Бейчәтабад хатирәләри	68
Түрк өвлады, гејрәт вахтыдыр	70
Аллаһ бојағы	72
Һәкимәчан	73
Сәһәндим	74
Аман, ајрылыг	83
Ики гардаш арасында	85
Көзүм ајдын	86
Дөјүмә вә сејүмә	87
Сүлејман Рүстәмә	90
Шәһријарын Мөһәммәд Раһимә чавабы	91
Гафгазлы гардашлар илә көрүш	92
Түркијәгә хөјали сөфәр	94
Чан Рүстәм	99
О тајдан көләнә	101
Гардашым Сүлејман Рүстәмә	103
Мөһәммәд Раһимә чаваб	107
Ел бүлбүлү	113
Сабирин хорuzu	118
Дунја нә јалан тапмачалыр	119
Аллаһ вәдеси	121
Чапалајыр үрөк синәмдә	122
Мөчнун	123
Мө'дул јазыг нејләсин	124
Бачым оғлу Бейрузун бајатылары	126
Доктор Чавид дә кетди	129
Көрөч хатирәси	131
Дан улдузу да батды	133
Көһнә достум Мөһәммәдәли Мөһзунун хатирәсинә	134
Фәхријә өлүмү	135
Јата билмәјирәм	137
Шухлуг	139
Шатыр оғлан	140
Гара басды һекајәси	142
Гөмлә атыш-барыш	143
Гөм басды гөлјанымы	145

Бөдәј ат	147
Ағыз жемиши	148
Јол көстөрән, јол кедән	149
Ушаглар	150

БЕЈДӘРБЕБАЈА САЛАМ

Биринчи һиссә	153
Икинчи һиссә	166

ФАРСЧАДАН ТӨРЧҮМӨЛӨР
ГӨЗӘЛЛӨР

Һидајәт чырағы (төрчүмә едәни <i>М.Сейидзадә</i>)	178
Туфан шамы (төрчүмә едәни <i>М.Сейидзадә</i>)	180
Гөдим өһди-пејман (төрчүмә едәни <i>М.Сейидзадә</i>)	181
Тәдричән ийтиһар (төрчүмә едәни <i>М.Сейидзадә</i>)	183
Вөһши шикар (төрчүмә едәни <i>М.Сейидзадә</i>)	184
Көч бәхт (төрчүмә едәни <i>М.Сейидзадә</i>)	185
Дәли Пәри (төрчүмә едәни <i>М.Сейидзадә</i>)	186
Гөзал вә гөзәл (төрчүмә едәни <i>М.Сейидзадә</i>)	188
Ешгин мешәси (төрчүмә едәни <i>М.Сейидзадә</i>)	190
Һафиз өбәдидир (төрчүмә едәни <i>М.Сейидзадә</i>)	192
Инсан ол (төрчүмә едәни <i>М.Сейидзадә</i>)	194
Јаныглы саз (төрчүмә едәни <i>М.Сейидзадә</i>)	196
Сөһәр пијаләси (төрчүмә едәни <i>М.Сейидзадә</i>)	197

Тачбөхшин каманы (тәрчүмә едәни <i>М.Сейидзадә</i>)	199
Кемә хумары (тәрчүмә едәни <i>М.Сейидзадә</i>)	201
Тарым мәним (тәрчүмә едәни <i>Ә.Мубариз</i>)	203
Вәгәнә гаҗыларкән (тәрчүмә едәни <i>Б.Азәроглу</i>)	204
Дөҗүш (тәрчүмә едәни <i>Б.Биллури</i>)	206
Обәди хәзан (тәрчүмә едәни <i>Б.Биллури</i>)	208
Һичран чәкмишәм (тәрчүмә едәни <i>Б.Биллури</i>)	209
Ачы нәләләр (тәрчүмә едәни <i>Б.Биллури</i>)	211
Күлүн архасы, үзү олмас (тәрчүмә едәни <i>Б.Биллури</i>)	213
Диван вә диванә (тәрчүмә едәни <i>Б.Биллури</i>)	214
Ешигин хумары (тәрчүмә едәни <i>Б.Биллури</i>)	216
Җыш ағасы (тәрчүмә едәни <i>Б.Биллури</i>)	218
Мән олмас (тәрчүмә едәни <i>Б.Биллури</i>)	220
Бир кечә Гәмәрлә (тәрчүмә едәни <i>Ә.Һусејни</i>)	222
Аразын гаҗыглары (тәрчүмә едәни <i>Ә.Һусејни</i>)	224
Еј вәфасыз (тәрчүмә едәни <i>Ә.Һусејни</i>)	225
Инди нијә (тәрчүмә едәни <i>Ә.Һусејни</i>)	227
Гәм (тәрчүмә едәни <i>Ә.Һусејни</i>)	228
О ләбдән (тәрчүмә едәни <i>Ә.Һусејни</i>)	230

Азәрбајҗан (тәрчүмә едәни <i>Фикрәт Садыг</i>)	231
Әлим өтәјинә (тәрчүмә едәни <i>Г.Бегдели</i>)	233
Интизар (тәрчүмә едәни <i>Г.Бегдели</i>)	235
Унудулмуш саз (тәрчүмә едәни <i>Назим Ризван</i>)	237

ГӘСИДӘЛӘР

Әзиз Азәрбајҗаньма җитаб (тәрчүмә едәни <i>Б.Биллури</i>)	240
Бәдбәхтлик (тәрчүмә едәни <i>Б.Биллури</i>)	244
Атамын матәминдә (тәрчүмә едәни <i>Б.Биллури</i>)	245
Ејвај, анам! (тәрчүмә едәни <i>Хәлил Рза</i>)	247
Сәба әләрми? (тәрчүмә едәни <i>Ә. Мубариз</i>)	256

МУХТӘЛИФ ШЕРЛӘР

Тәбриз шәһәри (тәрчүмә едәни <i>Б.Биллури</i>)	260
Һәҗәт јоручу олур, өтүб кечәрсә јексан (тәрчүмә едәни <i>Б.Биллури</i>)	262
Ејнштејнә пејғам (тәрчүмә едәни <i>Б.Биллури</i>)	263
Мумиҗаланмыш адам (тәрчүмә едәни <i>Фикрәт Садыг</i>)	267
Һәрб вә сүлһ (тәрчүмә едәни <i>Г.Бегдели</i>)	272

ПОЕМАЛАР

Һаггын сәси (тәрчүмә едәни <i>Хәлил Рза</i>)	274
--	-----

Ше'р вә һикмәт (төрчүмә едәни <i>Хәлил Рза</i>)	284
Нишапурда күнәш батаркән (төрчүмә едәни <i>Назим Ризван</i>)	310
Сталинград гәһрәманлары (төрчүмә едән <i>М.Зәһтаби</i>)	322
Гардашым оғлу һушәнкә (төрчүмә едәни <i>Ә.Һусејни</i>)	331
Кечәнин әфсанәси (төрчүмә едәни <i>Ә.Мубариз</i>)	337

УСТАД ШӘҲРИЈАРА

Адлы (<i>Мириσμαјыл Чаббаринәжад</i>). Һејдәрбаба Шәһријара дејир	428
<i>Азадә ханым Хошкинаби</i> . Һејдәрбаба шаири.	430
<i>Биллури Б.</i> Гәзәл	431
<i>Биллури Б.</i> Көчдү бу дүнијадан Шәһријарымыз.	432
<i>Валәһ</i> . Устад Шәһријарла илк көрүш мунсаибәтилә	434
<i>Ваһабзадә Б.</i> Ејни јашдајыг	436
<i>Ваһид Ә.</i> Гәзәл	439
<i>Гасым Туркан</i> . Гәзәл султаны, ше'р устасы варлыгла вида етди	441
<i>Дилбази М.</i> Шәһријарын нечә олду	443
<i>Әли Тудә</i> . Шәһријара мәктуб	444
<i>Әфшар (Рза Әфшарпур)</i> . Ај Шәһријар	446
<i>Јәһја Шејда</i> . Сән өлдүн, јаздығын өсәрләр өлмәз	448
<i>Кәрим Мәрағеи</i> . Пире-тәригәти-үрәфа дүшдү нитгдән	449
<i>Мәдинә Күлкүн</i> . Бәхтинә өлмәзлик дүшдү	450
<i>Мәммәд Араз</i> . Шәһријар кәлмәди	451
<i>Мәммәд Раһим</i> . Гардашым Шәһријара мәктуб	455
<i>Мәһәммәдтағы Шәбустәрли (Зәһтаби)</i> . Шәһријарын мәзары гаршысында	458
<i>Мәһзун Фәхрәддин</i> . Гәзәл	460
<i>Музәффәр Шужур</i> . Араз ағласын	462
<i>Нәби Хәзри</i> . Шәһријарын сәси	464
<i>Савалан</i> . Шәһријарымыз кетди	465
<i>Сәһәнд</i> . Һөрмәтли устад бөјүк Шәһријара	467

<i>Сөнмәз</i> . Һејдәрбаба шаири	473
<i>Сәһраб Таһир</i> . Шәһријар	476
<i>Сүләјман Рустәм</i> . Шаир гардашыма мәктуб	478
<i>Сүләјман Рустәм</i> . Шәһријарымыз көчдү	481
<i>Таријел Үмид</i> . Шәһријарын ана дили	482
<i>Һусејн Курдоғлу</i> . Шәһријар	484
<i>Һусејни Әбулфәзл</i> . Шәһријара итһаф	485
<i>Шаһин Фазил</i> . Гәзәл	488